

מלכים ב פרק א

(א) וַיִּפְשַׁע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל לאחר שאחזיה התחיל למלוך על ישראל, העם במואב מרד בשלטון ישראל עליהם לאחר תקופה מאוד ארוכה שהעם במואב היה נתון תחת שלטון עם ישראל,¹ אַחֲרֵי מוֹת אַחָאָב (העם שבמואב מרד בישראל) לאחר מותו של אחאב:² (ב) וַיִּפְּלֵ אַחְזִיָּה בְּעַד הַשְּׂבָכָה אחזיה נפל מרשת עשויה עץ שכיסתה ארוכה.³ תפקיד הרשת שהייתה מונחת על הארובה הייתה לכסות את הארובה באופן שאור עדיין יוכל להיכנס לתוך הבית,⁴ בְּעֵלְיָתוֹ אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן (אחזיה נפל מהרשת) בשעה שעבר על עלייה, הקומה השנייה של ביתו בשומרון,⁵ וַיַּחַל אחזיה נהיה חולה כתוצאה מנפילתו, אחזיה נפצע מנפילתו,⁶ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אחזיה שלח משלחת של שליחים,⁷ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אחזיה אמר לשליחים ששלח: לָכוּ דַרְשׁוּ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן אִם אַחְזִיָּה מַחְלִי זֶה (אחזיה אמר לשליחים ששלח) תלכו ותשאלו את בעל זבוב, האלוהים של עקרון (שהוא כמובן עבודה זרה), אם אני (אחזיה) ארפא מפציעה זו:⁸ (ג) וּמִלְאָךְ יִקְנֹק דְּבַר אֵל אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי מֵלֵאךְ ה' התגלה אל אליהו התשבי ואמר לו,⁹ קוֹם עֲלֵה לְקִרְאֵת מַלְאָכֵי מְלִיךְ שֹׁמְרוֹן (מלאך ה' אמר לאליהו) קום ותעלה לקראת משלחת השליחים ששלח אחזיה,¹⁰ וְדַבֵּר אֲלֵהֶם אתה (אליהו) תאמר לשליחים ששלח אחזיה: הַמְּבַלִּי אֵין אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתֶּם הַלְכִים לְדַרְשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן האם חסר אלוקים בישראל, ומשום כך אתם הולכים לשאול את בעל זבוב אלוהי עקרון אם אחזיה ירפא? הרי אתם יכולים לשאול את ה' שהוא אלוקי ישראל ואל אמיתי, ומדוע במקום זאת אתם הולכים לשאול את בעל זבוב שהוא אל של עבודה זרה?¹¹ (ד) וְלָכֵן בגלל שאתה (אחזיה) שלחת שליחים לדרוש בבעל זבוב,¹² כֹּה אָמַר יִקְנֹק כך אמר ה', הַמְטָה אֲשֶׁר עָלִיתָ שָׁם המיטה שאתה (אחזיה) עלית עליה כאשר נפצעת, המיטה שאתה שוכב עליה בעקבות פציעתך, לֹא תֵרַד מִמֶּנָּה אתה (אחזיה) לא תרד ממנה (מהמיטה שעלית עליה כשנהיית חולה), כִּי מוֹת תָּמוּת שהרי אתה (אחזיה) תמות,¹³ וַיֵּלֶךְ אֲלֵיהֶּ

¹ מצודות וכתבנו שהעם במואב היה נתון תחת שלטון ישראל במשך תקופה ארוכה מכך שכתוב בשמואל ב' פרק ח' פסוק ב' שדוד הכה את מואב והפך אותם להיות עבדיו וכן עיין במלכים ב' פרק ג' פסוקים ד' – ה'. רלב"ג כתב שהסיבה שמואב מרדו בישראל היא משום שחטאי אחזיה היו גרועים יותר ממעשיו של אחאב וכעונש על כך מואב מרד בו.

² תרגום.

³ מצודות.

⁴ רלב"ג.

⁵ מצודות. מלבי"ם: הנביא רוצה בדברים אלה להדגיש שאחזיה לא היה אמור ליפול בעד השבכה, שהרי הדבר קרה במקום מוכר לו, בעלייתו שבשומרון, אלא שהדבר קרה לו משום שהוא נענש על מעשיו. כמו כן כתב המלבי"ם שהנביא מזכיר עתה את ההדרדרות בבית אחאב: מצד אחד מואב מרד ומצד שני אחזיה נפל מהשבכה.

⁶ מצודות.

⁷ תרגום.

⁸ מצודות + תרגום. מלבי"ם: הסיבה שאחזיה שלח את השליחים דווקא לבעל זבוב היא משום שהבעל לא ענה לו וגם משום שזבוב היה נחשב בעיניהם כאל שאחראי על ענייני חיים ומוות.

⁹ תרגום.

¹⁰ תרגום.

¹¹ מצודות וכתב ש"המבלי" ו"אין" היא כפילות שמשמעותה תוספת ביאור של השאלה. מלבי"ם: משפט זה אינו חלק מהנבואה אלא אליהו אמור לומר להם משפט זה כאילו מדברי עצמו ורק לאחר מכן לומר להם את נבואת ה'. אמנם השליחים ענו לאחזיה ואמרו לו שגם משפט זה נאמר להם בתוך חלק מהנבואה, משום שהם פחדו מאחזיה ועל ידי משפט זה הם הסבירו לו מדוע הם לא מילאו את שליחותו.

¹² תרגום.

¹³ תרגום.

אליהו הלך לקראת המשלחת ששלח אחזיה ואמר להם את דבר ה' ¹⁴: (ה) וַיָּשׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים אֵלָיו המשלחת ששלח אחזיה חזרה אליו לאחר ששמעה את דבריו של אליהו, ¹⁵ וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם אחזיה שאל את שליחיו, ¹⁶ מַה זֶה שִׁבְתֶּם מְדוּעַ חֲזַרְתֶּם אֵלַי, ללא שמילאתם את שליחותכם ולא הלכתם לדרוש בבעל זבוב: (ו) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שליחיו של אחזיה ענו לו: אִישׁ עָלָה לְקַרְאֲתָנוּ (השליחים ענו לאחזיה) אדם עלה לקראתנו בדרכנו לבעל זבוב, וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ אותו אדם אמר לנו, לָכֵן שׁוּבוּ אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר שָׁלַח אֲתֶכֶם (האדם שפגשנו אמר לנו) תחזרו אל המלך ששלח אתכם לשליחותכם, תחזרו אל אחזיה, ¹⁷ וַדְּבַרְתֶּם אֵלָיו (האיש אמר לנו תחזרו לאחזיה) ותאמרו לו, כֹּה אָמַר יְקֹזֵק (תאמרו לאחזיה) כך אמר ה': הַמֶּבְלִי אֵין אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתָּה שָׁלַח לְדָרֵשׁ בְּבַעַל זָבוּב אֱלֹהֵי עַקְרוֹן הָאֵם אֵין אֱלֹקֵי אֲמַת בְּיִשְׂרָאֵל שְׁבַגְלָל זֶה אַתָּה שׁוֹלַח שְׁלִיחִים לְבַעַל זָבוּב אֱלֹהֵי עַקְרוֹן שׁוֹאֵה עֲבוּדָה זֶרָה? לָכֵן בְּגַלַּל שְׁלַחְתָּ אֶת הַשְּׁלִיחִים אֶל בַּעַל זָבוּב, הַמִּטָּה אֲשֶׁר עָלִיתָ שָׁם לֹא תִרְדַּ מִמֶּנָּה אַתָּה (אחזיה) לא תרד מהמיטה שעלית אליה לאחר שנפצעת, כִּי מוֹת תָּמוּת אֲלֵא אַתָּה תָּמוּת: (ז) וַיְדַבֵּר אֵלֵיהֶם אחזיה שאל את שליחיו: מַה מְשַׁפֵּט הָאִישׁ אֲשֶׁר עָלָה לְקַרְאֲתֶכֶם מה התיאור של האיש שהלך לקראתכם, איך נראה האיש שעלה לקראתכם, ¹⁸ וַיְדַבֵּר אֵלֵיכֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (איך נראה האיש שעלה לקראתכם) ואמר לכם את הדברים האלה: (ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו השליחים ענו לאחזיה ותיארו את אליהו בשני תיאורים: (1) אִישׁ בַּעַל שֵׁעַר (האיש שעלה לקראתנו הוא) אדם מגודל שיער, היה לאדם שעלה לקראתנו שיער ארוך, ¹⁹ (2) וְאֶזְרוֹ עוֹר אֶזְרוֹר בְּמַתְנֵיוֹ (וכן היה האיש) חגור בחגורת עור על מותניו, ²⁰ וַיֹּאמֶר אחזיה אמר לשליחים: אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי הוּא לִפְנֵי הַתִּיאֹר שְׁלַחְתֶּם, אני מזהה שהאיש שבא לקראתכם הוא אליהו, ²¹ (ט) וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אחזיה שלח אל אליהו, שֶׁר חֲמִשִּׁים (אחזיה שלח אל אליהו) שר שהיה ממונה על חמישים אנשים, ²² וְחֲמִשִּׁין (יחד עם שר החמישים), שלח אחזיה גם את חמישים האנשים שהשר היה ממונה עליהם, ²³ וַיַּעַל אֵלָיו שר החמישים עלה אל אליהו, וְהִנֵּה יֹשֵׁב עַל רֹאשׁ הַהָר אליהו ישב על ראש ההר כשהשר עלה אליו, וַיְדַבֵּר אֵלָיו השר

¹⁴ רלב"ג.

¹⁵ תרגום.

¹⁶ תרגום.

¹⁷ תרגום.

¹⁸ מצודות. רלב"ג פירש שכוונת השאלה היא מהו מנהג אותו איש שנראה אליהם. רד"ק: אלישע לא היה עם אליהו משום שפעמים רבות היה אליהו מניח את אלישע באחת המקומות והיה הולך להתבודד ולהתנבא.

¹⁹ מצודות. מלבי"ם: אחזיה חשב שהנביא הלך והתנבא למשלחת ולא בא אליו בעצמו משום אחת משתי סיבות: או שהוא אינו מוחזק לנביא או משום שהוא לבוש בבגדי עניים. הלכך שאל אחזיה את שליחיו כיצד היה נראה אך מלשון השאלה המשמעות היא שאחזיה שאל גם "מה משפטו" – מה עונשו, משום שהוא לא בא לפני המלך להתנבא אלא הלך אל השליחים.

²⁰ מצודות.

²¹ מצודות.

²² רד"ק. כמו כן שאל רד"ק: כיצד לא הכירו השליחים את אליהו הנביא? הרי אליהו היה רגיל לבוא אל אחאב ולהתנבא אצלו? וענה על כך שאנשים אלה כנראה לא עמדו לפני אחאב בשעה שאליהו התגלה אליו, שהרי עבר זמן רב שאליהו לא התגלה לאחאב (לאחר שאיזבל רצתה להרוג אותו) ובשנים אלה מיכיהו הוא שהתנבא אל אחאב. מלבי"ם: השליחים ניסו ללמד זכות על אליהו ואמרו לאחזיה שהסיבה שאליהו לא בא להתנבא לפני המלך היא משום שהיה לו שיער ארוך והוא היה לבוש בלבוש עור ואם כן לא היה זה מכובד שהוא יבוא לפני המלך. אחזיה ענה ואמר לשליחיו שעל פי תיאורם הוא מבין שהנביא שהתנבא אליהם הוא אליהו והסיבה שהוא לא בא להתנבא לפני המלך היא משום שהוא שונא את בית אחאב.

²³ מצודות. רלב"ג: הנביא מציין שאחזיה שלח לאליהו שר חמישים על מנת לכבד אותו.

מצודות.

דיבר אל אליהו, **אִישׁ הָאֱלֹהִים** (בדבריו, קרא השר אל אליהו) נביא הו'! **הַמֶּלֶךְ דָּבָר רָדָה** המלך ציווה שתדד מההר ושתבוא עימנו²⁵: **(י) וַיַּעֲנֵה אֱלִיהוֹ וַיֹּדְבַר אֶל שַׂר הַחֲמִישִׁים** אליהו ענה לשר החמישים ואמר לו: **וְאִם אִישׁ אֱלֹהִים אָנִי** (אליהו אמר לשר החמישים) אם אני (אליהו) אכן נביא ה' כמו שאמרת,²⁷ **תֵּרַד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְךָ וְאֶת חֲמִשֶׁיךָ** (אם אני נביא ה') תרד אש מהשמים ותשרוף אותך ואת חמישים האנשים שאיתך,²⁸ **וְתֵרַד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְךָ וְאֶת חֲמִשֶׁיךָ** אש ירדה מהשמים ושרפה את שר החמישים ואת אנשיו²⁹: **(יא) וַיֵּשֶׁב וַיִּשְׁלַח אֱלֹהֵי שַׂר הַחֲמִישִׁים אַחֲרָיָה חֹזֵר וְשִׁלַּח לְאֱלִיהוֹ** פעם נוספת שר שהיה ממונה על חמישים אנשים, **וְחֲמִשֶׁיךָ** (יחד עם השר שלח אחזיה) גם את חמישים האנשים שהשר היה ממונה עליהם, **וַיַּעַן וַיֹּדְבַר אֱלֹהֵי שַׂר הַחֲמִישִׁים** השני צעק ואמר אל אליהו,³⁰ **אִישׁ הָאֱלֹהִים** נביא הו'! **כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ**, כך אמר המלך, **מִהֲרָה רָדָה** תרד מההר במהירות ותבוא איתנו³¹: **(יב) וַיַּעַן אֱלִיהוֹ וַיֹּדְבַר אֱלִיהוֹ** אליהו ענה ואמר אל שר החמישים, **אִם אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנִי** (אליהו אמר לשר החמישים) אם אני (אליהו) אכן נביא ה', **תֵּרַד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְךָ וְאֶת חֲמִשֶׁיךָ** (אם אני נביא ה') תרד אש מהשמים ותשרוף אותך ואת חמישים האנשים שאיתך,³² **וְתֵרַד אִשׁ אֱלֹהִים מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְךָ וְאֶת חֲמִשֶׁיךָ** אש ירדה מהשמים ושרפה את שר החמישים ואת אנשיו: **(יג) וַיֵּשֶׁב וַיִּשְׁלַח שַׂר הַחֲמִישִׁים שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשֶׁיךָ** אחזיה חזר פעם שלישית, **וְשִׁלַּח לְאֱלִיהוֹ** שר שהיה ממונה על חמישים אנשים ויחד איתו שלח אחזיה את חמישים אנשיו,³³ **וַיַּעַל וַיִּבֵּא שַׂר הַחֲמִישִׁים הַשְּׁלִישִׁי** שר החמישים השלישי עלה אל אליהו,³⁴ **וַיִּכְרַע עַל בְּרַכְוֵי לְנֶגַד אֱלִיהוֹ** שר החמישים השלישי כרע על ברכיו לפני אליהו,³⁵ **וַיִּתְחַנֵּן**

²⁴ **תרגום.**

²⁵ **מצודות. מהר"י קרא:** משפט זה נאמר בתור התגרות. השר אמר לאליהו: נראה אם אלוקיך יציל אותך עכשיו. **מלבי"ם:** יש לחלק את המשפט. "המלך דיבר" היינו שהשר אמר לפני אליהו את דבר המלכות שאחזיה ציווה לומר לאליהו ו"רדה" היינו הפקודה שבאה בעקבות דבר המלכות והוא ציווי של השר.

²⁶ **תרגום.**

²⁷ **תרגום.**

²⁸ **תרגום. רלב"ג:** הסיבה שאליהו אמר כך היא משום שהוא הבין מדברי השר שאם הוא (אליהו) לא יירד, הם ייקחו אותו בכח. לכן אמר להם אליהו שהיותו נביא ה' אומר שאין הוא נמצא תחת רשותו של המלך ולא יועיל להם לקחת אותו בכח, ולכן הוא אומר שתדד אש מהשמים ותאכל אותם. לפי זה יוצא שלו היה שר החמישים הראשון מתייחס בכבוד לאליהו, אליהו היה הולך עימו, שהרי ההתנגדות של אליהו לא הייתה לבוא בפני אחזיה, אלא התנגדותו של אליהו הייתה ליחס של שר החמישים. זאת בניגוד לדברי **המלבי"ם** שפירש בפסוק טו' שעד שהקב"ה לא אמר לאליהו ללכת עם השרים, הוא לא היה יכול ללכת, משום שרק לאחר הציווי ורק לאחר שהוא היה שליח מצווה, הובטח לו שלא ייזק. **בתועלויות שבסוף פרק יב'** כתב הרלב"ג שאליהו רצה להכניס יראה בלב עם ישראל שעבדו עבודה זרה, ובגלל מעמד זה יהורם, אחיו של אחזיה, חזר מעט בתשובה והשמיד את הבעל. **אברבנאל:** הסיבה שאליהו בחר דווקא שתדד אש מהשמים היא משום שבהר הכרמל ה' הוריד אש מהשמים לעיני אחאב ועבדיו ובכל זאת הם לא התייחסו לנס ובאו כדי לקחת אותו, הגיע להם למות באש, כיוון שכל מי שנכנס למקדש ה' ללא יומת, והנביא נחשב למקדש ה'. לדברי האברבנאל אליהו רצה ליצור פחד אצל אחזיה (על ידי הורדת האש) על מנת שהאחרון לא יהרוג אותו.

²⁹ **תרגום.**

³⁰ **רד"ק. מלבי"ם:** הסיבה ששר החמישים השני צעק היא משום שבניגוד לשר החמישים הראשון שהעז לעלות אל הרהר עליו היה אליהו, שר החמישים השני לא העז לעלות, אלא צעק אליו מלמטה.

³¹ **מלבי"ם:** יש הבדל בין הדיבור של שר החמישים הראשון לשר החמישים השני. שר החמישים הראשון אמר "המלך דיבר רדה" ועל כך פירש שהכוונה היא שהציווי לרדת לא היה ציווי של אחזיה אלא ציווי של השר. כאן השר אומר שהציווי לרדת הוא ציווי של המלך בעצמו.

³² **תרגום.**

³³ **מצודות.**

³⁴ **מלבי"ם:** שר זה עלה לבד אל אליהו ללא חייליו משום שהוא בא בהכנעה, לא כאדם שבא לקחת את אליהו בכח.

אֱלֹהֵי וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵי שַׁר הַחַמִּישִׁים הַתַּחֲנָן וְאָמַר אֶל אֱלֹהֵי, ³⁶ אֵיֶשׁ הָאֱלֹהִים תִּיקַר נָא נַפְשִׁי (שַׁר הַחַמִּישִׁים הַשְּׁלִישִׁי אָמַר לְאֱלֹהֵי) נְבִיא! הִי תֵהֵא נַפְשִׁי עֲכָשִׁי יִקְרָה וְחֲשׁוּבָה בְעִינְךָ וְאֵל תִּהְרוּג אוֹתִי, ³⁷ וְנַפְשִׁי עֲבָדִיךָ אֱלֹהֵי חַמִּישִׁים בְּעִינֶיךָ וְכֵן אֲנִי מִבְקֵשׁ שֶׁנַּפְשִׁי שֶׁל חַמִּישִׁים הָאֲנֻשִׁים שְׁעִמִּי יִהְיוּ יִקְרִים בְּעִינֶיךָ וְאֵל תִּהְרוּג אוֹתָם: (יֵד) הִנֵּה יִרְדָּה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶת שְׁנֵי שָׂרֵי הַחַמִּישִׁים הָרִאשׁוֹנִים וְאֶת חַמִּישֵׁיהֶם הָרִי יִרְדָּה אֵשׁ מִהַשָּׁמַיִם וְשִׂרְפָה אֶת שְׁנֵי שָׂרֵי הַחַמִּישִׁים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהִגִּיעוּ אֵלֶיךָ וְאֶת אֲנֻשֵׁיהֶם, בְּגַלֵּל שֶׁהֵם דִּיבְרוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ בִּזְיוֹן, ³⁸ וְעַתָּה תִיקַר נַפְשִׁי בְּעִינֶיךָ וְעֲכָשִׁי אֲנִי מִבְקֵשׁ שֶׁנַּפְשִׁי תִהְיֶה יִקְרָה בְּעִינֶיךָ, כִּיּוֹן שְׁדִיבְרַתִּי אֵיֶתךָ בְּהַכְנַעָה, וְאֲנִי מִבְקֵשׁ שֶׁלֹּא תִהְרוּג אוֹתִי: ³⁹ (טו) וַיְדַבֵּר מֶלֶךְ יִקְנֹק אֶל אֱלֹהֵי: מֶלֶךְ הִי אָמַר אֶל אֱלֹהֵי: רַד אוֹתוֹ רַד עִימוֹ, עִם שַׁר הַחַמִּישִׁים הַשְּׁלִישִׁי, ⁴⁰ אֶל תִּירָא מִפְּנֵי (הַמֶּלֶךְ מִמְשִׁיךְ בְּדִבְרוֹ אֶל אֱלֹהֵי) אֶל תִּפְחַד מֵאֲחִזְיָה וּמֵאִיזְבֵּל, ⁴¹ וַיִּקְם וַיֵּרַד אוֹתוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי קָם וַיֵּרַד מֵהָהָר יָחַד עִם שַׁר הַחַמִּישִׁים הַשְּׁלִישִׁי, וְהֵלֵךְ אֶל אֲחִזְיָה: ⁴² (טז) וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵי אֱמַר לְאֲחִזְיָה: כֹּה אָמַר יִקְנֹק (אֱלֹהֵי) אָמַר לְאֲחִזְיָה) כִּךְ אָמַר הִי: יַעַן אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ מַלְאָכִים לְדַרְשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עַקְרוֹן כִּיּוֹן שֶׁשָּׁלַחְתָּ מִשְׁלַחַת לְשֹׂאֵל אֶת בַּעַל זְבוּב שֶׁהוּא הָאֵל שֶׁל עַקְרוֹן, ⁴³ הַמִּבְלִי אֵין אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ בְּדִבְרוֹ הָאֵם אֵין אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל שְׁנִיתָן לְשֹׂאֵל אוֹתוֹ, הָאֵם לֹא יִכּוֹלֵת לְשֹׂאֵל אֶת הִי הָאֵם אֶתָּה תַחֲיָה? לְכֵן הַמְטָה אֲשֶׁר עָלִיתָ שָׁם לֹא תִרַד מִמְּנָה בִּי מוֹת תָּמוּת לְכֵן, כְּעוֹנֵשׁ עַל כִּךְ שֶׁהִלַּכְתָּ לְשֹׂאֵל אֶת בַּעַל זְבוּב בְּמִקּוֹם לְשֹׂאֵל אֶת הִי, אֶתָּה (אֲחִזְיָה) לֹא תִקּוֹם מִהַמִּטָּה עֲלֶיהָ עָלִיתָ כִּשְׁנַפְצַעַת, אֲלֵא אֶתָּה תָמוּת: (יז) וַיִּמַּת כְּדַבֵּר יִקְנֹק אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי אֲחִזְיָה מֵת כְּפִי שֶׁאָמַר אֱלֹהֵי בִשְׁם הִי, ⁴⁴ וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם תַּחֲתָיו יְהוֹרָם, אַחִיו שֶׁל אֲחִזְיָה, מֶלֶךְ בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁל אֲחִזְיָה, ⁴⁵ בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְיְהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יְהוֹרָם אַחִיו שֶׁל אֲחִזְיָה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁיְהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה, ⁴⁶ כִּי לֹא הָיָה לוֹ בֶּן (הַסִּיבָה שֶׁיְהוֹרָם, שֶׁהִיָּה אַחִיו שֶׁל אֲחִזְיָה, מֶלֶךְ בְּמִקּוֹם אֲחִזְיָה הִיא) מִשׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה לְאֲחִזְיָה בֶּן שִׁימְלוֹךְ אַחֲרָיו, וְלִכֵּן יְהוֹרָם שֶׁהוּא אַחִיו שֶׁל אֲחִזְיָה מֶלֶךְ בְּמִקּוֹמוֹ: ⁴⁷ (יח) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אֲחִזְיָהוּ אֲשֶׁר עָשָׂה שֶׁאֵר מַעֲשֵׂי אֲחִזְיָה שֶׁאֵינָם כְּתוּבִים בְּסִפְר

³⁵ תַּרְגוּם.

³⁶ תַּרְגוּם.

³⁷ תַּרְגוּם + מִצְדוֹת.

³⁸ מִצְדוֹת. מַלְבִּי"ם: הַשַּׁר אָמַר לְאֱלֹהֵי שֶׁאֵין שׁוּם סִיבָה לְשִׁרְוֹף גַּם אוֹתוֹ. אִם מִטְרַת אֱלֹהֵי בְשִׁרְיַת הַשָּׁרִים הָרִאשׁוֹנִים וְאֲנֻשֵׁיהֶם הֵייתָה כְּדִי לְהִרְאוֹת אֶת כּוֹחוֹ, הָרִי אֱלֹהֵי עָשָׂה זֹאת פְּעַמִּיִּים, וְאִם אֱלֹהֵי שָׁרַף אֶת הַשָּׁרִים בְּגַלֵּל שֶׁהֵם זָלְזְלוּ בוֹ, הוּא – שַׁר הַחַמִּישִׁים הַשְּׁלִישִׁי – אֵינוֹ מִזְלִזֵּל בְּאֱלֹהֵי.

³⁹ מִצְדוֹת. מַלְבִּי"ם: כִּאֵן כִּפֵּל הַשַּׁר וּבִיקֵשׁ שׁוּב שֶׁנַּפְשׁוֹ תִהְיֶה יִקְרָה בְּעִנֵּי אֱלֹהֵי. הַסִּיבָה הִיא שֶׁכֵּאֵן הוּא בִיקֵשׁ לֹא רַק שֶׁאֱלֹהֵי לֹא יִשְׁרׁוֹף אוֹתוֹ, אֲלֵא שֶׁאֱלֹהֵי יִתְלוּוֹה אֱלֹהֵי לְאֲחִזְיָה, אַחֲרַת אֲחִזְיָה יְהוּרוּג אוֹתוֹ.

⁴⁰ מִצְדוֹת.

⁴¹ רַד"ק.

⁴² מִצְדוֹת.

⁴³ תַּרְגוּם.

⁴⁴ תַּרְגוּם.

⁴⁵ מִצְדוֹת.

⁴⁶ רַש"י וּמִצְדוֹת כְּתָבוּ בִשְׁם חַז"ל שֶׁיְהוֹשָׁפָט הָיָה רֹאיוֹ לְיְהוֹרָם בְּרַמַּת גִּלְעָד וְרַק בְּגַלֵּל שֶׁהִתְפַּלֵּל אַז אֵל הִי לֹא נִהְרַג, וּמִשָּׁם מוֹנִים אֶת שְׁנוֹת מַלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹרָם. רַד"ק: יְהוֹשָׁפָט הַמֶּלֶךְ אֶת יְהוֹרָם בְּחִיוּ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה מַחְלֻקַּת עַל הַמַּלְכוּת עִם אַחִיו. רַלְב"ג: בְּגַלֵּל שֶׁיְהוֹשָׁפָט הִתְחַתֵּן עִם מַלְכוּת בֵּית אַחָב, נִתְּנוּ לוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף גַּם בְּהִנְהַגַּת מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן הִתְנַתֵּק יְהוֹרָם מִמַּלְכוּת יְהוּדָה.

⁴⁷ מִצְדוֹת.

מלכים, הלוואי המה כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל (שאר מעשי אחזיה) כתובים בספר שנקרא "דברי הימים למלכי ישראל":

מלכים ב פרק ב

(א) וַיְהִי בַּהֲעֲלוֹת יְקֹנָק אֶת אֱלֹהֵי בְּסַעְרָה הַשָּׁמַיִם כִּאֲשֶׁר הִגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי לַעֲלוֹת אֶל הַשָּׁמַיִם עַל יַד רוּחַ סַעְרָה,⁴⁸ וַיִּלְךָ אֱלֹהֵי וַאֲלִישָׁע מִן הַגִּלְגָּל (כִּאֲשֶׁר הִגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי לַעֲלוֹת הַשָּׁמַיִם) אֱלֹהֵי וַאֲלִישָׁע הִלְכוּ בַיַּחַד מִהַגִּלְגָּל:⁴⁹ (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֶל אֱלִישָׁע אֱלֹהֵי אֱמַר אֶל אֱלִישָׁע: שֵׁב נָא פֹה (אֱלֹהֵי אֱמַר לַאֲלִישָׁע) הַיִּשְׂאֵר עִשְׂוֵי כַּאֲן בַּגִּלְגָּל,⁵⁰ כִּי יְקֹנָק שְׁלַחְנִי עַד בֵּית אֵל (אֱלֹהֵי אֱמַר לַאֲלִישָׁע לְהַיִּשְׂאֵר בַּגִּלְגָּל) כִּיּוֹן שְׁחִי שִׁלַּח אֹתִי (אֱלֹהֵי) לִלְכַת לְבֵית אֵל (וְאֵל תְּבֵא אִתִּי), וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֱלִישָׁע עֲנֵה לַאֲלִישָׁע: חִי יְקֹנָק וְחִי נַפְשְׁךָ לְשׁוֹן שְׁבוּעָה,⁵¹ אִם אֶעֱזֹבְךָ (אֱלִישָׁע אֱמַר לַאֲלִישָׁע: אֲנִי נֹשֵׁב) שְׁלֵא אֶעֱזֹב אֹתְךָ, וַיֵּרְדוּ בֵּית אֵל אֱלֹהֵי וַאֲלִישָׁע יֵרְדוּ אֶל בֵּית אֵל:⁵² (ג) וַיֵּצְאוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל אֱלִישָׁע תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים מִבֵּית אֵל יֵצְאוּ לְקִרְאָת אֱלִישָׁע,⁵³ וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים מִבֵּית אֵל אֱמַרוּ אֶל אֱלִישָׁע: הִידְעָתָּ כִּי הַיּוֹם יְקֹנָק לָקַח אֶת אֲדֹנָיְךָ מֵעַל רֵאשִׁיךָ הַאֵם אַתָּה יוֹדַע שְׁחִי מִסִּיר הַיּוֹם אֶת אֱלֹהֵי מֵעַל לְרֵאשִׁיךָ? כִּמוֹ הַכֹּתֵר הַמְשַׁמֵּשׁ לְרֵאשׁ הַמֶּלֶךְ, כִּד כְּבִיכּוֹל אֱלֹהֵי שִׁמֵּשׁ לְעַטְרָה לַאֲלִישָׁע, וְעִשְׂוֵי כְּשִׂאֲלֵיּוֹ יַעֲלֵה הַשָּׁמַיִם בַּסַּעְרָה, יִיחַשֵׁב הַדָּבָר כִּאִילוֹ שֶׁהַכֹּתֵר הוֹסֵר, וּבְנֵי הַנְּבִיאִים אֹמְרִים בְּדַבְרֵים אֵלֵה לַאֲלִישָׁע שִׂאֲלֵיּוֹ הוֹלֵךְ לַעֲלוֹת הַשָּׁמַיִם בַּסַּעְרָה,⁵⁴ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע עֲנֵה לַתַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים: גַּם אֲנִי יִדְעָתִי (אֱלִישָׁע עֲנֵה לְבְנֵי הַנְּבִיאִים) גַּם אֲנִי יוֹדַע שִׂאֲלֵיּוֹ הוֹלֵךְ לַעֲלוֹת הַשָּׁמַיִם הַיּוֹם, הֶחֱשׂוּ (אֱלִישָׁע הַמְשִׁיךְ בְּדַבְרֵי לְבְנֵי הַנְּבִיאִים)

⁴⁸ מצודות. רד"ק: הסיבה שכאן נאמר שאליהו עלה בסערה השמימה ואילו בשעת מעשה כתוב שאליהו עלה השמימה על ידי מרכבות וסוסי אש היא מכיוון שאלישע לא היה יכול לראות את הרוחות אלא רק את המרכבות והסוסים אך האמת היא שהוא עלה השמימה על ידי הרוח. רוח הסערה העלתה את אליהו לאוויר, ושם נשרפו בגדיו חוץ מהאדרת, ואז רוחו של אליהו חזרה לה'. אולם, הסיבה שבשעת אליהו השמימה נראו לאלישע סוסים ומרכבות של אש היא כדי לומר לאלישע שבהעלות אליהו השמימה, עלו גם מרכבות ישראל ופרשיו.

⁴⁹ מצודות.

⁵⁰ תרגום. רש"י: הטעם שאליהו רצה שאלישע יישאר בגלגל הוא מרוב ענוותנותו של אליהו, שלא רצה שאלישע יראה שהוא נלקח בסערה השמימה. רלב"ג: הסיבה שאליהו אמר לאלישע להישאר בגלגל היא כדי שלא יתמלא בחרדה אם יראה אותו עולה בסערה השמימה. בתועלויות שבסוף פרק יב' כתב שהסיבה היא שהוא רצה לראות אם אלישע באמת רוצה להידבק בשלמות. מלבי"ם: הסיבה שאליהו לא רצה שאלישע יצטרף אליו היא בגלל שכל עוד שאלישע היה מחובר לאליהו, היו יכולים כולם לקבל את השפע האלוקי רק דרך אלישע, ואליהו רצה להשפיע עליהם ישירות ללא אלישע. רד"ק: לכל אחד נאמר בנפרד בנבואה שאליהו הולך לעלות בבסערה השמימה: לאליהו, לאלישע ולבני הנביאים. כמו כן הרד"ק עושה הקבלה בין אליהו למשה רבינו ואומר שמעלתו של אליהו הייתה קרובה למעלתו של משה רבינו, ולכן אליהו עלה בסערה השמימה קרוב למקום קבורתו של משה רבינו, וכן הלך אליהו למקום קבלת התורה.

⁵¹ רד"ק: העיקר הוא השבועה בחייו של אליהו, ואלישע רצה להישבע בחייו של אליהו משום כבוד, להראות לו שחייו חשובים בעיניו. אלא שאלישע הקדים גם שבועה בשם ה' לשם כבוד.

⁵² תרגום.

⁵³ מצודות + תרגום. רד"ק: בכל ערי ישראל היו תלמידי הנביאים שתפקידם היה להוכיח את עם ישראל, אלא שתלמידי הנביאים בבית אל וביריחו הוזכרו משום שהם היו על הדרך שבה הלכו אליהו ואלישע. רמב"ן בפרשת בלק פרק כד' פסוקים א' – ב' מגדיר את, בני הנביאים" כאנשים שהגיעו למדרגת נבואה שנקראת "גלוי עיניים" וכך מוכיח מאצלנו בפרק ז' פסוק כ'.

⁵⁴ מצודות. רש"י: בני הנביאים השתמשו בלשון "אדוניך" ולא "אדונינו" לומר שבני הנביאים היו שקולים כנגד אליהו. רלב"ג: כמו שהכתיר מוסר מעל הראש, גם כאן הלקיחה היא רק מעל הראש, ואין כאן לקיחה מוחלטת. רלב"ג: כוונת דברי בני הנביאים לומר שהקב"ה לוקח את אליהו מאלישע אך אין כאן לקיחה מוחלטת.

שתקו ואל תדברו על כך, שהרי אליהו לא רוצה שהדבר יתגלה⁵⁵: (ד) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהֵהוּ אֵלֵיהוּ אִמְרָה אֵל אֱלִישֶׁע: אֱלִישֶׁע שָׁב נָא פֹה (אליהו אמר לאלישע) אלישע, הישאר עתה כאן בבית אל, כִּי יִקְוֶה שְׁלַחְנִי יִרְיָחוֹ כִּיוּן שְׁהִי שִׁלַח אוֹתִי לִירִיחוֹ, וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע עֵנָה לֵאמֹר: חִי יִקְוֶה וְחִי נִפְשָׁךְ לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, אִם אֶעֱזָבְךָ (אלישע אמר לאליהו: אני נשבע) שלא אעזוב אותך, וַיִּבְאוּ יִרְיָחוֹ אֵלֵיהוּ וְאֱלִישֶׁע יָרְדוּ אֶל יִרְיָחוֹ: (ה) וַיִּגְשׁוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בִּירְיָחוֹ אֶל אֱלִישֶׁע תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים מִירְיָחוֹ נִגְשׁוּ אֶל אֱלִישֶׁע, וַיֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים שְׁבִירְיָחוֹ אִמְרוּ אֵל אֱלִישֶׁע: ⁵⁶ הִדְעָתָּ כִּי הַיּוֹם יִקְוֶה לִקַּח אֶת אֲדֹנָיְךָ מֵעַל רֹאשְׁךָ הַאִם אַתָּה יוֹדֵעַ שְׂאֵלֵהוּ יַעֲלֶה הַיּוֹם בְּסַעֲרָה הַשְּׁמַיִמָה? וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע עֵנָה לַתַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים מִהֲעִיר יִרְיָחוֹ: גַּם אֲנִי יָדַעְתִּי גַם אֲנִי יוֹדֵעַ שְׂאֵלֵהוּ יַעֲלֶה הַיּוֹם הַשְּׁמַיִמָה, הֲחִשׂוּ אַךְ שִׁיתְקוּ וְאֵל תְּגַלּוּ אֶת הַדְּבָר, כִּיוּן שְׂאֵלֵהוּ אֵינוּ רוֹצֵה שֶׁהַדְּבָר יִתְגַּלֶּה: (ו) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהֵהוּ אֵלֵיהוּ אִמְרָה אֵל אֱלִישֶׁע: שָׁב נָא פֹה (אליהו אמר לאלישע) הישאר כאן ביריחו, כִּי יִקְוֶה שְׁלַחְנִי הִירְדְנָה (הישאר כאן ביריחו) כִּיוּן שְׁהִי שִׁלַח אוֹתִי אֶל נְהַר הִירְדֵן, וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע עֵנָה לֵאמֹר: חִי יִקְוֶה וְחִי נִפְשָׁךְ לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, אִם אֶעֱזָבְךָ (אלישע אמר לאליהו אני נשבע) שלא אעזוב אותך, וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם אֵלֵיהוּ וְאֱלִישֶׁע הִלְכוּ בִיחַד אֶל נְהַר הִירְדֵן: (ז) וַחֲמִשִּׁים אִישׁ מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים הָלְכוּ וַיַּעֲמְדוּ מִנְּגַד מִרְחוֹק חֲמִישִׁים מִתַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים עֲמַדוֹ בְּמִרְחָק רַב מִנְּהַר הִירְדֵן, ⁵⁷ וְשְׁנֵיהֶם אֵלֵיהוּ וְאֱלִישֶׁע, עָמְדוּ עַל הִירְדֵן עֲמַדוֹ עַל שֵׁפֶת נְהַר הִירְדֵן: (ח) וַיִּקַּח אֱלֹהֵהוּ אֶת אֲדֹרְתוֹ אֵלֵיהוּ לִקַּח אֶת הָאֲדֹרֶת שְׁלוֹ. הָאֲדֹרֶת הוּא לְבוֹשׁ מִיּוֹחַד לְנְבִיאִים, ⁵⁸ וַיִּגְלַם אֵלֵיהוּ כִּרְךָ אֶת הָאֲדֹרֶת סָבִיב יָדוֹ כְּדִי שִׁיכּוֹל לְהַכּוֹת אִתּוֹ אֶת הַמַּיִם, ⁵⁹ וַיִּכֶּה אֶת הַמַּיִם אֵלֵיהוּ הִכָּה אֶת הַמַּיִם (כְּשֶׁהָאֲדֹרֶת הֵייתָה כְּרוּכָה מִסָּבִיב לִידוֹ), ⁶⁰ וַיִּחְצֹצוּ הַנְּהָר וַהֲנִיחָהּ מִי הִירְדֵן נַחֲלָקוֹ לְשְׁנַיִם – הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים לְכִיוּן יָם הַמֶּלֶח הַמְּשִׁיכּוֹ לְזֶרוּם וְהַמַּיִם בְּמִקְוָמוֹ שֶׁל אֵלֵיהוּ נִעְמְדוּ בְּמִקְוָמָם, וְכֵן בְּאֲמִצֵּעַ נּוֹצַר מִקּוֹם עִם יְבִשָׁה, ⁶¹ וַיַּעֲבְרוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַרְבָּה אֵלֵיהוּ וְאֱלִישֶׁע עֲבָרוּ שְׁנֵיהֶם בִּבְשָׁה שְׁנוֹצְרָה: ⁶² (ט) וַיְהִי כְּעֶבְרָם בְּשַׁעַת שְׂאֵלֵהוּ וְאֱלִישֶׁע עֲבָרוּ אֶת הִירְדֵן, וַאֲלֵהוּ אִמְרָה אֵל אֱלִישֶׁע (בְּשַׁעַת שְׂאֵלֵהוּ וְאֱלִישֶׁע עֲבָרוּ אֶת הִירְדֵן) אֵלֵיהוּ שְׂאֵל אֶת אֱלִישֶׁע: שְׂאֵל מָה אַעֲשֶׂה לְךָ בְּטָרָם אֶלְקָח מֵעַמְדְךָ תֹּאמַר (אֱלִישֶׁע) לִי (לֵאמֹר) בְּמָה אֲנִי (אֵלֵיהוּ) אוֹכֵל לְהַטִּיב לְךָ לִפְנֵי שְׂאֵנִי (אֵלֵיהוּ) אֶלְקָח מִמֶּךָ

⁵⁵ מצודות. רד"ק (בשם אביו): כוונת הפסוק לומר שלאחר שאלישע אמר לבני הנביאים שהוא מודע לכך שאליהו עולה באותו היום בסערה השמימה, הם שתקו. מלבי"ם: כשם שבשעת קריסת מערכות, הגוף קודם "מוותר" על האברים הרחוקים ממנו ורק לאחר מכן האברים החיוניים מושפעים מכך, כך כאשר הנביא מסתלק מהעולם, קודם יודעים הרחוקים ממנו, כמו בני הנביאים ורק לאחר מכן יודעים הקרובים יותר (כמו אלישע). כמו כן, יש שתי סיבות לכך שהנביא מסתלק מהעולם: או בגלל שהדור אינו ראוי לכך, או בגלל שכבר נגמר תפקידו. כאשר הנביא מסתלק בגלל שהדור אינו ראוי לכך, הדבר נעלם מתלמידיו על מנת שלא יוכלו לקבל את שפע ההשגות מאדוניהם. לכן, כאשר פנו בני הנביאים אל אלישע, הם רצו לברר מהי הסיבה שאליהו מסתלק מהם, והם שאלו האם להתפלל עליו כדי לבטל את רוע הגזרה, ואלישע ענה להם שהסיבה שאליהו מסתלק מהם היא בגלל שהגיע זמנו להיפטר מהעולם, ולכן גם אינם צריכים להתפלל עליו, וזוהי משמעות דברי אלישע לבני הנביאים "החשו", דהיינו, שאינם צריכים להתפלל.

⁵⁶ אברבנאל: תלמידי הנביאים פנו רק אל אלישע ולא אל אליהו מכיוון שהם חשבו שיתכן שאליהו לא יוכל לדבר איתם בגלל מעלתו הגדולה אך לאלישע הם כן הרגישו שהם יכולים לפנות ולדבר.

⁵⁷ מצודות, ויש כאן כפילות "מנגד" ו"מרחוק".

⁵⁸ מצודות.

⁵⁹ מצודות.

⁶⁰ מלבי"ם: הסיבה שאליהו הכה את המים וחצה אותם היא כדי לבטל את יסוד המים שאצלו.

⁶¹ מצודות.

⁶² תרגום.

(אלישע),⁶³ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֲלִישַׁע עֲנֵה לְאַלְהֵינוּ: וַיְהִי נָא פִי שְׁנַיִם בְּרוּחֶךָ אֵלַי אֲנִי מִבְקֵשׁ רוּחַ נְבוּאָה בְּמַעֲלָה כְּפֹלָה מִמָּה שֶׁשֶׁרְתָה עֲלֶיךָ⁶⁴: (י) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲמַר לְאַלִישַׁע: הֲקִשְׁתָּ לְשִׂאֵל שְׂאֵלָת דְּבַר קֶשֶׁה, שֶׁהִרִי אֲיַנְנִי יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ פִּי שְׁנַיִים מִמָּה שֶׁאֵין לִי,⁶⁵ אִם תִּרְאֶה אֹתִי לִקְחַ מֵאַתָּה אִם תִּרְאֶה אֹתִי בְּשַׁעַת שֶׁאֲלַקַח מֵאַתָּה, שֶׁאִזּוֹ מַעֲלַת הַנְּבוּאָה שְׁלִי תִּכְפַּל (לִפְנֵי שֶׁאֲלֵיהֶם עָלָה בְּסַעֲרָה הַשְּׁמִימָה, הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם לְדַרְגָּה רֹחוּנִית גְּבוּהָה וְהִוְכַפְּלָה מַעֲלַת נְבוּאָתוֹ),⁶⁶ יְהִי לְךָ בֵּן (אִם תִּרְאֶה אֹתִי נִלְקַח מֵאַתָּה) בְּקִשְׁתְּךָ תִּתְקַיֵּם, וְרוּחַ הַנְּבוּאָה שֶׁבְּךָ תִּכְפַּל מִשְׁלִי, וְאִם אֵין אִךְ אִם אַתָּה (אֲלִישַׁע) לֹא תִרְאֶה אֹתִי (אֲלֵיהֶם) בְּשַׁעֲךָ שֶׁאֲלַקַח מִמֶּךָ, לֹא יְהִי (אִם לֹא תִרְאֶה אֹתִי בְּשַׁעֲךָ שֶׁאֲלַקַח מֵאַתָּה) לֹא תִתְנַבֵּא פִי שְׁנַיִים מִמֶּנִּי הַיּוֹת וְלֹא אוֹכַל לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֶיךָ פִּי שְׁנַיִים מִרוּחִי⁶⁷: (יא) וַיְהִי הֵמָּה הַלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר בְּשַׁעֲךָ שֶׁאֲלֵיהֶם וְאַלִישַׁע דִּבְּרוּ בְּהִלְכְּתֶם,⁶⁸ וְהִנֵּה רֶכֶב אִשׁ וְסוּסֵי אִשׁ (בְּשַׁעֲךָ שֶׁאֲלֵיהֶם וְאַלִישַׁע דִּבְּרוּ בְּהִלְכְּתֶם) בָּאוּ לִקְרַאתֶם מִרְכַּבוֹת אִשׁ וְסוּסֵי אִשׁ,⁶⁹ וַיִּפְּרְדוּ בֵּין שְׁנַיִמָּה מִרְכַּבוֹת וְסוּסֵי הָאִשׁ הִפְרִידוּ בֵּין אֲלֵיהֶם לְאַלִישַׁע,⁷⁰ וַיַּעַל אֲלֵיהֶם בְּסַעֲרָה הַשְּׁמַיִם אֲלֵיהֶם עָלָה אֶל הַשְּׁמַיִם בְּסַעֲרָה: (יב) וְאַלִישַׁע רָאָה אֲלִישַׁע רָאָה אֶת אֲלֵיהֶם עוֹלָה בְּסַעֲרָה הַשְּׁמַיִם,⁷¹ וְהוּא מְצַעֵק אֲלִישַׁע צַעֵק בְּשַׁעֲךָ שֶׁאֲלֵיהֶם עָלָה הַשְּׁמַיִם: אָבִי אָבִי! רַבִּי רַבִּי!⁷² (הַכּוֹנֵנָה הִיא לְאַלְהֵינוּ!) רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו בְּתַפִּילוֹתֶיךָ, אַתָּה (אֲלֵיהֶם) הֵייתָ עוֹזֵר לְעַם יִשְׂרָאֵל מוֹל אוֹיְבֵיהֶם כִּאִילוֹ הֵייתָ מִרְכַּבוֹת וּפְרָשִׁים, כִּאִילוֹ שֶׁהֵייתָ חַיִּילִים מִמֶּשׁ!⁷³ וְלֹא רָאָהוּ עוֹד אֲלִישַׁע לֹא רָאָה יוֹתֵר אֶת אֲלֵיהֶם, וַיִּחַזַּק בְּבִגְדָיו וַיִּקְרַעֵם

⁶³ מצודות.

⁶⁴ מצודות. א"ע בפרשת כי תצא ורד"ק בשם אביו אצלנו ורלב"ג: אלישע ביקש שני שלישי מרוח הנבואה של אליהו, ועיין רש"י לקמן פרק ג' פסוק א'. רד"ק: הכוונה היא שאלישע יחיה שני מתים לאחר שאליהו החיה מת אחד. כמו כן הקשה הרד"ק בפסוק יא' שאם הכוונה שאלישע באמת יהיה פי שניים מאליהו, מה היה הצורך שלאלישע יהיה האדרת של אליהו, הוא הרי יכול לעשות ניסים ללא האדרת. ואם הסיבה שהאדרת של אליהו ירדה היא רק בגלל שהאדרת נפלה בשעה שאליהו הפך להיות כולו רוחני, מדוע לא נפלו שאר בגדיו של אליהו (ועיין בדברי הרלב"ג שהבאנו בסוף פסוק י'). מלבי"ם: אלישע ביקש שתשרה עליו גם רוחו של אליהו ושגם רוחו שלו תישאר, וכך יהיה לו פי שניים. הסבר נוסף שכתב הוא שאליהו היה פי שניים ברוחו משאר הנביאים, ואלישע ביקש להגיע לדרגה זו. בפירושו לפרק ט' פסוק א' כתב שהכוונה היא שאלישע יבצע שניים מתוך שלושת הדברים שאמר ה' לאליהו לעשות: משיחת חזאל ויהא למלכים. בגלל שאחאב חזר בתשובה, ה' דחה את שני הציוויים האלה משום שהם נועדו להעניש את ישראל, ועתה ביקש אלישע לחזור לתכנית המקורית ולהינקם את דם הנביאים.

⁶⁵ מצודות.

⁶⁶ מצודות. רלב"ג דחה אפשרות להסביר שאליהו אמר לאלישע שאם הוא יחקור עתה בכל הסודות שהוא (אלישע) נבוכך בהם – אז משאלתו תתגשם, שהרי לא מצאנו שאליהו ואלישע דיברו ביניהם ארוכות לאחר שיחה

ז.

⁶⁷ רש"י. רלב"ג: הכוונה היא שאם אלישע יראה את אליהו בשעת הסתלקותו, זה יהיה סימן שבקשתו התמלאה. לכן בשעה שאליהו הסתלק, הוא השאיר לאלישע את אדרתו ואת משענתו, על מנת שאלישע יוכל לעשות איתם ניסים. מלבי"ם: הכוונה היא שאליהו אמר לאלישע שבקשתו שרוחו תנוח עליו תהיה רק אם ייפרד לגמרי מהעולם ואם זה מה שיקרה, אלישע יוכל לראות אותו נפרד מהעולם, אך אם לא ייפרד לגמרי מהעולם, לא תוכל רוחו לנוח עליו.

⁶⁸ תרגום.

⁶⁹ מצודות.

⁷⁰ תרגום.

⁷¹ מצודות. אמנם רד"ק הדגיש שהכוונה היא שאלישע ראה את אליהו עולה ממעל לארץ אך לא את השלב שהוא עלה ממש אל השמים, בגלל שמרכבות האש וסוסי האש מנעו ממנו מלראות זאת.

⁷² מצודות. במפרשים מובא שכשם שהתלמידים נקראים בנים (כמו בני הנביאים), כך הרב נקרא אב.

⁷³ מצודות. רלב"ג בפירושו לפרק יג' פסוק יד': על ידי העצות של אלישע שאמר להם בדבר ה', היו ישראל מנצחים במלחמות. מלבי"ם: אליהו נקרא "רכב ישראל" מכיוון שהיה שקול כנגד כל עם ישראל. כמו כן כתב ש"רכב ישראל" היינו שמרכבות האש וסוסי האש הם המרכבה האלוקית שעל ידה הקב"ה מנהיג את עם ישראל.

לְשָׁנִים קָרְעִים אֱלִישֶׁע אַחֲזוּ בַּבַּגְדֵי וּקְרַע אֹתָם לְשַׁנֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁴: (יג) וַיֵּרָם אֶת אֲדָרְתֹהּ אֲשֶׁר נָפְלָה
 מֵעָלָיו אֱלִישֶׁע הָרִים אֶת הָאֲדָרֶת שֶׁנָּפְלָה מֵעַל אֵלָיו בְּשַׁעֲהַ שְׁעֶלָה בִּסְעֶרַה הַשְּׁמִימָה,⁷⁵ וַיֵּשֶׁב וַיַּעֲמֵד עַל
 שְׂפַת הַיַּרְדֵּן אֱלִישֶׁע חֹזֵר וְנַעֲמֵד עַל שְׂפַת נְהַר הַיַּרְדֵּן (מַצִּידוֹ הַמְּזוֹרַחִי)⁷⁶: (יד) וַיִּקַּח אֶת אֲדָרְתֹהּ אֲשֶׁר
 נָפְלָה מֵעָלָיו אֱלִישֶׁע לָקַח אֶת הָאֲדָרֶת שֶׁנָּפְלָה מֵעַל אֵלָיו בְּשַׁעֲהַ שְׁעֶלָה בִּסְעֶרַה הַשְּׁמִימָה,⁷⁷ וַיִּכֶּה אֶת הַמַּיִם
 וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע הֲכֵה אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן עִם הָאֲדָרֶת שֶׁל אֵלָיו וְאָמַר: אֵיךְ יִקְוֶה אֱלֹהֵי אֲלֵהוּ הַיֶּכֶן הִשְׁגַּחְתּוּ שֶׁל
 ה' אֱלִישֶׁע אָמַר שְׁלֹמֹת שְׁאֵלָיו נִלְקַח הַשְּׁמִימָה, הִשְׁגַּחְתּוּ שֶׁל ה' לֹא סֵרָה, וּלְכֵן מֵי הַיַּרְדֵּן יִכּוּלִים לְהִיבָקַע
 שׁוֹב,⁷⁸ אָף הוּא אֵף ה', לֹא הִשְׁתַּנָּה גַם לְאַחַר מִיתַתּוֹ שֶׁל אֵלָיו, וְהוּא (ה') יִכּוּל לְבַקּוֹעַ אֶת הַיַּרְדֵּן גַם עַתָּה,⁷⁹
 וַיִּכֶּה אֶת הַמַּיִם אֱלִישֶׁע הֲכֵה אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן עִם הָאֲדָרֶת שֶׁנָּפְלָה מֵאֵלָיו פֶּעַם נֹסֶפֶת,⁸⁰ וַיִּחְצְצוּ הַנָּהָר וְהַנָּהָר מֵי
 הַיַּרְדֵּן נִחְלְקוּ לְשָׁנִים וּפְנֵי לְשָׁנִים כִּיּוּנִים שׁוֹנִים,⁸¹ וַיַּעֲבֵר אֱלִישֶׁע אֱלִישֶׁע עֵבֶר בִּבְשֵׁה: (טו) וַיִּרְאֶהוּ בְנֵי
 הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בִּירְחוֹ מִנְּגַד אֹתָם תְּלִמִּידֵי הַנְּבִיאִים מִיֵּרִיחוֹ שְׁסוּפֵר עֲלֵיהֶם בְּפִסּוֹק ז' שְׁעַמְדוֹ רְחוֹק מִנְּהַר
 הַיַּרְדֵּן, רָאוּ אֶת אֱלִישֶׁע מִצְלִיחַ לְבַקּוֹעַ אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן,⁸² וַיֹּאמְרוּ תְּלִמִּידֵי הַנְּבִיאִים אִמְרוּ זֶה לִזְהָ: נָחָה רוּחַ
 אֱלֹהֵינוּ עַל אֱלִישֶׁע רוּחוֹ שֶׁל אֵלָיו שְׂרַתָּה עַל אֱלִישֶׁע, שֶׁהָרִי אֱלִישֶׁע הַצְּלִיחַ לְחַצּוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן,⁸³ וַיִּבְּאוּ
 לְקָרְאָתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ אֶרְצָה תְּלִמִּידֵי הַנְּבִיאִים בְּאוֹ לְפָנָיו אֱלִישֶׁע וְהִשְׁתַּחֲוּ לוֹ עַל הָאֶרֶץ⁸⁴: (טז) וַיֹּאמְרוּ אֱלֵינוּ
 תְּלִמִּידֵי הַנְּבִיאִים אִמְרוּ לְאֱלִישֶׁע: הִנֵּה נָא יֵשׁ אֶת עֵבְדֶיךָ הָרִי יֵשׁ עִם עֵבְדֶיךָ, יֵשׁ אִיתָנוּ שְׁאַנְחָנוּ עֵבְדֶיךָ,⁸⁵
 חֲמִשִּׁים אַנְשִׁים בְּנֵי חֵיל חֲמִישִׁים אַנְשִׁים בְּנֵי כַח שִׁיכּוּלִים לְלַכַּת מֵרְחוֹק גָּדוֹל בְּזִמְנֵן מוֹעֵט,⁸⁶ יִלְכּוּ נָא יִלְכּוּ
 עִשְׂרֵי חֲמִישִׁים אַנְשִׁים בְּנֵי חֵיל,⁸⁷ וַיִּבְקְשׂוּ אֶת אֲדֹנָיָךְ וְהֵם יַחֲפְשׂוּ אֶת אֲדֹנָיְךָ, אֶת אֵלָיו,⁸⁸ פֶּן נִשְׁאַר
 רוּחַ יִקְוֶה שְׁמַא רוּחַ ה' הָיָה שֶׁנִּטְלָה אֶת אֵלָיו,⁸⁹ וַיִּשְׁלַכְהוּ בְּאַחַד הַהָרִים אוֹ בְּאַחַת הַגְּאֵאוֹת (שְׁמַא רוּחַ ה')

74 מצודות.
 75 תרגום.
 76 תרגום.
 77 תרגום.

78 מצודות. רד"ק בפירושו הראשון הביא את התרגום שהכוונה היא שאלישע התפלל שה' יקבל את תפילתו כשם שקיבל את תפילותיו של אליהו. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שאלישע שואל היכן האותה שה' יעשה לי כמו אליהו? רש"י: שאלתו של אלישע הייתה היכן ה' אלוקי אליהו שהובטח לי פי שניים מרוחו של אליהו.
 79 מצודות. בפירושו השני כתב ש"אף הוא" מוסב על הכאת המים על ידי אלישע, והכוונה היא שבנוסף לאליהו, גם אלישע הכה את המים. רד"ק: הכוונה היא שגם לאלישע נעשה נס. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שאליהו בא בלבוש רוחני כדי לבקוע את הירדן לאלישע. רש"י: גדולה חציית אלישע פי שניים מחציית אליהו, שהרי כשאלהו עבר את הירדן, אלישע היה איתו, ועכשיו אלישע עבר את הירדן לבד והמים נחצו לו.
 80 רד"ק. רלב"ג: אלישע הכה את המים רק פעם אחת, אלא שהכתוב חוזר על הכאת המים כדי לספר לנו על מעלתו של אלישע ולומר לנו שהמים נבקעו בשבילו.

81 תרגום.
 82 מצודות.
 83 רד"ק.
 84 תרגום.
 85 תרגום.
 86 מצודות.
 87 תרגום.
 88 תרגום.

89 תרגום. רש"י: מיום שעלה אליהו בסערה השמימה, נסתלקה רוח הקודש מן הנביאים ושוב לא הייתה רוח הקודש מרובה בישראל. אברבנאל: כל עוד היה אליהו בחיים, קיבלו בני הנביאים נבואה. מרגע שאליהו הסתלק, לא הייתה להם עוד נבואה ולכן הם לא ידעו שאליהו עלה בסערה השמימה. הסבר נוסף שכתב הוא שמעת שנסתלקה מהם רוח הקודש, הם חשבו שודאי הדבר שאליהו מת, היות והם כבר אינם מקבלים את כח הנבואה ממנו ולכן הם אמרו לאלישע שהוא ימות. אך לאחר שהם ראו את אליהו עולה בסערה השמימה, הם

נטלה את אליהו) והשליכה את גופתו של אליהו, על אחד ההרים או באחד העמקים, וראוי שנלך ונחפש אותו ונקבור אותו,⁹⁰ וַיֹּאמֶר אלישע ענה לבני הנביאים: לֹא תִשְׁלְחוּ אל תשלחו את חמישים האנשים לחפש אחרי גופתו של אליהו. אלישע לא הסביר לתלמידי הנביאים שהוא ראה שגם גופו של אליהו עלתה בסערה השמימה, משום שהוא היה עניו גדול ולא רצה לומר להם מה ראה⁹¹: (יז) וַיִּפְצְרוּ תלמידי הנביאים ביקשו שוב ושוב מאלישע לשלוח את חמישים בני החיל,⁹² בּוֹ עַד בֵּשׂ (תלמידי הנביאים ביקשו שוב ושוב מאלישע) במשך זמן רב,⁹³ וַיֹּאמֶר (לאחר שכבר עבר זמן רב שתלמידי הנביאים ביקשו מאלישע שיסכים לשלוח את חמישים האנשים בני החיל) אלישע אמר לתלמידי הנביאים: שְׁלְחוּ תשלחו את חמישים האנשים בני החיל כדי לחפש את אליהו, וַיִּשְׁלְחוּ חֲמִישִׁים אִישׁ בני הנביאים שלחו את חמישים האנשים בני החיל, וַיִּבְקְשׂוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְלֹא מָצְאוּהוּ חמישים האנשים בני החיל הלכו לחפש את אליהו במשך שלושה ימים, אך לא מצאו אותו: (יח) וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו חמישים האנשים בני החיל חזרו אל אלישע, וְהוּא יֹשֵׁב בְּיַרְיָחוֹ אלישע ישב ביריחו בזמן שחמישים האנשים חזרו אליו, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אלישע אמר לחמישים האנשים בני החיל: הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם אֵל תִּלְכוּ הרי אמרתי לכם שלא תלכו לחפש את אליהו⁹⁴: (ט) וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֵל אֱלִישָׁע אנשי העיר יריחו אמרו לאלישע: הֲנִיחָה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר טוֹב הישיבה בעיר טובה, יש בה שדות וכרמים,⁹⁵ כְּאִשֶׁר אֲדַנִּי רָאָה כמו שאתה רואה (שהישיבה בעיר טובה), וְהַמַּיִם רְעִים אולם, יש בעיה שהמים מזוהמים,⁹⁶ וְהָאָרֶץ מְשֻׁבָּלֶת וכתוצאה מהזיהום במים, הארץ הורגת את יושבי העיר, בני העיר השותים את המים המזוהמים מתים⁹⁷: (כ) וַיֹּאמֶר אלישע אמר לאנשי יריחו: קָחוּ לִי צִלְחִית חֲדָשָׁה תביאו לי צנצנת חדשה,⁹⁸ וְשִׂימוּ שָׁם מֶלַח ותשימו מלח בתוך הצלוחית (היה כאן נס בתוך נס משום שהמלח אמור לזהם יותר את המים),⁹⁹ וַיִּקְחוּ אֵלָיו אנשי יריחו הביאו לאלישע את הצנצנת עם

חשבו שאולי אליהו רק עלה בסערה השמימה כמו שהיה נוהג לעשות מידי פעם. מלבי"ם: בני הנביאים לא הבינו איך הגוף יכול לעלות גם הוא לשמים, ולכן חשבו שנפל כמו שהאדרת נפלה.
⁹⁰ מצודות. לפירושו תלמידי הנביאים ידעו שאליהו מת אלא שרצו לקבור אותו. לרש"י ואברבנאל יש לומר שהם לא ידעו שאליהו מת, משום שהם מסבירים שנסתמה רוח הנבואה מהם כשאליהו עלה בסערה השמימה ושזו הייתה סיבת בקשתם. רלב"ג: תלמידי הנביאים חשבו שרוח ה' נטלה את אליהו כדי שהוא יתחבא באיזו מערה.

⁹¹ מצודות.

⁹² מצודות.

⁹³ מצודות. רד"ק: הכוונה היא עד שבושש ואמר להם לשלוח את חמישים האנשים. רש"י: הכוונה היא שאלישע התבייש מתלמידי הנביאים כיוון שהם התחילו לומר שהוא איהו רוצה להקביל פני רבו, משום שהוא כבר נטל את גדולתו ואינו רותה שאליהו יחזור.

⁹⁴ תרגום.

⁹⁵ מצודות. רש"י כתב בשם חז"ל שחן המקום היה על יושביו. רלב"ג: הכוונה שהאוויר שביריחו הוא אוויר טוב ואין לתלות את המוות באוויר.

⁹⁶ תרגום.

⁹⁷ מצודות. רלב"ג: למרות שיהושע קילל את מי שיבנה את יריחו, הוא לא מנע מאנשים להתיישב ביריחו לאחר שהיא נבנתה, אחרת לא היו הנביאים יושבים שם. רד"ק: המים זוהמו לאחר מות אליהו (אחרת אליהו היה מרפא את המים) וזאת משום שחטאו. בשם חז"ל כתב שהמים היו מזוהמים בגלל קללת יהושע ואליהו הוסיף וקילל את יריחו. ועיין בהערות שכתבנו במלכים א' פרק טז' שם הבאנו דעות שלא היה איסור להתיישב ביריחו (כדעת הרלב"ג) וזהו ההסבר לכך שיהושפט מלך יהודה שהיה מלך צדיק לא מנע את היישוב ביריחו. מלבי"ם: המים זוהמו בגלל הדעות הזרות של יושבי יריחו ולכן השלכת המלח, המורה על ברית המלח עם התורה, היא זו שריפאה את המים.

⁹⁸ מצודות. רלב"ג: הסיבה שאלישע ביקש דווקא צלוחית חדשה היא משום שאם היו מביאים לו צלוחית ישנה, היו חושבים שהיה משהו בצלוחית שגרם לטיהור המים.

⁹⁹ רד"ק.

המלח: (כא) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים מוֹצֵא הַמַּיִם אֶל הַמָּקוֹם שֶׁבוּ נוֹבְעֵי הַמַּיִם, ¹⁰⁰ וַיִּשְׁלַח שָׁם מַלְאָךְ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הַשְׁלִיךְ אֶת הַמַּלְאָךְ בַּמָּקוֹם מִמֶּנּוּ נִבְעוּ הַמַּיִם וְאָמַר: כֹּה אָמַר יְקֹזֵק כֹּךְ אָמַר ה'! רִפְאֲתִי לַמַּיִם הָאֵלֶּה אֲנִי (ה') רִפְאֲתִי אֶת הַמַּיִם הָאֵלֶּה, הַמַּיִם הָאֵלֶּה כִּבְרָה לֹא יִהְיוּ מִזֹּהֵמַיִם, ¹⁰¹ לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד מוֹת וּמִשְׁבָּלֶת לֹא יִקְרוּ עוֹד מִקְרֵי מוֹת כְּתוּצָאָה מֵהַמַּיִם. הַמַּיִם כִּבְרָה לֹא יִגְרְמוּ יוֹתֵר לְמִקְרֵי מוֹת ¹⁰²: (כב) וַיִּרְפוּ הַמַּיִם הַמַּיִם שֶׁבִירִיחוֹ נִרְפְּאוּ וְלֹא הָיוּ מִזֹּהֵמַיִם יוֹתֵר, ¹⁰³ עַד הַיּוֹם הַזֶּה הַמַּיִם לֹא הָיוּ מִזֹּהֵמַיִם יוֹתֵר גַּם בְּזִמְנֵי כְּתִיבַת סֵפֶר מַלְכִים. הַנְּבִיא אָמַר שֶׁהַמַּיִם נִשְׁאָרוּ טוֹבִים וְנִקְיִים מִתְּקוּפַת אֱלֹהִים וְעַד לְתְּקוּפַת יִרְמְיָהּ, הַתְּקוּפָה שֶׁבָּה נִכְתְּבָה סֵפֶר מַלְכִים, ¹⁰⁴ כְּדָבָר אֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר (מִי יִרְיָחוֹ לֹא הָיוּ מִזֹּהֵמַיִם יוֹתֵר) כְּמוֹ שֶׁאֱלֹהִים אָמַר שִׁיקְרָה ¹⁰⁵: (כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֱלֹהִים אֱלֹהִים אֱלֹהִים עֲלֵה מִירִיחוֹ לְבֵית אֱלֹהִים, וְהוּא עֲלֵה בְּדֶרֶךְ כַּאֲשֶׁר אֱלֹהִים עֲלֵה בְּדֶרֶךְ הַמּוֹבִילָה לְבֵית אֱלֹהִים, ¹⁰⁶ וְנִעְרִים קְטָנִים יֵצְאוּ מִן הַיַּעַר נְעָרִים קְטָנִים יֵצְאוּ מֵהַיַּעַר בֵּית אֱלֹהִים, ¹⁰⁷ וַיִּתְקַלְסוּ בּוֹ הַנְּעָרִים הַקְּטָנִים לַעֲגוֹ לְאֱלֹהִים, ¹⁰⁸ וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַנְּעָרִים אֱמָרוּ לְאֱלֹהִים: עֲלֵה קִרְחַת עֲלֵה קִרְחַת (הַנְּעָרִים לַעֲגוֹ לְאֱלֹהִים וְאָמְרוּ לוֹ: "תַּעֲלֵה קִרְחַת תַּעֲלֵה קִרְחַת". לְאֵלֶיהוּ הַנְּבִיא הָיָה הַרְבֵּה שִׁיעוֹר וְלֹאֱלֹהִים לֹא הָיָה, וְזוֹ הָיִיתָה דְרָכָם שֶׁל הַנְּעָרִים לְרִמּוֹז לְאֱלֹהִים שֶׁאֵינוֹ בְּמִדְרַגַּת אֵלֶיהוּ רַב ¹⁰⁹: (כד) וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם אֱלֹהִים פָּנָה לְאַחֲרָיו וְרָאָה אֶת הַנְּעָרִים שֶׁלְּעָגוּ לוֹ, ¹¹⁰ וַיִּקְלָלֵם בְּשֵׁם יְקֹזֵק אֱלֹהִים קִילַל אֶת הַנְּעָרִים בְּשֵׁם ה', ¹¹¹ וַתִּצְאָנָה שְׁתֵּי דְבָרִים מִן הַיַּעַר יֵצְאוּ מֵהַיַּעַר שֶׁלִּיד בֵּית אֱלֹהִים שְׁנֵי דוֹבִים, ¹¹² וַתִּבְקַעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים הַדּוֹבִים בִּקְעוּ אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם מֵהַנְּעָרִים שֶׁהָיוּ שָׁם, הֵם גִּרְמוּ לְבִקְיעַת הַגּוֹף שֶׁל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם מֵהַנְּעָרִים ¹¹³: (כה) וַיִּלְךְ מִשָּׁם אֶל הַר הַכְּרָמֶל אֱלֹהִים הִלֵּךְ מִבֵּית אֱלֹהִים אֶל הַר הַכְּרָמֶל, וּמִשָּׁם שָׁב שְׁמֵרוֹן וּמֵהַר הַכְּרָמֶל חָזַר אֱלֹהִים לְשׁוֹמְרוֹן;

100 מצודות.

101 תרגום.

102 מצודות.

103 מצודות.

104 תרגום.

105 תרגום.

106 תרגום.

107 תרגום. רד"ק: הכוונה לנערים שהיו קטנים מהמצוות.

בעניין שהנערים יצאו מהעיר בית אל, כך משמע מלשון הפסוק וכך גם כתב המלבי"ם שתושבי בית אל היו מבזים את הנביאים בגלל שהעגל שעשה ירבעם היה שם. אולם רש"י בפירושו למסכת סוטה דף מו' עמוד ב' כתב שהנערים יצאו מהעיר יריחו.

108 מצודות.

109 מצודות. מלבי"ם: בגלל שהעגלים היו בבית אל, תושבי בית אל לימדו את צאצאיהם לבזות את נביאי ישראל.

110 תרגום. רש"י: אלישע ראה שגם בצאצאיהם של הנערים אין אף אדם שייצא אדם טוב. רלב"ג: אליהו לא קילל את הנערים עד שראה בוודאות שהם ראויים לקללה מצד רוע מעשיהם.

111 תרגום. רד"ק: חז"ל נחלקו מדוע קילל את הנערים. יש אומרים שמשום שביזוהו ויש אומרים שמשום שראה שאימותיהם התעברו ביום הכיפורים ויש אומרים שמשום שראה שהם גידלו בלורית כדרכם של עובדי עבודה זרה ויש אומרים שמשום שלא ראה לכלוכית של מצווה. כמו"כ כתב שאלישע נענש על שקילל את הנערים.

112 תרגום. רד"ק: יציאת הדובים הייתה בדרך נס משום שלא היה שם יער. כמו"כ כתב שהדובים היו נקבות.

113 תרגום.

מלכים ב פרק ג

(א) ויהורם בן אחאב מלך על ישראל בשמרון יהורם בן אחאב התחיל למלוך בעיר שומרון על ישראל,¹¹⁴ בשנת שמנה עשרה ליהושפט מלך יהודה (יהורם התחיל למלוך) לאחר שעברו שמונה עשרה שנה בהם יהושפט מלך על יהודה, דהיינו בשנה התשע עשרה למלכות יהושפט,¹¹⁵ ומלך שנים עשרה שנה יהורם מלך על ישראל במשך שנים עשרה שנים (אמנם השנה הראשונה והאחרונה לא היו שנים שלמות)¹¹⁶: (ב) ויעשה הרע בעיני יקוק יהורם עשה מעשים שהיו רעים בעיני ה', רק לא כאביו וכאמו המעשים הרעים שיהורם עשה לא היו במדרגה של החטאים של אחאב ואיזבל, משום שאחאב ואיזבל עבדו את הבעל כדי להכעיס את ה' ויהורם לא עשה כך,¹¹⁷ ויסר את מצבת הבעל אשר עשה אביו יהורם סילק את המצבה של הבעל שאביו אחאב עשה.¹¹⁸ אולם יהורם לא הסיר את האשירה משום שאימו המשיכה לעבוד את האשרה, אלא שהוא עצמו לא עבד את האשרה¹¹⁹: (ג) רק בחטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל דבק יהורם דבק, המשיך לחטוא, באותם חטאים שירבעם החטיא בהם את ישראל. הכוונה היא לעגלי הזהב שהעמיד ירבעם בבית אל ובדן, והסיבה שיהורם המשיך לחטוא בעגלי הזהב היא משום שחשש שאם יבטל את עגלי הזהב, מלכות ישראל תחזור ליהודה (כפי שירבעם חשש כשעשה את העגלים),¹²⁰ לא סר ממנה יהורם לא סר מחטא עגלי הזהב: (ד) ומישע מלך מואב היה נקד היה ברשותו של מישע מלך מואב הרבה מאוד צאן,¹²¹ והשיב למלך ישראל בכל שנה העלה מישע למלך ישראל בתור מס,¹²² מאה אלף כרים מאה אלף (100,000) שוורים מפותמים,¹²³ ומאה אלף אילים צמר (וכן העלה מישע למלך ישראל כמס) מאה אלף (100,000) צאן יחד עם הצמר שלהם, מישע לא היה גוזז את הצאן לפני שהיה מעלה אותו למלך ישראל¹²⁴: (ה) ויהי כמות אחאב כאשר מת אחאב,¹²⁵ ויפשע מלך מואב במלך ישראל (כאשר מת אחאב) מישע מלך מואב מרד בישראל (המרד התחיל עוד בימי אחזיה)¹²⁶: (ו) ויצא המלך יהורם ביום ההוא משמרון ביום שאלישע הגיע לשומרון, יהורם יצא מהעיר שומרון,¹²⁷ ויפקד את כל ישראל יהורם מנה את כל חיילי ישראל¹²⁸: (ז) וילך וישלח אל יהושפט מלך יהודה יהורם הזדרז ושלח שליחים אל יהושפט מלך יהודה,¹²⁹ לאמר כך אמרו השליחים של יהורם ליהושפט:¹³⁰ מלך מואב פשע בי מלך מואב מרד בי, התלך אתי אל מואב למלחמה האם תצא איתי למלחמה נגד

¹¹⁴ רש"י: סיבת כתיבת פרשה זו היא כדי לספר לנו את ניסי אלישע על מנת שנבין שאלישע זכה למעלה כפולה

מאליהו.

¹¹⁵ מצודות.

¹¹⁶ מצודות.

¹¹⁷ רש"י.

¹¹⁸ תרגום.

¹¹⁹ רד"ק.

¹²⁰ רש"י.

¹²¹ מצודות.

¹²² מצודות.

¹²³ תרגום.

¹²⁴ מצודות.

¹²⁵ רד"ק.

¹²⁶ רד"ק.

¹²⁷ מצודות.

¹²⁸ תרגום.

¹²⁹ דעת מקרא.

¹³⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

מואב? וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁפֹט עֲנֵה לַיהוֹרָם, אֲעֲלֶה אֲנִי אֶעֱלֶה אֵינִי אֶעֱלֶה לְמַלְחָמָה, כְּמוֹנֵי כְמוֹדָךְ כְּמוֹ שָׂאתָ (יהוֹרָם) תֵּצֵא לְמַלְחָמָה נֹגַד מוֹאֵב, כִּךְ גַּם אֲנִי אֵצֵא לְמַלְחָמָה נֹגַד מוֹאֵב,¹³¹ כְּעַמִּי כְּעַמְּךָ כְּמוֹ שְׁעַמְךָ (מַמְלַכְתּוֹ יִשְׂרָאֵל) יֵצֵא לְמַלְחָמָה נֹגַד מוֹאֵב, כִּךְ הָעַם שְׁלִי (מַמְלַכְתּוֹ יְהוּדָה) יֵצֵא לְמַלְחָמָה נֹגַד מוֹאֵב,¹³² כְּסוֹסֵי כְּסוֹסֵיךָ כְּמוֹ שֶׁהַסּוֹסִים שְׁלֶךְ יֵצְאוּ אִתְּךָ לְמַלְחָמָה נֹגַד מוֹאֵב, כִּךְ גַּם הַסּוֹסִים שְׁלִי יֵצְאוּ לְמַלְחָמָה נֹגַד מוֹאֵב¹³³: (ח) וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם שָׂאל אֶת יְהוֹשֻׁפֹט: אֵי זֶה הַדֶּרֶךְ נֶעֱלֶה בְּאִיזָה דֶּרֶךְ נֵעֲלֶה וְנִתְקוֹף אֶת מוֹאֵב?¹³⁴ וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁפֹט עֲנֵה לַיהוֹרָם: דֶּרֶךְ מְדַבֵּר אָדוֹם אֲנַחְנוּ נֵעֲלֶה וְנִתְקוֹף אֶת מוֹאֵב דֶּרֶךְ מְדַבֵּר אָדוֹם, כִּךְ שְׂגָם מֶלֶךְ אָדוֹם יֵצֵרְף אֲלֵינוּ וַיִּלְחַם לְצִידָנוּ (אָדוֹם הָיוּ נִתּוֹנִים תַּחַת שְׁלֹטוֹן מַמְלַכְתּוֹ יְהוּדָה)¹³⁵: (ט) וַיֵּלֶךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ יְהוּדָה וּמֶלֶךְ אָדוֹם יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, יְהוֹשֻׁפֹט מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהַשְׁלִיט עַל אָדוֹם מִטַּעַם יִשְׂרָאֵל, הַנְּצִיב, הַלְכוּ בִּיחָד,¹³⁶ וַיִּסְבּוּ דֶּרֶךְ שִׁבְעָת יָמִים יְהוֹרָם, יְהוֹשֻׁפֹט וְהַשְׁלִיט בְּאָדוֹם הַסְּתוּבָבוּ בְּמַדְבַּר בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָת יָמִים,¹³⁷ וְלֹא הָיָה מַיִם לְמַחְנֶה וְלִבְהֶמָה אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם כָּל אוֹתָם שִׁבְעָת יָמִים שְׁשֵׁלֶשֶׁת הַמַּלְכִים הַסְּתוּבָבוּ יַחַד, לֹא הָיָה מַיִם לְחַיִּילִים וְלִבְהֶמָה שֶׁהִלְכוּ אִתָּם¹³⁸: (י) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל, אֲהָהּ אוֹי!¹³⁹ אֲהָהּ אוֹי!¹⁴⁰ בִּי קָרָא יְקוֹק לְשִׁלְשֵׁת הַמַּלְכִים הָאֵלֶּה שֶׁהָרִי הָיָה גֹזֵר עַל שְׁלֹשֶׁת הַמַּלְכִים הָאֵלֶּה (יְהוֹשֻׁפֹט, שְׁלִיט אָדוֹם וְהוּא עֲצָמוֹ),¹⁴¹ לָתֵת אוֹתָם בְּיַד מוֹאֵב (הָיָה גֹזֵר עַל שְׁלֹשֶׁת הַמַּלְכִים הָאֵלֶּה) לְהִימָסֵר בְּיַד מוֹאֵב. יְהוֹרָם אָמַר שֶׁהָיָה יִפְסִידוֹ בְּמַלְחָמָה כִּיוּן שֶׁלֹּא נִיתֵן לְהִלְחָם לְלֹא מַיִם¹⁴²: (יא) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁפֹט יְהוֹשֻׁפֹט שָׂאל אֶת יְהוֹרָם: הֲאֵינִי פֹה נִבְיָא לְיִקְוֹק הָאֵם אֵין פֹּה נִבְיָא הָיָה, נִבְיָא אִמְתָּ,¹⁴³ וְנִדְרָשָׁה אֵת יְקוֹק מֵאוֹתוֹ וְאֲנַחְנוּ נִשְׂאֵל אֶת הַנְּבִיָא מִהָיָה אֹמֵר לָנוּ,¹⁴⁴ וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֶחָד מֵעַבְדֵי שֶׁל יְהוֹרָם עֲנֵה לַיהוֹשֻׁפֹט וְאָמַר לוֹ: פֹּה אֲלִישַׁע בֶּן שַׁפְטָן אֲשֶׁר יֵצֵק מַיִם עַל יָדָיו אֲלֵיהֶוּ נִמְצָא כֹּאן אֲלִישַׁע בֶּן שַׁפְטָן שֶׁשֶׁפֶךְ מַיִם עַל יָדָיו שֶׁל אֲלֵיהֶוּ. כְּלוּמַר: נִמְצָא כֹּאן אֲלִישַׁע שֶׁשִּׁירַת אֶת אֲלֵיהֶוּ וְלִמַּד מִמֶּנּוּ אֶת דַּרְכֵי הַנְּבוּאָה¹⁴⁵: (יב) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁפֹט יְהוֹשֻׁפֹט אָמַר לַיהוֹרָם: יֵשׁ אוֹתוֹ דְּבַר יְקוֹק יֵשׁ עִימוֹ (עַם אֲלִישַׁע) דְּבַר הָיָה, כְּלוּמַר: אִם אֲלִישַׁע נִמְצָא פֹה, סִימָן שֶׁיֵּשׁ אִתּוֹ דְּבַר נְבוּאָה, שֶׁהָרִי בְּרוּר שֶׁהוּא לֹא הִגִּיעַ לְכֹאן

¹³¹ מצודות בספר מלכים א' פרק כב' פסוק ד'. מלבי"ם (שם): הסיבה שיהושפט אמר זאת היא משום שהיה מחותן של אחאב. אולם כאן פירש המלבי"ם שהסיבה שיהושפט הצטרף למלחמה היא משום שהעמים האלה התגרו גם בו.

¹³² רלב"ג בספר מלכים א' פרק כב' פסוק ד'.

¹³³ רלב"ג בספר מלכים א' פרק כב' פסוק ד'.

¹³⁴ תרגום.

¹³⁵ רש"י. רלב"ג: יהושפט בחר לתקוף דרך מדבר אדום משום שחשב שכך יוכל להפגיע בצורה הטובה ביותר

את מואב.

¹³⁶ מצודות.

¹³⁷ מצודות.

¹³⁸ מצודות.

¹³⁹ מצודות.

¹⁴⁰ מצודות.

¹⁴¹ מצודות.

¹⁴² מצודות.

¹⁴³ מצודות.

¹⁴⁴ תרגום.

¹⁴⁵ מצודות. רש"י: הכוונה ליציאת מים ממש במעמד הר הכרמל ששפך מים על הפר של אליהו. רד"ק: אלישע הלך איתם כדי להראות להם את הנס הגדול, אך המלכים לא ידעו שאלישע נמצא שם. רלב"ג: למרות שלאליהו היו תלמידים רבים, אלישע היה בדרגה מעליהם משום שהוא שימש תמיד את אליהו. כמו"כ כתב שלכבודו ולכבוד ה' ירדו אליו שלשת המלכים. מלבי"ם: על ידי שאלישע יצק מים על אליהו, הוא הוריד את הגשם, ולכן אלישע מזומן להוריד מים.

כדי להשתתף במלחמה,¹⁴⁶ וַיֵּרְדוּ אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיהוֹשֻׁפֵּט וּמֶלֶךְ אֲדוֹם יְהוּרָם, יהושפט ושליט אדום ירדו מהמרכבה שלהם והגיעו לאלישע¹⁴⁷: (יג) וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אלישע אמר ליהורם מלך ישראל: **מַה לִּי וְלָךְ** מדוע פתאום נהיינו אנשים קרובים זה לזה? מדוע אתה בא אליי לשמוע את הנבואה, איזו טובה עשית לי שאומר לך דבר נבואה,¹⁴⁸ **לָךְ אֶל נְבִיאֵי אֲבִיךָ וְאֶל נְבִיאֵי אִמֶּךָ** תלך לנביאים של אביך ואמך, כלומר: לנביאי הבעל והאשרה, ותשאל אותם מה אמר ה' לנבואה,¹⁴⁹ וַיֹּאמֶר לוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יהורם מלך ישראל אמר לאלישע: **אֵל** אל תאמר עכשיו את הדברים האלה. עכשיו זוהי שעת סכנה ואל תעורר עלינו את מידת הדין על ידי הזכרת חטא העבודה הזרה,¹⁵⁰ **כִּי קָרָא יִקְוֶה לְשִׁלְשֵׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לָתֵת אוֹתָם בְּיַד מוֹאָב** כיוון שה' גזר על שלשת המלכים (על יהורם, יהושפט ושליט אדום) למסור אותנו בידי מואב¹⁵¹: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אלישע אמר ליהורם: **חַי יְקֻוֹק עֲבֹאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו** אני נשבע בשם ה' שאני רגיל לעמוד לפניו לתפילה,¹⁵² **כִּי לֹאִי פָנָי וַיהוֹשֻׁפֵּט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נָשָׂא** אם לא שהייתי נושא את פניו של יהושפט מלך יהודה, אם לא הייתי מכבד את יהושפט מלך יהודה,¹⁵³ **אִם אֲבִיט אֱלִיךָ וְאִם אֲרֹאךָ** (לולי שהייתי מכבד את יהושפט) לא הייתי בכלל מסתכל עליך, לא הייתי עונה לך¹⁵⁴: (טו) וַעֲתָה עכשיו, כדי שאתנבא ואענה לכם,¹⁵⁵ **קָחוּ לִי מִנְּגִן** תביאו לי מישהו שידע לנגן. אלישע אמר למלכים שיביאו לפניו מישהו שינגן לפניו, ועל ידי זה הוא ישמח, משום שהנבואה שורה רק מתוך שמחה,¹⁵⁶ וְהָיָה כַּנְּגִן הַמְּנַגֵּן כאשר המנגן התחיל לנגן לפני אלישע,¹⁵⁷ וְהָיָה עָלָיו יָד יְקֻוֹק (כאשר המנגן התחיל לנגן לפני אלישע) שרתה על אלישע נבואה מאת ה'¹⁵⁸: (טז) וַיֹּאמֶר אלישע אמר ליהורם ולמלכים שאיתו: **כֹּה אָמַר יְקֻוֹק** כך אמר ה': **עָשָׂה הַנַּחֵל הַזֶּה גְּבִים גְּבִים** העמק הזה ייעשה בורות בורות, כדי שיתאספו לשם המים שיבואו. אלישע ניבא שבעוד פרק זמן קצר, יהיו מים שיבואו והעמק ייעשה בורות בדרך נס כדי להכיל את המים¹⁵⁹: (יז) **כִּי כֹה אָמַר יְקֻוֹק** שהרי כך אמר ה':¹⁶⁰ **לֹא תֵרְאוּ רוּחַ וְלֹא תֵרְאוּ גֶשֶׁם** אתם לא תראו לא

¹⁴⁶ מצודות.

¹⁴⁷ **מלבי"ם**. כמו"כ הסביר שהסיבה שהתואר מלך לא הוצמד כאן ליהושפט היא משום שלבש בגדי הדיוט כדי שלא יתהדר לפני הנביא.

¹⁴⁸ **מצודות**. **מלבי"ם**: הכוונה היא שאלישע אמר ליהורם שהנביא יכול להועיל רק למי שמאמין בו. תשובת יהורם הייתה שיש עכשיו גזירה שכוללת גם את המלכים האחרים, ולכן ראוי שאלישע יתייחס לבקשתו.

¹⁴⁹ מצודות.

¹⁵⁰ **מצודות**. **תרגום**: הוסיף שיהורם ביקש מאלישע שיקש עליו רחמים.

¹⁵¹ עפ"י **מצודות** בפירושו לפסוק י'.

¹⁵² מצודות.

¹⁵³ **מצודות**. בנושא של נשיאת פנים ופירוש, עיין **רש"י** בפירושו לספר איוב פרק מב' פסוק ט'. רד"ק: ישנם שלשה טעמים לכך שלא נזכר יהושפט בתואר של מלך: א. יהושפט דיבר בשמו. ב. מרוב ענווה, יהושפט לא ירד אל אלישע בבגדי מלכות. ג. היות ונגזרה גזירה שימות עם אחאב, הרי זה נחשב כאילו שבנו כבר מולך.

¹⁵⁴ מצודות.

¹⁵⁵ תרגום.

¹⁵⁶ **מצודות**. נחלקו המפרשים מדוע לא שרתה רוח ה' על אלישע: **רש"י**: בגלל שכעס על יהורם **רד"ק**: משום שמיום שנסתלק אליהו היה אלישע אבל. **מלבי"ם**: הנבואה יכולה לחול רק אם יש צדיקים בחברת הנביא. יהורם היה רשע, יהושפט היה צדיק ולכן המצב היה שקול ומשום כך ביקש אלישע שיביאו לפניו מנגן כדי שהיגון יכריע את הכף לנבואה.

¹⁵⁷ מצודות.

¹⁵⁸ מצודות.

¹⁵⁹ מצודות.

¹⁶⁰ **תרגום**. **מלבי"ם**: הכוונה ללשון ציווי. הנביא ציווה את בני ישראל לחפור חפירות כדי שיוכלו לאגור את המים שיבואו.

רוח ולא גשם. כלומר: המים לא יבואו לעמק בדרך הטבע,¹⁶¹ וְהִנְחַל הַהוּא יִמְלֵא מַיִם ובכל זאת הנחל יתמלא במים בדרך נס,¹⁶² וּשְׁתִיתֶם אֹתָם אתם תשתו מהמים, וּמִקְנֵיכֶם וכן ישתו הבהמות שהבאתם כדי לשחוט אותם ולאכול אותם,¹⁶³ וּבְהֵמַתְכֶם וכן ישתו הבהמות שלכם שאתם רוכבים עליהם¹⁶⁴: (יח) וְנָקַל זֹאת בְּעֵינַי יִקְוֶה חֶסֶד זה (של מילוי העמק בבורות מים) יהיה קל בעיני ה',¹⁶⁵ וְנָתַן אֶת מוֹאֵב בְּיַדְכֶם שהרי ה' יעשה איתכם חסד גדול יותר וימסור בידכם את מואב¹⁶⁶: (יט) אלישע מצווה את ישראל לעשות חמישה דברים כאשר ינצחו במלחמה: (1) וְהִפִּיתֶם כָּל עֵיר מְבָצֵר תִּשְׁמִידוּ את כל הערים המבוצרות של מואב,¹⁶⁷ (2) וְכָל עֵיר מְבֹחָר וגם כל עיר טובה ונבחרת - תכו ותשמידו אותה,¹⁶⁸ (3) וְכָל עֵץ טוֹב תִּפְּלוּ וגם כל עץ מאכל משובח תעקרו,¹⁶⁹ (4) וְכָל מַעְיְנֵי מַיִם תִּסְתַּמּוּ וגם תסתמו את כל מקורות המים של הערים, (5) וְכָל הַחֲלָקָה הַטּוֹבָה תִּכְאֲבוּ בְּאַבְנֵים וגם תשחיתו כל חלקת אדמה טובה על ידי שתזרקו עליה אבנים¹⁷⁰: (כ) וַיְהִי בַבֹּקֶר כְּעֹלוֹת הַמִּנְחָה בבוקר, כאשר הגיע זמן הקרבת עולת התמיד של בוקר,¹⁷¹ וַהֲנִיחָה מַיִם בְּאֵיִם מִדֶּרֶךְ אֲדוֹם מים הגיעו במהירות מכיוון ארץ אדום,¹⁷² וְהִתְמַלְּא הָאָרֶץ אֶת הַמַּיִם חבל הארץ שבה היה מחנה ישראל (יחד עם מחנה יהודה ומחנה אדום) התמלא במים¹⁷³: (כא) וְכָל מוֹאֵב שָׁמְעוּ כִּי עָלוּ הַמַּלְכִים לְהִלָּחֵם בָּם כאשר כל העם שבמואב שמע שישראל, יהודה ואדום עלו להילחם נגדם,¹⁷⁴ וַיִּצְעֲקוּ מִכָּל חֵגֶר חֲגָרָה (כאשר העם במואב שמע שישראל, יהודה ואדום נאספו להילחם נגדם) נאספו ממואב כל מי שיודע לחגור חרב, כל הראויים להיות חיילים,¹⁷⁵ וּמַעֲלָה וכן התאספו המעולים שבחיילי מואב. כוונת הפסוק לומר שלא נעדר אף אחד מחיילי מואב,¹⁷⁶ וַיִּעֲמְדוּ עַל הַגְּבוּל חיילי מואב נעמדו על גבול ארצם כדי להגן עליו מפני שלשת המלכים (ישראל, יהודה ואדום) שיצאו להילחם נגדם¹⁷⁷: (כב) וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר חיילי מואב קמו בבוקר, וַהֲשִׁמֵּשׁ זָרְחָה עַל הַמַּיִם קרני השמש זרחו על המים שהגיעו לעמק ועל ידי כך נוצרה

¹⁶¹ מצודות.

¹⁶² מצודות.

¹⁶³ מצודות.

¹⁶⁴ מצודות.

¹⁶⁵ מצודות. מלבי"ם: הדבר הנקל בעיני ה' הוא להוריד את הגשם בארץ אדום ולא במדבר, המקום שבו היה מחנה ישראל. הסיבה שירידת המים לא נעשה בדרך נס היא משום שישראל לא היו ראויים לשני ניסים, ולכן אם היה יורד להם מים בדרך נס, לא היו מנצחים את מואב.

¹⁶⁶ מצודות.

¹⁶⁷ תרגום.

¹⁶⁸ מצודות.

¹⁶⁹ תרגום. רש"י: שלמרות שבד"כ יש איסור לכרות עצי מאכל, כאן התיר להם לכרות את עצי המאכל כדי לבזות את מואב, משום שמואב היא אומה נפסדת, ולדבריו יוצא שאין איסור להשחית עצי מאכל בשעה שנלחמים נגד מואב. רד"ק: ייתכן שכאן הייתה הוראת שעה או שהאיסור קיים רק בשעה שצרים על עיר.

¹⁷⁰ מצודות.

¹⁷¹ מצודות. רלב"ג: צלע זה של הפסוק מוסב על הישועה ממואב שתהיה רק בבוקר למחרת. אולם, לא ייתכן שפניית המלכים אל אלישע הייתה בלילה וגם לאי יתכן לומר שעבר פרק זמן של יום משאלת המלכים ועד שירדו גשמים, ולכן צריך לומר שמיד לאחר נבואתו של אלישע התחילו לרדת גשמים.

¹⁷² תרגום. לגבי מקור המים נחלקו המפרשים. רש"י: בבוקר המים התחילו לרדת מהשמים בארץ אדום, ובזמן הקרבת תמיד של בוקר, הם הגיעו לאותו עמק ושטפו אותו. רד"ק: או שירדו גשמים בארץ אדום או שהיה מעיין שנפרץ בארץ אדום.

¹⁷³ תרגום.

¹⁷⁴ מצודות.

¹⁷⁵ מצודות.

¹⁷⁶ מצודות.

¹⁷⁷ רד"ק.

השתקפות,¹⁷⁸ וַיֵּרְאוּ מוֹאָב מִנְגֵד אֶת הַמַּיִם חַיִּילֵי מוֹאָב רָאוּ אֶת הַמַּיִם שִׁבְעֵמָק מֵרְחוֹק,¹⁷⁹ אֲדָמַיִם בְּדָם (בגלל השתקפות השמש במים) נראו המים בעיני חיילי מואב אדומים, כאילו שהיה בהם דם¹⁸⁰: (כג) וַיֹּאמְרוּ חַיִּילֵי מוֹאָב אִמְרוּ זֶה לֹזֶה: דָּם זֶה הַהִשְׁתַּקְפוֹת שֶׁאֲנַחְנוּ רוֹאִים בְּמַיִם הַיָּם דָּם. חיילי מואב מעולם לא ראו מים בעמק שהיה, ולכן, כשהמים היו אדומים מהשתקפות השמש, הם חשבו שבעמק יש דם. לו היה דרכו של המים להיות מלא במים, חיילי מואב היו מבינים שמדובר בהשתקפות של השמש,¹⁸¹ הַחֲרָב נִחְרְבוּ הַמְּלָכִים שלשת המלכים (ישראל, יהודה ואדום) נהרגו,¹⁸² וַיָּבֹאוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ (שלשת המלכים נהרגו) על ידי שהרגו זה את זה. חיילי מואב אמרו ששלשת המלכים הסתכסכו ונלחמו זה נגד זה, והנוזל האדום הוא הדם שהתנקז מההרוגים הרבים של אותה מלחמה,¹⁸³ וַעֲתָה לִשְׁלַל מוֹאָב וְעַשְׂוֹ מוֹאָב, נשאר לנו רק לבוא ולקחת את השלל בלי להילחם, משום שלא נשארו חיילים במחנה ישראל¹⁸⁴: (כד) וַיָּבֹאוּ אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל חַיִּילֵי מוֹאָב הַגִּיעוּ אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כִּשְׁהָם הָיוּ בְּטוּחִים שֶׁהַמַּחֲנֵה רִיק וְלֹכֵן לֹא הָיוּ מוֹכֵנִים לְקָרֵב,¹⁸⁵ וַיִּקְמוּ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶת מוֹאָב חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל קָמוּ וְהִיכּוּ אֶת חַיִּילֵי מוֹאָב, וַיִּנָּסוּ מִפְּנֵיהֶם חַיִּילֵי מוֹאָב בָּרְחוּ מִפְּנֵי חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל, וַיָּבֹאוּ בָּהּ וְהִכּוּ אֶת מוֹאָב חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל הִיכּוּ וְחִזְרוּ וְהִיכּוּ אֶת מוֹאָב, חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל הָרְגוּ הַרְבֵּה מְאֹד חַיִּילִים מִחַיִּילֵי מוֹאָב¹⁸⁶: (כה) וְהָעָרִים יִהְרָסוּ חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל הָרְסוּ אֶת עָרֵי מוֹאָב,¹⁸⁷ וְכָל חֶלְקָה טוֹבָה יִשְׁלִיכוּ אִישׁ אֶבְנֵוֹ וּמְלֵאוֹתָ כָּל אֶחָד מִחַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל גַּם הִשְׁלִיךְ אֶת הָאֵבֶן שֶׁהֵייתָה בִּידּוֹ וְעַל יָדֵי כֵךְ הֵם מִילְאוּ אֶת הַחֲלָקוֹת הַטּוֹבוֹת בְּאֵבֵנִים,¹⁸⁸ וְכָל מַעֲיֵן מַיִם יִסְתַּמּוּ חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל גַּם סָתְמוּ אֶת כָּל מַעֲיֵנוֹת הַמַּיִם שֶׁל מוֹאָב,¹⁸⁹ וְכָל עֵץ טוֹב יִפִּילוּ חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל גַּם עָקְרוּ אֶת כָּל הָעֵצִים הַמְּשׁוּבָחִים בְּכָל גְּבוּל מוֹאָב,¹⁹⁰ עַד הַשְּׂאִיר אֲבָנֶיהָ בְּקִיר חֲרָשָׁת (חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל הִשְׁמִידוּ אֶת עָרֵי מוֹאָב) עַד שִׁבְעִיר שֶׁקְרָאוּ לָהּ חֲרֶשֶׁת, שֶׁהֵייתָה עִיר חֹזְקָה שֶׁל מוֹאָב, לֹא נִשְׂאָרוּ אֲבָנִים חוּץ מֵאֲבָנֵי הַחוּמָה,¹⁹¹ וַיִּסָּבּוּ הַקְּלָעִים הַסְּתוּבָבוּ הַקְּלָעִים, הַחַיִּילִים שֶׁמְשַׁלְּכִים אֶת אֲבָנֵי הַקְּלָע הַסְּתוּבָבוּ,¹⁹² וַיָּבֹאוּ הַקְּלָעִים הַפִּילוּ אֶת הַחוּמָה שֶׁל הָעִיר חֲרֶשֶׁת עִם אֲבָנֵי הַקְּלָע שֶׁלָּהֶם¹⁹³: (כו) וַיֵּרְאוּ מֶלֶךְ מוֹאָב כִּי חֹזֵק מִמֶּנּוּ הַמְּלִחְמָה מֶלֶךְ מוֹאָב רָאָה שֶׁהִצְבֵּא הָעוֹמֵד מוֹלוּ חֹזֵק יוֹתֵר מִמֶּנּוּ,¹⁹⁴ וַיִּקַּח אוֹתוֹ שִׁבְעַת מֵאוֹת אִישׁ שֶׁלֶף חָרָב מֶלֶךְ מוֹאָב

178 מצודות.

179 רש"י.

180 מצודות.

181 מצודות.

182 מצודות.

183 מצודות.

184 מצודות.

185 מצודות.

186 מצודות. רלב"ג: ההכאה הראשונה הייתה במחנה ישראל ולאחר מכן הייתה הכאה נוספת במקומות שבהם מואב היו.

187 רש"י.

188 מצודות. רש"י: את האבנים לקחו מהחומה עד שנשאר רק הטיט שבחומה, ואת הטיט הזה הפילו הקלעים.

189 תרגום.

190 תרגום.

191 מצודות. מלבי"ם: מלך מואב היה בתוך חרשת ולכן רצו חיילי ישראל להרוס את החומה.

192 מצודות.

193 מצודות.

194 מצודות.

לקח איתו שבע מאות אנשים שהולכים עם חרב שלופה, שבע מאות חיילים מובחרים,¹⁹⁵ לְהִבְקִיעַ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם (מלך מואב לקח איתו שבע מאות חיילים מובחרים) לפרוץ לעצמו דרך בתוך מחנה אדום ולהגיע עד למלך אדום בעצמו כדי להילחם איתו,¹⁹⁶ וְלֹא יָבֹלוּ מֶלֶךְ מוֹאָב לֹא הַצְלִיחַ לְהִגִּיעַ אֶל מְקוֹמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם¹⁹⁷: (כז) וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יְמַלְךְ תַּחֲתָיו מֶלֶךְ מוֹאָב לְקַח אֶת הַבֶּן הַבְּכוֹר שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם שֶׁהָיָה מִיּוֹעֵד לְמִלוּךְ בְּמִקְוֹמוֹ עַל אֲדוֹם,¹⁹⁸ וַיַּעֲלֵהוּ עִלָּה עַל הַחֲמָה מֶלֶךְ מוֹאָב הֵעֵלָה אֶת בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם עַל הַחֲוֹמָה בְּתוֹר קִרְבָּן לְאֱלֹהָיו. מֶלֶךְ מוֹאָב אִמְנַם לֹא הַצְלִיחַ לְהִגִּיעַ עַד לְמִקְוֹמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם, אֲךָ הוּא כֵן הַצְלִיחַ לְקַחֵת בְּשִׁבִי אֶת בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן הוּא (מֶלֶךְ מוֹאָב) הֵעֵלָה אֶת בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם כְּקִרְבָּן לְאֱלֹהָיו,¹⁹⁹ וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ אֲדוֹם כֶּעַס מְאוֹד עַל יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם שֶׂרָאָה שֶׁבְּגִלְלַת יִשְׂרָאֵל הוּא הַסְּתַבֵּךְ בְּמִלְחָמָה וּבְנוֹ נִהְרָג, וְהֵם לֹא הִצִּילוּ אוֹתוֹ,²⁰⁰ וַיִּסְעוּ מִעֲלָיו וַיָּשִׁבוּ לְאֶרֶץ כָּל אֶחָד מֵהַמְּלָכִים נִפְרָד מִחֲבִירוֹ וְחָזַר חֹזְרָה לְאֶרְצוֹ²⁰¹:

מלכים ב פרק ד

(א) וְאִשָּׁה אֶחָת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צִעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע אִישְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מִתְּלִמְדֵי הַנְּבִיאִים צִעֲקָה לְעֵבֶר אֱלִישָׁע,²⁰² לְאָמֹר כֹּךְ אִמְרָה הָאִשָּׁה כִּשְׁצִעֲקָה לְעֵבֶר אֱלִישָׁע:²⁰³ עֲבַדְךָ אִישִׁי מֵת בְּעָלִי שֶׁהָיָה עֹבֵדְךָ מֵת,²⁰⁴ וְאַתָּה יִדְעָתָ כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יָרָא אֶת יְקֹנֶךָ אֶתָּה (אֱלִישָׁע) יוֹדֵעַ שֶׁעֲבַדְךָ (בְּעָלִי) הָיָה יָרָא ה',²⁰⁵ וְהַנְּשָׂה בָּא לְקַחֵת אֶת שְׁנֵי יְלָדָי לֹא לְעֲבָדִים הַמְּלוּוָה שֶׁהִלוּוָה לְבַעֲלִי כִסֵּף, בָּא אֵלָי כְּדֵי לְקַחֵת אֶת שְׁנֵי יְלָדָי לְעֲבָדִים, כְּדֵי לְגַבּוֹת אֶת הַחֹב. הָאִשָּׁה אִמְרָה לְאֱלִישָׁע שֶׁבְּגִלְלַת שְׂאִין לֵה מִסְפִּיק כִּסֵּף לְשֵׁלֵם לְמִי שֶׁהִלוּוָה כִּסֵּף לְבַעֲלָהּ, רוּצָה הַמְּלוּוָה לְקַחֵת אֶת שְׁנֵי בָנֶיהָ לְעֲבָדִים תְּמוֹרֵת הַחֹב²⁰⁶: (ב) וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֱלִישָׁע אֱלִישָׁע שָׁאֵל אֶת אֶלְמֶנֶת הַנְּבִיאָה: מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ הַגִּידִי לִי תִגִּידִי לִי מָה אֲנִי יֹכֹל לַעֲשׂוֹת כְּדֵי לְעֹזֹר לְךָ,²⁰⁷ מָה יֵשׁ לְךָ בְּבֵית (תִּגִּידִי לִי) מָה יֵשׁ לְךָ בְּבֵית כְּדֵי שֶׁבְּרַכָּה תִּחֹל עֲלֵיהֶם וְכִךְ תִּשְׁלַמֵּי אֶת הַחֹב שֶׁלְךָ,²⁰⁸ וְהִיא אֶלְמֶנֶת הַנְּבִיאָה

¹⁹⁵ מצודות.

¹⁹⁶ מצודות.

¹⁹⁷ מצודות.

¹⁹⁸ מצודות ורד"ק הוסיף שמלך אדום הצטרף למלחמה כדי להוציא את בנו מהשבוי שהיה בו אצל מלך מואב.

¹⁹⁹ בחז"ל: הכוונה היא למלך מואב שהעלה את בנו לעולה, או לה' או לע"ז, והיה בכך קצף גדול על ישראל שהם לא עובדים את ה' כמו שמלך מואב עבד את אלוהיו. ועיין בספר עמוס פרק ב' פסוק א'.

²⁰⁰ מצודות.

²⁰¹ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שעם ישראל כעס מאוד על שמלך מואב העלה את בנו של מלך אדום לקרבן. רש"י: הכעס היה על עם ישראל על שלא עבדו את ה' ועבדו עבודה זרה כמו שמלך מואב עבד עבודה זרה.

²⁰² רד"ק.

²⁰³ תרגום. עפ"י חז"ל מדובר על אשתו של עובדיה הנביא שלוהו כסף מיהורם בן אחאב כדי לכלכל את הנביאים שהחביא. רלב"ג: בני הנביאים היו היוצאים מהכלל שעבדו את ה' ואשת תלמיד הנביא אמרה שבעלה היה ירא מה' בניגוד לשאר העם.

²⁰⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰⁵ תרגום וכתב כאן במפורש שהכוונה היא לעובדיה.

²⁰⁶ תרגום. מלבי"ם: אשת הנביא טענה כלפי אלישע שלמרות שתוכל לבוא פורענות על צדיק, הפורענות לא תבוא מאותו עניין שבו נזהר הצדיק, וממילא לא יכול להיות שיבוא על עובדיה פורענות כתוצאה מכך שכלכל את הנביאים.

²⁰⁷ מצודות.

²⁰⁸ תרגום.

²⁰⁹ מצודות.

ענתה לאלישע: **אִין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבִית כִּי אִם אֶסוּךְ שְׁמֹן** אין לשפחתך, אין לי, שום דבר בבית, חוץ מכלי מלא בשמן²⁰⁹: **(ג) וַיֹּאמֶר** אלישע אמר לאלמנת הנביא: **לְכִי שְׂאֲלִי לְךָ בָּלִים מִן הַחוּץ** ותקחי בהשאלה כלים מהאנשים שבחוץ, מהאנשים שמחוץ לביתך,²¹⁰ **מֵאֵת כָּל שְׂכֵנֶיךָ** (תקחי בהשאלה כלים) מאת כל השכנים שלך, **בָּלִים רְקִים** הכלים שתקחי בהשאלה יהיו ריקים,²¹¹ **אַל תִּמְעִיטִי** אל תיקחי בהשאלה מעט כלים, אלא תיקחי בהשאלה הרבה כלים²¹²: **(ד) וּבָאת וְסִגְרָתְךָ הַדְּלֹת בְּעֶדְךָ וּבְעֵד בְּנֶיךָ** (לאחר שתשאלו כלים) תבואי לביתך ותסגרי את דלת הבית כנגדך וכנגד בנייך, תסגרי את הדלת כשאת ובנייך בתוך הבית,²¹³ **וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל הַפְּלִים הָאֵלֶּה** תשפכי את השמן לתוך כל הכלים הריקים האלה,²¹⁴ **וְהִמְלֵא** ואת הכלי המלא, לאחר שתמלאי את הכלי,²¹⁵ **תִּסְיַעֲנִי** תעקרי מהמקום כדי לשים שם כלי ריק ולמלא אותו. אלישע אמר לאישה שכאשר הכלי מתמלא, יש להזיז את הכלי ולהשאיר את אסוך השמן עומד במקומו וממנו להמשיך לשפוך את השמן²¹⁶: **(ה) וַתִּלְךְ מֵאֵתוֹ** אלמנת הנביא הלכה מאלישע, **וַתִּסְגֹּר הַדְּלֹת בְּעֶדְהָ וּבְעֵד בְּנֵיהָ** אלמנת הנביא סגרה את דלת ביתה מכנגדה ומכנגד בניה, האלמנה ובניה היו בתוך הבית כשהיא סגרה את הדלת, **הֵם מְגִשִּׁים אֵלֶיהָ** בניה של האישה האלמנה הגישו אליה את הכלים הריקים,²¹⁷ **וְהִיא מוֹצֵקֶת** אלמנת הנביא עמדה במקומה ושפכה את השמן מהכלי שהיה מלא בשמן לתוך הכלים הריקים²¹⁸: **(ו) וַיְהִי כַּמְלֵאת הַפְּלִים** כאשר התמלאו הכלים שהאישה האלמנה שאלה,²¹⁹ **וַתֹּאמֶר אֵל בְּנֵה** אלמנת הנביא אמרה לבן שלה: **הֲגִישָׁה אֵלַי עוֹד כְּלִי תְּגִישׁ** אליי כלי נוסף (האישה האלמנה לא ידעה שכל הכלים ששאלה היו מלאים כבר בשמן), **וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ** הבן אמר לאישה האלמנה: **אִין עוֹד כְּלִי** נגמרו הכלים ששאלנו, כל הכלים ששאלנו כבר מלאים, **וַיַּעֲמֹד הַשְּׁמֹן** (מרגע שהתמלאו הכלים) השמן הפסיק להישפך, לא נשפך עוד שמן²²¹: **(ז) וַתָּבֵא וַתִּגַּד לְאִישׁ הָאֵלֶּהִים** אלמנת הנביא אמרה לאלישע שהכלים התמלאו, ושאלה מה לעשות עם השמן,²²² **וַיֹּאמֶר** אלישע אמר לאישה האלמנה: **לְכִי מְכִרִי אֶת הַשְּׁמֹן** תלכי ותמכרי את השמן שבכלים,²²³ **וְשָׁלַמִי אֶת נַשְׂיֶךָ** (בכסף שתמורתו תמכרי את השמן) תשלמי

²⁰⁹ **מצודות. רש"י:** "אסוך שמן" הכוונה היא למספיק שמן כדי לעשות סיכת שמן. **מלבי"ם:** הנס נעשה דווקא בשמן משום שעובדיה היה מדליק נרות לנביאים שהחביא.

²¹⁰ **מצודות.**

²¹¹ **תרגום.**

²¹² **מצודות.**

²¹³ **מצודות.**

²¹⁴ **תרגום.**

²¹⁵ **מצודות.**

²¹⁶ **מצודות** וכתב שהסיבה שאסוך השמן צריך לעמוד במקומו היא בגלל שאסוך השמן הוא כמו מעיין ואין דרך המעיין לזוז ממקומו. **רד"ק:** הסיבה שהאישה הייתה צריכה לעמוד במקומה היא משום שמעשה נס לא יכול לקרות אלא במקום שבו הוא התחיל. **רלב"ג:** הנס שנעשה כאן הוא שהאוויר שנכנס לתוך הכלי הפך לשמן, הפוך מנס הפיכת המטה לנחש.

²¹⁷ **מצודות.**

²¹⁸ **מצודות.**

²¹⁹ **מצודות.**

²²⁰ **מצודות.**

²²¹ **מצודות. רש"י:** הכוונה היא ששער השמן התייקר.

²²² **רש"י** וכתב ששאלה אם למכור כבר את השמן או לחכות שהשמן יתייקר. **רלב"ג:** האישה האלמנה לא ידעה מה רצונו של אלישע לעשות עם השמן, ולכן שאל אותה מה לעשות עם השמן. **מהר"י קרא:** באה לומר לאיש האלוקים שנבואתו התקיימה.

²²³ **תרגום.**

את חובד, ²²⁴ **וְאֵת וּבְנֵיךָ תַחֲיִי בְנוֹתָר** ואת ובנייך תוכלו להמשיך לחיות בשאר הכסף שתרוויחי ממכירת השמן. אלישע אמר לאישה האלמנה שחלק מהכסף שהאישה תרוויח ממכירת השמן יועבר לתשלום החוב ויהיה מספיק כסף שיישאר שהיא ובניה יוכלו לחיות ממנו ²²⁵: **(ח) וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוֹנֵם** הגיע יום שאלישע עבר כדרכו בעיר שונם, ²²⁶ **וַיִּשֶׂם אִשָּׁה גְדוֹלָה בְעִיר שׁוֹנֵם גְּרָה אִשָּׁה חֲשׁוּבָה,** ²²⁷ **וַתִּחְזַק בּוֹ לְאָכַל לֶחֶם** האישה החשובה הפצירה באלישע לאכול אצלה סעודה, ²²⁸ **וַיְהִי מִדֵּי עֶבְרֹו מֵהַיּוֹם הַהוּא** והלאה, כשאלישע עבר בשונם, ²²⁹ **וַיִּסֹּר שְׁמָהּ לְאָכַל לֶחֶם** (מהיום ההוא והלאה כשאלישע עבר בשונם) הוא סר לבית האישה החשובה, כדי לאכול שם סעודה ²³⁰: **(ט) וַתֹּאמֶר אֶל אִשָּׁהּ הַחֲשׁוּבָה מִשׁוֹנֵם** אמרה לבעלה: **הֲיֵנָה נָא יִדְעָתִי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא** עכשיו אני מכירה אני בו (באלישע) שהוא נביא ה', ואין זה מכובד שיישב ביחד איתנו מפאת קדושתו, ²³¹ **עֲבֹר עָלֵינוּ תְּמִיד** אלישע שהוא נביא ה' מתארח אצלנו לעיתים קרובות ואין זה מכובד שהוא יישאר איתנו באותו בית ²³²: **(י) נִעְשָׂה נָא עֲלִית קִיר קִטְנָה** נבנה עכשיו עלייה קטנה העשויה מאבנים, ²³³ **וְנִשְׂמָ לָאִשָּׁה לְשֵׁם** אנחנו (האישה השונמית ובעלה) נשים לאלישע בעלייה הקטנה את ארבעת הדברים הבאים: **(1) מִטָּה (2) וְשִׁלְחָן (3) וְכֶסֶף (4) וּמְנוֹרָה וְהָיָה בָבֵאוּ אֵלֵינוּ** בכל פעם שאלישע יבא אלינו, **וַיִּסֹּר שְׁמָהּ** אלישע ילך לעלייה כדי להתבודד שם ²³⁴: **(יא) וַיְהִי הַיּוֹם כִּשְׁהַגִּיעַ הַיּוֹם שְׁמָהּ** הגיע אל שונם (לאחר שהאישה ובעלה כבר הספיקו לבנות את העלייה), ²³⁵ **וַיָּבֵא שְׁמָהּ** אלישע נכנס לבית האישה החשובה, **וַיִּסֹּר אֶל הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב שְׁמָהּ** אלישע עלה אל העלייה וישן שם: **(יב) וַיֹּאמֶר אֶל גִּיחֲזִי נִעְרֹו** אלישע אמר לגיחזי משרתו: **קְרָא לְשׁוֹנְמִית הַזֹּאת** תקרא לאישה החשובה משונם, **וַיִּקְרָא לָהּ גִיחֲזִי קְרָא** לאישה השונמית, **וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו** האישה השונמית עמדה לפני אלישע ²³⁶: **(יג) וַיֹּאמֶר לוֹ** אלישע אמר לגיחזי: **אָמַר נָא אֵלַיָּהּ** תאמר עכשיו אל האישה השונמית (הסיבה שאלישע בעצמו לא פנה אל האישה השונמית היא משום שאלישע לא רצה לדבר עם האישה פנים אל פנים), ²³⁷ **הֲיֵנָה חֲרָדָת אֵלֵינוּ** את כל החרדה הזאת כהכרת טובה על שאת טרחת בשבילנו את כל הטרחה הזאת (בניית העלייה

224 רלב"ג.

225 מצודות.

226 מצודות.

227 מצודות.

228 תרגום.

229 מצודות.

230 עפ"י רש"י בפירושו לספר ויקרא פרק כא' פסוק כא'.

231 **תרגום + מצודות. רש"י:** האישה הכירה בו שהוא איש קדוש מפני שלא ראתה זבוב על שולחנו וקרי על סדינו. **רלב"ג:** האישה לא הכירה את אלישע אך דרכה היה לחזר אחר אורחים **רד"ק:** אין הכוונה שהאישה השונמית עכשיו הכירה במעלתו של אלישע, אלא הכוונה היא שהיא עכשיו מכירה בכך שיש צורך לעשות עלייה. **מהר"י קרא:** האישה חששה שמא אם היא או בני ביתה ייטמאו, אלישע יימנע מלעבור שם, ולכן היא חשבה שעדיף שהיא תבנה עלייה מיוחדת לאלישע.

232 **מצודות. מלבי"ם:** כוונת האישה לומר שאלישע היה עובר בשונם רק כדי לזכות אותם במצוות האכלתו. כמו"כ מקביל המלבי"ם בין אכילת אלישע לאכילת מזבח ובין העלייה למעין משכן.

233 מצודות.

234 מצודות.

235 מצודות.

236 תרגום.

237 תרגום.

והאירוח בה),²³⁸ **מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ** מה אני יכול לעשות למענד כגמול על מה שעשית למעננו?²³⁹ **הֲיֵשׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שֵׁר הַצָּבָא** האם צריך לדבר על דבר כלשהו עבורך עם המלך או עם שר הצבא. אלישע שאל את האישה השונמית אם יש לה בעיה כלשהי שכדי לפתור אותה צריך לדבר עם המלך או עם שר הצבא, וכגמול על שאירחה אותו, הוא ידבר עבורה עם המלך או שר הצבא,²⁴⁰ **וַתֹּאמֶר** האישה השונמית ענתה לאלישע: **בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יֹשֶׁבֶת** אני יושבת בתוך משפחתי ואין אחד מהם מנסה לעשות לי דבר רע, וממילא אין לי כל צורך שתעשה לי דבר כלשהו כגמול על שאירחתי אותך²⁴¹: **(יד) וַיֹּאמֶר** לאחר שהאישה השונמית הלכה מלפני אלישע, הוא שאל את גיחזי:²⁴² **וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ** מה נוכל לעשות לאישה השונמית כדי שנגמול לה על הטוב שהיא עשתה לנו?²⁴³ **וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי** גיחזי ענה לאלישע: **אֲבָל בֵּן אִין לָהּ בְּאִמָּתָה**, לאישה השונמית אין בן,²⁴⁴ **וַאִישָׁה זָקֵן** ובעלה של האישה השונמית זקן כך שבדרך הטבע היא לא תלד עוד²⁴⁵: **(טו) וַיֹּאמֶר** אלישע אמר לגיחזי: **קָרָא לָהּ תְּקַרְא לְאִישָׁה שֹׁנְמִית, וַיִּקְרָא לָהּ** גיחזי קרא לאישה השונמית, **וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח** האישה השונמית עמדה בפתח העלייה (אך לא ניגשה עד אלישע משום שראתה שאלישע אינו מדבר עימה פנים אל פנים)²⁴⁶: **(טז) וַיֹּאמֶר** אלישע אמר לאישה השונמית (כאן אלישע אמר לאישה השונמית את הדברים בעצמו משום שהיה זה דבר נבואה):²⁴⁷ **לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעַתְּ חַיָּה בְּעוֹד בְּדִיּוֹק תִּשְׁעָה חוֹדְשִׁים,**²⁴⁸ **אֵת הַבְּקָתָה בֵּן** (בעוד בדיוק תשעה חודשים) את תשתעשעי עם בנך ותוכלי לחבק אותו,²⁴⁹ **וַתֹּאמֶר** האישה השונמית אמרה לאלישע: **אֵל אֲדֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים** אדוני הנביא! אל תדבר כדברים האלה,²⁵⁰ **אֵל תִּכְזֹּב בְּשִׁפְחָתְךָ** אל תבטיח לי דבר שלא יתקיים ויעמוד. אלישע לא הבטיח לאישה השונמית שהבן ימשיך לחיות גם אחרי שתשתעשע עימו. האישה השונמית אמרה לאלישע שהיא מעדיפה שהוא לא יבטיח לה דבר שלא עתיד להתקיים לאורך זמן²⁵¹: **(יז) וַתִּהְרֶה הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן** האישה השונמית

²³⁸ מצודות.

בהסבר המילה "חרדת" כתב **מצודות** שהכוונה היא לפעולה הדורשת טרחה גדולה וכך הסברנו בפנים. **רש"י**: כתב שהכוונה לתשמות לב, שהאישה השונמית שמה לב שצריך לעשות את הדברים האלה. **רלב"ג** כתב שהכוונה היא שהאישה פחדה שמא לא תארח את אלישע כראוי.

²³⁹ **מצודות. רש"י**: משמע מדבריו שאלישע שאל את האישה מדוע היא עשתה את הדבר הזה, מה היא צריכה לקבל תמורת הדבר.

²⁴⁰ **רד"ק. מלבי"ם** הוסיף ביאור שהכוונה היא האם יש להתפלל עבורה אל מלכו של עולם והיא ענתה לו שהיא יושבת בתוך עמה, כלומר, שהיא אינה רוצה לפרוש מתפילת רבים.

²⁴¹ **מצודות. רד"ק**: האישה ענתה שהיא יושבת בתוך משפחתה והם יכולים לדבר בעבורה עם המלך.

²⁴² מצודות.

²⁴³ מצודות.

²⁴⁴ מצודות.

²⁴⁵ מצודות.

²⁴⁶ מצודות.

²⁴⁷ **רלב"ג. מהר"י קרא**: לאחר שאלישע ראה את צניעותה של האישה, הוא דיבר עימה פנים אל פנים. **רד"ק** הסתפק אם ההבטחה לבן נאמרה לאלישע בדרך נבואה או שהיה בטוח שה' יקיים את מה שיבטיח.

²⁴⁸ **מצודות. רש"י**: כמו שאת קיימת היום ולשלוש, כך תהיי קיימת למועד הזה ואז יהיה לך בן לחבק אותו. **רד"ק** כתב אפשרות שהבן יוולד לאחר שבעה חודשים. **רלב"ג**: כעת חיה משום שרק הרגע קיים, ומה שעבר לא קיים יותר ומה שעתידי עוד לא נולד ועוד לא חי.

²⁴⁹ מצודות.

²⁵⁰ מצודות.

²⁵¹ **מצודות. רש"י**: האישה אמרה לאלישע שלא יאמר "הנא את חובקת בן" משום שאז יכול להיות משמע שהבן לא יחיה לאורך זמן. לפי מצודות משמע שהאישה טענה על עצם ההבטחה של אלישע בעוד שלפי רש"י משמע שטענתה הייתה על דרך התבטאותו של אלישע.

הרתה וילדה בן, ²⁵² לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה (האישה השונמית הרתה) לאחר שעברו בדיוק תשעה חודשים מהבטחת אלישע, ²⁵³ אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע (האישה השונמית הרתה וילדה בן בדיוק לאחר שעברו תשעה חודשים) כפי שאלישע אמר לה שיקרה ²⁵⁴: (יח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד בְּנֵה שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית גֹּדֶל, ²⁵⁵ וַיְהִי הַיּוֹם הַגִּיעַ הַיּוֹם שֶׁהֵילַד הָיָה מִסְפִּיק גְּדוֹל לְצֵאת אֶל אָבִיו וְלַעֲבוֹד אִתּוֹ בַּשָּׂדֶה, ²⁵⁶ וַיֵּצֵא אֶל אָבִיו אֶל הַקְּצָרִים בְּנֵה שֶׁל הָאִשָּׁה יֵצֵא אֶל הַשָּׂדֶה, שֶׁם אָבִיו הָיָה עִם הַפּוֹעֲלִים שֶׁקָּצְרוּ אֶת הַשָּׂדֶה: (יט) וַיֹּאמֶר אֶל אָבִיו בְּנֵה שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית אִמְרָ לְאָבִיו: רֵאשִׁי רֵאשִׁי יֵשׁ לִי כַּאֲבֵר רֵאשׁ חֲזָק, אֲנִי מְאוֹד חוֹלָה, ²⁵⁷ וַיֹּאמֶר אֶל הַנְּעָר אָבִא שֶׁל הַיֶּלֶד אִמְרָ אֶל אֶחָד מִמְשֶׁרְתָיו שֶׁהָיוּ שָׁם: ²⁵⁸ שְׂאֵהוּ אֶל אִמּוֹ תְּרִים אֶת בְּנֵי וְתִיקַח אוֹתוֹ לְאִמּוֹ ²⁵⁹: (כ) וַיִּשְׂאֵהוּ הַמְּשֶׁרֶת הָרִים אֶת הַבֶּן שֶׁל הַשּׁוֹנְמִית, ²⁶⁰ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל אִמּוֹ הַמְּשֶׁרֶת הֵבִיא אֶת הַבֶּן אֶל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית, ²⁶¹ וַיֵּשֶׁב עַל בְּרִכְיָהָ עַד הַצְּהָרִים בְּנֵה שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית יֵשֶׁב עַל בְּרִכֵּי אִמּוֹ עַד הַצְּהָרִים, ²⁶² וַיָּמוֹת בְּצַהֲרֵיָם, מוֹת בְּנֵה שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית ²⁶³: (כא) וַתַּעַל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית עֲלֵתָה אֶל הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה הַכִּינָה לְאִישָׁע, ²⁶⁴ וַתִּשְׁכַּבְּהוּ עַל מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית הִשְׁכִּיבָה אֶת בְּנֵה עַל מִיטַתוֹ שֶׁל אִישָׁע, הָיוֹת וְחִשְׁבָה שִׁזְכוּתוֹ שֶׁל אִישָׁע תִּגְרוֹם לְכַךְ שֶׁבְּנֵה יִישְׁמֵר טוֹב יוֹתֵר, ²⁶⁵ וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית סָגְרָה אֶת דַּלַּת הָעֲלִיָּה כִּשְׁבָנָה הָיָה בְּתוֹךְ הָעֲלִיָּה, ²⁶⁶ וַתֵּצֵא לְאַחַר שֶׁסָּגְרָה אֶת הַדַּלַּת, הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית יֵצֵא מֵהָעֲלִיָּה: (כב) וַתִּקְרָא אֶל אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית קְרָאָה לְבַעֲלָהּ וְאָמְרָה לוֹ: שְׁלַחָה נָא לִי אֶחָד מִן הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתָנּוֹת תִּשְׁלַח אֵלַי עֲכָשִׁיו אֶת אֶחָד מֵהַמְּשֶׁרֶתִים וְאֶת אַחַת הָאֲתָנּוֹת, ²⁶⁷ וְאֲרוֹצָה עַד אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֲשׁוּבָה וְאֲנִי אֲרוּץ עַד אִישָׁע הַנְּבִיא וְאַחֲזוֹר בְּקִרְבִּי ²⁶⁸: (כג) וַיֹּאמֶר בַּעֲלָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית אִמְרָ לָהּ: מִדּוּעַ אַתְּ הַלְכָת אֵלַי הַיּוֹם לְמָה אַתְּ הוֹלֶכֶת הַיּוֹם אֶל אִישָׁע? לֹא חֲדָשׁ וְלֹא שֶׁבֶת הָרִי הַיּוֹם לֹא רֵאשׁ חוֹדֶשׁ וְלֹא שֶׁבֶת, וְאִם כֵּן מִדּוּעַ אַתְּ הוֹלֶכֶת אֶל הַנְּבִיא? מִנְּהַגָה שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית הָיָה לְקַבֵּל אֶת פְּנֵיו שֶׁל אִישָׁע בְּרֵאשֵׁי חוֹדְשִׁים וּבְשֶׁבֶתוֹת, וּבַעֲלָהּ אִמְרָ לָהּ שְׁבֹאוֹת יוֹם לֹא חַל רֵאשׁ חוֹדֶשׁ אוֹ שֶׁבֶת וְאִם כֵּן אֵין סִיבָה שֶׁהָיָה תֵּלֶךְ וְתִקְבִּיל אֶת פְּנֵיו, ²⁶⁹ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית עֲנֵתָה לְבַעֲלָהּ: שְׁלוֹם אֵין שׁוֹם סִיבָה מִיּוֹחֲדָת שְׁאֵנִי הוֹלֶכֶת אֶל הַנְּבִיא. הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית לֹא רָצְתָה

252 תרגום.

253 תרגום. רש"י: כעת הזאת שהיא קיימת.

254 מצודות.

255 תרגום.

256 מצודות.

257 מצודות.

258 רש"י.

259 תרגום. מלבי"ם: האב חשב שבנו עושה עצמו חולה כדי שיביאו אותו אל אימו.

260 תרגום.

261 תרגום.

262 תרגום.

263 תרגום.

264 תרגום.

265 רלב"ג.

266 תרגום.

267 תרגום.

268 תרגום.

269 מצודות.

לספר לבעלה שבנם מת משום שהיא רצתה שהנס שיעשה אלישע יהיה בסתר²⁷⁰: (כד) וַתַּחֲבֹשׁ הָאִתּוֹן
הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית קֶשֶׁרָה אֶת הָאוֹכֵף עַל הַחֲמוֹר, ²⁷¹ וַתֹּאמֶר אֶל נְעֵרָה הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית אַמְרָה לְמִשְׁרַתָּה:
נְהַג וְלֵךְ תְּנַהֵג עַל הַחֲמוֹר וְתִלְךְ מֵהָר אֶל אִישׁ הָאֲלוֹקִים, ²⁷² אֵל תַּעֲצֹר לִי לְרֹכֵב אֶל תַּעֲכַב בְּשִׁבְלִי אֶת
הַרְכִּיבָה כְּדֵי שִׁיחִיה לִי נוֹחַ יוֹתֵר, ²⁷³ כִּי אִם אֲמַרְתִּי לָךְ וְתַעֲצוֹר בְּמִקוֹם שְׂאוֹמֵר לָךְ לַעֲצוֹר²⁷⁴: (כה) וַתִּלְךְ
וַתָּבוֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הָרַחֲמַל הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית הַלְכָה וְהַגִּיעָה אֶל אֲלִישַׁע שֶׁהָיָה בְּכַרְמֶל, וַיְהִי
כְּרֵאוֹת אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶתָּה מִנְּגִיד כְּשֶׁאֲלִישַׁע רָאָה אֶת הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית מִרְחוֹק, ²⁷⁵ וַיֹּאמֶר אֶל גִּיחֲזִי נְעִירוֹ
(כְּשֶׁאֲלִישַׁע רָאָה אֶת הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית מִרְחוֹק) הוּא אָמַר לְגִיחֲזִי מִשְׁרַתוֹ: הֲנִיָּה הַשּׁוֹנְמִית הִלְזָה הַאִישָׁה
הַזֹּאת שְׂאוֹנוֹ רוֹאִים הִיא הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית²⁷⁶: (כו) עֲתָה עֲכָשִׂיו, שְׂאוֹנְנוֹ יוֹדְעִים מִי זֹאת הַאִישָׁה שְׂבָאָה
אֲלֵינוּ, ²⁷⁷ רוּץ נָא לְקִרְאָתָה רוּץ עֲכָשִׂיו מֵהָר לְקִרְאָתָה, ²⁷⁸ וַיֹּאמֶר לָהּ תִּשְׁאַל אֶת הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית: הַשְּׁלוֹם
לָךְ הָאִם שְׁלוֹם לָךְ, הָאִם הַכֹּל בְּסֹדֵר אֲצִלְךָ? הַשְּׁלוֹם לְאִישִׁיךָ הָאִם שְׁלוֹם לְבַעֲלְךָ, הָאִם הַכֹּל בְּסֹדֵר אֲצִל
בְּעִלְךָ? הַשְּׁלוֹם לְיֶלְדָה הָאִם שְׁלוֹם לְיֶלֶד, הָאִם הַכֹּל בְּסֹדֵר אֲצִל בְּנֶךְ? וַתֹּאמֶר הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית עֲנֵתָה לְגִיחֲזִי
לְאַחַר שֶׁהוּא שָׁאל אוֹתָהּ אֶת הַשְּׁאֵלוֹת שֶׁאֲלִישַׁע אָמַר לוֹ לְשֵׁאוֹל: ²⁷⁹ שְׁלוֹם (הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית עֲנֵתָה לְגִיחֲזִי)
שְׁלוֹם לְכֹלָם. גַּם לְגִיחֲזִי לֹא גִילְתָה הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית מֵהַ בְּאֵמַת קָרָה²⁸⁰: (כז) וַתָּבוֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל
הָהָר הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית הַגִּיעָה אֶל אֲלִישַׁע הַנְּבִיא שֶׁהָיָה בְּמַעֲלֵה הָהָר, ²⁸¹ וַתַּחֲזֹק בְּרַגְלָיו הַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית
הַחֲזִיקָה בְּחֻזְקָה בְּרַגְלָיו שֶׁל אֲלִישַׁע, כְּדֵי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לוֹ וּלְהַתְחַנֵּן לְפָנָיו, ²⁸² וַיִּגֶשׁ גִּיחֲזִי לְהַדְּפָה גִיחֲזִי הַתְּקַרֵּב
כְּדֵי לְדַחֹף אֶת הַאִישָׁה, מִשׁוֹם שֶׁלֹּא הָיָה זֶה דֶּרֶךְ כְּבוֹד שֶׁהַאִישָׁה תַּחֲזִיק בְּרַגְלָיו, ²⁸³ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֲלִישַׁע הַנְּבִיא אָמַר לְגִיחֲזִי: הֲרִפָּה לָהּ תִּרְפָּה מֵהַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית וְאַל תִּדְחֹף אוֹתָהּ, ²⁸⁴ כִּי נִפְשָׁה מְרָה לָהּ
הִיא מִחֻזְקָה בְּרַגְלָיָהּ כְּתוֹצָאָה מִכֶּךָ שֶׁהִיא מֵרַת נֶפֶשׁ, מִשֶּׁהוּ מְצִיק לָהּ, ²⁸⁵ וַיִּקְוֶק הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְהִי לֹא אָמַר לִי
לְפָנַי שֶׁהִיא הַגִּיעָה אֵלַי מִדּוֹעַ הִיא מֵרַת נֶפֶשׁ, ²⁸⁶ וְלֹא הִגִּיד לִי גַם עֲכָשִׂיו, כְּשֶׁהַאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית כָּבַר הַגִּיעָה

²⁷⁰ מצודות.

²⁷¹ מצודות.

²⁷² מצודות.

²⁷³ רש"י. מצודות: אל תתעכב בגללי, אני לא ארכב על החמור, ורק תעצור במקום שאומר לך. רד"ק כתב שני

פירושים: לפי הפירוש הראשון, האישה רכבה על החמור ואמרה לנערה למהר יותר ברכיבה, ולא לדאוג
לנוחיותה (כפי שכתבנו בפירוש רש"י) ופירוש נוסף הוא שהאישה לא רכבה על החמור היות והייתה מרת נפש,
ואמרה לנערה לא להתעכב בעוד היא הולכת ברגל (דומה לפירוש מצודות).

²⁷⁴ מצודות.

²⁷⁵ מצודות.

²⁷⁶ רלב"ג.

²⁷⁷ תרגום.

²⁷⁸ תרגום.

²⁷⁹ רש"י.

²⁸⁰ מצודות.

²⁸¹ תרגום.

²⁸² רלב"ג.

²⁸³ מצודות. רד"ק הוסיף אפשרות נוספת שהכוונה היא שגיחזי רצה להדוף האישה לכבודה ולא לכבוד אלישע.

²⁸⁴ מצודות.

²⁸⁵ מצודות.

²⁸⁶ מצודות.

אליי, ה' לא אמר לי מדוע היא מרת נפש²⁸⁷: **וְתֹאמֶר** האישה השונמית אמרה לאלישע: **הֲשִׂאלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי אֲדוֹנָי!** האם בכלל ביקשתי ממך בן,²⁸⁸ **הֲלֹא אִמַּרְתִּי** הרי אמרתי לך, **לֹא תִשְׁלַח אֹתִי** אל תטעה אותי, אל תבטיח לי דבר שלא יתקיים בסוף, ואם כן אני העדפתי שלא תבטיח לי שיוולד לי בן אם הוא עתיד למות כשהוא צעיר²⁸⁹: **(כט) וַיֹּאמֶר לְגִיחִזִּי** אלישע אמר לגיחזי לעשות את הדברים הבאים: **חָגַר מִתְּנִיף** שים את החגורה על מותניך (היות וחגירת החגורה עוזרת לאדם לרוץ מהר יותר על ידי שאין האברים הפנימיים זזים ממקומם),²⁹⁰ **וְקַח מִשְׁעֲנֹתַי בְּיָדְךָ** וגם תיקח בידך את המטה שאני נשען עליו,²⁹¹ **וְלֶךְ** ולך לבית האישה השונמית,²⁹² **כִּי תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנֻוּ** כשתראה אדם בדרך, אל תברך אותו לשלום, כדי שלא תתעכב בדרך,²⁹³ **וְכִי יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תִעֲנֶנּוּ** וכשמישהו יברך אותך לשלום, אל תענה לו, וזאת גם כן כדי שלא תתעכב,²⁹⁴ **וְשָׁמַת מִשְׁעֲנֹתַי עַל פְּנֵי הַנְּעָר** וכאשר תגיע לבית האישה השונמית, תשים את המשענת שלי על פניו של הנער שמת, על פניו של בנה של האישה השונמית²⁹⁵: **(ל) וְתֹאמֶר אִם הַנְּעָר אִם הַנְּעָר** אם הנער, האישה השונמית, אמרה לאלישע: **חַי יְקֻוֹק וְחַי נַפְשֶׁךָ** אני נשבעת, **אִם אֶעֱזֹבְךָ** אם אני אעזוב אותך, אני רוצה שאתה בעצמך תצטרף אליי, ואני לא אעזוב אותך עד שאתה תבא איתי,²⁹⁶ **וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ** אלישע קם והלך אחרי האישה השונמית: **(לא) וְגִיחִזִּי עָבַר לְפָנֶיהֶם** גיחזי הקדים והגיע לנער המת לפני שאלישע והאישה השונמית הגיעו אליו,²⁹⁷ **וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּשְׁעָנָה עַל פְּנֵי הַנְּעָר** גיחזי שם את המשענת של אלישע על פניו של הנער, **וַאֲיֵן קוֹל** (גם לאחר שגיחזי שם את המשענת של אלישע על פניו של הנער המת) הנער המת לא השמיע קולות, וממילא הוא לא קם לתחייה,²⁹⁸ **וַאֲיֵן קֶשֶׁב** לא היה ניתן לשמוע קולות מכיוון הנער כיוון שהוא לא קם לתחייה (יש כאן מעין כפילות על צלע הפסוק הקודמת),²⁹⁹ **וַיֵּשֶׁב לְקִרְאָתוֹ** גיחזי חזר והלך לקראת אלישע, **וַיַּגִּד לוֹ** גיחזי אמר לאלישע: **לֵאמֹר** כך אמר גיחזי לאלישע בדבריו:³⁰⁰ **לֹא הֲקִיץ הַנְּעָר הַנְּעָר** המת לא התעורר, הנער המת לא קם לתחייה.³⁰¹ הסיבה שהנער לא קם לתחייה היא

²⁸⁷ **מצודות. רד"ק** איננו מפרש שתי פירושים שונים על "ולא הגיד לי", אלא אומר שהכל הוא דבר אחד, עד עתה ה' העלים ממני את עובדת היותה מרת נפש ואת הסיבה לכך, אך עתה ה' כבר אמר לי את הסיבה בנבואה. **מלבי"ם:** הקב"ה אומר לנביא רק כאשר הפורענות באה כעונש ולא כאשר הפורענות באה מעצמה, והאישה השונמית לא חטאה ולא היה מחלת בנה עבור עונש.

²⁸⁸ **מצודות.**

²⁸⁹ **מצודות. א"ע** בבראשית מט' י' כתב שהכוונה היא שהאישה השונמית אמרה לאלישע אל תוליד אותי, אל תגרום לי להוליד בן, על ידי התפילות שלך.

²⁹⁰ **רלב"ג,** וכן לקמן בפרק ט' פסוק א'.

²⁹¹ **תרגום.**

²⁹² **תרגום.**

²⁹³ **מצודות. רד"ק** הוסיף סיבה נוספת לצינוי זה, והוא שליבו של גיחזי יהיה פנוי רק להחייאת הנער. בשם חז"ל כתב שלא רצה שגיחזי יתגאה בכך שהוא הולך לעשות את הנס.

²⁹⁴ **מצודות.**

²⁹⁵ **תרגום. מלבי"ם:** אלישע חשב שהנער רק התעלף ולכן היה מספיק שגיחזי ישים עליו את מקלו.

²⁹⁶ **מצודות.**

²⁹⁷ **מצודות.**

²⁹⁸ **מצודות.**

²⁹⁹ **מצודות. רד"ק:** הכוונה היא שלא היה ניתן לשמוע מכיוון הנער אפילו קולות קטנים של תזוזה משום שהנער אפילו לא התנועע. **רלב"ג:** הנער גם אל היה שומע כשהיו מדברים איתו.

³⁰⁰ עפ"י **הגר"א** בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

³⁰¹ **תרגום.**

שגיחזי לא היה ראוי שנס ייעשה על ידו³⁰²: (לב) **וַיבֹא אֱלִישֶׁע הַבְּיָתָה אֲלֵישַׁע הַגִּיעַ לְבֵית הָאִישָׁה הַשּׁוֹנְמִית**,³⁰³ **וְהִנֵּה הַנְּעַר מֵת מְשָׁכָב עַל מִטָּתוֹ** בנה של האישה היה מת וגופתו הייתה מוטלת על מיטתו של אלישע³⁰⁴: (לג) **וַיבֹא וַיִּסְגֹר הַדְּלָת אֲלֵישַׁע נֹכַח לְעַלְיָה סָגַר אֶת הַדְּלַת** (לד) **וַיַּעַל** (לד) **וַיַּעַל** אלישע עלה על המיטה שלו,³⁰⁸ **וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד** אלישע שכב על גופתו של הילד שמת, **וַיִּשָּׂם פְּיוֹ עַל פְּיוֹ** אלישע שם את פיו על פיו של הנער שמת, **וַעֲיִנָּיו עַל עֵינָיו** וכן שם אלישע את עיניו על עיני הנער שמת, **וְכַפְּיוֹ עַל כַּפְּיוֹ** וכן שם אלישע את כפות ידיו על כפות ידיו של הנער שמת,³⁰⁹ **וַיִּגְהַר עָלָיו** אלישע השתטח על הנער שמת,³¹⁰ **וַיַּחֵם בְּשׂוֹר הַיֶּלֶד** בשר הילד שמת התחמם בעקבות מעשיו של אלישע.³¹¹ כאן נקרא הנער בתואר "ילד" משום שכעת הוא נולד מחדש³¹²: (לה) **וַיֵּשֶׁב אֲלֵישַׁע חֹזֵר וַיֵּרֵד מֵהַמִּיטָה**,³¹³ **וַיֵּלֶךְ בְּבֵית אַחַת הַנָּהָ וְאַחַת הַנָּהָ** אלישע הסתובב בעלייה כלפעמים לצד זה של הבית ולפעמים הלך לצד השני.³¹⁴ הסיבה שאלישע נהג כך היא כדי שהוא יוכל לכוון יותר בתפילתו,³¹⁵ **וַיַּעַל אֲלֵישַׁע עֲלָה אֶל הַמִּיטָה** פעם נוספת, **וַיִּגְהַר עָלָיו** אלישע השתטח על הנער שמת שוב, **וַיִּזְוֹרֵר הַנְּעַר עַד שֶׁבַע פְּעָמִים** הנער שמת התעטש שבע פעמים,³¹⁶ **וַיִּפְקַח הַנְּעַר אֶת עֵינָיו** הנער שמת פתח את עיניו וקם לתחייה³¹⁷: (לו) **וַיִּקְרָא אֶל גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר** אלישע קרא אל גיחזי ואמר לו: **קְרָא אֶל הַשְּׁנֹמִית הַזֹּאת** תקרא אל האישה השונמית הזאת, **וַיִּקְרָאָהּ** גיחזי קרא אל האישה השונמית, **וַתָּבֹא אֵלָיו** האישה השונמית באה לפני אלישע,³¹⁸ **וַיֹּאמֶר אֲלֵישַׁע** אמר לאישה השונמית: **שְׂאִי בְּיָדְךָ טַלִּי** את בנך³¹⁹: (לז) **וַתָּבֹא וַתַּפֵּל עַל רַגְלָיו** האישה השונמית באה ונפלה על רגליו של אלישע,³²⁰ **וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה** האישה השונמית השתחוותה על הארץ לפני אלישע,³²¹ **וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ** וַתִּצָּא האישה השונמית נשאה את בנה מעלייתו של אלישע ויצאה מהעלייה³²²: (לח) **וְאֱלִישֶׁע שָׁב הַגְּלָגְלָה** אלישע חזר אל הגלגל, **וְהָרַעַב בְּאַרְצָהּ** היה רעב גדול בארץ, **וּבְנֵי הַנְּבִיאִים יֹשְׁבִים לְפָנָיו** תלמידי

³⁰² רלב"ג. חז"ל (מובא בפרשנים רבים על המקום) אמרו שהסיבה שהנער לא קם לתחייה היא משום שגיחזי התגאה בפניו כל מי שפגש שהוא הולך להחיות את הנער.

³⁰³ תרגום.

³⁰⁴ תרגום.

³⁰⁵ תרגום.

³⁰⁶ תרגום.

³⁰⁷ תרגום.

³⁰⁸ מצודות.

³⁰⁹ תרגום. רד"ק הסביר את מעשהו של אלישע בשני אופנים: או שעל ידי כך הוא התפלל יותר טוב על הנער, או שרצה להנשים אותו ועל ידי כך לחמם את גופו.

³¹⁰ מצודות. תרגום: מלשון עייפות.

³¹¹ מצודות.

³¹² מלבי"ם.

³¹³ מצודות.

³¹⁴ מצודות.

³¹⁵ רד"ק.

³¹⁶ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שהוא מתח את זרועותיו.

³¹⁷ מצודות.

³¹⁸ תרגום.

³¹⁹ תרגום.

³²⁰ תרגום.

³²¹ תרגום.

³²² רד"ק.

הנביאים ישבו לפני אלישע,³²³ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ אֵלִישַׁע אֲמַר לְנַעַר שְׁלוֹ: שֵׁפֶת הַסִּיר הַגְּדוֹלָה תִּשִּׂים אֶת הַסִּיר
על מקום מושבה, על הכירה,³²⁴ וּבִשְׁלֵל נְזִיד לְבָנֵי הַנְּבִיאִים וּתְבַשֵּׁל אֶת הַתְּבַשִּׁיל לְתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים:³²⁵
(לט) וַיֵּצֵא אֶחָד אֶל הַשְּׂדֵה לְלֶקֶט אֶרֶץ אֶחָד מֵתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים יָצָא אֶל הַשְּׂדֵה כְּדִי לִלְקֹט יִרְקוֹת,³²⁶
וַיִּמְצָא גֶפֶן שְׂדֵה תַלְמִיד הַנְּבִיא מִצָּא סוּג שֶׁל עֲנָבִים שֶׁגְּדָלִים בְּשָׂדוֹת וּפְרוֹתֵיהֶם אֲרִסִּים שֶׁנִּקְרָאִים "גֶּפֶן
שְׂדֵה",³²⁷ וַיִּלְקֹט מִמֶּנּוּ תַלְמִיד הַנְּבִיא לִיקֹט מִגֶּפֶן הַשְּׂדֵה שֶׁמִּצָּא, פִּקְעֵת שְׂדֵה גִידוּלִים מֵרִים שֶׁמְכִינִים מֵהֶם
שֶׁמֶן,³²⁸ מָלֵא בְּגָדוֹ (כְּמוֹת גֶּפֶן הַשְּׂדֵה שֶׁלִּיקֹט תַלְמִיד הַנְּבִיא הִיא) מִסְפִּיק בְּכַדִּי לְמַלֵּא בָהֶם אֶת בְּגָדוֹ,³²⁹ וַיָּבֵא
וַיִּפְלֹחַ אֶל סִיר הַנְּזִיד בֶּן הַנְּבִיא בָּא וְחָתַךְ אֶת פְּקוּעוֹת הַשְּׂדֵה, וְלֹאֲחֹר מִכֵּן הִשְׁלִיךְ אוֹתָם לְתוֹךְ הַסִּיר בּוֹ הִיא
הַתְּבַשִּׁיל שֶׁבִישְׁלוּ תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים,³³⁰ כִּי לֹא יָדְעוּ (הַסִּיבָה שֶׁתַלְמִיד הַנְּבִיא הִשְׁלִיךְ אֶת גֶּפֶן הַשְּׂדֵה לְתוֹךְ
הַתְּבַשִּׁיל שֶׁבִישְׁלוּ לְמֵרוֹת שֶׁהִיא רַעִיל הִיא) מִשּׁוּם שֶׁתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים לֹא יָדְעוּ שֶׁפְּקוּעוֹת הַשְּׂדֵה הֵם מֵרִים
וְאֲרִסִּים:³³¹ (מ) וַיִּצְקוּ לְאֵנָשִׁים לְאָכֹל תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים שֶׁפָּכוּ אֶת הַתְּבַשִּׁיל לְתוֹךְ הַקְּעֵרוֹת שֶׁהָיוּ לְפָנָיו כֹּל
אֶחָד מֵהַמְּסוּבִים כְּדִי שִׁיכְלוּ לְאָכֹל,³³² וַיְהִי כְּאֶכְלָם מִהַנְּזִיד כֹּאֲשֶׁר תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים אָכְלוּ מִהַנְּזִיד, וַהֲמָה
צָעְקוּ וַיֹּאמְרוּ (כֹּאֲשֶׁר תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים אָכְלוּ מִהַסִּיר) הֵם צָעְקוּ וְאָמְרוּ: מוֹת בְּסִיר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדוּנִי
הַנְּבִיא! יֵשׁ בְּסִיר מִשְׁהוּ שְׁגוּרָם לְמוֹת! וְלֹא יָכְלוּ לְאָכֹל תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְאָכֹל אֶת
הַתְּבַשִּׁיל: (מֵא) וַיֹּאמֶר אֵלִישַׁע אֲמַר לְבָנֵי הַנְּבִיאִים: וְקַחוּ קֶמַח תַּחֲזִירוּ אֶת הַתְּבַשִּׁיל לְסִיר וְתִיקְחוּ קֶמַח,³³⁴
וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַסִּיר וַיֹּאמֶר אֵלִישַׁע הִשְׁלִיךְ אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַסִּיר וְאָמַר לְנַעֲרוֹ:³³⁵ צֶק לְעַם וַיִּאָכְלוּ שֶׁפֹּךְ
מֵהַתְּבַשִּׁיל אֶל הַקְּעֵרוֹת שֶׁלְפָנָיו כֹּל אֶחָד מֵהֶעָם שֶׁנִּמְצָאִים פֶּה (הַכוּוּנָה לְתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים) וְהֵם יְכוּלִים עַכְשָׁיו
לְאָכֹל אֶת הַתְּבַשִּׁיל,³³⁶ וְלֹא הָיָה דְבַר רָע בְּסִיר לֹא הִיא יוֹתֵר אֲרִס בְּסִיר (כְּתוּצָאָה מֵהַשְּׁלֶכֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ
הַסִּיר עַל יְדֵי אֵלִישַׁע, וְלִכֵּן הָיוּ יְכוּלִים תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים לְאָכֹל אֶת הַתְּבַשִּׁיל)³³⁷: (מב) וַאִישׁ בָּא מִבְּעַל
שְׁלִשָּׁה אֲדָם בָּא מִמִּקוֹם שֶׁנִּקְרָא "בְּעַל שְׁלִישָׁה",³³⁸ וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים הָאֲדָם שֶׁהִגִּיעַ מִבְּעַל שְׁלִישָׁה הַבִּיא
לְאֵלִישַׁע הַנְּבִיא שְׁנֵי דְבָרִים: (I)³³⁹ לֶחֶם בְּפוּרִים עֲשֵׂרִים לֶחֶם שְׁעָרִים עֲשָׂרִים כִּיכָרוֹת לֶחֶם הָאֲפוּיִים

323 תרגום.

324 מצודות.

325 מצודות.

326 רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שהכוונה לגרגירים, וכנראה שזוהי גם כוונתו של מצודות שפירש

שהכוונה לצמחי שדה. רד"ק הוסיף כמה אפשרויות לזיהוי הפקועות: גפן, פטריות, אבטיחים קטנים. רלב"ג הוסיף אפשרות שהכוונה לקישואים.

327 מצודות.

328 מצודות.

329 תרגום.

330 מצודות.

331 מצודות.

332 מצודות.

333 מצודות.

334 מצודות.

335 רד"ק.

336 מצודות.

337 מצודות.

338 מצודות.

339 מלבי"ם: אותו אדם חשב שאלישע יאכל בעצמו את מה שהביא.

משעורים שנקצרו ראשונים, ³⁴⁰ (2) וְכִרְמֶל בְּצִקְלָנוּ (וכן הביא האדם שהגיע מבעל שלישה) שיבולים רכים כשהם עדיין בקליפותיהם, ³⁴¹ וַיֹּאמֶר אלישע אמר למשרתו: ³⁴² תֵּן לָעֵם וַיֹּאכְלוּ תניח את מה שהבאת לפני תלמידי הנביאים, והם יוכלו לאכול את האוכל ³⁴³: (מג) וַיֹּאמֶר מִשְׁרְתּוֹ משרתו של אלישע שאל את אלישע: מָה אֶתֵּן זֶה לְפָנַי מֵאֵה אִישׁ אֵיךְ אוכל לתת את האוכל לפני כל אחד מתלמידי הנביאים, הרי אין כאן מספיק אוכל לכולם, ³⁴⁴ וַיֹּאמֶר אלישע אמר למשרתו: תֵּן לָעֵם וַיֹּאכְלוּ בכל זאת, תן לכל תלמידי הנביאים לאכול מהאוכל שהביא האדם מבעל שלישה, כִּי כֹה אָמַר יְקִיָּק (תן לכל תלמידי הנביאים לאכול) כיוון שכך אמר ה': אָבֵל וְהוֹתֵר לא רק שיהיה מספיק לכל אחד מתלמידי הנביאים לאכול, אלא שחלק מהאוכל יישאר. אלישע אמר שלא רק שיהיה מספיק לכל אחד מתלמידי הנביאים לאכול מהאוכל, אלא שיישאר אוכל לאחר שכולם יהיו שבעים ³⁴⁵: (מד) וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם המשרת של אלישע הניח את האוכל לפני תלמידי הנביאים, ³⁴⁶ וַיֹּאכְלוּ וַיִּזְתְּרוּ כְּדָבָר יְקִיָּק תלמידי הנביאים אכלו והשאירו חלק מהאוכל כפי שה' אמר בנבואתו לאלישע:

מלכים ב פרק ה

(א) וַנַּעֲמָן שֶׁר צַבָא מֶלֶךְ אַרְם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לְפָנַי אֲדֹנָיו נעמן שהיה שר צבא ארם, היה אדם חשוב לפני מלך ארם, ³⁴⁷ וַנִּשְׂא פָנָיִם כולם היו נושאים פנים לנעמן, כולם היו מכבדים אותו, ³⁴⁸ כִּי בּוֹ נָתַן יְקִיָּק תְּשׁוּעָה לְאַרְם (הסיבה שכולם כיבדו את נעמן היא) מפני שהוא פיקד על צבא ארם במלחמה שבה ניצחה ארם את ישראל, ³⁴⁹ וְהָאִישׁ הָיָה גִבּוֹר חֵיל נעמן היה גיבור חיל, מְצַרְעֵ אולם, למרות שהוא היה בן חיל ורצה לצאת להילחם, הוא לא היה יכול לצאת למלחמות כיוון שהיה מצורע ³⁵⁰: (ב) וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים יצאו קבוצות קטנות של לוחמים מחיילי ארם כדי להילחם נגד ישראל, ³⁵¹ וַיִּשְׁבוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶעְרָה קִטְנָה הגדודים, חיילי ארם, לקחו בשבי נערה קטנה מישראל, ³⁵² וַתְּהִי לְפָנַי אִשֶּׁת נַעֲמָן הנערה השבויה שימשה כשפחה אצל אשתו של נעמן ³⁵³: (ג) וַתֹּאמֶר אֵל גְּבֵרְתָּהּ הנערה השבויה אמרה לאשתו של נעמן שהייתה גבירתה: אַחֲלִי אֲדֹנָי לְפָנַי הַנְּבִיא אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן בקשתו של נעמן, תהיה לפני הנביא בשומרון, כלומר: אם נעמן ילך ויבקש מאלישע לרפא אותו, ³⁵⁴ אִזְ יֵאָסֶף אֹתוֹ מְצַרְעָתוֹ אז נעמן יתרפא מהצרעת.

³⁴⁰ מצודות.

³⁴¹ מצודות. רלב"ג: הכוונה לתהליך שהיו מעבדים בו את השעורים שהיו נמצאים בתוך כלי מיוחד להם.

³⁴² דעת מקרא.

³⁴³ רש"י.

³⁴⁴ מצודות.

³⁴⁵ מצודות.

³⁴⁶ תרגום.

³⁴⁷ מצודות. בשם חז"ל כתב שנעמן היה זה שמשך בקשת לפי תומו והרג את אחאב.

³⁴⁸ מצודות.

³⁴⁹ מצודות.

³⁵⁰ מצודות. מלבי"ם: צרעת נעמן הייתה ניסית והיה זה כעונש על שלקח את הנערה מישראל בשבי.

³⁵¹ מצודות.

³⁵² מצודות.

³⁵³ מצודות.

³⁵⁴ מצודות.

(ריפוי מהצרעת נקרא בלשון אסיפה היות ולאחר שהחולה מתרפא הוא נאסף אל המחנה)³⁵⁵: (ד) וַיִּבֹא וַיִּגַּד לְאֲדֹנָיו נֶעֱמָן בָּא וְאָמַר אֶת דְּבַרֵי הַנְּעִרָה לְפָנַי אֲדוֹנוֹ, מֶלֶךְ אֲרָם: ³⁵⁶ לְאָמַר כֵּךְ אָמַר נֶעֱמָן לְמֶלֶךְ אֲרָם בְּדַבְּרֵי: ³⁵⁷ כְּזֹאת וְכֹזֶאת דְּבַרְהָ הַנְּעִרָה אֲשֶׁר מֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל (נֶעֱמָן אָמַר לְמֶלֶךְ אֲרָם) כֵּךְ וְכֵךְ אָמְרָה הַנְּעִרָה שֶׁשָּׁבִינוּ מֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל. נֶעֱמָן סִיפֵר לְמֶלֶךְ אֲרָם אֶת דְּבַרֵי הַנְּעִרָה שֶׁאֲלִישַׁע יָכוֹל לְרַפֵּא אוֹתוֹ: (ה) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ אֲרָם מֶלֶךְ אֲרָם אָמַר לְנֶעֱמָן: לֵךְ בָּא לְךָ וּתְבֹא אֵל אֲלִישַׁע, ³⁵⁸ וְאֲשַׁלַּחְהָ סֶפֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲשַׁלַּח אִיגֶרֶת לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, לִיהוֹרָם, כְּדִי שִׁיְצוּוּהָ עַל אֲלִישַׁע לְרַפֵּא אוֹתוֹ, ³⁵⁹ וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ נֶעֱמָן הַלֶּךְ וּלְקַח בְּיָדוֹ מִנַּחַה לְאֲלִישַׁע אֶת שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הַבָּאִים: ³⁶⁰ (1) עֲשֹׂר כִּכְרֵי כֶּסֶף עֲשֶׂרָה כִּיכּוֹרוֹת שֶׁל כֶּסֶף, (2) וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים מִטְּבַעוֹת זָהָב, ³⁶¹ (3) וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים וְעֲשֶׂרָה בְּגָדִים שֶׁמְחַלְפִים אוֹתָם בְּאוֹפֵן תְּדִיר ³⁶²: (ו) וַיִּבֹא הַסֶּפֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נֶעֱמָן בָּא לְפָנַי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְהִבִּיא לוֹ אֶת הָאִיגֶרֶת שֶׁשָּׁלַח מֶלֶךְ אֲרָם, ³⁶³ לְאָמַר כֵּךְ הִיָּה כְּתוּב בְּאִיגֶרֶת שֶׁהִבִּיא אֵינִי נֶעֱמָן לִיהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: ³⁶⁴ וְעֵתָה כְּבֹא הַסֶּפֶר הַזֶּה אֶלְיָךְ עַכְשֵׁיו, כֹּאֲשֶׁר הָאִיגֶרֶת הַזֹּאת תִּגִּיעַ אֵלַיךְ (אֵל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל), הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלְיָךְ אֶת נֶעֱמָן עַבְדִּי שֶׁלַחְתִּי אֵלַיךְ אֶת נֶעֱמָן שֶׁהוּא הָעֶבֶד שֶׁלִּי, וְאֲסַפְתֹּו מִצִּרְעָתוֹ וְאֵתָה תְצוּוּהָ אֶת אֲלִישַׁע שִׁירַפָּא אֶת נֶעֱמָן מִצִּרְעָתוֹ ³⁶⁵: (ז) וַיְהִי בְּקִרְאָ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַסֶּפֶר כֹּאֲשֶׁר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (יְהוֹרָם) קִרָּא אֶת הָאִיגֶרֶת שֶׁשָּׁלַח אֵלָיו מֶלֶךְ אֲרָם, ³⁶⁶ וַיִּקְרַע בְּגָדָיו (כֹּאֲשֶׁר הָאִיגֶרֶת הִגִּיעָה לִיהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל) הוּא קִרַּע אֶת בְּגָדָיו כִּיּוֹן שֶׁפָּחַד (כִּפִּי שֶׁמִּיד נִסְבֵּיר), ³⁶⁷ וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם אָמַר לְאַחַר שֶׁקִּרַּע אֶת בְּגָדָיו: הֲאֵלֹהִים אֲנִי לְהַמִּית וְלְהַחֲיוֹת הָאֵם אֲנִי אֲלוֹקִים שֶׁיֵּשׁ בְּכוּחֵי הַחַיּוֹת וְלִהְרוֹג? הָאֵם אֲנִי יָכוֹל לְהַחֲיוֹת אוֹ לְהַרוֹג אָדָם? ³⁶⁸ כִּי זֶה שָׁלַח אֵלַי לְאַסֹּף אִישׁ מִצִּרְעָתוֹ (הָאֵם אֲנִי יָכוֹל לְהַמִּית וְלִהְיוֹת) שֶׁבְּגִלְלָה זֶה מֶלֶךְ אֲרָם שֶׁלַח אֵלַי אֶת נֶעֱמָן, כְּדִי לְרַפֵּא אָדָם מִצִּרְעָתוֹ? הֲרֵי מֶלֶךְ אֲרָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵינֶנִּי יָכוֹל לְהַמִּית וְלִהְיוֹת! ³⁶⁹ כִּי אַךְ דָּעוּ נָא וְרָאוּ תִדְעוּ עַכְשֵׁיו וּתְבִינּוּ, ³⁷⁰ כִּי מִתְאַנֶּה הוּא לִי (תִדְעוּ עַכְשֵׁיו וּתְבִינּוּ) שֶׁבְּכֵךְ שֶׁמֶלֶךְ אֲרָם שָׁלַח אֵלַי אֶת נֶעֱמָן לְמַרְוֹת שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי לֹא יָכוֹל לְרַפֵּא אוֹתוֹ, הוּא לֹא רֹצֵחַ שֶׁאֲנִי בְּאֵמֶת אֲרַפָּא אֶת נֶעֱמָן, אֲלֵא הוּא מְבַקֵּשׁ עֲלֵי לֵילָה עֲלַי, הוּא מְחַפֵּשׁ תִּירוֹץ לְצֹאת נֶגְדִי לְמַלְחָמָה, וְלִאַחַר שֶׁלֹּא אֲצַלִּיחַ לְרַפֵּא אֶת נֶעֱמָן, הוּא יִתְקוֹף אוֹתִי (יְהוֹרָם לֹא הֵאֱמִין בְּכוּחוֹ

³⁵⁵ מצודות. מלבי"ם: נעמן הבין מדברי הנערה שהסיבה שהוא לקה בצרעת היא משום כעס הנביא וכנראה שהנביא כועס עליו בגלל שהוא הרג את אחאב.

³⁵⁶ מצודות.

³⁵⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

³⁵⁸ מצודות.

³⁵⁹ מצודות.

³⁶⁰ מצודות.

³⁶¹ תרגום.

³⁶² מצודות.

³⁶³ תרגום.

³⁶⁴ מהר"י קרא.

³⁶⁵ מצודות. מלבי"ם: הייתה זאת פקודה משום שלדברי נעמן, כל הסיבה שהוא לקה בצרעת הייתה בגלל אלישע שכעס על שנעמן הרג את אביו.

³⁶⁶ תרגום.

³⁶⁷ מצודות.

³⁶⁸ מצודות.

³⁶⁹ מצודות.

³⁷⁰ תרגום.

של אלישע לרפא את נעמן בגלל שהוא (יהורם) היה רשע³⁷¹: (ח) וַיְהִי כִשְׁמַע אֱלִישֶׁעַ אִישׁ הָאֱלֹהִים כִּי קָרַע מְלֶכֶת יִשְׂרָאֵל אֶת בְּגָדָיו כְּאִשֶׁר אֱלִישֶׁעַ הַנְּבִיא שָׁמַע שִׁיהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קָרַע אֶת בְּגָדָיו, וַיִּשְׁלַח אֶל הַמְּלָךְ (כְּאִשֶׁר אֱלִישֶׁעַ הַנְּבִיא שָׁמַע שִׁיהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קָרַע אֶת בְּגָדָיו) הוּא שֶׁלַח שְׁלִיחִים אֶל יְהוֹרָם,³⁷³ לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ הַשְּׁלִיחִים שֶׁשֶׁלַח אֱלִישֶׁעַ לַיהוֹרָם: ³⁷⁴ לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ לָמָּה פָּחַדְתָּ וּקְרַעְתָּ אֶת בְּגָדֶיךָ, יָבֵא נָא אֵלַי נְעֻמָן יָבֵא אֵלַי נְעֻמָן יָבֵא אֵלַי עִכְשָׁיו,³⁷⁵ וַיֵּדַע כִּי יֵשׁ נְבִיא בְּיִשְׂרָאֵל וְעַל יָדָיו שֶׁהוּא (נְעֻמָן) יִתְרַפָּא, הוּא יִידַע שִׁישׁ נְבִיא ה' בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעוֹשֶׂה נִיסִים בְּשִׁלְחוֹתָיו שֶׁל ה'. אֱלִישֶׁעַ אָמַר לַיהוֹרָם שֶׁהוּא יִרְפָּא אֶת נְעֻמָן אֲךָ לֹא בְּגַלְלֵי שִׁישׁ לַיהוֹרָם אִיזוֹשֶׁהִי זְכוּת אֲצִלוֹ, אֲלֵא רַק כְּדֵי שֶׁנְעֻמָן יִידַע שִׁישׁ נְבִיא בְּיִשְׂרָאֵל³⁷⁶: (ט) וַיָּבֵא נְעֻמָן בְּסוּסָיו וּבְרִכְבּוֹ נְעֻמָן בָּא לְאֱלִישֶׁעַ יַחַד עִם כָּל סוּסָיו וּמְרַכְבּוֹתָיו,³⁷⁷ וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַבַּיִת לְאֱלִישֶׁעַ נְעֻמָן נֹעֵמַד בְּפֶתַח הַבַּיִת שֶׁל אֱלִישֶׁעַ: (י) וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישֶׁעַ מְלֶאכֶה אֱלִישֶׁעַ שֶׁלַח שְׁלִיחַ לְנְעֻמָן,³⁷⁸ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר שְׁלִיחוֹ שֶׁל אֱלִישֶׁעַ לְנְעֻמָן: ³⁷⁹ הֲלוֹךְ וְרַחֲצֵתָ שְׁבַע פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן לְךָ תִטְבֹּל בְּנַהַר הַיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים,³⁸⁰ וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרְךָ לֶךְ (לְאַחַר שֶׁתִּטְבֹּל בְּנַהַר הַיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים) הַבֶּשֶׂר שֶׁלְךָ יִשׁוּב לְעוֹבֵי שְׁהִיָּה לְפָנָיו שֶׁהֵייתָ חוֹלָה בְּצַרְעָתָ. הַצַּרְעָתָ מְרֻזָּה אֶת הַבֶּשֶׂר וְשִׁלְחוֹ שֶׁל אֱלִישֶׁעַ אָמַר לְנְעֻמָן שֶׁלְאַחַר שֶׁהוּא יִטְבֹּל בְּנַהַר הַיַּרְדֵּן וְיִתְרַפָּא, בְּשֶׁרוֹ יִחְזֹר לְהִיּוֹת בְּעוֹבֵי שֶׁל אָדָם בְּרִיא,³⁸¹ וְטָהֵר וְעַל יָדָיו כֹּךְ אֶתָּה תִּירְפָּא מִהַצַּרְעָתָ³⁸²: (י"א) וַיִּקְצֹף נְעֻמָן וַיֵּלֶךְ נְעֻמָן כַּעַס עַל אֱלִישֶׁעַ וְהֵלֵךְ מִמֶּנּוּ, וַיֹּאמֶר נְעֻמָן אָמַר: הֲיֵנָּה אֲמַרְתִּי אֵלַי יֵצֵא יֵצֵא אֲנִי הֲרִי אֲמַרְתִּי, אֲנִי סְבַרְתִּי, שֶׁאֱלִישֶׁעַ יֵצֵא לְקִרְאָתִי לְכַבּוּדִי וְיִרְאֶה אוֹתִי חוֹלָה בְּצַרְעָתָ,³⁸³ וַעֲמֹד וְקִרְאָ בְּשֵׁם יְקֹזֵק וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֱלֹהֵיוֹ וְאֱלִישֶׁעַ יִרְפָּא אוֹתִי עַל יָדָיו שֶׁהוּא יַעֲמֹד וְיִקְרָא בְּשֵׁם ה', וְלְאַחַר מִכֵּן יִנִּיף אֶת יָדוֹ לְמָקוֹם שְׁבוֹ אֲנִי חוֹלָה בְּצַרְעָתָ,³⁸⁴ וְאָסַף הַמִּצְרָע וְכֹךְ אֲרַפָּא מִהַצַּרְעָתָ. אִוֹלָם, בְּמָקוֹם לְצִאת אֵלַי וְלִהְנִיף אֶת יָדוֹ, הוּא שֶׁלַח אֵלַי שְׁלִיחַ וְצִוּוּהוּ אוֹתִי לְטְבֹּל בְּנַהַר הַיַּרְדֵּן³⁸⁵: (י"ב) הֲלֹא טוֹב אֲמַנָּה וּפְרַפְרָה נְהָרוֹת דְּמִשְׁקָ מִפְּלִי מִיְמֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִי אֲמַנָּה וּפְרַפְרָה שֶׁהֵם נְהָרוֹת גְּדוּלִים בְּדַמְשֶׁק טוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל הַנְּהָרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כּוֹלָל נְהַר הַיַּרְדֵּן,³⁸⁶ הֲלֹא אֲרַחֵץ בָּהֶם וְהֲרִי אֲנִי רְגִיל לְרַחוּץ בְּנְהָרוֹת הָאֵלֶּה (אֲמַנָּה וּפְרַפְרָה),³⁸⁷ וְטָהֵרְתִּי (בְּלִשׁוֹן שֶׁאֵלֶּה) הָאֵם הַתְּרַפָּאִיתִי כְּאִשֶׁר רַחֲצִיתִי בְּאוֹתָם נְהָרוֹת? נְעֻמָן חָשַׁב בְּתַחִילָה שֶׁאֱלִישֶׁעַ יִרְפָּא אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ נֶס עַל יָדָיו

³⁷¹ מצודות.

³⁷² תרגום.

³⁷³ תרגום.

³⁷⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

³⁷⁵ תרגום. מלבי"ם: אלישע היה יכול לרפא את נעמן מרחוק, אלא רצה שיבוא עד אליו כדי שידע שיש נביא בישראל.

³⁷⁶ מצודות.

³⁷⁷ רד"ק: ההבדל בין הקרי לכתוב הוא שבתבית הכוונה היא שנעמן עצמו רכב על הסוס בעוד שלפי הקרי הכוונה היא שכל הרוכבים עימו רכבו על סוסיהם.

³⁷⁸ מצודות.

³⁷⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

³⁸⁰ תרגום. מלבי"ם: המים הקרים מזיקים לצרעת והיה כאן נס בתוך נס. רלב"ג בפירושו לספר יהושע פרק ד' פסוק כ' כתב שהיה כאן גם היגיון על דרך הטבע שנעמן יתרפא אלא שהנס היה במהירות בה קרו הדברים.

³⁸¹ מצודות.

³⁸² מצודות.

³⁸³ מצודות.

³⁸⁴ מצודות. רלב"ג: נעמן חשב שאלישע יניף את ידו לכיוון המקום שהוא עובד את ה', לכיוון בית המקדש.

³⁸⁵ מצודות.

³⁸⁶ מצודות.

³⁸⁷ מצודות. רד"ק: נעמן אמר שאם הטבילה היא שתטהר אותו, הוא יכול לטבול באמנה ופרפר.

שיניף את ידו לכיוון הצרעת. אולם, לאחר שאלישע אמר לו לטבול בנהר הירדן, חשב נעמן שאלישע רוצה לרפא אותו בדרך הטבע, ולכן שלח אותו לטבול בנהר ודווקא בנהר הירדן. הלכך, חשב נעמן שבדרך הטבע היה עדיף לו לטבול בנהרות גדולים יותר מנהר הירדן, באמנה ובפרפר, והוא אכן עשה כן בעבר ובכל זאת לא התרפא,³⁸⁸ וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בַּחֲמָה נַעֲמָן פְּנֵה וְהַלֵּךְ בַּכַּעֲס³⁸⁹: (ג) וַיִּגְשׁוּ עֲבָדָיו וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו עַבְדָּיו שֶׁל נַעֲמָן נִגְשׁוּ אֵלָיו וְדִיבְרוּ אִתּוֹ, וַיֹּאמְרוּ כִּךְ אִמְרוּ עַבְדֵי נַעֲמָן אֵלָיו: אָבִי אֲדוֹנָי,³⁹⁰ דְּבַר גְּדוֹל הַנְּבִיא דְּבַר אֱלֹהֵי הַלְוָא תַעֲשֶׂה אִפִּילוּ אִם הַנְּבִיא הִיא אֹמֵר לֵךְ לַעֲשׂוֹת דְּבַר גְּדוֹל וְקִשָּׁה, הִיא מֵהֲרָאוּי שֶׁתַּעֲשֶׂה כִּפִּי שֶׁהוּא אֹמֵר לֵךְ לַעֲשׂוֹת,³⁹¹ וְאַף כִּי אָמַר אֱלֹהֵי רַחֵם וַיִּטְהַר כֹּל שֶׁכֵּן שֶׁאִם הַנְּבִיא אֹמֵר לֵךְ רַק לַרְחוֹץ בִּירְדֵן (דְּבַר שֶׁאִינוּ קִשָּׁה), הִיא רָאוּי שֶׁתַּעֲשֶׂה כִּפִּי שֶׁהוּא אֹמֵר³⁹²: (יד) וַיִּרְדַּ וַיִּטְבַּל בִּירְדֵן שֶׁבַע פְּעָמִים כְּדָבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים נַעֲמָן יָרַד וְטָבַל בְּנֵהר יִרְדֵן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּמוֹ שֶׁאֲלִישַׁע הַנְּבִיא אֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת, וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרוֹ כְּבֶשֶׂר נַעַר קָטָן בְּשָׂרוֹ שֶׁל נַעֲמָן חָזַר לְהִיּוֹת צָח כִּמוֹ הַבֶּשֶׂר שֶׁל נַעַר קָטָן,³⁹³ וַיִּטְהַר וְנַעֲמָן הִתְרַפָּא מֵהַצְרַעַת³⁹⁴: (טו) וַיֵּשֶׁב אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים נַעֲמָן חָזַר אֶל אֲלִישַׁע הַנְּבִיא, הוּא וְכָל מַחֲנֵהוּ נַעֲמָן חָזַר אֶל אֲלִישַׁע יַחַד עִם כָּל הַמַּחֲנֵה שֶׁלִּיווֹה אֹתוֹ (הַעֲבָדִים וְהַפְּרָשִׁים וְשֶׁאֵר הַמַּחֲנֵה), וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו נַעֲמָן נַעֲמָד לִפְנֵי אֲלִישַׁע כַּעֲבַד שְׁעוֹמֵד לִפְנֵי רֵבּוֹ,³⁹⁵ וַיֹּאמֶר נַעֲמָן אֹמֵר לְאֲלִישַׁע: הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בִּישְׂרָאֵל אֲנִי יוֹדַע עַכְשָׁיו, שֶׁאֵין בְּכָל הָאָרֶץ שׁוֹם אֶל חוּץ מֵאֲלוֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי יוֹדַע שֶׁאֲלוֹקֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֵל הַיְחִיד הַקָּיִים בְּעוֹלָם,³⁹⁶ וְעַתָּה עַכְשָׁיו, כִּיוֹן שֶׁרִיפֵאת אֹתִי,³⁹⁷ קַח נָא בְּרָכָה מֵאֵת עֲבָדֶיךָ קַח עַכְשָׁיו מִנַּחַה מֵאֵת הָעַבְדִּים שֶׁלְךָ, קַח מִמֶּנִּי מִנַּחַה³⁹⁸: (טז) וַיֹּאמֶר אֲלִישַׁע עֲנֵה לְנַעֲמָן: חֵי יִקְוֶה לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו הִיא שֶׁאִנִּי רָגִיל לַעֲמוֹד לִפְנֵי בְּתִילָה,³⁹⁹ אִם אֶקַּח שְׂלָא אֶקַּח מִמֶּךָ מִנַּחַה. אֲלִישַׁע נִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה' שֶׁהוּא לֹא יִיקַח מִנַּחַה מֵאֵת נַעֲמָן,⁴⁰⁰ וַיִּפְצַר בּוֹ לְקַחַת נַעֲמָן נִיסָה לְשַׁכְנַע אֶת אֲלִישַׁע לְקַחַת אֶת הַמִּנַּחַה,⁴⁰¹ וַיִּמָּאֵן גַּם לְאַחַר שֶׁנַּעֲמָן נִיסָה לְשַׁכְנַע אֹתוֹ, אֲלִישַׁע סִירַב לְקַחַת אֶת הַמִּנַּחַה מִנַּעֲמָן: (יז) וַיֹּאמֶר נַעֲמָן נַעֲמָן אֹמֵר לְאֲלִישַׁע: וְלֹא אֲנִי מִבְּקֶשׁ,⁴⁰² יִתֵּן נָא לְעַבְדֶּיךָ שִׁינִתֵּן עַכְשָׁיו לְעַבְדֶּךָ, שִׁינִתֵּן עַכְשָׁיו לִי,⁴⁰³ מִשָּׂא צֶמֶד פָּרָדִים אֲדַמָּה (אֲנִי מִבְּקֶשׁ שִׁינִתֵּן עַכְשָׁיו לִי) אֲדַמָּה מֵעַפְרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּכִמוֹת שִׁיכּוֹלִים לְשֶׁאֵת שְׁתֵּי פְרָדוֹת. נַעֲמָן בִּיקַשׁ מֵאֲלִישַׁע לְקַחַת אִתּוֹ כִּמוֹת עֵפֶר כְּדִי שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בְּעַפְרֵי עַל מִנֵּת לְמִלֵּא מִבְּנֵה שֶׁל מְזַבַּח שֶׁהוּא יִבְנֶה לְשֵׁם ה'. נַעֲמָן רָצָה לְמִלֵּא אֶת הַמְּזַבַּח דּוּוֹקָא בְּעַפְרֵי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהוּא בִיקַשׁ רְשׁוֹת מֵהַנְּבִיא שֶׁשֶׁשׁ שֶׁאִם יִיקַח

388 מצודות.

389 תרגום.

390 רש"י.

391 מצודות.

392 מצודות.

393 מצודות.

394 מצודות.

395 מצודות.

396 תרגום.

397 מצודות.

398 מצודות.

399 מצודות.

400 מצודות. רש"י: ח' ה' וחי אליהו שעמדת' ושימשתי לפניו.

מצודות. רש"י: אלישע סירב לקחת את המנחה מנעמן היות והיו דמי ע"ז מעורבים בו. מלבי"ם: אלישע נמנע מלקחת את המנחה משום שהסיבה היחידה שהיה מותרל ו לרפא את נעמן הייתה כדי שיידע שיש נביא בישראל, ולכן היה אסור לו לקחת דבר תמורת הריפוי כדי שכל מטרת הריפוי תהיה לקדש שם שמים.

401 מצודות.

402 מצודות.

403 תרגום.

את העפר ללא רשות, יהיה בכך משום גזל,⁴⁰⁴ כי לוא יעשה עוד עבדך עלה וזבח לאלהים אחרים (אני מבקש לקחת את העפר) כיוון שעבדך, אני, לא יקריב עוד קרבן עולה או קרבן שלמים לשם אל אחר,⁴⁰⁵ כי אם ליקוק אלא אני אקריב קרבנות רק לשם ה'⁴⁰⁶: (יח) לדבר הזה יסלח יקוק לעבדך אני מבקש ממך אלישע שתתפלל אל ה' שיסלח לי על הדבר הבא:⁴⁰⁷ בבוא אדני בית רמון כשאדוני מלך ארם יבוא אל בית רימון. רימון הוא שם של עבודה זרה,⁴⁰⁸ להשתחוות שמה (כשאדוני מלך ארם יבוא לבית רימון) כדי להשתחוות שם לעבודה זרה, והוא נשען על ידי והוא ישתחוה, גם אני אהיה מוכרח להשתחוות יחד איתו לבית רימון, ומכיוון שמלך ארם יישען על ידי והוא ישתחוה, גם אני אהיה מוכרח להשתחוות יחד איתו לבית רימון, לעבודה הזרה,⁴¹⁰ בהשתחויתי בית רמון יסלח יקוק לעבדך בדבר הזה ואני מבקש שהי' יסלח לי על שאני אשתחוה לבית רימון, לעבודה הזרה, ומבקש ממך (אלישע) שתתפלל אל ה' שיסלח לי על כך⁴¹¹: (ט) ויאמר לו אלישע אמר לנעמן: לך לשלום לך לדרכך בשלום, וזאת לאחר שהסכים אלישע שייקח את העפר שביקש,⁴¹² וילך מאתו כבדת ארץ נעמן התרחק מאלישע מרחק שנקרא "כברת ארץ". כשם שהיום אנחנו מודדים את מרחק הדרך במטרים וקילומטרים, בימיהם היו מודדים במידות דרך שונות ואחת מהן נקראת "כברת ארץ"⁴¹³: (כ) ויאמר גיחזי נער אלישע איש האלהים גיחזי שהוא משרתו של אלישע הנביא חשב בליבו:⁴¹⁴ הנה חשף אדני את נעמן הארמי הזה מקחת מידו את אשר הביא הנה נמנע אדוני אלישע, מלקחת את מה שנעמן הארמי הביא איתו בתור מנחה אליו,⁴¹⁵ חי יקוק אני נשבע,⁴¹⁶ כי אם רציתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה שאני ארוץ אחרי נעמן ואקח ממנו דבר כלשהו⁴¹⁷: (כא) וירדף גיחזי אחרי נעמן גיחזי רדף אחרי נעמן, ויראה נעמן רץ אחרי נעמן ראה את גיחזי רודף אחריו, ויפל מעל המרכבה לקראתו כשנעמן היה על המרכבה, הוא היטה את עצמו לקראת גיחזי,⁴¹⁸ ויאמר נעמן שאל את גיחזי: השלום האם שלום לאלישע, האם הכל בסדר אצל אלישע?⁴¹⁹: (כב) ויאמר גיחזי ענה לנעמן: שלום לאלישע, הכל בסדר אצל אלישע, אדני שלחני לאמר אולם אדוני, אלישע, שלח אותי לומר לך: הנה עתה זה באו אלי שני נערים מהר אפרים מבני הנביאים הגיעו אליי עכשיו שני נערים מהר אפרים והם

⁴⁰⁴ מצודות. רלב"ג: הסיבה שנעמן ביקש רשות היא מפני שהוא רצה לקחת את העפר מביתו של אלישע.

⁴⁰⁵ תרגום.

⁴⁰⁶ תרגום.

⁴⁰⁷ מצודות.

⁴⁰⁸ מצודות.

⁴⁰⁹ מצודות.

⁴¹⁰ מצודות. מלבי"ם: כוונת נעמן הייתה רק לכוף את ראשו ומצד הדין הדבר מותר אלא שנעמן ביקש שהי' יסלח לו על שמידתי פעם הוא יצטרך להשתחוות ממש כדי שמלך ארם לא יחשוד בו.

⁴¹¹ מצודות. מלבי"ם: ה' יסלח לי על השתחווייה בדבר הזה – בכך שלקחתי אדמה כדי לבנות לפניו מזבח.

⁴¹² רלב"ג.

⁴¹³ מצודות וכתב שהכוונה היא לשיעור של מיל ועיין בביאורנו לספר בראשית פרק לה' פסוק טו' ובהערות שם. רלב"ג: מהלך של השדות שעובדים אותם מחוץ לעיר והכוונה היא שנעמן לא הרחיק הרבה אלא הלך רק מעבר לשדות שהיו מחוץ לעיר.

⁴¹⁴ מצודות.

⁴¹⁵ מצודות. מלבי"ם: גיחזי התרעם על כך שאלישע לא לקח מנעמן שכר רפואה למרות שהדבר לכאורה היה מותר.

⁴¹⁶ מצודות.

⁴¹⁷ מצודות. רש"י: חסר כאן א' במילה מאומה משום שלקחה זו גרמה לנעמן למום (בכך שהצטרע).

⁴¹⁸ מצודות.

⁴¹⁹ מצודות.

תלמידים של הנביאים,⁴²⁰ הַנְּהָה נָא לָהֶם כִּפּוּר וְשָׂתִי חֲלִיפוֹת בְּגָדִים תֵּן לִי עַכְשָׁיו כִּיכֹר כֶּסֶף וְשִׁתִּי חֲלִיפוֹת בְּגָדִים כְּדֵי לִתֵּן לָהֶם⁴²¹: (כג) וַיֹּאמֶר נַעֲמָן נַעֲמָן אִמְרָ לְגִיחֲזִי: הוֹאֵל בְּבַקְשָׁה,⁴²² קַח כֶּפָרִים קַח שְׁתֵּי כִיכָרוֹת כֶּסֶף (ולא רק אחד), וַיִּפְרָץ בּוֹ נַעֲמָן שִׁיכַנַּע אֶת גִּיחֲזִי לְקַחַת שְׁתֵּי כִיכָרוֹת (גִּיחֲזִי בְּהִתְחַלְתָּה סִירֵב לְקַחַת שְׁתֵּי כִיכָרוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִירָאָה הַדָּבָר שֶׁהוּא לֹקַח אֶת הַכִּיכָרוֹת לַעֲצֹמוֹ),⁴²³ וַיִּצַּר כֶּפָרִים כֶּסֶף בְּשָׁנֵי חֲרָטִים נַעֲמָן קָשֶׁר אֶת שְׁתֵּי כִיכָרוֹת הַכֶּסֶף בְּשָׁנֵי כִיכָרוֹת הַכֶּסֶף שֶׁלֹּא, וְשָׂתִי חֲלִיפוֹת בְּגָדִים וְכֵן לָקַח נַעֲמָן אֶת שְׁתֵּי חֲלִיפוֹת הַבְּגָדִים,⁴²⁴ וַיִּתֵּן אֶל שָׁנֵי נַעֲרָיו נַעֲמָן נָתַן אֶת כִּיכָרוֹת הַכֶּסֶף וְהַחֲלִיפוֹת לְשְׁנֵי מַמְשֵׁרְתָיו,⁴²⁵ וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו הַמְשֵׁרְתִים שֶׁל נַעֲמָן נִשְׂאוּ אֶת הַמְנַחָה לְפָנֵי גִיחֲזִי⁴²⁶: (כד) וַיָּבֵא אֶל הָעֶפְלָל גִּיחֲזִי הַגִּיעַ אֶל הַמַּגְדֵּל, שֶׁם לֹא הָיָה מִי שִׁירָאָה אוֹתוֹ,⁴²⁷ וַיִּקַּח מִיָּדָם גִּיחֲזִי לְקַח מִיָּדָם שֶׁל נַעֲרָיו נַעֲמָן אֶת כִּיכָרוֹת הַכֶּסֶף וְאֶת שְׁתֵּי חֲלִיפוֹת, וַיִּפְקֹד בְּבֵית גִּיחֲזִי הֵנִיחַ אֶת כִּיכָרוֹת הַכֶּסֶף וְחֲלִיפוֹת הַבְּגָדִים בְּבֵית שְׁמוֹר,⁴²⁸ וַיִּשְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים גִּיחֲזִי שִׁלַּח אֶת מַמְשֵׁרְתָיו שֶׁל נַעֲמָן, כְּדֵי שֶׁאֲלִישַׁע לֹא יִרְאֶה אוֹתָם,⁴²⁹ וַיִּלְכוּ מִמְשֵׁרְתָיו שֶׁל נַעֲמָן הִלְכוּ חֹזְרָה לְנַעֲמָן: (כה) וְהוּא בָּא וַיַּעֲמֵד אֶל אֲדָנָיו גִּיחֲזִי הַגִּיעַ וְנַעֲמָד לְפָנָיו אֲלִישַׁע,⁴³⁰ וַיֹּאמֶר אֶלֵּיו אֲלִישַׁע אֲלִישַׁע אֲלִישַׁע שָׁאֵל אֶת גִּיחֲזִי: מֵאֵינְךָ גִּיחֲזִי מֵהֵיכָן בָּאת גִּיחֲזִי,⁴³¹ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי עֲנֵה לְאִישַׁע: לֹא הֵלַךְ עִבְדְּךָ אֲנִי וְאֲנִי אֲנִי עִבְדְּךָ, לֹא הִלַכְתִּי לְשׁוֹם מְקוֹם⁴³²: (כו) וַיֹּאמֶר אֶלֵּיו אֲלִישַׁע אֲמַר לְגִיחֲזִי: לֹא לְבִי הֵלַךְ הָאֵם לֹא הִלַךְ אִיתְךָ לִיבִי? כְּלוֹמֵר: לְמַרְוֹת שִׁשְׁבַתֵי פֶה, לִיבִי הָיָה אִיתְךָ וְרֵאִיתִי בְרוּחַ נְבוּאָה אֶת אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ,⁴³³ כַּאֲשֶׁר הִפְדָּה אִישׁ מֵעַל מַרְכָּבָתוֹ לְקַרְאֲתְךָ (רֵאִיתִי אוֹתְךָ בְרוּחַ נְבוּאָה) כִּשְׁנַעֲמָן הִטָּה אֶת עַצְמוֹ מֵעַל הַמַּרְכָּבָה לְקַרְאֲתְךָ, הֵעֵת לְקַחַת אֶת הַכֶּסֶף הָאֵם זֶה זְמַן לְקַחַת כֶּסֶף מִנַּעֲמָן: הָרִי כָל הָעֵנִיין עִם נַעֲמָן הָיָה נֹס וְאֵין זֶה רָאוּי לִיְהִנּוֹת מֵהֵנֶס אִם אֵין זֶה שַׁעַת הַדְּחָק,⁴³⁴ וְלְקַחַת בְּגָדִים וְזִיתִים וְכַרְמִים וְצֹאֵן וְבָקָר וְעִבְדִים וְשִׁפְחוֹת גַּם אִם נַעֲמָן הָיָה נוֹתֵן לָךְ בְּגָדִים, זִיתִים, כַּרְמִים, צֹאֵן, בָּקָר, עִבְדִים וְשִׁפְחוֹת, וְהֵייתָ מֵתַעֲשֵׂר בְּעוֹשֶׂר גְּדוֹל, לֹא הָיָה רָאוּי שֶׁתִּיקַח מִיָּדוֹ אֶת הַדְּבָרִים⁴³⁵: (כז) (אֲלִישַׁע־מִשִּׁיךְ בְּדַבְּרָיו לְנַעֲמָן) כְּעוֹנֵשׁ עַל שַׁעֲשִׂית, אֲנִי אֲמַנֵּם מִשְׁאִיר אֶת הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ, אֲדָךְ לֹא רַק אֶת הַכֶּסֶף,⁴³⁶ וְצָרְעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וְבִזְרָעֶךָ

420 תרגום.

421 תרגום.

422 מצודות. רש"י: השביעו שאלישע שלחו.

423 מצודות.

424 מצודות.

425 תרגום.

426 רש"י.

427 תרגום.

428 מצודות. תרגום: מקום מכוסה.

429 מצודות. רלב"ג הוסיף פירוש שהכוונה היא שגיחזי מנה את הכסף.

430 רש"י.

431 תרגום.

432 מצודות.

433 מצודות.

434 מצודות. התרגום הוסיף במפורש שהיה זה ברוח נבואה, אך כנראה שזו גם כוונת המצודות.

435 מצודות.

436 מצודות. רד"ק: חשבת בליבך לקנות את כל הדברים האלה מהכסף שלקחת. מלבי"ם: אלישע אמר לגיחזי שפשעו היה קטן יותר לו היה לוקח את הכסף רק לדברים שהם ממש נצרכים, אך בגלל שהוא התכוון להתעשר מכך ולקנות את כל הדברים האלה, היה פשעו חמור יותר.

437 מצודות.

לְעוֹלָם גם צרעתו של נעמן תדבק בך ובצאצאיך לעולם.⁴³⁸ אמנם אין הכוונה שכל צאצאיו של נעמן יהיו מצורעים, אלא הכוונה היא רק לצאצאיו שהיו אז בחיים, והצרעת לא תתרפא מהם לעולם, וזאת משום שהם ידעו שאביהם לקח את המנחה מאת נעמן והם לא סיפרו על כך,⁴³⁹ וַיֵּצֵא מִלְפָּנָיו מְצֻרַע כְּשֶׁלֶג גִּיחִזִּי יצא מלפני אלישע כשהוא מצורע בצרעת בצבע לבן חזק⁴⁴⁰:

מלכים ב פרק ו

(א) וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים אָמְרוּ לְאִישׁוֹ: הֲיֵנָּה נָא הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָנֹחֲנוּ יוֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ בֵּית הַמְּדַרְשׁ שָׁבוּ אֲנֹחֲנוּ יוֹשְׁבִים בּוֹ עַכְשָׁיו לְפָנֶיךָ וּבּוֹ אֲנִי לומדים ממך,⁴⁴¹ צַר מִמֶּנּוּ (בית המדרש שבו אנו יושבים לפניך) דחוק לנו יותר מידי, צר מידי כדי להחזיק את כולנו⁴⁴²: (ב) נִלְכְּהָ נָא עַד הַיַּרְדֵּן נֶלְךְ עַכְשָׁיו עַד נַהַר הַיַּרְדֵּן,⁴⁴³ וְנִקְחָהּ מִשָּׁם אִישׁ קוֹרָה אַחַת וְכָל אֶחָד מֵאֵיתָנוּ יִיקַח קוֹרַת עֵץ מֵהֵיעַר שֶׁנִּמְצָא בְּסוּמֹךְ לְנַהַר הַיַּרְדֵּן,⁴⁴⁴ וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שָׁם מְקוֹם לְשִׁבְתָּ שָׁם וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקוֹרוֹת אֱלֹהֵי כַּדֵּי לְבָנוֹת לָנוּ שֶׁם בְּנֵינוּ שָׁבוּ נוֹכַח לְשִׁבְתָּ,⁴⁴⁵ וַיֹּאמְרוּ אִישׁוֹ אֱלִישָׁע אָמַר לְתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים: לָכוּ תִלְכוּ לְנַהַר הַיַּרְדֵּן וּתְבַנְּנוּ שָׁם בֵּית מְדַרְשׁ חֲדָשׁ: (ג) וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד אֶחָד מֵתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים אָמַר לְאִישׁוֹ: הוֹאֵל נָא וְלָךְ אֶת עֲבָדֶיךָ הַתְּרַצָּה עַכְשָׁיו וְתִלְךְ עִם עַבְדֶּיךָ, תִּלְךְ אֵיתָנוּ לְנַהַר הַיַּרְדֵּן,⁴⁴⁶ וַיֹּאמְרוּ אִישׁוֹ עֲנֵה: אֲנִי אֶלְךָ אֲנִי אֶלְךָ אֵיתָכֶם לְנַהַר הַיַּרְדֵּן: (ד) וַיִּלְךְ אֲתָם אִישׁוֹ עִם תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים, וַיָּבֵאוּ הַיַּרְדֵּנָה אִישׁוֹ וְתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים הֵגִיעוּ לְנַהַר הַיַּרְדֵּן, וַיִּגְזְרוּ הָעַצִּים בְּנֵי הַנְּבִיאִים כִּרְתוֹ עֲצִים כַּדֵּי לְהַתְחִיל לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמְּדַרְשׁ⁴⁴⁷: (ה) וַיְהִי הָאֶחָד מִפִּיל הַקּוֹרָה כַּשֶּׁאֶחָד מֵתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים הָיָה עֹסֵק בְּהַפְלַת קוֹרַת עֵץ אֶל תוֹךְ הַיַּרְדֵּן (כַּדֵּי שֶׁהַקּוֹרָה תִּצְרֹף אֶל הַמְּקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהַבִּיאַ אֵלָיו אֶת הַקּוֹרָה),⁴⁴⁸ וְאֶת הַבְּרִזָּל נִפְלֵ אֶל הַמַּיִם (כַּשֶּׁאֶחָד מֵתַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים הָיָה עֹסֵק בְּהַפְלַת קוֹרַת עֵץ לְתוֹךְ נַהַר הַיַּרְדֵּן) לְהַבִּי אֶת הַגְּרֹזֵן שֶׁהִיא עֹשֵׂי מְבַרְזֵל נִפְלֵ אֶל מֵי הַיַּרְדֵּן,⁴⁴⁹ וַיִּצְעַק וַיֹּאמְרוּ תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים צַעַק וָאָמַר: אֲהֵה לְשׁוֹן צַעֲקָה וְיִלְלָה,⁴⁵⁰ אֲדַנִּי וְהוּא שְׂאוֹל אֲדוֹנֵי הַנְּבִיאִים! לְהַבִּי אֶת הַגְּרֹזֵן שֶׁנִּפְלֵ לְתוֹךְ נַהַר הַיַּרְדֵּן שְׂאוֹל מֵאֲדָם אַחֵר, לְהַבִּי אֶת הַגְּרֹזֵן אֲשֶׁר שִׁיךְ לִי אֲלֵךְ שִׁיךְ לְאֲדָם שֶׁשְׂאֵלְתִי מִמֶּנּוּ אֶת הַגְּרֹזֵן, וְאֵינְנִי יָכוֹל לְשַׁלֵּם אֶת מַחִיר הַגְּרֹזֵן לְאֲדָם שֶׁשְׂאֵלְתִי לִי אֹתוֹ⁴⁵¹: (ו) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אִישׁוֹ עִם תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים הֵגִיעוּ

⁴³⁸ מצודות. רלב"ג: לו לא היה גיחזי משקר, עונשו היה קל יותר.

⁴³⁹ רד"ק.

⁴⁴⁰ מצודות.

⁴⁴¹ תרגום + מצודות. בעניין הטעם מדוע הזכיר הנביא את הסיפור כתב רש"י שהסיבה היא שהנביא רצה לכתוב את הניסים שעשה אלישע. בם חז"ל כתב שמכאן למדנו שגיחזי היה דוחה את התלמידים מאת אלישע, ולאחר שנצטרע, היו יכולים התלמידים לגשת לאלישע.

⁴⁴² מצודות.

⁴⁴³ תרגום.

⁴⁴⁴ מצודות.

⁴⁴⁵ רלב"ג והסתפק אם הקורות נועדו לקירות או שהם נועדו לתמוך בקירות אבנים.

⁴⁴⁶ תרגום.

⁴⁴⁷ מצודות.

⁴⁴⁸ מצודות.

⁴⁴⁹ מצודות.

⁴⁵⁰ מצודות.

⁴⁵¹ מצודות.

הנביא שאל את תלמיד הנביא: **אָנָה נָפֵל** היכן נפל הגרזן,⁴⁵² **וַיִּרְאֶהוּ אֶת הַמָּקוֹם** תלמיד הנביא הראה לאלישע את המקום אליו נפל הברזל, **וַיִּקְצֹב עֵץ** אלישע כרת חתיכת עץ,⁴⁵³ **וַיִּשְׁלַח שְׁמָה** אלישע השליך את חתיכת העץ במקום שבו נפל להב הגרזן לנהר הירדן, **וַיִּצֹף הַבְּרָזֶל** הגרזן שט, צף על פני המים⁴⁵⁴: (ז) **וַיֹּאמֶר** אלישע אמר לתלמיד הנביא: **הָרֶם לָךְ תָּרִים** את להב הגרזן,⁴⁵⁵ **וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֵהוּ** תלמיד הנביא הושיט את ידו ולקח את להב הגרזן⁴⁵⁶: (ח) **וּמֶלֶךְ אֲרָם הָיָה נֹלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל** מלך ארם היה נוהג להתקיף את ישראל,⁴⁵⁷ **וַיִּזְעַץ אֵל עֲבָדָיו** מלך ארם התייעץ עם עבדיו,⁴⁵⁸ **לֵאמֹר** כך אמר מלך ארם לעבדיו בשעה שהתייעץ איתם,⁴⁵⁹ **אֵל מְקוֹם פְּלָנִי אֶלְמָנִי תַחְנְתִּי** אל מקום מכוסה ונסתר אני (מלך ארם) אחנה עם צבאי כדי לארוב למלך ישראל. אני (מלך ארם) אקים את מחנה הצבא שלי במקום מוסתר כדי לארוב למלך ישראל⁴⁶⁰: (ט) **וַיִּשְׁלַח אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל** אלישע הנביא שלח שליחים אל יהורם מלך ישראל, **לֵאמֹר** כך אמר אלישע ליהורם על ידי שליחיו:⁴⁶¹ **הֲשָׁמֵר מַעְבַּר הַמָּקוֹם הַזֶּה** תיזהר ואל תעבור במקום הזה (במקום שבו ארבו חיילי ארם),⁴⁶² **כִּי שָׁם אֲרָם נֹחֲתִים** (אל תעבור במקום זה) משום ששם חיילי ארם חונים ומחכים להתקיף אותך⁴⁶³: (י) **וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ אִישׁ הָאֱלֹהִים** יהורם מלך ישראל שלח חיילים למקומות שאלישע הנביא אמר לו שחיילי ארם מסתתרים שם (כדי לברר אם אלישע באמת צודק וחיילי ארם באמת אורבים לו שם),⁴⁶⁴ **וְהִזְהִירוּ** (יהורם שלח את החיילים למקומות) שאלישע הזהיר את יהורם שלא יעבור שם,⁴⁶⁵ **וַנִּשְׁמַר שָׁם** יהורם נזהר מלעבור באותם מקומות שאלישע אמר לו לא לעבור בהם,⁴⁶⁶ **לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם** לא פעם ולא פעמיים, אלא הרבה פעמים הדבר קרה שאלישע הזהיר את יהורם שלא יעבור במקום בו אורבים לו חיילי ארם, ויהורם שלח שליחים לאותם מקומות ובריר שאלישע באמת צדק⁴⁶⁷: (יא) **וַיִּסְעַר לֵב מֶלֶךְ אֲרָם** נסער ליבו של מלך ארם, מלך ארם התרגז,⁴⁶⁸ **עַל הַדְּבָר הַזֶּה** (ליבו של מלך ארם היה נסער) על שסודותיו מתגלים, על שיהורם מלך ישראל היה יודע שהוא מטמין לו מארבים,⁴⁶⁹ **וַיִּקְרָא אֵל עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם** מלך ארם קרא לעבדיו ואמר להם: **הֲלוֹא תִגִּידוּ לִי מִי מִשְׁלָנוּ אֵל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל** תגידו מי מאנשינו הולך אל יהורם מלך ישראל

452 מצודות.

453 מצודות.

454 מצודות. רלב"ג: להב הגרזן התלבש על העץ שהשליך אלישע לתוך נהר הירדן. רד"ק: הסיבה שאלישע לא השליך את הקת המקורית של הגרזן היא משום שהניסים מתרחשים בדברים חדשים.

455 מצודות.

456 תרגום.

457 תרגום.

458 תרגום.

459 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

460 מצודות. רלב"ג: ייתכן ש"אלמוני" הכוונה היא שהע' מתחלפת עם הא' ואז יוצא שהכוונה היא למקום נסתר לגמרי.

461 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

462 תרגום.

463 רש"י. מצודות: שם ירדו חיילי ארם להסתתר.

464 מצודות.

465 מצודות.

466 מצודות.

467 מצודות.

468 תרגום. רלב"ג: אחזתו מבוכה.

469 רש"י.

ומגלה לו את הסודות שלנו, מי אומר למלך ישראל את המקומות שבהם אנחנו מטמינים מארבים כדי לתפוס אותו ולהרוג אותו⁴⁷⁰: **(יב) וַיֹּאמֶר אֶחָד מֵעֲבָדָיו** אחד מעבדיו של מלך ארם אמר למלך ארם: **לֹא אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ** אין זה אחד מאיתנו שמגלה למלך ישראל את סודותינו, מלך ישראל אינו יודע את המקומות שבהם אנחנו אורבים לו בגלל שמישהו מאיתנו מגלה לו,⁴⁷¹ **כִּי אֱלִישֶׁע הַנְּבִיא אֲשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל יֵגִיד לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר בְּחֹדֶר מִשְׁכְּבֶךָ** אלא אלישע הנביא אומר ליהורם מלך ישראל גם את הדברים שאתה אומר בחדר השינה שלך, כשאף אחד לא שומע את דבריך, וממילא הוא (אלישע) גם מזהיר אותך ומגלה לך על פי נבואה את המקומות שבהם אנחנו טומנים מארבים על מנת לתפוס אותו (את יהורם)⁴⁷²: **(יג) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ אֲרָם** אמר לעבדיו: **לָכוּ וְרֵאוּ אֵיכָה הוּא תִּלְכוּ וְתֵרְאוּ** היכן נמצא אלישע,⁴⁷³ **וְאֶשְׁלַח וְאֶקְחֶהוּ וְאֲנִי (מֶלֶךְ אֲרָם) אֶשְׁלַח וְאֶקַּח אֶת אֱלִישֶׁע,**⁴⁷⁴ **וַיֵּגֵד לוֹ** נאמר למלך ארם: **לֵאמֹר כֹּךְ נֹאמַר לְמֶלֶךְ אֲרָם:**⁴⁷⁵ **הֲנִיָּה בְּדַתְּנָן אֱלִישֶׁע נִמְצָא בְּדוֹתָן;** (יד) **וַיִּשְׁלַח שְׁמָה סוּסִים וְרֹכֵב וְחִיל כְּבֹד מֶלֶךְ אֲרָם** שלח לדותן סוסים ומרכבות והרבה חיילים (כדי לתפוס את אלישע),⁴⁷⁶ **וַיָּבֵאוּ לִילָה חִיילֵי אֲרָם** הגיעו לדותן בלילה, **וַיִּקְפוּ עַל הָעֵיר חִיילֵי אֲרָם** הקיפו את העיר דותן⁴⁷⁷: **(טו) וַיִּשְׁכַּם מִשְׁרַת אִישׁ הָאֱלֹהִים לְקוֹם מִשְׁרָתוֹ** של אלישע הנביא הקדים לקום בבוקר,⁴⁷⁸ **וַיֵּצֵא מִשְׁרָתוֹ** של אלישע יצא מהעיר דותן,⁴⁷⁹ **וְהִנֵּה חִיל סוּבָב אֶת הָעֵיר** משרתו של אלישע ראה שחיילי ארם הקיפו את העיר דותן, **וְסוּס וְרֹכֵב** (וכן ראה משרתו של אלישע ש-) סוסים ומרכבות נמצאים יחד עם חיילי ארם המקיפים את העיר, **וַיֹּאמֶר נַעֲרֹו אֵלָיו** משרתו של אלישע אמר לאלישע: **אֵהָה אֲדָנִי** בבקשה אדוני,⁴⁸⁰ **אֵיכָה נַעֲשֶׂה** איך נימלט מפני חיילי ארם⁴⁸¹: **(טז) וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע** אמר למשרתו: **אֵל תִּירָא** אל תפחד, **כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אֲתָנּוּ מֵאֲשֶׁר אוֹתָם** החיילים שאיתנו ושיעזרו לנו הם רבים יותר מהחיילי ארם שמקיפים את העיר⁴⁸²: **(יז) וַיִּתְפַּלֵּל אֱלִישֶׁע וַיֹּאמֶר** בעוד שחיילי ארם היו בדרכם אליו, אלישע התפלל לה' ואמר:⁴⁸³ **יְקֹוֹק פִּקַּח נָא אֶת עֵינָיו** (אלישע התפלל ואמר: ה'! פתח עכשיו את עיניו של הנער המשרת, וכך הוא יוכל לראות דברים רוחניים,⁴⁸⁴ **וַיִּרְאֶה** על ידי שתפתח את

⁴⁷⁰ מצודות.

⁴⁷¹ מצודות.

⁴⁷² מצודות.

⁴⁷³ מצודות.

רלב"ג: כוונת השאלה הייתה ללכת ולראות איך מתגורר אלישע, האם הוא מוקף חיילים ומתגורר במקום מבוצר או שהוא נמצא במקום רגיל וניתן לקחת אותו משם בלי בעיה. מלבי"ם: מלך ארם רצה לכבד את אלישע ולכן אמר לעבדיו לראות היאך הוא חי ואם הוא עני, מלך ארם ייתן לו עושר.

⁴⁷⁴ תרגום.

⁴⁷⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁷⁶ תרגום.

⁴⁷⁷ מצודות.

⁴⁷⁸ תרגום.

⁴⁷⁹ מלבי"ם.

⁴⁸⁰ תרגום.

⁴⁸¹ מצודות. מלבי"ם: מלשוננו של משרת אלישע משתמע שהוא ידע שיש בכוחו של אלישע להושיע ולהימלט מחיילי ארם והשאלה רק הייתה איך לעשות זאת.

⁴⁸² מצודות.

⁴⁸³ רלב"ג. כמו"כ כתב שחיילי ארם לא הכירו את העיר משום שהם הוכו בסנורים עוד לפני שהם ירדו לשם או משום שהם הגיעו לשם בלילה ולא הכירו את המקום בדיוק.

⁴⁸⁴ תרגום.

עיניו של הנער המשרת, הוא יוכל לראות את הדברים הרוחניים שיהיו בעזרנו,⁴⁸⁵ וַיִּפְקַח יְקֹנָק אֶת עֵינָיו הַנֶּעֶר ה' פתח את עיניו של הנער המשרת, וַיֵּרָא וְהִנֵּה הָהָר מְלֵא סוּסִים וְרֹכְבֵי אֲשׁ סְבִיבֹת אֱלֹהֵי שָׁמַר הַנֶּעֶר ראה שההר מולו היה מלא בסוסים ובמרכבות אש שהיו מסביב לאלישע. אמנם הסוסים ומרכבות האש היו מוחץ לעיר, על ההר שמול דותן, אך ה' הראה לנער שהסוסים ומרכבות האש הקיפו את אלישע⁴⁸⁶: (יח) וַיֵּרְדוּ אֵלָיו חֵיילֵי אַרְס יֵרְדוּ אֶל אֲלִישַׁע,⁴⁸⁷ וַיִּתְּפֹלֵל אֱלֹהֵי שָׁמַר אֶל יְקֹנָק וַיֹּאמֶר אֲלִישַׁע הַתְּפִלָּל אֵל ה' ואמר בתפילתו: הֵן נָא אֶת הַגּוֹי הַזֶּה בְּסַנּוּרִים תַּכֶּה עֲכָשִׁיו אֶת חֵיילֵי אַרְס כִּךְ שֶׁהֵם לֹא יוֹכְלוּ לִרְאוֹת,⁴⁸⁸ וַיִּבְּסֹם בְּסַנּוּרִים ה' את חיילי ארס בסינוור, כִּךְ שֶׁהֵם לֹא הֵיוּ יֹכְלוּ לִרְאוֹת, כְּדַבֵּר אֱלֹהֵי שָׁמַר (ה') היכה את חיילי ארס (בסנוורים) כמו שביקש אלישע: (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵם אֱלֹהֵי שָׁמַר אֲלִישַׁע אֲמַר לְחֵיילֵי אַרְס: לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ לֹא כִךְ הוֹלְכִים אֶל דוֹתָן,⁴⁸⁹ וְלֹא זֶה הָעֵיר וְאֵין זֶה הָעֵיר דוֹתָן,⁴⁹⁰ לְכוּ אַחֲרַי וְאוֹלִיכָה אֶתְכֶם אֶל הָאֵישׁ אֲשֶׁר תִּבְקְשׁוּן בּוֹאוּ אַחֲרַי וְאוֹלִיךְ אֶתְכֶם אֶל הַנְּבִיא שֶׁאַתֶּם מַחְפְּשִׁים, אֵל אֲלִישַׁע,⁴⁹¹ וַיִּלְךְ אִתָּם שְׁמֵרוֹנָה אֲלִישַׁע הוֹלִיךְ אֶת חֵיילֵי אַרְס לְעֵיר שׁוֹמְרוֹן: (כ) וַיְהִי כְּבָאֵם שְׁמֵרוֹן כַּאֲשֶׁר אֲלִישַׁע וְחֵיילֵי אַרְס נִכְנְסוּ לְעֵיר שׁוֹמְרוֹן,⁴⁹² וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי שָׁמַר (כַּאֲשֶׁר אֲלִישַׁע וְחֵיילֵי אַרְס הִגִּיעוּ לְעֵיר שׁוֹמְרוֹן) אֲלִישַׁע הַתְּפִלָּל לֵה': יְקֹנָק פִּקַּח אֶת עֵינָיו אֵלֶּה ה'! הִסֵּר אֶת מַכַּת הַסַּנּוּרִים מִחֵיילֵי אַרְס,⁴⁹³ וַיֵּרְאוּ וְעַל יַדֵּי כִךְ חֵיילֵי אַרְס יִחְזְרוּ לִרְאוֹת, וַיִּפְקַח יְקֹנָק אֶת עֵינֵיהֶם ה' פתח את עיניהם של חיילי ארס, ה' הִסִּיר מִחֵיילֵי אַרְס אֶת מַכַּת הַסַּנּוּרִים, וַיֵּרְאוּ חֵיילֵי אַרְס חֲזָרוּ לִרְאוֹת, וְהִנֵּה בְּתוֹךְ שְׁמֵרוֹן חֵיילֵי אַרְס רָאוּ שֶׁהֵם נִמְצְאִים בְּעֵיר שׁוֹמְרוֹן: (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל אֱלִישַׁע פְּרָאֲתוֹ אוֹתָם יִהְיוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שָׁאֵל אֶת אֲלִישַׁע כִּשְׁהוּא רָאָה אֶת חֵיילֵי אַרְס: הֲאֵפֶה אֵפֶה אָבִי רַבִּי (כִּינּוּי לְאֲלִישַׁע)! הֵאֵם לְהַרְוֹג אֶת חֵיילֵי אַרְס?⁴⁹⁴ (כב) וַיֹּאמֶר אֲלִישַׁע עֲנֵה לִיהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: לֹא תִבְּסֹם אֶל תִּהְרוֹג אֶת חֵיילֵי אַרְס,⁴⁹⁵ הֲאֲשֶׁר שְׁבִית בְּחַרְבְּךָ וּבְקִשְׁתְּךָ אֶתָּה מִכָּה הֵאֵם אֶתָּה שְׁבִית אוֹתָם עַל יַדֵּי שִׁמוּשׁ בְּחַרְבׁ וּבְקִשְׁתׁ שֶׁלְךָ שֶׁתַּכֶּה בָּהֶם? הֲרִי לֹא עֲשִׂית שׁוֹם דָּבָר כְּדִי לְשׁוֹבוֹת אוֹתָם, וְאֵם כֵּן אֵין זֶה רָאוּי שֶׁתִּהְרוֹג אוֹתָם,⁴⁹⁶ שִׁים לְחֶם וּמִים לְפָנֵיהֶם תִּנְיַח לְחֶם וּמִים לְפָנֵי חֵיילֵי אַרְס.

⁴⁸⁵ מצודות. המפרשים אומרים שהסיבה שאלישע התפלל שנערו יראה את החיילים היא רק להרגיעו ולא בגלל שבאמת היה צורך בהם, שהרי הוא היכה את חיילי ארס בסנוורים. כמו"כ כתב מצודות שהצעקה של משרת אלישע הייתה בכוונה כדי שחיילי ארס ישמעו את הצעקה וידעו שאלישע נמצא שם.

⁴⁸⁶ רד"ק.

⁴⁸⁷ מצודות.

⁴⁸⁸ תרגום + מצודות. רש"י: הסנוורים הינו חולי שרואה אך אינו יודע מה רואה. כמו"כ כתב רש"י שאלישע בדבריו כאן לא הזכיר שם ה' וזאת משום שעל הקללה הוא לא הזכיר את שם ה', וזאת בניגוד לדבריו לעיל בתפילתו שהנער יראה את חיילי ומרכבות האש, שם הזכיר אלישע את שם ה'. מלבי"ם: נס זה הפוך מהנס שנעשה לנער. הנס שנעשה לנער היה שיראה דברים רוחניים שבד"כ אדם אינו רואה ואילו כאן הנס היה שחיילי ארס לא יראו את הדברים הגשמיים שבני אדם בד"כ רואים אותם. כמו"כ כתב שהסנוורים הינו בלבול דעת (מעין מה שרש"י כתב).

⁴⁸⁹ מצודות.

⁴⁹⁰ מצודות. רלב"ג: אלישע לא אמר לחיילי ארס שהם לא הגיעו לדותן, אלא הוא אמר להם שאלישע כבר הלך מאותו המקום. כך גם פירש מהר"י קרא וכתב שמשום כך לא היה זה שקר מה שאמר להם אלישע.

⁴⁹¹ מצודות.

⁴⁹² תרגום.

⁴⁹³ מצודות.

⁴⁹⁴ מצודות.

⁴⁹⁵ תרגום.

⁴⁹⁶ מצודות. מלבי"ם: מה שהותר למלכים להרוג את אויביהם זהו רק דרך מלחמה ולא כאשר הם כבר שבויים. קל וחומר כשמדובר בחיילי ארס שבאו להיטיב לאלישע.

הכוונה אינה דווקא ללחם, אלא לסעודה,⁴⁹⁷ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ וַיִּלְכוּ אֶל אֲדֹנֵיהֶם חֵיילי ארם יאכלו וישתו את הלחם ומים שתניח לפניהם, ולאחר מכן הם ילכו אל אדוניהם, אל מלך ארם⁴⁹⁸: (כג) וַיִּכְרֶה לָהֶם יְהוֹרָם עֲשֵׂה סְעוּדָה לְחֵיילי ארם,⁴⁹⁹ בָּרָה גְדוֹלָה (יהורם עשה) סעודה גדולה, וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ חֵיילי ארם אכלו ושתו, וַיִּשְׁלַחֵם וַיִּלְכוּ אֶל אֲדֹנֵיהֶם יְהוֹרָם שִׁלַּח אֶת חֵיילי ארם והם הלכו אל אדוניהם, למלך ארם, וְלֹא יִסְפוּ עוֹד גְּדוּדֵי אֲרָם לָבוֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּדוּדֵי ארם הפסיקו להטמין מארבים למלך ישראל משום שהם ראו שהנביא מגלה את המקומות שבהם הם מטמינים את המארבים⁵⁰⁰: (כד) וַיְהִי אַחֲרָיִם בֶּן אַחֲרָיִם שֶׁעָבַר זָמַן מִהַמְּקָרָה שֶׁקָּרָה עִם אֱלִישָׁע וְחֵיילי ארם,⁵⁰¹ וַיִּקְבֹּץ בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם אֶת כָּל מַחְנֵהוּ וַיַּעַל וַיַּצֵּר עַל שְׂמֹרֹן בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ ארם אסף את כל חייליו ועלה בצורה גלויה למלחמה נגד ישראל, והטיל מצור על העיר שומרון⁵⁰²: (כה) הַמַּחְסוֹר בְּאוֹכַל בַּעִיר שוֹמְרוֹן נִבַּע מִשְׁתֵּי סִיבּוֹת: (1) וַיְהִי רָעֵב גְּדוֹל בְּשְׂמֹרֹן מִצַּד שֶׁהָיָה רָעֵב גְּדוֹל בְּאוֹפֵן טַבְעִי, לֹא יִרְדּוּ גַשְׁמִים וְהַתְּבוּאָה לֹא גְדָלָה,⁵⁰³ (2) וְהָיָה צָרִים עָלֶיהָ הָיִיתָ וְאֲרָם צָרוּ עַל הָעִיר וּמָנְעוּ הַכַּנְסֵת מֵאֲכַל אֶל הָעִיר,⁵⁰⁴ עַד הָיִיתָ רֹאשׁ חֲמוֹר בְּשָׂמָנִים כֶּסֶף הָרַעֵב הָיָה כָּל כֶּךָ חֲזָק עַד שֶׁרֹאשׁ חֲמוֹר נִמְכַר בְּשִׁמוֹנִים מִטְּבַעוֹת כֶּסֶף,⁵⁰⁵ וְרַבְעֵה הֶקֶב דְּבִיּוֹנִים בְּחֲמִשָּׁה כֶּסֶף וְרַבַּע קֶב צוֹאת הַיּוֹנִים שֶׁשִּׁמְשָׁה לְהַדְלִיק אֵשׁ בְּמִקּוֹם עֲצִים נִמְכְּרָה בְּחִמְשָׁה מִטְּבַעוֹת כֶּסֶף. קֶב הִיא מִידַת מִשְׁקַל שֶׁהָיִיתָ בְּשִׁמוֹשׁ בְּזָמַן קֶדוּם יוֹתֵר כֶּשֶׁם שֶׁהָיִים אֲנַחְנוּ מִשְׁתַּמְשִׁים בְּקִילּוֹגֵרִים לְמִידַת מִשְׁקַל⁵⁰⁶: (כו) וַיְהִי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עֵבֶר עַל הַחֲמָה כֹּאשֶׁר יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָבַר עַל חוֹמַת הָעִיר שוֹמְרוֹן, וְאִשָּׁה צָעֵקָה אֵלָיו לֵאמֹר אִישָׁה אַחַת צָעֵקָה אֶל יְהוֹרָם וְאָמְרָה לוֹ: הוֹשִׁיעָה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ! תוֹשִׁיעַ אוֹתִי: (כז) וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם עֲנֵה לְאִישָׁה: אֵל יוֹשִׁיעֵךְ יִקְוֶה ה' הוּא זֶה שֶׁלֹּא מוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ, שֶׁהָרִי רַק הוּא יִכּוֹל לְהוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ,⁵⁰⁷ מֵאִין אוֹשִׁיעֵךְ (וְלַעֲוֹת ה' שֶׁבְּכוּחוֹ לְהוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ) אֵיךְ אֲנִי יִכּוֹל לְהוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ, מֵאִין אֲבִיא לְךָ אוֹכַל (יְהוֹרָם חָשַׁב שֶׁהָאִישָׁה צוֹעֶקֶת אֵלָיו מִשׁוּם שֶׁהָיָה רָצְתָה שִׁיבִיא לָהּ אוֹכַל),⁵⁰⁸ הֲמֵן הַגֶּרֶן אוֹ מִן הַיֶּקֶב הָאֵם אוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ בְּתְבוּאָה מִהַגּוֹרֶן אוֹ בֵּינָן מִהֵיכָּב? הָרִי אֵין בִּידֵי לְהוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ כֹּל כִּי אֵין לִי לֹא תְבוּאָה וְלֹא יֵין⁵⁰⁹: (כח) וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם שָׁאֵל אֶת הָאִישָׁה שֶׁצָּעֵקָה אֵלָיו (בְּמָה אֶת רוּצָה שֶׁאֲעוֹזֵר לְךָ? בְּתַחִילָה חָשַׁב יְהוֹרָם שֶׁהִסִּיבָה שֶׁהָאִישָׁה צוֹעֶקֶת אֵלָיו הִיא בְּגַלֵּל שֶׁהִיא מִבְּקֶשֶׁת מִמֶּנּוּ אוֹכַל, אֵךְ

⁴⁹⁷ עיין רש"י בפירושו לספר ויקרא פרק כא' פסוק כא'.

⁴⁹⁸ תרגום.

⁴⁹⁹ מצודות.

⁵⁰⁰ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שלתקופה מסוימת מלך ארם לא יצא להילחם נגד ישראל. רלב"ג: צורת המלחמה הייתה שונה, ארם לא יצאו עוד בהיחבא אלא בגלוי, ומעתה כשרצה מלך ארם להתקיף את ישראל הוא לא שלח גדודים למלחמה, אלא שלח את הצבא כולו להילחם..

⁵⁰¹ רד"ק.

⁵⁰² מצודות.

⁵⁰³ מצודות. רלב"ג: חות מהעיר שומרון, חיילי ארם הטילו מצור גם על ערים נוספות בישראל והיו משחיתים את כל האוכל שנמצא שם.

⁵⁰⁴ מצודות.

⁵⁰⁵ מצודות.

⁵⁰⁶ מצודות. רד"ק בשם אביו כתב שהכוונה היא שהיו אוכלים את הזפק של היונים משום שהיונים היו יוצאות ואוכלות בשדות, ומה שהם אכלו היה מגיע לזפק שלהם, ואת הזפק היו תושבי שומרון אוכלים. רלב"ג: בצואת היונים היו גרגירים אותם אכלו היונים לפני כן.

⁵⁰⁷ מצודות.

⁵⁰⁸ מצודות.

⁵⁰⁹ מצודות.

לאחר מכן חשב שאולי יש סיבה אחרת שהיא צועקת אליו,⁵¹⁰ וְתֹאמֶר האִשָּׁה ענתה ליהורם: הָאִשָּׁה
הַזֹּאת אָמְרָה אֵלַי תְּנֵי אֶת בְּנֶךָ וְנֹאכְלֶנּוּ הַיּוֹם וְאֶת בְּנֵי נֹאכְלֵי מִחֶר האִשָּׁה הַזֹּאת אמרה לי שהיום אני
אתן לך את בני ושנינו נאכל אותו ובאחד הימים הבאים שנינו נאכל את הבן שלה: (כט) וְנִבְשַׁל אֶת בְּנֵי
וְנֹאכְלֵהוּ שנינו בישלנו את הבן שלי ואכלנו אותו, וְאָמַר אֵלֶיהָ בַּיּוֹם הַהֵוא אמרתי לאישה באחד הימים
שאחר כך, תְּנֵי אֶת בְּנֶךָ וְנֹאכְלֶנּוּ תְנֵי לי את הבן שלך ונאכל אותו שנינו, וְתִחַבֵּא אֶת בְּנֵהּ האִשָּׁה הַזֹּאת
החביאה את בנה כדי שהיא תאכל אותו לבד⁵¹¹: (ל) וַיְהִי כִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרֵי הָאִשָּׁה כאשר יהורם
מלך ישראל שמע את דברי האישה, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו יהורם קרע את בגדיו מצער, בגלל שיהורם הצטער כל
כך כששמע את הסיפור של האישה והבין מהסיפור את המצוקה שבה שרויים תושבי שומרון, הוא קרע את
בגדיו,⁵¹² וְהוּא עֹבֵר עַל הַחֲמָה (יהורם קרע את בגדיו) בזמן שעבר על חומת העיר שומרון,⁵¹³ וַיֵּרָא הָעָם
וְהִנֵּה הַשֶּׁקַּע עַל בְּשָׂרוֹ מְבִית (על ידי שיהורם קרע את בגדיו) העם ראה שיהורם היה לבוש בשק מתחת
לבגדיו. דרך הקרע שהיה בבגדיו של יהורם, ראה העם שמתחת לבגדי המלכות של יהורם, הוא היה לובש
שק בגלל שהצטער על הרעב שהיה בשומרון⁵¹⁴: (לא) וַיֹּאמֶר יהורם אמר: כֹּה יַעֲשֶׂה לִי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסֶף
לשון שבועה,⁵¹⁵ אִם יַעֲמֹד רֹאשׁ אֱלִישֶׁע בֶּן שָׁפַט עָלָיו הַיּוֹם אני אסיר היום את ראשו של אלישע מעליו.
יהורם נשבע שבאותו היום הוא הולך להרוג את אלישע, משום שהוא סבר שאלישע היה יכול להפסיק את
הרעב בשומרון על ידי שהיה מתפלל לה' ובכל זאת אלישע לא עשה כן⁵¹⁶: (לב) וַאֲלִישֶׁע יָשָׁב בְּבֵיתוֹ
וְהַזְקֵנִים יֹשְׁבִים אִתּוֹ אלישע ישב בביתו בזמן שזקני הסנהדרין ישבו איתו,⁵¹⁷ וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִלְּפָנָיו יהורם
שלח שליח שילך לפניו ושימור שאלישע לא יברח עד שהוא (יהורם) יגיע לאלישע ויהרוג אותו,⁵¹⁸ בָּטָרָם
יָבֵא הַמֶּלֶךְ אֶלָּוִי וְהוּא אָמַר אֶל הַזְקֵנִים לפני שהגיע השליח אל אלישע, הוא (אלישע) אמר אל
הזקנים: הֲרֵאִיתֶם כִּי שְׁלַח בֶּן הַמְרִצָּח הַזֶּה לְהַסִּיר אֶת רֹאשִׁי האם שמתם לב, שבנו של אחאב הרוצח
שלח שליח כדי להרוג אותי? הכוונה היא ליהורם בנו של אחאב שנקרא בפי אלישע "מרצח". אחאב גרם
לכך שנבות ימות בשעה שרצה לקחת ממנו את כרמו וגם הרג את נביאי ה', ולכן קרא אלישע לבנו "בן
המרצח",⁵²⁰ רָאוּ כִּבְנֵי הַמֶּלֶךְ הַבֵּיטוּ, כאשר יגיע השליח, סָגְרוּ הַדְּלָתַת תִּסְגְּרוּ את הדלת, וְלִחְצַתֶם אֹתוֹ

⁵¹⁰ **מצודות. מלבי"ם:** הכוונה היא ששאלת יהורם הייתה כפולה ואמר לאישה שאם היא רוצה ממנו צדקה
להחיותה – אין הדבר בכוחו. אולם אם היא רוצה שיעשה לה משפט – את זה הוא יכול לעשות. האישה תבעה
את שכנתה וגם האישה השנייה הייתה שם ולא הכחישה דבר, אלא שבדין תורה לא היה ניתן להכריח אותה
לתת את בנה משום שאין קניין חל על דבר כזה.

⁵¹¹ **רש"י** וכתב שגם הבן השני כבר היה מת. **רד"ק** הוסיף אפשרות שהבן היה חי ואמא שלו ריחמה עליו.

⁵¹² **תרגום.**

⁵¹³ **מלבי"ם:** הדגש של הנביא הוא שלמרות שהמלך היה על החומה ובקריעת הבגדים היה משום להרפות את
החילים הנמצאים על החומה, הוא עשה זאת משום שהיה מיואש.

⁵¹⁴ **רש"י.**

⁵¹⁵ **מצודות.**

⁵¹⁶ **מצודות. רלב"ג:** כאשר אלישע הוכיח את יהורם, הוא אמר לו שעתיד להיות רעב אלא שלא הגביל את
הרעב בזמן ולא אמר שהרעב הולך להיות שבע שנים.

⁵¹⁷ **מלבי"ם.** כמו"כ כתב שאלישע לא רצה שהדברים יתפרסמו לעיני כולם ולכן שילח את כולם ממנו חוץ
מהזקנים ואמר להם שהמלך אינו יכול להרוג אותו בלש משפט (כשם שאחאב לא היה יכול להרוג את נבות ללא
משפט) ולכן עליהם להתנגד לרצחתו.

⁵¹⁸ **מצודות.**

⁵¹⁹ **מצודות.**

⁵²⁰ **רלב"ג.**

בְּדִלְתָּ וּתְדַחֲקוּ אֶת הַשְּׁלִיחַ הַחוּצָה בְּזִמְנָא שְׂאֵתֶם סוּגְרִים אֶת הַדֶּלֶת,⁵²¹ הֲלֹא קוֹל רַגְלֵי אֲדָנָי אַחֲרָיו תוֹךְ כְּדִי דַבְּרִי עִם הַזְּקֵנִים (כַּאֲשֶׁר לֵהֵם לִסְגוֹר אֶת הַדֶּלֶת) אָמַר אֱלִישֶׁע לְזִקְנִים: אֲנִי רוֹאָה בְּנִבּוּאָה שְׂקוֹל רַגְלֵי אֲדוֹנָי שֶׁל הַשְּׁלִיחַ בָּאִים. אֱלִישֶׁע אָמַר לְזִקְנִים שֶׁהוּא רוֹאָה בְּנִבּוּאָה אֶת בֵּיאתוֹ שֶׁל יְהוֹרָם:⁵²² (לֵג) עוֹדְנָנוּ מִדְּבַר עֲמָם בַּעֲדֵי שֶׁאֱלִישֶׁע דִּבֶּר עִם הַזְּקֵנִים, וְהִנֵּה הִמְלִיךְ יָרֵד אֵלָיו הַשְּׁלִיחַ שֶׁל יְהוֹרָם יָרַד אֶל אֱלִישֶׁע. לֵאחֲרַי שֶׁאֱלִישֶׁע רָאָה בְּנִבּוּאָה שִׁיהוֹרָם מִגִּיעַ אֵלָיו, הוּא נִמְנַע מִלְּסַגּוֹר אֶת הַדֶּלֶת, כְּדִי לִכְבֵּד אֶת יְהוֹרָם וּלְתַתּוֹ לוֹ לְהִיכַנֵּס לְבֵיתוֹ,⁵²³ וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיחַ אָמַר אֶל יְהוֹרָם לֵאחֲרַי שֶׁהוּא (יְהוֹרָם) הִגִּיעַ:⁵²⁴ הִנֵּה זֹאת הָרַעָה מֵאֵת יִקְנֹק הָרַעֵב הוּא עוֹנֵשׁ מֵה' כְּדִי לְהַעֲנִישׁ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל,⁵²⁵ מָה אוֹחִיל לִיקְנֹק עוֹד מִה אֲקוּוֹה עוֹד לְהִי? לֹא אֲרוּוִיחַ דָּבָר אִם אֲקִיִּים אֶת הַצִּוּוִי שֶׁלְךָ וְאֶהְרֹג אֶת אֱלִישֶׁע, שֶׁהִי הָרַעֵב לֹא יִגְמַר בְּלִי רִצּוֹן שֶׁל ה'. (מִפְּנֵי כְבוֹד הַמַּלְכוּת אָמַר הַשְּׁלִיחַ עַל עֲצֻמוֹ "מֵה אוֹחִיל" כַּאֲשֶׁר הוּא בְּאֵמַת הַתְּכוּוֹן לִכְךָ שִׁיהוֹרָם לֹא יֲרוּוִיחַ דָּבָר מִהִרְיָגַת אֱלִישֶׁע)⁵²⁶:

מַלְכִים ב פֶּרֶק ז

(א) וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע אֱלִישֶׁע אָמַר אֶל הַנוֹכַחִים שֶׁהִיוּ אִתּוֹ (יְהוֹרָם הַמֶּלֶךְ, שְׂרָיו וְהַסַּנְחֶדְרִין):⁵²⁷ שְׁמַעוּ דְבַר יִקְנֹק תִּקְבְּלוּ אֶת דְּבָרֵי ה', תִּפְנִימוּ אֶת דְּבָרֵי שֶׁל ה',⁵²⁸ כֹּה אָמַר יִקְנֹק כִּךְ אָמַר ה': כְּעֵת מְחַר סָאָה סֹלֶת בְּשֶׁקֶל בַּעַת הַזֹּאת מְחַר, בַּעֲדֵי עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע שְׁעוֹת, תִּימְכַר סָאָה (שֶׁם שֶׁל מִידָה כְּמוֹ שֶׁהִיוּ אֲנַחְנוּ מִשְׁתַּמְשִׁים בְּקִילוֹגְרָם כְּדִי לְמַדוֹד) שֶׁל קִמַּח מְנוּפָה בְּמַחִיר שֶׁל שֶׁקֶל אֶחָד בְּלֶבֶד,⁵²⁹ וְסָאָתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל בְּשֶׁעַר שְׂמֶרוֹן וְשֵׁתֵי סָאִים שֶׁל שְׁעוֹרִים יִימְכְרוּ בְּשֶׁקֶל אֶחָד בְּלֶבֶד שֶׁל שְׁעַר שׁוֹמְרוֹן. שְׁעַר שׁוֹמְרוֹן הוּא מְקוֹם מְסוּיִם בּוֹ נִהוּג לְמַכּוֹר תְּבוּאָה. וְאֱלִישֶׁע אָמַר שֶׁהָרַעֵב יִסְתַּיִם בְּיוֹם הַמַּחֲרָת (בְּדִיּוֹק בַּעֲדֵי עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע שְׁעוֹת) וּמַחֲרֵי הַסּוֹלֶת וְהַשְּׁעוֹרִים יִירְדוּ כֹל כִּךְ (בְּעַקְבוֹת הַשַּׁפַּע הַגְּדוֹל שִׁיחִיהָ מֵהֵם) עַד שִׁיחִיהָ נִיתֵן לְקִנּוֹת סָאָה שֶׁל סוֹלֶת אוֹ שֵׁתֵי סָאִים שֶׁל שְׁעוֹרִים בְּשֶׁקֶל, וְזֹאת בְּנִיגוּד לְמַצַּב שֶׁהִיָּה עַד אִזּוֹ בּוֹ מַחֲרֵי הָאוֹכֵל הִיוּ גְבוּהִים (כְּמַסּוֹפֵר בְּפֶרֶק ו' פְּסוֹק כ"ח):⁵³⁰ (ב) וַיַּעַן הַשְּׁלִיחַ אֲשֶׁר לְמִלְךְ נִשְׁעַן עַל יָדוֹ אֶת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הַשֶּׁר שֶׁהַמֶּלֶךְ נִשְׁעַן עָלָיו כִּשֶׁהִגִּיעַ אֶל הַנְּבִיאָה עֵנָה לְאֱלִישֶׁע הַנְּבִיאָה וְאָמַר לוֹ:⁵³¹ הִנֵּה יִקְנֹק עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמִים אֲפִילוֹ אִם ה' הִיָּה עוֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשִׁמְיִים וּמִשֶׁם מוֹרִיד סוֹלֶת וְשְׁעוֹרִים,⁵³² הִיָּהִיָּה הַדְּבַר הַזֶּה הָאִם יוֹכֵל לְקַרֹּת כְּדַבֵּר הַזֶּה שֶׁהַסּוֹלֶת תִּימְכַר כֹּל כִּךְ בְּזוֹל וְסָאָה תַעֲלֶה רַק שֶׁקֶל וּמַחֲרֵי הַשְּׁעוֹרִים יִהְיֶה רַק שֶׁקֶל

521 מצודות.

522 מצודות.

523 מצודות.

524 מצודות. רש"י: הכוונה שיהורם עצמו אמר שאינו יכול לעשות עוד דבר בקשר לרעב משום שהרעב היא

אחת הקללות שקילל משה את עם ישראל אם לא ישמרו את חוקי התורה. רלב"ג: הכוונה שהשליח אמר לאלישע. כאשר השליח הגיע אל אלישע, אמר אלישע לשליח שהדרך לסיים את הרעב אינה על ידי הריגתו אלא על ידי תפילה לה'. השליח ענה לאלישע שאין מה להתפלל לה' על כך משום שתפילה יכולה להועיל רק כאשר התפילה היא על רעה שעושה מישהו אחר ולא על מעשה של הקב"ה בעצמו.

525 מצודות.

526 מצודות.

527 מצודות.

528 תרגום.

529 מצודות.

530 מצודות.

531 מצודות.

532 מצודות.

לשני סאים?⁵³³ וַיֹּאמֶר אלישע אמר לשר שלא האמין לדבריו: הֲנִכְּהָ רֹאֵה בְּעֵינַיִךְ אֹתָהּ (השר) תראה בעיניים שלך שהנבואה התקיים ומחירי הסולת והשעורים יהיו זולים מאוד,⁵³⁴ וּמִשֶּׁם לֹא תֹאכַל אֶךְ לֹא תזכה לאכול מסולת זה. אלישע אמר לשר שכעונש על שלא האמין לדברי הנבואה, הוא יראה שהנבואה התקיים אך הוא לא יוכל ליהנות מקיום הנבואה היות והוא ימות לפני שיספיק לאכול מהשפע הגדול שיחיה באוכל⁵³⁵: (ג) וַאֲרִבְעָה אַנְשִׁים הָיוּ מִצִּרְעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר הָיוּ אַרְבַּעַת אַנְשִׁים מִצִּרְעִים שֶׁעָמְדוּ בַּפֶּתַח הַשָּׁעַר שֶׁל הָעִיר שׁוֹמְרוֹן (כִּדְרֹךְ הַמִּצֹּרְעִים שִׁוּשְׁבִים מִבּוֹדְדִים מִחוּץ לָעִיר),⁵³⁶ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ אַרְבַּעַת הַמִּצֹּרְעִים אָמְרוּ זֶה לָזֶה: מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֶּה עַד מָתַנּוּ מִדּוּעַ אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים כֹּאן בְּשַׁעַר הָעִיר עַד שִׁנְמוֹת בְּרַעַב⁵³⁷: (ד) אִם אָמְרָנוּ נִבּוֹא הָעִיר אִם נֹאמַר שְׁנִיכְנַס לְתוֹךְ הָעִיר שׁוֹמְרוֹן,⁵³⁸ וְהָרָעַב בְּעִיר הָרִי יִשׁ רַעַב בְּעִיר וְאִין שִׁם אוֹכֵל, וּמָתַנּוּ שֶׁם אִז נִמּוֹת בְּעִיר מִרַעַב, וְאִם יֹשְׁבָנוּ פֶּה וְאִם נִשְׁב כֹּאן, מִחוּץ לָעִיר, וּמָתַנּוּ אֲנַחְנוּ נִמּוֹת מִרַעַב גַּם כֵּן, וְעָתָה עֲכָשׁוּ שְׁאִין לָנוּ בְּרִירָה, וְאִם נִישָׂאָר עִם יִשְׂרָאֵל נִמּוֹת בְּכֹל מִקְרָה מִרַעַב, לָבוֹ וְנִפְלָה אֶל מַחְנֵה אָרֶם נִלְךְ וְנִיכְנַע לְמֶלֶךְ אָרֶם,⁵³⁹ אִם יִחְיֶנוּ נַחִיָּה אִם הָאֲרָמִים יִשְׁאִירוּ אוֹתָנוּ בַּחַיִּים, אִזִּי אֲנַחְנוּ נַחִיָּה וְלֹא נִמּוֹת בְּרַעַב, הָיוֹת וְיִשׁ לָהֶם אוֹכֵל,⁵⁴⁰ וְאִם יִמִּיתָנוּ וְאִם חִיִּילִי אָרֶם יִהְרֹגוּ אוֹתָנוּ, וּמָתַנּוּ לֹא נִפְסִיד כְּלוּם מִכֶּךְ שִׁנְמוֹת, שֶׁהָרִי בְּכֹל מִקְרָה נִמּוֹת כֹּאן בְּרַעַב⁵⁴¹: (ה) וַיִּקְוּמוּ בַּנֶּשֶׁף לְבוֹא אֶל מַחְנֵה אָרֶם הַמִּצֹּרְעִים קָמוּ בְּרַעַב כְּדִי לְהִיכְנַס אֶל מַחְנֵה אָרֶם,⁵⁴² וַיָּבֹאוּ עַד קִצְיָה מַחְנֵה אָרֶם הַמִּצֹּרְעִים הִגִּיעוּ לְקִצְיָה מַחְנֵה אָרֶם, וְהִנֵּה אִין שֶׁם אִישׁ כֹּאשֶׁר הַמִּצֹּרְעִים נִכְנְסוּ לְמַחְנֵה אָרֶם, לֹא הָיָה אִף אֶחָד שֶׁם, מַחְנֵה אָרֶם הָיָה רִיק: (ו) וְאִדְנִי הַשְּׁמִיעַ אֶת מַחְנֵה אָרֶם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל חֵיל גְּדוֹל (לִפְנֵי שֶׁהִגִּיעוּ אַרְבַּעַת הַמִּצֹּרְעִים לְמַחְנֵה אָרֶם) ה' הַשְּׁמִיעַ בְּמַחְנֵה אָרֶם קוֹלוֹת שֶׁל מִרְכָּבוֹת, וְקוֹלוֹת שֶׁל סוּסִים וְקוֹלוֹת שֶׁל חִיִּילִים,⁵⁴³ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו חִיִּילִי אָרֶם אָמְרוּ זֶה לָזֶה: הִנֵּה שָׁכַר עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת מַלְכֵי הַחֲתָיִם וְאֶת מַלְכֵי מִצְרַיִם לְבוֹא עָלֵינוּ יְהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שָׁכַר עָלֵינוּ אֶת מַלְכֵי חַת וּמִצְרַיִם כְּדִי לְצַאת נִגְדָנוּ לְמַלְחָמָה. חִיִּילִי אָרֶם אָמְרוּ שֶׁהִקּוֹלוֹת שֶׁהֵם שׁוֹמְעִים עוֹלִים מִהַתְּקַפַּת יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם (שֶׁהָיוּ מִתּוֹגְבְּרִים בַּחִיִּילִי חַת וּמִצְרַיִם)⁵⁴⁴: (ז) וַיִּקְוּמוּ וַיָּנִיסוּ בַּנֶּשֶׁף חִיִּילִי אָרֶם קָמוּ וּבְרָחוּ בְּרַעַב, וַיַּעֲזְבוּ אֶת אֶהְלֵיהֶם וְאֶת סוּסֵיהֶם וְאֶת חֲמֹרֵיהֶם חִיִּילִי אָרֶם עָזְבוּ אֶת הָאוֹהֵלִים שֶׁלָּהֶם, אֶת הַסּוּסִים שֶׁלָּהֶם וְאֶת הַחֲמוּרִים שֶׁלָּהֶם, הַמַּחְנֵה כֹּאשֶׁר הָיָה חִיִּילִי אָרֶם עָזְבוּ אֶת הַמַּחְנֵה מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁהָיָה. מַחְנֵה אָרֶם נִשָּׂאָר שֶׁלֶם כֹּאִילוֹ חִיִּילִי אָרֶם עֲדִיין הָיוּ שֶׁם. הַנְּבִיא אוֹמֵר שֶׁכֹּאשֶׁר חִיִּילִי אָרֶם בְּרָחוּ מִהַמַּחְנֵה, הֵם לֹא לָקְחוּ אִתָּם אֶת הַצִּיּוֹד שֶׁלָּהֶם,⁵⁴⁵

533 מצודות.

534 מצודות.

535 מצודות.

536 מצודות. לפי חז"ל מדובר בגיחזי ובניו. מלבי"ם: את שאר המצורעים ריפא אלישע כפי שריפא את נעמן

ורק את גיחזי ובניו לא ריפא.

537 מצודות.

538 תרגום.

539 תרגום.

540 מצודות.

541 מצודות.

542 תרגום + מצודות.

543 מצודות.

544 מצודות.

545 מצודות.

וַיִּנְסוּ אֶל נַפְשָׁם חַיִּילֵי אֲרָם בָּרְחוּ כְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַצְמָם⁵⁴⁶: (ח) וַיָּבֹאוּ הַמְצֹרְעִים הָאֵלֶּה עַד קִצְהַ הַמַּחֲנֶה אַרְבַּעַת הַמְצֹרְעִים הִגִּיעוּ לְקִצְהַ מַחֲנֵה אֲרָם, וַיָּבֹאוּ אֶל אֱהֱלֵ אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ אַרְבַּעַת הַמְצֹרְעִים נִכְנְסוּ לְאֶחָד הָאוֹהֵלִים וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ שָׁם,⁵⁴⁷ וַיִּשְׂאוּ מִשֶּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבַגְדִים אַרְבַּעַת הַמְצֹרְעִים נִטְלוּ אִתָּם מֵהָאוֹהֶל: כֶּסֶף, זָהָב וּבַגְדִים, וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ הַמְצֹרְעִים הִלְכוּ וְהִטְמִינוּ אֶת הַכֶּסֶף, הַזָּהָב וְהַבְּגָדִים שֶׁהֵם הוֹצִיאוּ מֵהָאוֹהֶל, וַיִּשְׁבּוּ וַיָּבֹאוּ אֶל אֱהֱלֵ אֶחָד הַמְצֹרְעִים חָזְרוּ וְנִכְנְסוּ לְאוֹהֶל נוֹסֵף,⁵⁴⁸ וַיִּשְׂאוּ מִשֶּׁם הַמְצֹרְעִים נִטְלוּ מֵהָאוֹהֶל הַשֵּׁנִי גַם כֵּן, כֶּסֶף, זָהָב וּבַגְדִים, וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ הַמְצֹרְעִים הִלְכוּ וְהִטְמִינוּ גַם אֶת הַכֶּסֶף, הַזָּהָב וְהַבְּגָדִים שֶׁלְקָחוּ מֵהָאוֹהֶל הַשֵּׁנִי: (ט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הַמְצֹרְעִים אִמְרוּ זֶה לְזֶה: לֹא בֶן אָנַחְנוּ עֲשִׂים אִין זֶה טוֹב וַיִּשֶׁר מֵה שֶׁאֲנַחְנוּ עוֹשִׂים (שִׁמְחִבִּיאִים אֶת הַשֶּׁלֶל וְנִשְׂאָרִים בַּמַּחֲנֵה אֲרָם),⁵⁴⁹ הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם בְּשָׂרָה הוּא הַיּוֹם הַזֶּה הוּא יוֹם שֶׁל בְּשׂוֹרָה, בְּיוֹם הַזֶּה נִיתֵן לְבָשָׂר אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה (שְׁחִיילֵי אֲרָם בָּרְחוּ),⁵⁵⁰ וַאֲנַחְנוּ מִחֲשִׂים וְאִם אֲנַחְנוּ נִשְׁתַּקֵּן וְלֹא נִבְשָׂר לְעַם יִשְׂרָאֵל שְׁחִיילֵי אֲרָם בָּרְחוּ,⁵⁵¹ וְחִבִּינוּ עַד אֹרֶן הַבְּקָר וְנִמְתִּין עַד הַבּוֹקֵר (וְלֹא נִבְשָׂר מִיַּד לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּחֲנֵה אֲרָם בָּרְחוּ),⁵⁵² וְכִמְצָאָנוּ עוֹזֵן (אִם נִמְתִּין וְלֹא נִבְשָׂר מִיַּד לְעַם יִשְׂרָאֵל מִיַּד שְׁחִיילֵי אֲרָם בָּרְחוּ) הַדְּבָר יִתְגַּלֶּה לְיִשְׂרָאֵל עַל יַדִּי מִיִּשְׁהוּ אַחֵר, וְאוֹתָנוּ יֹאשִׁימוּ שֶׁלֹּא בִישַׁרְנוּ בְּזַמֵּן,⁵⁵³ וְעַתָּה לָכֵן וְנִבְאָה בּוֹאוּ וְנִלְךְ עִכְשָׁיו,⁵⁵⁴ וְנִגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ וְנֹאמַר לְבֵית הַמֶּלֶךְ, נֹאמַר לְאַנְשֵׁי שֶׁל יְהוֹרָם, שֶׁאֲרָם בָּרְחוּ מֵהַמַּחֲנֵה: (י) וַיָּבֹאוּ אַרְבַּעַת הַמְצֹרְעִים הִגִּיעוּ אֶל פֶּתַח הָעִיר שׁוֹמְרוֹן,⁵⁵⁵ וַיִּקְרְאוּ אֶל שַׁעַר הָעִיר אַרְבַּעַת הַמְצֹרְעִים קְרָאוּ לְשׁוֹמְרִים בְּשַׁעַר הָעִיר (לְמִרְוֹת שֶׁכְּתוּב שׁוֹמֵר בְּלִשׁוֹן יַחִיד, הַכּוּוֹנָה לְשֵׁם כּוֹלֵל לְכָל שׁוֹמְרֵי הָעִיר),⁵⁵⁶ וַיִּגִּידוּ לָהֶם הַמְצֹרְעִים אִמְרוּ לְכָל הַשׁוֹמְרִים:⁵⁵⁷ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרוּ אַרְבַּעַת הַמְצֹרְעִים לְשׁוֹמְרֵי הָעִיר שׁוֹמְרוֹן:⁵⁵⁸ בָּאָנוּ אֶל מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אִין שֵׁם אִישׁ הִגַּעְנוּ עַד לְמַחֲנֵה אֲרָם, וְלֹא הָיָה שֵׁם אֶף אֶחָד,⁵⁵⁹ וְקוֹל אָדָם וְכֵן אִין בַּמַּחֲנֵה אֲרָם קוֹל שֶׁל אֶף אָדָם, הָיִיתָ וְאִין שֵׁם אֶף אֶחָד,⁵⁶⁰ כִּי אִם הִסּוּס אָסוּר אֵלֶּא כָּל הַסּוּסִים קְשׁוּרִים אֶל מְקוֹם אַבּוּסָם, אֶל הַמְּקוֹם שֶׁבּוּ הָיוּ מֵאִכִּילִים אֶת הַסּוּסִים,⁵⁶¹ וְהִתְמֹר אָסוּר וְגַם הַחֲמוּרִים קְשׁוּרִים אֶל אַבּוּסָם, וְאֵהָלִים כְּאֲשֶׁר הִמָּה וְגַם

⁵⁴⁶ מצודות.

⁵⁴⁷ תרגום.

⁵⁴⁸ תרגום.

⁵⁴⁹ מצודות.

⁵⁵⁰ מצודות. מלבי"ם: המצורעים אמרו שביום הזה הם צריכים להתנהג אחרת מהממון שחמדו מנעמן. הפעם הם צריכים להתחלק בממון עם שאר העם.

⁵⁵¹ מצודות.

⁵⁵² מצודות.

⁵⁵³ מצודות, וכן מהר"י קרא בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב מהר"י קרא שהעוון הוא שאם ביום המחרת יגיעו חיילים מישראל למחנה ארם, הם יחשבו שהמצורעים הם ארמים ויהרגו אותם.

⁵⁵⁴ תרגום.

⁵⁵⁵ תרגום.

⁵⁵⁶ רד"ק בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שארבעת המצורעים אמרו כך לשומר העיר שהם פגשו והוא הלך וקרא לשאר השומרים.

⁵⁵⁷ רלב"ג.

⁵⁵⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵⁵⁹ תרגום.

⁵⁶⁰ תרגום.

⁵⁶¹ מצודות.

האזהלים נשאר בדיוק כפי שהיו לפני שמחנה ארם ברחו וחיילי ארם לא הוציאו משם דבר⁵⁶²: **וַיִּקְרָא הַשָּׁעֲרִים** שומר העיר קרא אל השומרים של בית המלך,⁵⁶³ **וַיִּגִּדּוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה** שומרי המלך אמרו את דברי המצורעים לאנשים שנמצאים במקום מושב המלך, אל האנשים שהיו בתוך ארמון המלך⁵⁶⁴: **(יב) וַיִּקֶם הַמֶּלֶךְ לִלְלָה וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, קִם בְּלִילָה וְאָמַר לְעַבְדָּיו, אֲגִידָה נָא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ אַרְם** אני אומר לכם עכשיו את התחבולה שעשו לנו חיילי ארם,⁵⁶⁵ **יָדְעוּ כִּי רַעֲבִים אֲנַחְנוּ** חיילי ארם ידעו שאנחנו רעבים ורוצים לצאת מחומת העיר כדי למצוא שם אוכל,⁵⁶⁶ **וַיֵּצְאוּ מִן הַמַּחֲנֶה לְהַחֲבֹה בַשָּׂדֶה** חיילי ארם יצאו מהמחנה שלהם כדי להתחבא בשדה, **לְאֹמֵר** חיילי ארם אמרו לעצמם כשהם החליטו להתחבא: ⁵⁶⁷ **כִּי יֵצְאוּ מִן הָעִיר** (חיילי ארם אמרו כשהם יצאו להתחבא) כשחיילי ישראל ייצאו משומרון כדי למצוא אוכל,⁵⁶⁸ **וְנִתְפָּשׂוּ חַיִּים** אנחנו, חיילי ארם, נשבה את חיילי ישראל כשהם עוד חיים, **וְאֵל הָעִיר נָבֵא** ואחר כך נוכל להיכנס ולכבוש את שומרון בלי שיהיה מישהו שיעצור אותנו⁵⁶⁹: **(יג) וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדָּיו וַיֹּאמֶר** אחד מעבדיו של יהורם ענה ואמר: **וַיִּקְחוּ נָא חֲמִשָּׁה מִן הַנְּשָׂאָרִים אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ בָּהּ** ניקח עכשיו חמישה רוכבים על סוסים שעדיין לא מתו ברעב שירכבו לכיוון מחנה ארם,⁵⁷⁰ **הֲנֵם כָּכָל הַמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ בָּהּ** (אם תאמר להם להישאר כאן היות ואינך רוצה לסכן אותם ביציאה אל מחנה ארם) הרי בכל מקרה גורלם יהיה כמו שאר העם שנשאר בעיר, שהרי כולם ימותו ברעב,⁵⁷¹ **הֲנֵם כָּכָל הַמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּמוּ** ואם ייצאו למחנה ארם וימותו, גורלם הוא כמו חלק גדול מהעם שכבר מת בשנות הרעב. עבדו של יהורם אמר שישלחו חמישה סוסים (ופרשים) כדי לבדוק אם מחנה ארם הכין מארב, וזאת למרות הסכנה שיש בדבר שחיילי ארם יתפסו אותם, משום שאין מה להפסיד: גם אם הם ימותו על ידי חיילי ארם, הם היו מתים בכל מקרה בעיר שומרון כתוצאה מהרעב,⁵⁷² **וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאָה** נשלח את אותם רוכבים למחנה ארם ועל ידי כך נבדוק אם האמת כדברך, שמחנה ארם ריק בגלל תחבולה⁵⁷³: **(יד) וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים** עבדיו של יהורם לקחו שני רוכבים על סוסים (ולא חמישה כהצעת העבד היות ויהורם לא רצה לסכן חמישה רוכבים),⁵⁷⁴ **וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרָי מַחֲנֶה אַרְם** יהורם שלח את הרוכבים לכיוון מחנה ארם,⁵⁷⁵ **לְאֹמֵר** כך אמר יהורם לרוכבים: ⁵⁷⁶ **לָכוּ וְדַאוּ** תלכו ותבדקו מדוע מחנה

⁵⁶² מצודות.

⁵⁶³ מצודות.

⁵⁶⁴ מצודות.

⁵⁶⁵ **תרגום. מלבי"ם:** מכאן אנחנו למדים על רשעותו של יהורם שלמרות שאלישע הבטיח לו שלמחרת הרעב ייגמר, הוא עדיין לא האמין בכך וחשב שארם הערימו עליו.

⁵⁶⁶ רש"י.

⁵⁶⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵⁶⁸ מצודות.

⁵⁶⁹ תרגום.

⁵⁷⁰ תרגום + רש"י.

⁵⁷¹ מצודות.

⁵⁷² **מצודות. רד"ק:** פירוש הדברים הוא כך: הסוסים הם בכל מקרה כחושים כמו שאר העם שנמצא בשומרון. אם תשאל איך נשארו רק חמישה סוסים, הרי זה בגלל שגורל שאר הסוסים היה כמו שאר העם שמת ברעב ונשארו רק חמישה סוסים חיים. **רלב"ג:** הכוונה היא שאם הסוסים יימלטו (בגלל שלא כתוב בהצעה שעליהם רכבו פרשים) בכל מקרה לא יהיה בכך הפסד.

⁵⁷³ מצודות.

⁵⁷⁴ **מצודות. רד"ק:** בחרו את השניים הטובים מתוך החמישה.

⁵⁷⁵ מצודות.

אֲרָם רִיק: (טו) וַיִּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד הַיַּרְדֵּן הַרוֹכְבִּים הִלְכוּ אַחֲרֵי חִיילֵי אֲרָם עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְנַהַר הַיַּרְדֵּן,⁵⁷⁷ וְהָנָה כָּל הַדָּרֶךְ מְלֵאָה בְּגָדִים וּבְכָלִים אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם לְאוֹרֶךְ כָּל הַדָּרֶךְ בּוֹ הִלְכוּ הַרוֹכְבִּים שֶׁשָּׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, הָיוּ בְּגָדִים וְכָלִים שֶׁחִיילֵי אֲרָם הִשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיהֶם, כְּדִי לְהַקֵּל מֵעֲלֵיהֶם אֶת הַמִּשְׁקָל. חִיילֵי אֲרָם הִשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיהֶם אֶת הַכָּלִים כְּדִי שֶׁהֵם יֻכְלוּ לְבָרוּחַ מֵהָר יוֹתֵר,⁵⁷⁸ בְּחִפְזוֹם כְּשֶׁחִיילֵי אֲרָם בָּרוּחוּ בְּחִיפְזוֹן,⁵⁷⁹ וַיָּשְׁבוּ הַמְּלָאכִים הַשְּׁלִיחִים הַרוֹכְבִּים חֲזָרוּ אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וַיִּגְדּוּ לְמֶלֶךְ הַרוֹכְבִּים אֲמָרוּ לִיהוֹרָם שֶׁמַּחֲנֵה אֲרָם בְּאֵמֶת רִיק: (טז) וַיַּצֵּא הָעָם תּוֹשְׁבֵי שׁוּמְרוֹן יִצְאוּ מֵהָעִיר, וַיָּבִיזוּ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם, תּוֹשְׁבֵי שׁוּמְרוֹן בָּזְזוּ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם,⁵⁸⁰ וַיְהִי סָאָה סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאָתַיִם שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל כְּדָבָר יִקְנֶה לְאַחַר שְׁתּוֹשְׁבֵי שׁוּמְרוֹן בָּזְזוּ כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה אוֹכֵל מִמַּחֲנֵה אֲרָם, הַמַּחֲרִיר שֶׁל סָאָה סֹלֶת הִיָּה שֶׁקֶל, וְהַמַּחֲרִיר שֶׁל שְׁתֵּי סָאִים שֶׁל שְׁעוּרִים הִיָּה שֶׁקֶל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר ה'. בְּגִלְל שֶׁמַּחֲנֵה אֲרָם הִיָּה מְלֵא בְּאוֹכֵל וְכָל הָאוֹכֵל נִפֵּל לִידֵיהֶם שֶׁל תּוֹשְׁבֵי הָעִיר שׁוּמְרוֹן, יֵרֵד מִחִיר הַסּוֹלֶת וְהַשְּׁעוּרִים עַד שֶׁמַּחֲרִיר סָאָה סֹלֶת אוֹ שְׁתֵּי סָאִים שֶׁל שְׁעוּרִים הִיָּה שֶׁקֶל אֶחָד בְּלִבָּד, וְהַתְּקִימָה בְּכֶךָ נְבוֹאָת אֱלִישֶׁע: (יז) וְהַמְּלָךְ הִפְקִיד אֶת הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל יָדוֹ עַל הַשְּׁעָרַיִם יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִיָּנָה אֶת הַשָּׂר שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו כְּשֶׁהִגִּיעַ אֶל אֱלִישֶׁע, דִּהְיִינוּ: אֶת הַשָּׂר מִתְחִילַת הַפָּרֶק, לְשִׁמּוֹר עַל שַׁעַר הָעִיר שׁוּמְרוֹן,⁵⁸¹ וַיִּרְמְסֵהוּ הָעָם בְּשַׁעַר הָעָם שֶׁבְּשׁוּמְרוֹן רָמַס אֶת הַשָּׂר, כְּשֶׁהֵם הָיוּ בְּדֶרֶךְ לְהַתְּנַפֵּל עַל מַחֲנֵה אֲרָם בְּשַׁעַר הָעִיר שׁוּמְרוֹן,⁵⁸² וַיָּמָת כְּאֲשֶׁר דָּבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַשָּׂר מֵת כְּדַבְּרֵי אֱלִישֶׁע הַנְּבִיא,⁵⁸³ אֲשֶׁר דָּבָר בְּרִדָּת הַמְּלָךְ אֱלִיוֹ (כְּדַבְּרֵי אֱלִישֶׁע) שֶׁאָמַר אֶת דְּבַר הַנְּבוּאָה כְּאֲשֶׁר יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יֵרֵד אֶל אֱלִישֶׁע כְּדִי לְתַפּוֹס אוֹתוֹ: (יח) וַיְהִי כְּדָבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הַמְּלָךְ כְּאֲשֶׁר אֱלִישֶׁע הַנְּבִיא אָמַר לִיהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר כֶּךָ אָמַר אֱלִישֶׁע לִיהוֹרָם בְּדַבְּרֵי נְבוֹאָתוֹ:⁵⁸⁴ סָאָתַיִם שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל וְסָאָה סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה בְּעֵת מִחְרַב בְּשַׁעַר שְׁמֹרוֹן בְּיוֹם הַמַּחֲרָת, בְּדִיּוֹק בְּעוֹד עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע שְׁעוֹת, מִחִיר שֶׁל סָאָה סֹלֶת יִהְיֶה שֶׁקֶל אֶחָד בְּלִבָּד וּמִחִיר שְׁתֵּי סָאִים שֶׁל שְׁעוּרִים יִהְיֶה שֶׁקֶל אֶחָד בְּלִבָּד:⁵⁸⁵ (יט) וַיַּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הַשָּׂר עָנָה לְאֱלִישֶׁע הַנְּבִיא וְאָמַר לוֹ: וְהָנָה יִקְנֶה עֲשָׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמַיִם גַּם אִם ה' יַעֲשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמַיִם וְיִוִּרֵד מִשָּׁם סֹלֶת וְשְׁעוּרִים, הִיָּהִיָּה כְּדָבָר הַזֶּה הָאֵם יִכּוֹל לְהִיּוֹת כְּדָבָר הַזֶּה (שֶׁמַּחֲרִיר הָאוֹכֵל יֵרֵד)? נְבוֹאָתְךָ לֹא תִתְקַיֵּם וּמִחִיר הַסּוֹלֶת וְהַשְּׁעוּרִים לֹא יִהְיֶה זוֹל כָּל כֶּךָ, וַיֹּאמֶר וְאִזּוֹ אֱלִישֶׁע אָמַר לְשָׂר,⁵⁸⁶ הֲנֶךָ רֵאָה בְּעֵינַיִךְ אֶת־הַתְּרָאָה בְּעֵינַיִם שֶׁלְךָ שֶׁהַנְּבוּאָה תִתְקַיֵּם, אֶת־הַתְּרָאָה שֶׁהַמַּחֲרִירִים יֵרֵדוּ, וּמִשָּׁם לֹא תֵאָכַל וְאֶת־הַלֹּא תֻּכַל לְאֹכֹל מִהַסּוֹלֶת וְהַשְּׁעוּרִים: (כ) וַיְהִי לוֹ בֶּן הַתְּקִימוֹ דַּבְּרֵי הַנְּבוּאָה אֱלִישֶׁע, וַיִּרְמְסוּ אוֹתוֹ הָעָם בְּשַׁעַר הָעָם שֶׁל הַשָּׂר שֶׁעַר הָעִיר שׁוּמְרוֹן, וַיָּמָת הַשָּׂר מֵת, וְכֶךָ הוּא רָאָה שֶׁמַּחֲרִיר הַסּוֹלֶת וְהַשְּׁעוּרִים בְּאֵמֶת יֵרֵדוּ וְהוּא לֹא זָכָה לְאֹכֹל מִהַשְּׁפַע הַגְּדוֹל שֶׁל הָאוֹכֵל:

⁵⁷⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵⁷⁷ תרגום.

⁵⁷⁸ מצודות.

⁵⁷⁹ מצודות.

⁵⁸⁰ תרגום.

⁵⁸¹ מצודות.

⁵⁸² מצודות.

⁵⁸³ מלבי"ם: אם השר לא היה מת, היה בכוונתו לייקר את המחירים של הסולת והשעורים כדי להוכיח שנבואת אלישע לא התקיימה.

⁵⁸⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵⁸⁵ מצודות.

⁵⁸⁶ מצודות.

מלכים ב פרק ח

(א) וְאֵלִישֶׁעַ דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִחְיָה אֶת בְּנָהּ אֲלִישֶׁעַ אָמַר לְאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית שֶׁהוּא הִחְיָה אֶת בְּנָהּ, לְאָמֹר כֹּךְ אָמַר אֲלִישֶׁעַ לְאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית:⁵⁸⁷ קוֹמִי וּלְכִי אֶת וּבֵיתְךָ קוֹמִי מֵהָעִיר שׁוֹנֵם וּתְלַכִּי אֶת וּמִשְׁפַּחְתְּךָ,⁵⁸⁸ וְגוֹרֵי בְּאֶשֶׁר תְּגוֹרֵי וּתְגוֹרֵי בְּמִקּוֹם שֶׁתְּרַצִּי לְגוֹר בּוֹ,⁵⁸⁹ כִּי קָרָא יִקְוֶה לְרַעֲב (תְּלַכִּי וּתְגוֹרֵי בְּמִקּוֹם שֶׁבוּ תְּרַצִּי לְגוֹר) כִּיוּן שֶׁהִי זִימֵן רַעֲב,⁵⁹⁰ וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים הָרַעֲב כִּבֵּר הַתְּחִיל, וְהוּא יִימְשֵׁךְ שֶׁבַע שָׁנִים:⁵⁹¹ (ב) וַתִּקַּם הָאִשָּׁה וַתַּעַשׂ כְּדִבְרֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית קָמָה וַעֲשֵׂתָה כְּדִבְרֵי אֲלִישֶׁעַ הַנְּבִיא,⁵⁹² וַתֵּלֶךְ הִיא וּבֵיתָהּ הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית הִלְכָה עִם מִשְׁפַּחְתָּהּ מֵהָעִיר שׁוֹנֵם, וַתֵּגֵר בְּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים שֶׁבַע שָׁנִים הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית גָּרָה (יַחַד עִם מִשְׁפַּחְתָּהּ) בְּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים בְּמִשְׁךְ שֶׁבַע שָׁנֹת הָרַעֲב: (ג) וַיְהִי מִקְצֵה שֶׁבַע שָׁנִים אַחֲרָיִם שֶׁעָבְרוּ שֶׁבַע שָׁנִים, וַתָּשָׁב הָאִשָּׁה מֵאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית חֲזָרָה לְבֵיתָהּ מֵאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וַתֵּצֵא לְעֵעֶק אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל בֵּיתָהּ וְאֶל שָׂדֶה הָאִשָּׁה יֵצֵא לְהַתְּלוֹן לִיהוֹרֵם עַל הַבַּיִת שֶׁלָּהּ וְעַל הַשְּׂדֵה שֶׁלָּהּ. בְּעוֹד הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית הֵייתָה בְּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים, הִיא אָדָם אַחֲרָיִם שֶׁהִשְׁתַּלֵּט עַל בֵּיתָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית וְעַל הַשְּׂדֵה שֶׁלָּהּ, וְהָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית הִלְכָה לְהַתְּלוֹן עַל כֹּךְ בְּפָנֵי יְהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:⁵⁹³ (ד) וְהַמֶּלֶךְ מִדְּבַר אֶל גִּחְזִי נֶעַר אִישׁ הָאֱלֹהִים יְהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הִיא בְּאִמְצַע לְדַבֵּר עִם גִּחְזִי, תְּלַמִּידוֹ שֶׁל אֲלִישֶׁעַ הַנְּבִיא,⁵⁹⁴ לְאָמֹר כֹּךְ אָמַר יְהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְגִחְזִי בְּמַהֲלֶךְ הַשִּׁיחָה:⁵⁹⁵ סִפְרָה נָא לִּי אֵת כָּל הַגְּדֻלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֲלִישֶׁעַ תְּסַפֵּר לִּי עַכְשָׁיו אֵת כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה אֲלִישֶׁעַ:⁵⁹⁶ (ה) וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לְמֶלֶךְ אֵת אֲשֶׁר הִחְיָה אֶת הַמֵּת בְּזִמְנֵן שֶׁגִּחְזִי סִפֵּר לְמֶלֶךְ אֵת הַנֵּס שֶׁאֲלִישֶׁעַ הִחְיָה אֶת הַנֶּעֱר הַמֵּת (בְּנֵה שֶׁל הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית),⁵⁹⁷ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִחְיָה אֶת בְּנָהּ צִעְקָתָה אֶל הַמֶּלֶךְ עַל בֵּיתָהּ וְעַל שָׂדֶה (בְּזִמְנֵן שֶׁגִּחְזִי סִפֵּר לְמֶלֶךְ עַל נֵס הַחַיִּיאוֹת בֶּן הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית) הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנְמִית הִגִּיעָה אֶל יְהוֹרֵם כְּדִי לְהַתְּלוֹן עַל הַשְּׂדֵה שֶׁלָּהּ וְעַל הַבַּיִת שֶׁלָּהּ,⁵⁹⁸ וַיֹּאמֶר גִּחְזִי לְגִחְזִי אָמַר לְיְהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: אֲדַנִּי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ אֲשֶׁר הִחְיָה אֲלִישֶׁעַ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ! זֹאת הָאִשָּׁה שֶׁאֲנַחְנוּ דִּבְרַנּוּ עֲלֶיהָ וְזֶה הַבֵּן שֶׁאֲנִי הִחְיָה אֲלִישֶׁעַ: (ו) וַיִּשְׂאֵל הַמֶּלֶךְ לְאִשָּׁה יְהוֹרֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵל אֵת הָאִשָּׁה עַל סִפּוֹר נֵס הַחַיִּיאוֹת בְּנֵהּ,⁵⁹⁹ וַתִּסְפֹּר לוֹ הָאִשָּׁה

⁵⁸⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵⁸⁸ תרגום.

⁵⁸⁹ מצודות.

⁵⁹⁰ תרגום.

⁵⁹¹ מצודות.

⁵⁹² מלבי"ם: אלישע היה יכול לבטל את הרעב, אלא שבגלל שהוא לקח מהקב"ה את מפתח תחיית המתים כדי להחיות את בן האישה השונמית, הוא לא היה יכול לבטל את הרעב באותו הזמן.

⁵⁹³ מלבי"ם: ההדגשה כאן היא כמו שהאישה יצאה לחוץ לארץ כפי שאמר לה אלישע משום שהאישה לא הייתה יוצאת מארץ ישראל ללא ציווי הנביא (בניגוד לאלימלך).

⁵⁹⁴ תרגום. בפרשנים יש מחלוקת האם הדין היה עם האישה השונמית או לא. רש"י כתב שמי שנכנס לשדה היה גזלן בעוד רד"ק הביא את דברי הירושלמי האומר שיש חזקה לבורח ולכן האישה הייתה צריכה שדווקא המלך יחזיר לה את השדה בניגוד לדין. מלבי"ם: הזמן היה זמן חירום שהיה בו מלחמה נגד הפלשתים ולכן החזקה לא תפסה.

⁵⁹⁵ תרגום.

⁵⁹⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵⁹⁷ תרגום + מצודות.

⁵⁹⁸ מצודות.

⁵⁹⁹ מצודות.

רלב"ג.

סיפרה ליהורם את סיפור החייאת בנה, ויתן לה המלך סריס אחד מניה את אחד השרים,⁶⁰⁰ לאמר כך אמר השר לאדם שהשתלט על ביתה ועל השדה של האישה השונמית:⁶⁰¹ הָשִׁיב אֶת כָּל אֲשֶׁר לָהּ תַחְזִיר לַאִשָּׁה אֶת בֵּיתָהּ וְאֶת שָׂדֶהּ, וְאֶת כָּל תְּבוּאֹת הַשָּׂדֶה מִיּוֹם עֲזָבָהּ אֶת הָאָרֶץ וְעַד עָתָה וְכֵן תַחְזִיר לַאִשָּׁה גַם אֶת כָּל תְּבוּאוֹת שֶׁגִּדְלָה בַשָּׂדֶה מִיּוֹם שֶׁהָאִשָּׁה עֲזָבָה אֶת הָאָרֶץ וְעַד עַכְשָׁיו:⁶⁰² (ז) וַיָּבֵא אֱלִישֶׁעַ דְּמִשְׁק אֱלִישֶׁעַ הַגִּיעַ אֶל הַעִיר דְּמִשְׁק כְּדִי לְמַשׁוֹחַ אֶת חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל אֲרָם,⁶⁰³ וּבֶן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם חָלָה (בְּזִמְנֵן שֶׁאֱלִישֶׁעַ הַגִּיעַ לְדְמִשְׁק) בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם הָיָה חוֹלָה, וַיֵּגֵד לוֹ נְאֻם לְבֵן הַדָּד, לֵאמֹר כֹּךְ נֹאמַר לְבֵן הַדָּד:⁶⁰⁴ בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד הִנֵּה אֱלִישֶׁעַ הַנְּבִיא הַגִּיעַ עַד לְדְמִשְׁק: (ח) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל חֲזָאֵל בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם אֲמַר לְחֲזָאֵל: קַח בְּיָדְךָ מִנְחָה וְלֵךְ לְקָרְאֵת אִישׁ הָאֱלֹהִים תִּיקַח בִּידְךָ מִנְחָה וְתֵלֵךְ לְקָרְאֵת אֱלִישֶׁעַ הַנְּבִיא,⁶⁰⁵ וְדַרְשֵׁת אֶת יְקֹקֵק מֵאוֹתוֹ לֵאמֹר תִּשְׁאַל מֵאֱלִישֶׁעַ אֶת דְּבַר הַיְיָ,⁶⁰⁶ הָאֲחֻיָּה מַחְלִי זֶה (תִּבְרַר אֶצֶל אֱלִישֶׁעַ) הָאֵם אֲנִי אֲרַפָּא מִהַמְּחִלָּה הַזֶּה:⁶⁰⁷ (ט) וַיֵּלֶךְ חֲזָאֵל לְקָרְאֵתוֹ חֲזָאֵל הֵלֵךְ לְקָרְאֵת אֱלִישֶׁעַ, וַיִּיקַח מִנְחָה בְּיָדוֹ וְכָל טוֹב דְּמִשְׁק חֲזָאֵל לָקַח אִתּוֹ מִנְחָה וְכָל מִינֵי מֵאֲכָלִים טוֹבִים שֶׁנִּמְצְאוּ בַעִיר דְּמִשְׁק,⁶⁰⁸ מִשָּׂא אֲרָבָעִים גְּמָלִים הַמִּנְחָה הַיִּיתָה טְעוּנָה עַל אַרְבַּעִים גְּמָלִים. הַמִּנְחָה הַיִּיתָה כָּל כֹּךְ גְּדוּלָה עַד שֶׁהָיוּ צָרִיכִים אַרְבַּעִים גְּמָלִים כְּדִי לְשַׂאת אוֹתָהּ,⁶⁰⁹ וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר חֲזָאֵל בָּא, נַעֲמֵד לְפָנָיו אֱלִישֶׁעַ וְאֲמַר: בְּנֵךְ בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר בֶּן הַדָּד שְׁחָא אוֹתִי אֵלֶיךָ כְּדִי לְשַׂאוֹל אוֹתְךָ (חֲזָאֵל קָרָא לְבֵן הַדָּד בְּשֵׁם בְּנוֹ שֶׁל אֱלִישֶׁעַ מִלְּשׁוֹן הַכְּנַעַנִי בְּפָנָיו אֱלִישֶׁעַ): הָאֲחֻיָּה מַחְלִי זֶה הָאֵם אֲרַפָּא מִמְּחִלָּה זֶה: (י) וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁעַ אֱלִישֶׁעַ אֱלִישֶׁעַ עֵנָה לְחֲזָאֵל: לֵךְ אֲמַר לוֹ לֵךְ וְתֹאמַר לְבֵן הַדָּד, חֵיהָ תַחֲיָהּ (לֵךְ וְתֹאמַר לְבֵן הַדָּד) אֶתָּה תַחֲיָהּ וְלֹא תָמוּת מִהַמְּחִלָּה,⁶¹⁰ וְהָרָאֵנִי יְקֹקֵק כִּי מוֹת יָמוּת אֵךְ הִי בְּאֵמַת הָרֵאָה לִי בְּנְבוּאָה שֶׁבֶן הַדָּד יָמוּת, אוֹלָם הוּא לֹא יָמוּת מִהַמְּחִלָּה, אֲלֵא הוּא יִיְהָרֵד עַל יַדֵּי מִישָׁהוּ אַחֵר (וְכֹךְ הִבִּין חֲזָאֵל אֶת הַרְמֵז שֶׁל אֱלִישֶׁעַ שֶׁעָלָיו לְהַרוֹג אֶת בֶּן הַדָּד)⁶¹¹: (יֵא) וַיַּעֲמֵד אֶת פָּנָיו אֱלִישֶׁעַ סוֹבֵב אֶת פָּנָיו לְצַד אַחֵר, כְּדִי שֶׁחֲזָאֵל לֹא יִרְאֶה שֶׁהוּא בּוֹכָה,⁶¹² וַיִּשָּׂם עַד בֵּשׂ אֱלִישֶׁעַ הַשְּׂאִיר אֶת פָּנָיו מוֹפְנִים כְּלָפִי אוֹתוֹ צַד לְמִשְׁךְ זִמְנֵן רַב,⁶¹³ וַיִּבְכֶּה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֱלִישֶׁעַ בְּכָה בְּקוֹל גְּדוֹל עַד שֶׁלֹּא הָיָה אֲפֶשֶׁר שֶׁחֲזָאֵל לֹא יִשִּׁים לֵב לְכֹךְ שֶׁהוּא בּוֹכָה:⁶¹⁴ (יב) וַיֹּאמֶר

⁶⁰⁰ תרגום. רד"ק: הכוונה לאדם שהיה ממש סריס וכך היה מנהג המלכים לסרס את משרתיהם הגויים או שהדבר נעשה בדרך מחלה.

⁶⁰¹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁶⁰² תרגום.

⁶⁰³ רד"ק. בפירושו השני וכן רש"י בשם חז"ל: אלישע הגיע לדמשק כדי להחזיר את גיחזי בתשובה. מלבי"ם: אלישע לא נכנס עדיין לעיר אלא הגיע לעיבורה של עיר וזה מסתדר יותר עם המדרש האומר שאלישע הגיע לדמשק כדי להחזיר את גיחזי בתשובה גיחזי שהיה מצורע ישב מחוץ לעיר.

⁶⁰⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁶⁰⁵ תרגום.

⁶⁰⁶ תרגום.

⁶⁰⁷ תרגום.

⁶⁰⁸ מצודות. רד"ק בשם חז"ל כתב שכל טוב דמשק היינו אב טובה שהיה ניתן לקנות איתה את כל דמשק.

⁶⁰⁹ תרגום.

⁶¹⁰ רד"ק.

⁶¹¹ רד"ק. רלב"ג: כדי שבן הַדָּד לֹא יָמוּת מִהַפְּחָד שֶׁל הַמְּחִלָּה, אֲמַר אֱלִישֶׁעַ לְחֲזָאֵל לֹא מֵרָחוֹק שֶׁהוּא עֵתִיד לְחַיֹּת, אֵךְ בְּאֵמַת הוּא יָמוּת.

⁶¹² מצודות. רש"י: הכוונה היא שאלישע התאפק מלבכות.

⁶¹³ מצודות.

⁶¹⁴ מצודות.

חֲזָאֵל חֲזָאֵל שָׁאֵל אֶת אֱלִישָׁע: מִדּוֹעַ אֲדֹנָי בְּכָה לְמָה אֶתָּה בּוֹכָה, וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע עֲנֵה לְחֲזָאֵל: כִּי יִדְעֵתִי אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל רְעָה (הַסִּיבָה שֶׁאֲנִי בּוֹכָה הִיא) כִּיוּן שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ אֶת אַרְבַּעַת הַצְּרוֹת הַבָּאוֹת שֶׁאֵתָּה עֵתִיד לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל, (1) מִבְּצִירֵיהֶם תִּשְׁלַח בְּאֵשׁ אֶתָּה תַעֲלֶה בְּאֵשׁ אֶת עֲרֵי הַמְּבַצֵּר שֶׁלָּהֶם,⁶¹⁵ (2) וּבְחִירֵיהֶם בְּחָרֵב תִּהְרֹג אֶתָּה תִהְרֹג אֶת בְּחֹרֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חָרֵב,⁶¹⁶ (3) וְעַל־לֵיהֶם תִּרְשֹׁשׁ תִּבְקַע אֶת הַבְּנִים הַקֶּטְנִים שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל, אֶתָּה תִהְרֹג אוֹתָם,⁶¹⁷ (4) וְהִרְתִּיהֶם תִּבְקַע וְאֶתָּה תִהְרֹג אֶת נְשׂוֹתֵיהֶם שֶׁבְּהֶרִיוֹן, וְתוֹצִיא אֶת הַוּוֹלְדוֹת מִבֶּטֶן.⁶¹⁸ (יג) וַיֹּאמֶר חֲזָאֵל חֲזָאֵל שָׁאֵל אֶת אֱלִישָׁע: כִּי מָה עֲבַדְךָ הַכֹּלָב כִּי יַעֲשֶׂה הַדְּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה מֶה אֲנִי עֲבַדְךָ הַשֶּׁפֶל כְּכֹלָב, שֶׁאֲעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה? חֲזָאֵל אָמַר שֶׁהוּא אִינוֹ אָדָם חָשׁוּב וְשֶׁאִין בְּכוּחוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת אַרְבַּעַת הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר לוֹ אֱלִישָׁע,⁶¹⁹ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֱלִישָׁע עֲנֵה לְחֲזָאֵל: הֲרֵאֵנִי יִקְוֶה אֲתָךְ מֶלֶךְ עַל אֶרֶם הִיא הָרָאָה לִי בְּנְבוּאָה שֶׁאֵתָּה תִהְיֶה מֶלֶךְ עַל אֶרֶם, וְלִכּוֹן יִהְיֶה בְּכוּחְךָ לַהֲצִיר כָּל כֶּךָ לְיִשְׂרָאֵל.⁶²⁰ (יד) וַיִּלְךְ מֵאֵת אֱלִישָׁע חֲזָאֵל הֵלֵךְ מֵאֱלִישָׁע, וַיָּבֵא אֶל אֲדֹנָיו חֲזָאֵל הֵגִיעַ לְבֶן הַדָּד אֲדוֹנוֹ, וַיֹּאמֶר לוֹ בֶן הַדָּד שָׁאֵל אֶת חֲזָאֵל: מָה אָמַר לְךָ אֱלִישָׁע מֶה אָמַר לְךָ אֱלִישָׁע, הֲאִם אֶרְפָּא מִמַּחֲלָה זֶה, וַיֹּאמֶר חֲזָאֵל עֲנֵה לְבֶן הַדָּד: אָמַר לִי חִיָּה תִחְיֶה אֱלִישָׁע אָמַר לִי שֶׁאֵתָּה תִחְיֶה: (טו) וַיְהִי מִמְּחִירָת בְּיוֹם אַחֲרֵי שֶׁחֲזָאֵל אָמַר לְבֶן הַדָּד אֶת נְבוּאָת אֱלִישָׁע, וַיִּקַּח הַמְּכַבֵּר חֲזָאֵל לִקַּח בְּגַד עֵבֶה,⁶²¹ וַיִּטְבֵּל בַּמַּיִם חֲזָאֵל טָבַל אֶת הַבְּגָד הָעֵבֶה בַּמַּיִם, וַיִּפְרֹשׂ עַל פָּנָיו חֲזָאֵל פָּרַס אֶת הַבְּגָד עַל פָּנָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד, כִּאִילוֹ כְּדִי לַצִּנּוֹן אֶת בֶּן הַדָּד מִהַחֹמֶם שֶׁהִיָּה לוֹ כְּתוֹצֵאָה מִמַּחֲלָתוֹ,⁶²² וַיָּמָת בֶּן הַדָּד מֵת בְּגַלְל שֶׁהַבְּגָד שֶׁהִיָּה טָבוֹל בַּמַּיִם קָרִים גָּרַם שֶׁלּוֹ לַהֲתַקְרַר יוֹתֵר מִיָּדוֹ,⁶²³ וַיִּמְלֹךְ חֲזָאֵל תִּחְתִּיו חֲזָאֵל מֶלֶךְ עַל אֶרֶם בְּמִקְוָמוֹ שֶׁל בֶּן הַדָּד: (טז) וּבִשְׁנַת חֲמִשׁ לְיֹרָם בֶּן אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשִׁפֵט מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁנַת הַחֲמִישִׁית לְמַלְכוּת יֹרָם בֶּן אַחְאָב עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא הַשְּׁנָה הַחֲמִישִׁית שֶׁל מַלְכוּת יְהוֹשִׁפֵט עַל יְהוּדָה,⁶²⁴ מֶלֶךְ יְהוּרָם בֶּן יְהוֹשִׁפֵט מֶלֶךְ יְהוּדָה יְהוּרָם בֶּן יְהוֹשִׁפֵט וַיְהוּדָה יְהוּרָם בֶּן יְהוֹשִׁפֵט הִתְחִיל לְמַלּוֹךְ עַל יְהוּדָה: (יז) בֶּן שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה הָיָה בְּמָלְכוֹ וַיִּשְׁמְנָה שָׁנִים מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם יְהוּרָם מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם בְּמִשְׁךְ שְׁמוֹנֶה שָׁנִים (שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁלֹמוֹת אֲלֵא מִקּוֹטְעוֹת)⁶²⁵: (יח) וַיִּלְךְ בְּדֶרֶךְ מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ בֵּית אַחְאָב יְהוּרָם בֶּן יְהוֹשִׁפֵט הֵלֵךְ בְּדֶרְכֵי מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל וְחָטָא

⁶¹⁵ מצודות.

⁶¹⁶ תרגום.

⁶¹⁷ מצודות. רלב"ג: הילדים הקטנים יהיו נטושים משום שחזאל יהרוג את הוריהם.

⁶¹⁸ מצודות. רלב"ג הוסיף פירוש נוסף וכתב שהכוונה היא שאת המבצרים שנמצאים בהרים הוא יבקע, וכתב

על כך שהוא הפירוש הנכון יותר.

⁶¹⁹ מצודות.

⁶²⁰ מצודות.

⁶²¹ מצודות.

⁶²² מצודות. רד"ק: הייתה פה באמת כוונה להרוג את בן הדד, אלא שחזאל עשה עצמו כאילו הוא רוצה לרפא

את בן הדד ע"י הנחת המכבר.

⁶²³ מצודות.

⁶²⁴ מצודות. בהסבר ההפרש בשנים (שהרי יהורם ויהושפט לא התחילו למלוך באותה שנה) כתב מצודות בשם

חז"ל שיהושפט המליך את יהורם בנו בחייו, שנתיים לפני מותו, או שהחישוב הוא מזמן מלחמת רמות גלעד שם

ניצל יהושפט בדרך נס ולכן נחשב הדבר כאילו נולד מחדש. רד"ק חולק על האפשרות שמונים ליהושפט

ממלחמת רמות גלעד וכתב שכוונת הפסוק לומר שבתחילה באמת מלך יהורם עוד בחיי יהושפט, והכתוב אומר

שהושפט מת ויהורם מלך במקומו.

⁶²⁵ מצודות.

בעבודה זרה, כמו שחטאו המלכים ממשפחתו של אחאב,⁶²⁶ **כִּי בַת אַחָאב הָיְתָה לוֹ לְאִשָּׁה** (הסיבה שיהורם חטא כל כך היא) מפני שביתו של אחאב הייתה נשואה לו והיא החטיאה אותו, **וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יִקְנֹק** יהורם עשה מעשים שהיו רעים בעיני ה': **(יט) וְלֹא אָבָה יִקְנֹק לְהִשְׁחִית אֶת יְהוּדָה** ה' לא רצה להשחית את מלכי יהודה, למרות שחטאו,⁶²⁷ **לְמַעַן דָּוֵד עֲבָדוּ** (ה' לא רצה להשחית את מלכי יהודה) בזכות דוד עבדו של ה' שהם היו צאצאיו, **כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ לְתַתּ לּוֹ נִיר** כמו שה' אמר לדוד שייתן לו נר שמאיר, מלך שימשיך למלוך ולהאיר כמו נר,⁶²⁸ **לְבָנָיו כָּל הַיָּמִים** (הנר הוא) שזרע דוד ימלוך כל זמן שקיימת מלכות ביהודה⁶²⁹: **(כ) בַּיָּמִיו פָּשַׁע אָדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה** בימיו של יהורם מלך יהודה, מרדו אדום ביהודה, **וַיִּמְלְכוּ עָלֵיהֶם מְלָךְ** אדום המליכו עליהם מלך במקום הנציב שמינו עליהם יהודה⁶³⁰: **(כא) וַיַּעֲבֹר יוֹרָם צַעֲרָה** יורם הגיע למקום בארץ אדום שנקרא צעיר,⁶³¹ **וְכָל הָרֶכֶב עִמּוֹ** כל המרכבות של צבא ישראל יצאו עם יהורם למלחמה,⁶³² **וַיְהִי הוּא קָם לַיְלָה** יהורם יצא להילחם בלילה כיוון שהוא פחד להילחם ביום,⁶³³ **וַיִּכֶה אֶת אָדוֹם הַסָּבִיב** אליו יהורם הרג את חיילי אדום שהיו בסביבתו, שהיו קרובים אליו (אך הוא לא היכה את חיילי אדום שהיו בעומק מחנה אדום),⁶³⁴ **וְאֵת שָׂרֵי הָרֶכֶב** וכן הרג יהורם את שרי אדום שהיו ממונים על המרכבות,⁶³⁵ **וַיָּנֶס הָעָם לְאַהֲלָיו** (מיד לאחר שהיכו מעט מחיילי אדום) חיילי יהודה ברחו לאוהלים שלהם, היות ופחדו להמשיך להילחם⁶³⁶: **(כב) וַיִּפְשַׁע אָדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה** עד הַיּוֹם הַזֶּה אדום המשיכו למרוד ביהודה, וגם בזמן כתיבת ספר מלכים אדום עדיין עמדו במרד שלהם,⁶³⁷ **אֲזַי** לאחר שאדום מרד בישראל,⁶³⁸ **תִּפְשַׁע לְבָנָה בְּעַת הָהִיא** מרדו גם תושבי העיר לבנה ביהודה. כאשר תושבי העיר לבנה ראו שהמרד של אדום ביהודה מצליח, הם התמלאו גם כן באומץ ומרדו גם הם ביהודה⁶³⁹: **(כג) וַיִּתֶר דְּבָרֵי יוֹרָם וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הָלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי**

⁶²⁶ **תרגום.**

⁶²⁷ **מצודות. מלבי"ם:** בברית שה' כרת עם דוד נאמר לו שהבנים שלו שיחטאו לא יסורו ממלכותם אך עם שתי דורות יחטאו, ה' יסיר את הדור השני ממלכותו. לכן, יהורם שהיה דור ראשון של חוטאים (שהרי אביו יהושפט היה צדיק) לא הוסר ממלכותו למרות שהוא חטא וזאת משום הברית שה' כרת עם דוד.

⁶²⁸ **מצודות.** בחלק מהמהדורות של המקראות הגדולות כתוב "ולבניו" במקום "לבניו".

⁶²⁹ **מצודות.**

⁶³⁰ **מצודות. רד"ק:** עוונותיו של יהורם הם שגרמו לכך שאדום מרדו בו.

⁶³¹ **מצודות.**

⁶³² **תרגום.**

⁶³³ **מצודות.**

⁶³⁴ **מצודות. רש"י:** הכוונה לחיילים שהיו סמוכים לספר. **רד"ק** כתב ששני המחנות, מחנה ישראל ומחנה אדום עמדו זה מול זה לאורך הלילה והיו מוכנים ליום הקרב שיהיה למחרת עד שיהורם הפתיע את חיילי אדום ותקף אותם בלילה וחיילי אדום הם שנסו חזרה. בשם אביו כתב שמלך אדום הוא שקם בלילה, והכה את אנשי אדום שלא מרדו בישראל, ואז יהודה נסו.

⁶³⁵ **תרגום.**

⁶³⁶ **מצודות.**

⁶³⁷ **תרגום.**

⁶³⁸ **מצודות.**

⁶³⁹ **מצודות. רש"י** סובר שתושבי לבנה היו אנשים מיהודה שמרדו במלך. **רד"ק:** ליבנה הייתה עיר שתושביה היו אדומיים והעיר עצמה הייתה קרובה יותר לישראל. בתחילת המרד, תושבי לבנה לא השתתפו במרד (כיוון שפחדו יותר מישראל שכן הם היו קרובים יותר לארץ ישראל) אך לאחר שראו שהמרד של אדום מצליח, השתתפו גם הם במרד. **רלב"ג:** חלק מתושבי העיר לבנה הצטרפו ליהורם במלחמה שלו נגד אדום אך לאחר שיהורם לא הצליח להכריע לגמרי את המרד – הם הצטרפו למרד נגדו.

יהודה: (כד) וישב יורם עם אבתיו ויקבר עם אבתיו בעיר דוד⁶⁴⁰ וימלך אחזיהו בנו תחתיו: (כה) בשנת שתים עשרה שנה ליורם בן אחאב מלך ישראל⁶⁴¹ מלך אחזיהו בן יהורם מלך יהודה: (כו) בן עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו⁶⁴² ושנה אחת מלך בירושלם ושם אמו עתליהו בת עמרי מלך ישראל אימו של אחזיה הייתה עתליה, שהייתה הנכדה של עמרי (יהושפט היה סבו של אחזיה והוא חיתן את בנו יהורם עם בת אחאב מלך ישראל, וכך יוצא שעתליה הייתה נכדה של עמרי אבי אחאב)⁶⁴³: (כז) וילך בדרך בית אחאב אחזיה הלך באותה דרך שבה הלכה משפחתו של אחאב (כפי שהנביא מיד יסביר), ויעש הרע בעיני יקוק בבית אחאב אחזיה עשה מעשים שהיו רעים בעיני ה', כמו שעשתה משפחתו של אחאב, כי חתן בית אחאב הוא (הסיבה שאחזיה חטא באותם חטאים שמשפחתו של אחאב חטאה בהם היא) מפני שהוא (אחזיה) היה מחותן עם משפחתו של אחאב (אביו יהורם היה נשוי לבת אחאב) ועל ידי כך הוא היה קרוב אליהם ולמד ממעשיהם⁶⁴⁴: (כח) וילך את יורם בן אחאב למלחמה אחזיה יצא יחד עם יהורם בן אחאב מלך ישראל למלחמה⁶⁴⁵, עם תזהאל מלך ארם ברמת גלעד המלחמה שאחזיה יצא יחד עם יהורם הייתה ברמות גלעד נגד חזאל מלך ארם, ויכו ארמים את יורם חיילי ארם פצעו את יורם מלך ישראל⁶⁴⁶: (כט) וישב יורם המלך להתרפא ביזרעאל יורם מלך ישראל חזר משדה הקרב כדי להתרפא ביזרעאל⁶⁴⁷, מן המפכים אשר יכחו ארמים ברמה (יהורם היה צריך להתרפא) מהפגיעה שהיכו אותו חיילי ארם ברמות גלעד⁶⁴⁸, בהלחמו את תזהאל מלך ארם (הפגיעה שיהורם נפצע בה הייתה) בזמן שיהורם נלחם נגד חזאל מלך ארם, ואחזיהו בן יהורם מלך יהודה ירד לראות את יורם בן אחאב ביזרעאל אחזיה מלך יהודה ירד לבקר את יורם בן אחאב ביזרעאל⁶⁴⁹, כי חלה הוא (אחזיה ירד ליזרעאל לבקר את יהורם) מפני שיורם היה פצוע⁶⁵⁰:

מלכים ב פרק ט

(א) ואלישע הנביא קרא לאחד מבני הנביאים בזמן שיהורם היה ביזרעאל והתרפא שם⁶⁵¹, אלישע הנביא קרא לאחד מתלמידי הנביאים⁶⁵², ויאמר לו אלישע אמר לתלמיד הנביא: חגר מתניך שים את

⁶⁴⁰ המפרשים כאן מדגישים שיהורם לא נקבר בקברי המלכים, אלא רק נקבר בעיר דוד.
⁶⁴¹ מצודות: חישוב השנים הוא כך: יהורם בן יהושפט מלך בשנת חמש ליהורם בן אחאב ומלך שמונה שנים

מקוטעות כך שיוצא שאחזיה מלך בשנת השתים עשרה ליהורם בן אחאב.

⁶⁴² מצודות: בספר דברי הימים כתוב שאחזיה היה בן ארבעים ושתים שנה במלכו, אך שם המניין לא מתכוון לומר שאחזיה היה בן ארבעים ושתים אלא המניין שם הוא משנות השתלטות עמרי גם על ממלכת יהודה, מאז שיהורם מלך יהודה התחתן עם בת אחאב. רד"ק: כיוון שאסא השיא את ביתו של עמרי ליהושפט בנו, יצאה גזירה מאת ה' שצאצאיו יושמדו.
⁶⁴³ מצודות וכתב שמעבר לענין שבני בנים הם כבנים ייתכן שבת אחאב גידלה אותו, וכן פירש הרלב"ג בפס'

יח'.
⁶⁴⁴ מצודות.
⁶⁴⁵ תרגום.
⁶⁴⁶ תרגום.
⁶⁴⁷ מצודות.
⁶⁴⁸ מצודות.
⁶⁴⁹ מצודות.
⁶⁵⁰ מצודות.
⁶⁵¹ מצודות.
⁶⁵² רש"י.

החגורה על מותניך (היות וחגירת החגורה עוזרת לאדם לרוץ מהר יותר על ידי שאין האברים הפנימיים זזים ממקומם),⁶⁵³ וְקַח פֶּדֶן הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדְךָ וְתִיקַח אִתְּךָ אֶת הַכֹּלִי הַזֶּה שֶׁהוּא מֵלֵא בְּשֶׁמֶן אֶפְרַסְמוֹן,⁶⁵⁴ וְלֵךְ רִמֹת גִּלְעָד (תזדרז) ותלך עם כלי השמן לרמות גלעד⁶⁵⁵: (ב) וּבָאתְּ שָׁמָּה תְּבוֹא לְרִמֹת גִּלְעָד,⁶⁵⁶ וּרְאֵה שָׁם יְהוּא בֶן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נְמָשִׁי אֹתָהּ תִּרְאֶה בְּרִמֹת גִּלְעָד אֵת יְהוּא בֶן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נְמָשִׁי, וּבָאתְּ תִּגִּיעַ אֵלָיו הוּא, וְהִקְמַתוּ מִתּוֹךְ אֶחָיו תֹּאמַר לִיהוּא בִשְׁעָה שִׁישַׁב עִם חֲבֵרָיו, שִׁיקוּם מִמְּקוֹם מוֹשְׁבוֹ וַיֵּלֶךְ אִתְּךָ,⁶⁵⁷ וְהִבִּיאתְּ אֹתוֹ חֹדֶר בְּחֹדֶר וּתְבִיא אֵת יְהוּא לְחֹדֶר פְּנִימִי⁶⁵⁸: (ג) וְלִקְחָתְּ פֶּדֶן הַשֶּׁמֶן תִּיקַח אֵת כֹּלִי הַשֶּׁמֶן שֶׁהִבֵּאתְּ אִתְּךָ,⁶⁵⁹ וַיִּצְקֶתָּ עַל רֵאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ תִשְׁפּוֹךְ אֵת הַשֶּׁמֶן עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוּא וְתֹאמַר לוֹ: כֹּה אָמַר יְקֹזֵק כִּךָ אִמַר ה'! מִשְׁחָתִיךָ לְמֶלֶךְ אֵל יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֹשֶׂה מִשְׁחָתִי אֹתְךָ בְּשֶׁמֶן כְּדִי לִמְנוֹת אֹתְךָ לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, וּפְתַחְתָּ הַדְּלָתַת תִּפְתַּח אֵת דֶּלֶת הַחֹדֶר הַפְּנִימִי מִיָּד לְאַחַר שֶׁתִּמְשַׁח אֵת יְהוּא לְמֶלֶךְ, וְנִסְתָּה וְתִבְרַח מִשָּׁם מִיָּד,⁶⁶⁰ וְלֹא תִחַכֶּה אֶל תַּחֲכֶה אֶפִּילוֹ לְשִׁמּוֹעַ אֵת תְּגוּבַתוֹ שֶׁל יְהוּא,⁶⁶¹ כְּדִי שִׁיְהוּרֵם לֹא יִבּוֹא בִּינְתֵימִים לְחַרוֹג אֹתְךָ⁶⁶²: (ד) וַיֵּלֶךְ הַנְּעָר הַנְּבִיא רִמֹת גִּלְעָד הַנְּעָר שֶׁהִיא תִלְמִיד הַנְּבִיא הַלֵּךְ לְרִמֹת גִּלְעָד⁶⁶³: (ה) וַיָּבֵא הַנְּעָר הַגִּיעַ לְרִמֹת גִּלְעָד,⁶⁶⁴ וְהִגִּיהַ שְׂרֵי הַחִיל יִשְׁבִּים הַשְּׂרִים שֶׁהֵיוּ מִמוֹנִים עַל הַחִיילִים, מִפְּקָדֵי הַצָּבָא, יִשְׁבוּ שָׁם (במקום ברמות גלעד אליו הגיע תלמיד הנביא),⁶⁶⁵ וַיֹּאמֶר תִּלְמִיד הַנְּבִיא אִמַר לִיהוּא: דְּבַר לִי אֱלֹהֵי הַשָּׁר אֲדוֹנִי הַשָּׁר! יֵשׁ לִי מִשְׁהוֹ לֹמַר לְךָ,⁶⁶⁶ וַיֹּאמֶר יְהוּא שֶׁאֵל אֵת תִּלְמִיד הַנְּבִיא: אֵל מִי מִכְּלָנּוּ לְמִי מֵאִיתְנוּ יֵשׁ לְךָ מִשְׁהוֹ לֹמַר, וַיֹּאמֶר תִּלְמִיד הַנְּבִיא עֲנֵה לִיהוּא: אֱלֹהֵי הַשָּׁר אֲדוֹנִי הַשָּׁר! יֵשׁ לִי מִשְׁהוֹ לֹמַר לְךָ (אל יהוא)⁶⁶⁸: (ו) וַיִּקֶּם וַיָּבֵא הַבֵּיתָה יְהוּא קֶס וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת יַחַד עִם תִּלְמִיד הַנְּבִיא,⁶⁶⁹ וַיִּצַק הַשֶּׁמֶן אֶל רֵאשׁוֹ תִלְמִיד הַנְּבִיא שֶׁפָּךְ אֵת הַשֶּׁמֶן מֵהַכֹּלִי עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוּא,⁶⁷⁰ וַיֹּאמֶר לוֹ תִלְמִיד הַנְּבִיא אִמַר לִיהוּא: כֹּה אָמַר יְקֹזֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּךָ אִמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל! מִשְׁחָתִיךָ לְמֶלֶךְ אֵל עִם יְקֹזֵק אֵל

⁶⁵² **תרגום.** לפי חז"ל מדובר ביונה בן אמיתי.
⁶⁵³ **רלב"ג** פרק ד' פסוק כט' **ומצודות** כאן. **רש"י**: בכל מקום שכתוב חגורת מותניים, סימן שיש בשליחות סכנה והכוונה שהנביא זירז אותו ללכת בגבורה (אך לא הבנתי מה הייתה הסכנה כאשר אלישע שלח את גיחזי להחיות את בן האישה השונמית). **רד"ק**: הכוונה היא שיזדרז כל עוד יהורם עדיין מחלים מפציעתו.
⁶⁵⁴ **רד"ק** ולדבריו אין מדובר על שמן המשחה שהרי אין מושחים את מלכי ישראל והסיבה שהוא נמשח היא מפני המחלוקת של יהורם (המשיחה מחזקת את מלכותו של יהוא מול מלכותו של יהורם).
⁶⁵⁵ **תרגום.**
⁶⁵⁶ **תרגום.** **רד"ק**: מכאן שישראל הצליחו לכבוש את רמות גלעד מארם, ועכשיו ארם נלחמו כדי לכבוש את רמות גלעד חזרה. כעין זה פירש גם **רלב"ג**.
⁶⁵⁷ **מצודות.**
⁶⁵⁸ **מצודות.**
⁶⁵⁹ **תרגום.**
⁶⁶⁰ **מצודות.**
⁶⁶¹ **רד"ק.**
⁶⁶² **מצודות.**
⁶⁶³ **תרגום.** **רד"ק**: הכוונה היא שיש כאן פירוט. בתחילה אמר הכתוב שהנער הלך, ולאחר מכן מפרט הכתוב שהנער עצמו היה נביא.
⁶⁶⁴ **תרגום.**
⁶⁶⁵ **תרגום.**
⁶⁶⁶ **תרגום.**
⁶⁶⁷ **תרגום.**
⁶⁶⁸ **תרגום.**
⁶⁶⁹ **תרגום.**
⁶⁷⁰ **תרגום.**

יִשְׂרָאֵל אֲנִי (ה') מִשְׁחֲתִי אוֹתָךְ לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עַל עַמּוֹ שֶׁל ה', עַל יִשְׂרָאֵל⁶⁷¹: (ז) וְהִכִּיתָ אֶת בַּיִת אַחָאָב אֲדֹנָיִךְ (תלמיד הנביא ממשיך בדברי הנבואה אל יהוא) אֶתְּהָ תִמְחָה, תִּמְחַק אֶת כָּל צִאצְאָיו שֶׁל אַחָאָב,⁶⁷² וְנִקְמְתִי דְמֵי עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים (על ידי שאתה תמחה את כל בית אחאב) אֲנִי (ה') אֲנַקּוּם אֶת מוֹתָם שֶׁל הַנְּבִיאִים שֶׁלִּי שֶׁאַחָאָב הֵרַג,⁶⁷³ וְדָמֵי כָּל עֲבָדֵי יְקֻזָּק וְכֵן אֲנַקּוּם אֶת מוֹתָם שֶׁל כָּל עֲבָדֵי ה' שֶׁאִינִם נְבִיאִים שֶׁהֵרַגְם אַחָאָב, כְּמוֹ נְבוֹת,⁶⁷⁴ מִיַּד אִיזָבֵל (אֲנִי, ה', אֲנַקּוּם) מִיַּדָּה שֶׁל אִיזָבֵל שֶׁצִּוּוֹתָהּ לְהִרוֹג אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת עֲבָדֵי ה'⁶⁷⁵: (ח) וְאָבֵד כָּל בַּיִת אַחָאָב כָּל צִאצְאָיו שֶׁל אַחָאָב יוֹשְׁמָדוּ,⁶⁷⁶ וְהִכִּרְתִּי לְאַחָאָב מִשְׁתֵּינִ בְּקִיר אֲנִי (ה') אֲשֶׁמִּיד אֶת כָּל הַזְּכָרִים מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל אַחָאָב,⁶⁷⁷ וְעֵצוּר (וְכֵן אֲנִי אֲשֶׁמִּיד אֶת) הַרְכּוּשׁ שֶׁל בַּיִת אַחָאָב שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית,⁶⁷⁸ וְעֵזוּב (וְכֵן אֲנִי אֲשֶׁמִּיד אֶת) הַרְכּוּשׁ שֶׁל בַּיִת אַחָאָב שֶׁנִּמְצָא שְׁבִשְׁדָּה, אֶת הַמְּקַנָּה וְהַבְּהֵמוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁבִשְׁדוֹת,⁶⁷⁹ בְּיִשְׂרָאֵל הַשְּׁמֵדָת צִאצְאָיו וְרַכּוּשׁוֹ שֶׁל אַחָאָב תִּהְיֶה לְפָנַי כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמֵר: הַדָּבָר יִתְפָּרֵס לְכוֹלָם⁶⁸⁰: (ט) וְנָתַתִּי אֶת בַּיִת אַחָאָב כְּבַיִת יְרֵבֶעַם בֶּן נֶבֶט וְכַבַּיִת בַּעֲשָׂא בֶן אַחִיָּה אֲנִי (ה') אַעֲשֶׂה לְבַיִת אַחָאָב כְּמוֹ שֶׁעֲשִׂיתִי לְבַיִת יְרֵבֶעַם וּבַיִת בַּעֲשָׂא. כֹּשֶׁם שֶׁהַשְּׁמֵדָתִי אֶת צִאצְאֵיהֶם וְרַכּוּשָׁם שֶׁל יְרֵבֶעַם וּבַעֲשָׂא, כֵּן אַעֲשֶׂה גַם לְאַחָאָב⁶⁸¹: (י) וְאֶת אִיזָבֵל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים בְּחֶלֶק יִזְרְעָאֵל (תלמיד הנביא ממשיך בדברי נבואתו) וְגַם הַכְּלָבִים יֹאכְלוּ אֶת בִּשְׂרָה שֶׁל אִיזָבֵל בְּנַחֲלָה שֶׁל יִזְרְעָאֵל,⁶⁸² וְאִין קָבֵר אֶף אֶחָד לֹא יִקְבּוּר אֶת עֲצָמוֹתֶיהָ שֶׁל אִיזָבֵל,⁶⁸³ וְיִפְתַּח הַדְּלֵת וַיִּנָּס תִּלְמִיד הַנְּבִיאָה פִּתַּח אֶת הַדְּלֵת וּבְרַח מֵהַחֹדֵר שָׁבוּ דִּבְרַת עִם יְהוּא⁶⁸⁴: (יא) וַיְהוּא יֵצֵא אֶל עֲבָדֵי אֲדֹנָיו יְהוּא יֵצֵא מֵהַחֹדֵר הַפְּנִימִי בּוֹ הִיָּה, אֶל שָׂרֵי הַשְּׂרִיטִים אִיתָם יֹשֵׁב אִיתָם עַד שֶׁתִּלְמִיד הַנְּבִיאָה הִקִּים אוֹתוֹ,⁶⁸⁵ וַיֹּאמֶר לוֹ הַגְּדוּל שְׁבִשְׂרִיטִים שָׁאֵל אֶת יְהוּא: ⁶⁸⁶ הַשְּׁלוֹם הָאֵם תִּלְמִיד הַנְּבִיאָה הַתְּנַבָּא נְבוּאָה טוֹבָה? וְאֵם הוּא נִיבָא נְבוּאָה טוֹבָה – מַדּוּעַ הוּא אָמַר רַק לָךְ אֶת הַנְּבוּאָה וְהוּא לֹא אָמַר אֶת הַנְּבוּאָה לְכוֹלָנוּ?⁶⁸⁷ מַדּוּעַ בָּא הַמְּשַׁנֵּעַ הַזֶּה אֵלַיִךְ לְמַה הַמְּשׁוּגָע הַזֶּה, הַנְּבִיאָה הַזֶּה, בָּא אֵלַיִךְ? בִּימֵיהֶם הָיוּ קוֹרְאִים לְנְבִיאִים מְשׁוּגָעִים הָיוּ וּבִשְׁעַת הַנְּבוּאָה הָיוּ נֹרְאִים הַנְּבִיאִים כְּמִשְׁוֹגָעִים לְאֲנָשִׁים שֶׁסְּבִיבָם הָיוּ וְהֵם הָיוּ מִתְּנַתְּקִים מִכָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיבָה מֵהַנְּבִיאִים,⁶⁸⁸ וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם יְהוּא עֲנֵה לְשָׂרִיטִים: אַתֶּם יִדְעֶתֶם אֶת הָאִישׁ וְאֶת שִׁיחוֹ אֶתֶם כִּבְר מְכִירִים אֶת תִּלְמִיד הַנְּבִיאָה וְאֶת מַה שֶׁמְּדַבֵּר, הוּא לֹא מְדַבֵּר דְּבָרִים

⁶⁷¹ תרגום.

⁶⁷² מצודות.

⁶⁷³ מצודות.

⁶⁷⁴ רד"ק.

⁶⁷⁵ תרגום.

⁶⁷⁶ תרגום.

⁶⁷⁷ מצודות.

⁶⁷⁸ מצודות ובדומה לכך פירש במלכים א' פרק יד' פסוק י'.

⁶⁷⁹ מצודות ובדומה לכך פירש במלכים א' פרק יד' פסוק י'.

⁶⁸⁰ מצודות.

⁶⁸¹ תרגום.

⁶⁸² מצודות.

⁶⁸³ רד"ק.

⁶⁸⁴ תרגום.

⁶⁸⁵ מצודות.

⁶⁸⁶ רד"ק. לפי מצודות אין זה מדובר דווקא בגדול שבשרים.

⁶⁸⁷ מצודות.

⁶⁸⁸ מצודות. רד"ק: בניי שעבדו את הבעל כינו את הנביאים בשמות גנאי והיו מנצלים את ביטול החושים שלהם בשעת הנבואה כדי להראות לכולם שהם משוגעים. רלב"ג: הנביאים היו נקראים משוגעים מכיוון שמרוב התבודדות בדברי ה' יתברך – הם היו שוגגים בשאר ענייני העולם.

חשובים (יהוא רצה לחכות לרגע המתאים כדי לספר לאחרים את דברי הנבואה של תלמיד הנביא)⁶⁸⁹: (יב) וַיֹּאמְרוּ הַשְּׂרִים אִמְרוּ לַיהוָה: שֶׁקֶר אֶתָּה מְשַׁקֵּר! בֶּן הַנְּבִיאָא בְּאִמַּת אִמַּר לְךָ דְּבָרִים חֲשׁוּבִים,⁶⁹⁰ הֲגַד נָא לָנוּ תִגִּיד לָנוּ עַכְשֵׁיו מָה אִמַּר תְּלָמִיד הַנְּבִיאָא,⁶⁹¹ וַיֹּאמְרוּ יְהוָה עֲנֵה לְשָׂרִים: כִּזְזַת וְכִזְזַת אָמַר אֵלַי כִּד דִּיבַר אֵלַי תְּלָמִיד הַנְּבִיאָא:⁶⁹² לֵאמֹר יְהוָה מִפְּרֵט עַכְשֵׁיו אֶת דְּבָרֵי הַנְּבִיאָא שֶׁאִמַּר לוֹ תְּלָמִיד הַנְּבִיאָא:⁶⁹³ כִּה אָמַר יְקַק (תְּלָמִיד הַנְּבִיאָא אִמַּר לִי): כִּד אִמַּר ה': מִשְׁחַתֵּיךְ לְמַלְךְ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲנִי מִשְׁחַתִּי אוֹתְךָ כִּדִּי שֶׁתְּהִיָּה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל⁶⁹⁴: (יג) וַיִּמְהָרוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ בְּגָדוֹ כֹּל אֶחָד מֵהַשְּׂרִים מִיָּהָר וּלְקַח אֶת הַבְּגָד הַעֲלִיּוֹן שְׁלוֹ,⁶⁹⁵ וַיִּשְׂיִמוּ תַחְתָּיו הַשְּׂרִים שְׁמוֹ אֶת הַבְּגָדִים שֶׁהֵם הוֹרִידוּ מִתַּחַת לַיהוָה כִּדִּי שֶׁהוּא יִהְיֶה גְבוּהָ יוֹתֵר מִכּוֹלָם, וְזֹאת עַל מִנַּת לִכְבֵּד אוֹתוֹ,⁶⁹⁶ אֶל גְּרָם הַמַּעֲלֹת (הַשְּׂרִים שְׁמוֹ אֶת הַבְּגָדִים) עַל הַמְּדַרְגָּה הַגְּבוּהָה בְּיוֹתֵר שֶׁהִיָּתָה שֵׁם,⁶⁹⁷ וַיִּתְקַעוּ בְּשׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ הַשְּׂרִים תִּקְעוּ בְּשׁוֹפָר וְאִמְרוּ: מֶלֶךְ יְהוָה יְהוּא מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל: (יד) וַיִּתְקַשֵּׁר יְהוּא בֶּן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נְמָשִׁי אֶל יוֹרָם יְהוּא בֶּן יְהוֹשָׁפָט בֶּן נְמָשִׁי מֶרֶד בִּיהוֹרָם יַחַד עִם הַשְּׂרִים הָאֲחֵרִים שֶׁהָיוּ אִתּוֹ בְּרֵמֹת גִּלְעָד,⁶⁹⁸ וַיִּזְרַם הָיָה שֹׁמֵר בְּרֵמֹת גִּלְעָד הוּא וְכָל יִשְׂרָאֵל (לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה נֶגַד אַרְם) יְהוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה עֶסוֹק תְּמִיד בְּשִׁמְרָה בְּרֵמֹת גִּלְעָד יַחַד עִם חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל,⁶⁹⁹ מִפְּנֵי חֲזָאֵל מֶלֶךְ אַרְם (יְהוֹרָם שֹׁמֵר עַל רֵמֹת גִּלְעָד) מִפְּנֵי חֲזָאֵל שֶׁרָצָה לִכְבוֹשׁ אֶת הָעִיר, וְכִדִּי נִפְצַע יְהוֹרָם בַּמִּלְחָמָה נֶגַד אַרְם, וְכִשְׁהוּא הֵלֶךְ לְהִתְרַפָּא בִּזְרַעְאֵל, יְהוּא מֶרֶד בּוֹ⁷⁰⁰: (טו) וַיֵּשֶׁב יְהוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפָּא בִּזְרַעְאֵל (בְּזִמְנוֹ שִׁיְהוּא מֶרֶד בּוֹ) יְהוֹרָם כִּבֵּר חֲזֹר מֵרֵמֹת גִּלְעָד לִזְרַעְאֵל, כִּדִּי לְהִתְרַפָּא מִפְּצִיעָתוֹ,⁷⁰¹ מִן הַמַּכִּים אֲשֶׁר יָבְהוּ אַרְמִים בְּהִלְחָמוֹ אֶת חֲזָאֵל מֶלֶךְ אַרְם (יְהוֹרָם שֶׁב לִזְרַעְאֵל כִּדִּי לְהִתְרַפָּא) מִהַפְּצִיעוֹת שֶׁפָּצְעוּ אוֹתוֹ חֵיילֵי אַרְם בְּשַׁעָה שֶׁהוּא יִצֵּא לְהִלְחֵם נֶגַד חֲזָאֵל מֶלֶךְ אַרְם, וַיֹּאמְרוּ יְהוּא יְהוּא אִמַּר לְשָׂרִים: אִם יֵשׁ נִפְשָׁכֶם אִם זֶהוּ רְצוֹנְכֶם, שֶׁאֲנִי אִמְלוֹךְ וְשֶׁהִמְרַד יִצְלִיחַ,⁷⁰² אֵל יִצֵּא פְּלִיט מִן הָעִיר (אִם רְצוֹנְכֶם שֶׁאֲנִי אִמְלוֹךְ) לֹא יִצֵּא אָדָם כֹּל שֶׁהוּא מֵהָעִיר, מֵרֵמֹת גִּלְעָד,⁷⁰³ לְלִכְתּוֹ לְהִגִּיד בִּזְרַעְאֵל שְׁמָא יִלְכֵךְ וַיֹּאמַר בִּזְרַעְאֵל, בְּמִקּוֹם שִׁיְהוֹרָם נִמְצָא שֵׁם, שֶׁאֲנִי מוֹרֵד בִּיהוֹרָם, וְאִזּוֹ יְהוֹרָם יִהְיֶה מוֹכֵן לְמֶרֶד. יְהוּא רָצָה לְהַפְתִּיעַ אֶת יְהוֹרָם בְּמֶרֶד וּלְכַן צִוּוּהוּ אֶת שָׂרֵי הַשְּׂרִים שֶׁהָיוּ אִתּוֹ שֶׁלֹּא יִצְאוּ בִּינְתֵימִים אֶף אֶחָד מֵהָעִיר, שְׁמָא אִם יִצֵּא מִיִּשְׁהוּ מֵהָעִיר, יוֹדֵעַ דְּבַר הַמֶּרֶד לַיהוֹרָם⁷⁰⁴: (טז) וַיִּרְכַּב יְהוּא וַיֵּלֶךְ יְזַרְעָאֵלָהּ יְהוּא רִכַּב וְהֵלֶךְ לְכִיוּן יִזְרַעְאֵל,⁷⁰⁵ כִּי יוֹרָם

⁶⁸⁹ מצודות. רש"י: אתם מכירים את בן הנביא ויודעים שהוא משוגע.

⁶⁹⁰ מצודות.

⁶⁹¹ תרגום.

⁶⁹² מצודות.

⁶⁹³ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁶⁹⁴ תרגום.

⁶⁹⁵ תרגום.

⁶⁹⁶ מצודות.

⁶⁹⁷ רד"ק בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא לאבן ששימשה לשעון שעל ידה היו מסמנים את

השעות. מצודות: הכוונה היא שמו את הבגדים על המדרגות עצמן.

⁶⁹⁸ מצודות. רד"ק: מרד נקרא קשר משום שאנשים שונים מתקשרים זה לזה על מנת למרוד במלך.

⁶⁹⁹ רד"ק.

⁷⁰⁰ רד"ק.

⁷⁰¹ מצודות.

⁷⁰² מצודות.

⁷⁰³ מצודות.

⁷⁰⁴ מצודות.

שָׁכַב שָׁמָּה (יהוא רכב לכיוון יזרעאל) כיוון שיהורם שכב שם והתרפא שם מפציעתו,⁷⁰⁶ וְאַחֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לְרֵאוֹת אֶת יוֹרָם אַחֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה ירד גם הוא ליזרעאל כדי לסעוד ליהורם, כדי לעזור ליהורם⁷⁰⁷: (ז) וְהִצֵּפָה עִמָּד עַל הַמַּגְדָּל בְּיִזְרְעֵאל הַתְּצִיפִתֵן שַׁעֲמַד בַּעֲמַדַת הַתְּצִיפִית שֶׁהֵייתָה עַל הַמַּגְדָּל בְּיִזְרְעֵאל,⁷⁰⁸ וַיֵּרָא אֶת שִׁפְעַת יְהוּא (הַתְּצִיפִתֵן) רָאָה אֶת הַשִּׁירָה שֶׁל יְהוּא שֶׁהֵייתָה מְשׁוּפַעַת בְּאַנְשֵׁים וּבַבְּהֵמוֹת לְרִכִּיבָה, הָיוּ בַשִּׁירָה שֶׁל יְהוּא הַרְבֵּה אַנְשֵׁים וּבַהֲמוֹת שָׂרְכָבוּ עֲלֵיהֶם,⁷⁰⁹ בָּבֹאוּ (הַתְּצִיפִתֵן) רָאָה אֶת הַשִּׁירָה) כְּשֶׁהִשִּׁירָה בָּאָה, אֵךְ הוּא עֲדִיין לֹא זִיָּהָה מִי הָיוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בַשִּׁירָה,⁷¹⁰ וַיֹּאמֶר הַתְּצִיפִתֵן אָמַר: שִׁפְעַת אֲנִי רָאָה אֲנִי רוֹאָה שִׁירָה גְדוּלָּה, וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם יְהוֹרָם אָמַר לַתְּצִיפִתֵן: קַח רֶכֶב וְשִׁלַּח לְקִרְיָאתָם תִּיקַח אָדָם שָׂרֹכֵב עַל סוֹס וְתִשְׁלַח אוֹתוֹ לְקִרְיָאת הַשִּׁירָה,⁷¹¹ וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם הָרוֹכֵב יִשְׂאֵל אֶת אֲנָשֵׁי הַשִּׁירָה אִם הֵם בָּאוּ לְמַטְרַת שְׁלוֹם אוֹ לְמַטְרַת מַלְחָמָה⁷¹²: (יח) וַיֵּלֶךְ רֶכֶב הַסּוֹס לְקִרְיָאתוֹ הָרוֹכֵב הֵלֵךְ לְקִרְיָאת הַשִּׁירָה שֶׁל יְהוּא, וַיֹּאמֶר הָרוֹכֵב שֶׁאֵל אֶת יְהוּא, כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ כֵּךְ אָמַר הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם: הַשָּׁלוֹם הָאֵם פִּנִּיךְ לְשָׁלוֹם אוֹ לְמַלְחָמָה, וַיֹּאמֶר יְהוּא יְהוּא עֵנָה אֵל הָרוֹכֵב: מַה לָּךְ וְלִשְׁלוֹם מַה אֲכַפֵּת לָךְ אִם אֲנִי בָא לְשָׁלוֹם אוֹ לְמַלְחָמָה? אֵיךְ הַדָּבָר נוֹגַע אֵלֶיךָ?⁷¹³ סָב אֶל אַחֲרָי תִּסְתַּוֵּבֵב וְתִלְךְ אַחֲרָי וְאַחֲרָי אֲנָשִׁי, וְאֵל תַּחֲזוֹר לְיְהוֹרָם,⁷¹⁴ וַיֵּגֵד הַצִּפָּה הַתְּצִיפִתֵן אָמַר לְיְהוֹרָם: לֵאמֹר כֵּךְ אָמַר הַתְּצִיפִתֵן בְּדַבְּרֵיו:⁷¹⁵ בָּא הַמֶּלֶךְ אֶדְ הֵם הָרוֹכֵב הַשְּׁלִיחַ שֶׁשְּׁלַחַת הִגִּיעַ עַד לְשִׁירָה שֶׁל יְהוּא,⁷¹⁶ וְלֹא שָׁב אֵךְ הָרוֹכֵב לֹא חֲזָר: (ט) וַיִּשְׁלַח רֶכֶב סוֹס שְׁנַי יְהוֹרָם שֶׁלַח אָדָם שְׁנֵי שָׂרְכָב עַל סוֹס, וַיָּבֵאוּ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר הָרוֹכֵב הַשְּׁנֵי הִגִּיעַ לְשִׁירָת יְהוּא וְאָמַר לָהֶם:⁷¹⁷ כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ כֵּךְ שֶׁאֵל יְהוֹרָם הַמֶּלֶךְ: שָׁלוֹם הָאֵם פִּנִּיכֶם לְשָׁלוֹם אוֹ לְמַלְחָמָה? וַיֹּאמֶר יְהוּא יְהוּא עֵנָה לְרוֹכֵב: מַה לָּךְ וְלִשְׁלוֹם מַה אֲכַפֵּת לָךְ אִם אֲנִי בָא לְשָׁלוֹם אוֹ לְמַלְחָמָה, אֵיךְ הַדָּבָר נוֹגַע אֵלֶיךָ, סָב אֶל אַחֲרָי תִּסְתַּוֵּבֵב וְתִלְךְ אַחֲרָי וְאַחֲרָי אֲנָשִׁי, וְאֵל תַּחֲזוֹר לְיְהוֹרָם: (כ) וַיֵּגֵד הַצִּפָּה הַתְּצִיפִתֵן אָמַר אֵל יְהוֹרָם: לֵאמֹר כֵּךְ אָמַר הַתְּצִיפִתֵן בְּדַבְּרֵיו:⁷¹⁸ בָּא עַד אֵלֵיהֶם וְלֹא שָׁב הָרוֹכֵב הִגִּיעַ עַד הַשִּׁירָה וְלֹא חֲזָר, וְהַמְּנַהֵג כְּמִנְהֵג יְהוּא בֶּן נְמָשִׁי (דְּבָרִים אֵלֶּה הֵם הַמְּשַׁךְ דְּבָרֵי הַתְּצִיפִתֵן) וְהָאוֹפֵן שָׁבוּ רוֹכְבֵים אֲנָשֵׁי הַשִּׁירָה דוּמָה לָאוֹפֵן שָׁבוּ יְהוּא נִכְדוּ שֶׁל נְמָשִׁי רוֹכֵב,⁷¹⁹ כִּי בְּשִׁגְעוֹן יִנְהֵג (אוֹפֵן הַרְכִּיבָה דוּמָה לָאוֹפֵן שָׁבוּ רוֹכֵב יְהוּא)

705 תרגום.

706 תרגום.

707 תרגום.

708 מצודות.

709 מצודות.

710 מצודות.

711 מצודות.

712 מצודות.

713 מצודות.

714 מצודות.

715 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

716 מצודות.

717 מלבי"ם: כאן כתוב שהרוכב בא אליהם בעוד שאצל הרוכב הראשון כתוב שהוא הגיע עד הם. הסיבה לשינוי

היא שהרוכב הראשון חשש מכיוון שהוא לא ידע מה מטרת יהוא. הרוכב השני שראה שלא קרה דבר לרוכב

הראשון לא חשש יותר.

718 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

719 מצודות.

משום שיהוא נוהג בפראות ובחוסר סדר (וכך גם רכבו אנשי השיירה)⁷²⁰: **וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוֹרֵם** אמר לאחד מעבדיו: **אֲסֹר** קשור את הסוסים למרכבה,⁷²¹ **וַיֹּאסֶר רֶכְבּוֹ** העבד קשר את הסוסים למרכבתו של יהוה, **וַיֵּצֵא יְהוָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאַחֲזִיחֵהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אִישׁ בְּרֶכְבּוֹ** יהוה מלך ישראל ואחזיה מלך יהודה יצאו כל אחד במרכבתו,⁷²² **וַיֵּצְאוּ לַקְרָאתָּהּ יְהוֹרֵם וְאַחֲזִיחֵהוּ יָצְאוּ לַקְרָאתָּהּ יְהוֹרֵם** ו**וַיִּמְצְאוּהוּ בַחֲלֻקַת נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי** יהוה ואחזיה פגשו את יהוה בנחלת נבות היזרעאלי,⁷²³ **וַיְהִי כִּפְרָאוֹת יְהוָה אֵת יְהוֹרֵם** כאשר יהוה ראה את יהוה, **וַיֹּאמֶר יְהוָה שָׁאֵל אֶת יְהוֹרֵם**: **הַשְּׁלוֹם יְהוֹרֵם** (יהוה שאל את יהוה) האם פניך לשלום או למלחמה, **וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲנֵה לַיהוָה**: **מָה הַשְּׁלוֹם** האם אתם בכלל ראויים לשלום?⁷²⁴ **עַד זְנוּנֵי אֵיזֶבֶל אִמְךָ וְכַשְׂפֵּי הָרָבִים** האם על העבודה זרה של איזבל אימך או על כשפי הרבים מגיע לך שלום?⁷²⁵ יהוה קרא לעבודה זרה גם כשפים, היות והיו משתמשים בכשפים כדי לעבוד עבודה זרה.⁷²⁶ **(כג) וַיְהִי כִּפְרָאוֹת יְהוָה יְדִיו יְהוֹרֵם** סובב את ידיו שאחזו ברסן של הסוס, כדי שהסוס יסתובב,⁷²⁷ **וַיִּנָּס יְהוֹרֵם בְּרַח מִיְהוָה**,⁷²⁸ **וַיֹּאמֶר אֵל אַחֲזִיחֵהוּ יְהוֹרֵם** אמר לאחזיה, **מִרְמָה אַחֲזִיחֵהוּ** יהוה הסתיר את כוונתו למרוד במירמה. יהוה הזהיר את אחזיה שיהוא מתכוון למרוד בו ושעד עכשיו הוא (יהוה) הסתיר את כוונתו האמיתית.⁷²⁹ **(כד) וַיְהוֹא מֶלֶא יְדוֹ בַקֶּשֶׁת** יהוה ירה בקשת בכל הכח שבידו (כדי שהחץ יעוף עם הרבה כח),⁷³⁰ **וַיִּף אֵת יְהוָה בֵּין זַרְעֵיו** החץ שיהוה ירה פגע בין שני זרועותיו של יהוה,⁷³¹ **וַיֵּצֵא הַחֲצִי מִלְּבוֹ** החץ יצא מליבו של יהוה,⁷³² **וַיִּכְרַע בְּרֶכְבּוֹ** יהוה היה במרכבה שלו וכרע שם על ברכיו (כתוצאה מפגיעת החץ)⁷³³. **(כה) וַיֹּאמֶר אֵל בְּדַקָּר** יהוה אמר אל בדקר, **שְׁלֹשׁוּ** בדקר היה אחד משריו של יהוה,⁷³⁴ **כִּי שָׂא הַשְּׁלֹכְהוּ בַחֲלֻקַת שְׂדֵה נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי** הרם את יהוה ותשליך אותו בנחלת נבות היזרעאלי,⁷³⁵ **כִּי זָכַר אֲנִי וְאַתָּה אֵת רַכְבִּים צְמֻדִים אַחֲרַי אַחֲאָב אָבִיו** (תשליך את יהוה בנחלת נבות היזרעאלי) כיוון שתזכור שאנחנו רכבנו צמודים זה לזה, אחרי אחאב אביו של יהוה,⁷³⁶ **וַיִּקְוֶן נֶשֶׂא עָלָיו אֵת הַמֶּשָׂא הַזֶּה** ואז ה' ניבא את אליהו על אחאב את הנבואה הזו, שה' יכרית את כל ביתו ושחלק מעונשו יבוא עליו בשדה נבות היזרעאלי (כפי שמיד נראה)⁷³⁷: **(כו) יְהוֹרֵם מִמֶּשֶׁךְ לַצֵּטֶט אֶת דְּבַר הַנְּבוּאָה שֶׁל אֵלֵיהוּ לְאַחֲאָב**: **אִם לֹא אֵת דְּמֵי נְבוֹת וְאֵת דְּמֵי בְנֵי רֵאִיתִי אֶמְשֵׁ רֵאִיתִי אֶת הַדָּם שֶׁל נְבוֹת וְאֵת דָּם בְּנֵי שֶׁהֲרַגְתָּ**

⁷²⁰ מצודות.

⁷²¹ מצודות.

⁷²² מלבי"ם: היציאה מהעיר הייתה בגלל שהם חששו להישאר בתוך העיר.

⁷²³ תרגום.

⁷²⁴ מצודות.

⁷²⁵ מצודות.

⁷²⁶ דעת מקרא.

⁷²⁷ מצודות.

⁷²⁸ מצודות.

⁷²⁹ מצודות.

⁷³⁰ מצודות.

⁷³¹ תרגום.

⁷³² תרגום.

⁷³³ מצודות.

⁷³⁴ מצודות.

⁷³⁵ תרגום.

⁷³⁶ מצודות. רד"ק התלבט אם הכוונה היא שהם רכבו צמודים זה לזה או שהכוונה היא שהם רכבו באותה

המרכבה.

⁷³⁷ מצודות.

יחד עם נבות,⁷³⁸ נָאִם יְקִיָּק כִּךְ נִיבֵא אוֹתִי ה', וְשִׁלְמֹתַי לְךָ בַחֲלָקָה הַזֹּאת ואני (הי) אשלם לך את עונשך בחלקת האדמה הזאת, בנחלה של נבות,⁷³⁹ נָאִם יְקִיָּק אלה הם דברי ה', וְעַתָּה עֲכָשִׁיו, לאחר ששמענו את דברי הנבואה של אליהו, ואנחנו מבינים שזהו רצון ה',⁷⁴⁰ שָׂא הַשְּׁלֵכָהוּ בַחֲלָקָה כְּדָבָר יְקִיָּק תִּיטוֹל את יהורם ותשליך אותו בנחלת נבות כמו שה' אמר שיקרה⁷⁴¹: (כז) וְאַחֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה רָאָה אַחֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה רָאָה שִׁיחֻא הֶרֶג אֶת יְהוֹרָם וְהוּא הִבִּין שִׁיחֻא יִהְיֶה גַם אוֹתוֹ,⁷⁴² וַיֵּנֶס דְּרָךְ בֵּית הַגֶּזֶן אַחֲזִיָּה בֶרַח דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁהִייתָה בּו גִּינָה,⁷⁴³ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו יְהוּא יְהוּא רֹדֵף אַחֲרֵי אַחֲזִיָּה, וַיֹּאמֶר יְהוּא אִמֵּר לַעֲבָדָיו: גַּם אַתָּה הִכְהוּ אֶל הַמֶּרְכָּבָה תִּכּוּ גַם אֶת אַחֲזִיָּה כִשְׁהוּא יוֹשֵׁב בַּמֶּרְכָּבָה, הִיֹּת וְהוּא עוֹבֵד עוֹבֵד זֶרָה כַּאֲחָאָב וְהוּא גַם מִצֹּאצְאָיו שֶׁל אַחָאָב (אֲבִיו יְהוֹרָם הִיָּה נְשׁוּי לַעֲתִלְיָה בֵּיתוֹ שֶׁל אַחָאָב),⁷⁴⁴ בְּמַעֲלָה גּוֹר יְהוּא הִיכָה אֶת אַחֲזִיָּה בַּמֶּקוֹם שֶׁנִּקְרָא מַעֲלָה גּוֹר, מִשׁוֹם שֶׁשֶּׁם תִּפְסוּ אוֹתוֹ עֲבָדָיו שֶׁל יְהוּא,⁷⁴⁵ אֲשֶׁר אֶת יְבַלְעֵם מַעֲלָה גּוֹר נִמְצָא בַּסִּמּוּךְ לַמֶּקוֹם שֶׁנִּקְרָא יְבַלְעֵם,⁷⁴⁶ וַיֵּנֶס מִגְדּוֹ (אַחֲרֵי שִׁיחֻא הִכָּה אֶת אַחֲזִיָּה) אַחֲזִיָּה בֶרַח בְּעוֹדוֹ גּוֹסֵס לַמֶּקוֹם שֶׁנִּקְרָא מַגִּידוֹ,⁷⁴⁷ וַיָּמָת שָׁם אַחֲזִיָּה מֵת בַּגִּלָּל שֶׁהוּא הַצֵּטְרָף לַיהוֹרָם בַּמַּעֲשֵׂי שֶׁהָיוּ בִּרְמוֹת גַּלְעָד וּבִזְרַעַל (אֵךְ בַּפּוֹעַל אַחֲזִיָּה מֵת מִפְּצִיעֵתוֹ בְּשׁוּמְרוֹן)⁷⁴⁸: (כח) וַיִּרְכְּבוּ אוֹתוֹ עֲבָדָיו יְרוּשָׁלַיִם עֲבָדָיו שֶׁל אַחֲזִיָּה הִרְכִּיבוּ אוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם,⁷⁴⁹ וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בַּקְּבָרָתוֹ עֲבָדָיו שֶׁל אַחֲזִיָּה קִבְּרוּ אֶת אַחֲזִיָּה בַּקְּבָר שֶׁהוּא הַכִּין לַעֲצָמוֹ עוֹד בַּחֲיָיו,⁷⁵⁰ עַם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד הַקְּבָר הִיָּה בְּעִיר דָּוִד סִמּוּךְ לַקְּבָרֵי אֲבוֹתָיו שֶׁל אַחֲזִיָּה: (כט) וּבִשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרִי שָׁנָה לַיּוֹרָם בֶּן אַחָאָב מֶלֶךְ אַחֲזִיָּה עַל יְהוּדָה בִּשְׁנָה בְּאַחַת עֶשְׂרִי לַמַּלְכוּת יְהוֹרָם בֶּן אַחָאָב עַל יִשְׂרָאֵל, מֶלֶךְ אַחֲזִיָּה עַל יְהוּדָה. אֲמַנֵּם יְהוֹרָם בֶּן יְהוֹשֻׁפָט (אֲבִיו שֶׁל אַחֲזִיָּה) לֹא מֵת עַד שְׁנַת הַשְּׁתַּיִם עֶשְׂרִי לַמַּלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹרָם בֶּן אַחָאָב, אֵךְ אַחֲזִיָּה בֶּן יְהוֹרָם מֶלֶךְ שְׁנָה אַחַת בַּחֲיָיו אֲבִיו⁷⁵¹: (ל) וַיָּבֹא יְהוּא יִזְרְעֵאלִי יְהוּא הִגִּיעַ לִזְרַעַל, וַאֲיִזְבֵּל שָׁמָעָה אִיזְבֵּל שָׁמָעָה שִׁיחֻא מֵרַד בִּיהוֹרָם, וְהָשֵׁם בַּפּוֹדַי עֵינָיָה אִיזְבֵּל שְׁמָה אִיפּוֹר בְּעֵינָיָה,⁷⁵² וְהִיטֵב אֶת רֵאשִׁיָּה אִיזְבֵּל קִישְׁטָה אֶת רֵאשִׁיָּה בַּצַּעֲפִי וְכָל מִינֵי קִישׁוּטִים אַחֲרָיִם כִּדִּי לַמְּצוּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוּא, כִּדִּי שִׁיחֻא לֹא יִהְיֶה אוֹתָהּ,⁷⁵³ וְהִשְׁקֶף בְּעַד הַחַלּוֹן אִיזְבֵּל הַסֵּתֵכְלָה דֶּרֶךְ

⁷³⁸ רד"ק בפירושו הראשון. בפירושו השני: את דמי בניו של נבות שהיו ראויים לצאת ממנו לולא הרגת אותו. ובשם אביו: הכוונה היא לגזל שגזל את נבות. לגבי פירוש המילה אמש, כך כתב רד"ק אך בשם התרגום כתב שהכוונה היא שהוא ראה את הדבר קורה לא מזמן.

⁷³⁹ מצודות.

⁷⁴⁰ מצודות.

⁷⁴¹ מצודות.

⁷⁴² דעת מקרא.

⁷⁴³ תרגום.

⁷⁴⁴ מצודות.

⁷⁴⁵ מצודות + רש"י.

⁷⁴⁶ מצודות.

⁷⁴⁷ מצודות.

⁷⁴⁸ מצודות. רד"ק: במגידו הפך אחזיה למשותק אך הובילו אותו לשומרון ושם הוא מת.

⁷⁴⁹ תרגום.

⁷⁵⁰ מצודות.

⁷⁵¹ רש"י. רד"ק: היו שתי שנים שהיו מקוטעות. כמו כן הסביר רד"ק שהסיבה שהנביא כתב זאת למרות שהדברים כבר נכתבו לפני כן היא כדי לומר לנו שבגלל חטאיו של אחזיה, הוא מלך רק שנה אחת.

⁷⁵² מצודות.

⁷⁵³ מצודות. רש"י כתב שאיזבל קיימתה שיהוא יתחנן איתה. רלב"ג: איזבל עשתה זאת כדי להחזיק את המלוכה בגאווה עד הרגע האחרון. מלבי"ם: איזבל קיימתה שאחד השרים יעזור לה במרד.

החלון⁷⁵⁴: (לא) וַיְהִי בַּבֶּשֶׁר יְהוָה נִכְנַס בְּשַׁעַר הַיַּחַד הַמֶּלֶךְ,⁷⁵⁵ וַתֹּאמֶר אִיזְבֵּל שְׂאֵלָה אֶת יְהוָה:
הַשְּׁלוֹם הָאֵם תִּרְצָה לְהִיּוֹת אִתִּי בִּיחְסֵי שְׁלוֹם,⁷⁵⁶ זְמִרֵי הַדָּג אֲדַנְּיֹו אִין זֶה דְּבַר חֲדָשׁ שְׁמַרְדַּת בְּאֲדוֹנָךְ שֶׁהִרִי
גַם זְמִירֵי מֶרֶד בְּאֵלָה, וְאִין בְּכַךְ כָּל חִידוּשׁ וְכָל דְּבַר רַע⁷⁵⁷: (לב) וַיִּשְׂא פָּנָיו אֶל הַחֲלוֹן יְהוָה הָרִים אֶת פְּנֵיו
לְעֵבֶר הַחֲלוֹן,⁷⁵⁸ וַיֹּאמֶר יְהוָה שְׂאֵל, מִי אֲתִי מִי מִי יִכּוֹל לְעֹזוֹר לִי,⁷⁵⁹ וַיִּשְׁקִיפוּ אֵלָיו שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה סָרִיסִים
הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה שְׂרִים שֶׁהִבִּיטוּ אֶל יְהוָה דְּרַךְ הַחֲלוֹן וּבְכַךְ הֵם כְּאִילוֹ הֵם אָמְרוּ לִיהוָה שֶׁהֵם יַעֲזְרוּ לוֹ⁷⁶⁰:
(לג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַר לְשָׂרִים שְׁבֹאוּ לְעֹזְרָתוֹ, שְׁמַטְוֶה תְּפִילוֹ אֶת אִיזְבֵּל דְּרַךְ הַחֲלוֹן,⁷⁶¹ וַיִּשְׁמְטוּהָ הַשְּׂרִים
הִפִּילוּ אֶת אִיזְבֵּל דְּרַךְ הַחֲלוֹן, וַיִּזְוּ מִדְּמָה אֶל הַקִּיר וְאֶל הַסּוּסִים דְּמָה שֶׁל אִיזְבֵּל נָטַף עַל קִיר הַיַּחַד הַמֶּלֶךְ וְעַל
הַסּוּסִים,⁷⁶² וַיִּרְמְסֶנָּה יְהוָה רִמַּס אֶת גּוֹפְתָהּ שֶׁל אִיזְבֵּל כְּדִי לוֹוֹדָא שֶׁהִיא בְּאֵמֶת מֵתָה⁷⁶³: (לד) וַיָּבֵא יְהוָה
נִכְנַס לְהַיַּחַד הַמֶּלֶךְ,⁷⁶⁴ וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה יְהוָה אָכַל וְשִׂתָּה (וְלֹא הָיָה בְּצַעַר עַל שֶׁהִרְגָה אֶת יְהוֹרָם, אַחֲזִיָּה וְאֶת
אִיזְבֵּל), וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַר לְשָׂרִים: פְּקֹדוּ נָא אֶת הָאֲרוּרָה הַזֹּאת וְקַבְּרוּהָ זִכְרוּ עִשְׂיוֹ אֶת אִיזְבֵּל הָאֲרוּרָה
וְתִקְבְּרוּ אוֹתָהּ,⁷⁶⁵ כִּי בֵּת מֶלֶךְ הִיא (תִּקְבְּרוּ אֶת אִיזְבֵּל) כִּיּוֹן שֶׁאִיזְבֵּל הִיא בֵּת מֶלֶךְ, וְאִין לְבֹזוֹת אוֹתָהּ
לְאַחַר מִיתָתָהּ⁷⁶⁶: (לה) וַיֵּלְכוּ לְקַבְּרָהּ הַשְּׂרִים הִלְכוּ לְקַבֵּר אֶת אִיזְבֵּל, וְלֹא מָצְאוּ בָּהּ כִּי אֵם הִגְלָגְלַת
וְהָרְגָלִים וְכַפּוֹת הַיָּדִים הַשְּׂרִים לֹא מָצְאוּ אֶת גּוֹפְתָהּ הַשְּׁלֵמָה שֶׁל אִיזְבֵּל, אֲלֵא הֵם מָצְאוּ רַק אֶת הַגּוֹלְגוֹלֶת,
הַרְגָלִים וְכַפּוֹת הַיָּדִים (וְאִילוֹ אֶת שְׂאֵר הַגּוֹף אָכְלוּ הַכְּלָבִים)⁷⁶⁷: (לו) וַיִּשְׁבּוּ וַיִּגִּידוּ לוֹ הַשְּׂרִים חֲזָרוּ וְאָמְרוּ
לִיהוָה שֶׁלֹּא מָצְאוּ אֶת שְׂאֵר הַגּוֹף, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ הֵם לֹא קִבְּרוּ מִמֶּנָּה דְּבַר,⁷⁶⁸ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַר לְשָׂרִים: דְּבַר
יִקְוֶה הוּא אֲשֶׁר דְּבַר בְּיַד עֲבָדוֹ אֲלֵיהֶם הַתְּשִׁבִי אִין הַדְּבַר בְּמִקְרָה, אֲלֵא שֶׁעֲשִׂיּוֹ הַתְּקִימוּ דְּבַר ה' שֶׁאֲמַר
אֶל עֲבָדוֹ אֲלֵיהֶם,⁷⁶⁹ לֵאמֹר כֵּךְ אֲמַר ה' לֵאלֹהֵינוּ הַנְּבִיא בְּדַבְרֵי נְבוֹאוֹתָיו: בְּחֻלְק יִזְרְעָאֵל יֵאָכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת
בֶּשֶׂר אִיזְבֵּל (ה' אֲמַר לֵאלֹהֵינוּ) בְּנַחֲלַת יִזְרְעָאֵל הַכְּלָבִים יֵאָכְלוּ אֶת בְּשָׂרָהּ שֶׁל אִיזְבֵּל: (לז) וְהִיָּתָה נְבִלַת
אִיזְבֵּל שְׂאֵר הַגּוֹף שֶׁל אִיזְבֵּל שֶׁלֹּא נִמְצָא,⁷⁷¹ כְּדָמָן עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֻלְק יִזְרְעָאֵל יִהְיֶה כּוֹזֵב שֶׁמְפּוֹזֵר עַל פְּנֵי

754 מצודות.

755 תרגום.

756 מצודות.

757 מצודות. רלב"ג: איזבל אמרה זאת בגאווה, ורצתה להשפיל את יהוא. מלבי"ם: איזבל אמרה ליהוא שלמרות שזמרי מרד והרג את אלה, ישראל לא המליכו אותו.

758 תרגום.

759 מצודות.

760 מצודות.

761 מצודות. רד"ק: יש בכך מידה כנגד מידה. כשם שהיא סקלה את נבות, כך התקיים גם בה מעין דין סקילה.

762 מצודות.

763 רלב"ג.

764 תרגום.

765 מצודות + תרגום.

766 מצודות. רד"ק: הסיבה שיהוא תלה את הצורך לכבד את איזבל בכך שהיא עצמה הייתה בת של מלך גוי ולא תלה את הצורך בכבוד בכך שהיא הייתה אשת אחאב היא בגלל שהיא גרמה לאחאב שימות.

767 מצודות.

768 רד"ק. כמו"כ הביא את דברי המדרש שהסיבה שנשאר מגופתה של איזבל הגולגולת והרגליים היא משום שעל ידיהם היא הייתה רוקדת לפני חתנים. לפי המדרש קברו השרים את ראשה ורגליה.

769 מצודות.

770 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

771 מצודות.

השדה שנמצא בנחלת יזרעאל, שאר גופתה של איזבל יהיה מפוזר בנחלת יזרעאל,⁷⁷² אֲשֶׁר לֹא יֹאמְרוּ שְׂלֵא יֹאמְרוּ עַל גּוֹפְתָהּ, זֹאת אִיזָבֵל שְׂזוּהִי אִיזָבֵל. יהוא אמר שגופתה של איזבל יהיה מפוזר וכך לא יהיה מישהו שיוכל לומר על גופתה שזאת היא גופתה של איזבל משום שלא יצליחו לזהו ממנה דבר⁷⁷³:

מלכים ב פרק י

(א) וְלֹא־אֲחָב שְׁבַעִים בָּנִים בְּשֹׁמְרוֹן לֹא־אֲחָב הָיוּ שְׁבַעִים (70) בָּנִים שָׁגְרוּ בְעִיר שׁוֹמְרוֹן, וַיִּכְתֹּב יְהוּא סְפָרִים וַיִּשְׁלַח שֹׁמְרוֹן אֶל שָׂרֵי יִזְרְעֵאל הַזְּקֵנִים יְהוּא כֹתֵב אִיגְרוֹת וּשְׁלַח אוֹתָם לְשָׂרֵי יִזְרְעֵאל שֶׁהָיוּ זָקֵנִים וּמְמוֹנִים עַל הָעָם,⁷⁷⁴ וְאֵל הָאֲמֹנִים אֲחָב וְכֵן שְׁלַח יְהוּא אֶת הַסְּפָרִים לְאֲנָשִׁים הַמְמוֹנִים לְגַדֵּל אֶת בְּנֵי שֶׁל אֲחָב,⁷⁷⁵ לְאֹמֵר כֹּךְ כֹּתֵב יְהוּא בְּסִפְרִים⁷⁷⁶: (ב) וְעַתָּה כָּבֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֵיכֶם (תְּחִילָה כֹתֵב יְהוּא דְבָרֵי שְׁלוֹם בְּאִיגְרָת) וְעַכְשֵׁיו, מִה שֶׁאֲנִי רוֹצֵה לֹמַר אֵלֵיכֶם הוּא שֶׁכֹּאֲשֶׁר הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה יִגְעוּ אֵלֵיכֶם,⁷⁷⁷ וְאֵתְכֶם בְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם וּנְמַצְאִים אֵתְכֶם בְּנֵי אֲחָב, שֶׁהֵם יוֹרְשֵׁי הַמְּלוּכָה,⁷⁷⁸ וְאֵתְכֶם הֶרְכָּב וְהַסּוּסִים וְכֵן נִמְצְאִים אֵתְכֶם מְרַכְּבוֹת וְסוּסִים,⁷⁷⁹ וְעִיר מְבַצֵּר וְכֵן אֵתְכֶם נִמְצְאִים בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן שֶׁהִיא עִיר מְבוצֵרָת,⁷⁸⁰ וְהַנְּשִׁק וַיִּשׁ בִּידְכֶם כְּלֵי נֶשֶׁק, כֹּךְ שֵׁשׁ לָכֶם אֶת כָּל הַתְּנָאִים לְצַאת נֹגֵד לְמַלְחָמָה וּלְנֹצַח בֵּה⁷⁸¹: (ג) וְרֵאִיתֶם הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר מִבְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם תִּבְחָרוּ מִבֵּין שְׁבַעִים בְּנֵי אֲחָב אֶת הַבֵּן שֶׁהוּא הַכִּי מוֹצֵלַח בְּעֵינֵיכֶם,⁷⁸² וְשִׁמַּתֶּם עָלָיו כֶּסֶף אָבִיו וְתַמְלִיכוּ אוֹתוֹ בְּמִקּוֹם אָבִיו, וְהִלַּחְמוּ עַל בֵּית אֲדֹנֵיכֶם וְתִלְחַמוּ נֹגֵד בְּעִבּוֹר בֵּית אֲדֹנֵיכֶם. יְהוּא רָצָה לְבַדּוֹק אִם מִנְהִיגֵי שׁוֹמְרוֹן יִהְיוּ נֹאֲמָנִים לְאֲחָב וְצֹאצְאָיו אוֹ שֶׁהֵם יִעֲבְרוּ לְצִידוֹ, וְלָכֵן הִצִּיעַ לָהֶם לְהִלָּחֵם נֹגֵד, וְכֹךְ הוּא יִרְאֶה אֶת תְּגוּבַתֶּם⁷⁸³: (ד) וַיִּרְאוּ מְאֹד מְאֹד שָׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאוֹמְנֵי בְּנֵי אֲחָב פָּחְדוּ מְאוֹד,⁷⁸⁴ וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאוֹמְנֵי אֲחָב אָמְרוּ: הִנֵּה שְׁנֵי הַמְּלָכִים לֹא עֹמְדֵי לְפָנָיו הָרִי שְׁנֵי מְלָכִים, יְהוֹרֵם וְאַחֲזִיָּה, לֹא עֹמְדֵי לְפָנָיו הוּא וְהַפְּסִידוּ לוֹ,⁷⁸⁵ וַאֲיֵךְ נִעְמַד אֲנַחְנוּ וְאִם הֵם לֹא הִצְלִיחוּ לְעֹמֹד וְלְהִלָּחֵם מֹול יְהוּא, אִיךְ אֲנַחְנוּ נִנְצַח אוֹתוֹ בְּמַלְחָמָה⁷⁸⁶: (ה) וַיִּשְׁלַח אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת (שֶׁלְּחוּ שְׁלִיחִים) מִי שֶׁהִיָּה מְמוֹנָה עַל בֵּית הַמֶּלֶךְ, מִי שֶׁהִיָּה מְמוֹנָה עַל בֵּיתוֹ שֶׁל אֲחָב,⁷⁸⁷ וְאֲשֶׁר עַל הָעִיר וּמִי שֶׁהִיָּה מְמוֹנָה עַל הָעִיר שׁוֹמְרוֹן (שֶׁלַח שְׁלִיחִים עִם הַמְמוֹנָה עַל בֵּיתוֹ שֶׁל אֲחָב),⁷⁸⁸ וְהָאֲמֹנִים וְכֵן הַשְּׂרִים

772 מצודות.

773 מצודות.

774 תרגום.

775 מצודות.

776 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

777 מצודות.

778 מצודות.

779 מלבי"ם: יש כאן משפט דו משמעי: מצד אחד יש לאנשי שומרון כלי נשק ומרכבות ומצד שני העם לא איתם.

780 תרגום.

781 מצודות.

782 תרגום.

783 מצודות.

784 תרגום.

785 רש"י.

786 תרגום.

787 מצודות.

788 רלב"ג.

הזקנים והאנשים שהיו ממונים לגדל את בני אחאב (שלחו שליחים), אֵל־יְהוָה שלחו שליחים אל יהוא, לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרוּ הַשְּׁלִיחִים לַיהוָה: עֲבַדְיָה אֲנַחְנוּ וְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֵינוּ נַעֲשֶׂה אֲנַחְנוּ הַעֲבָדִים שֶׁלָּךְ וְנַעֲשֶׂה כָל מַה שֶׁאַתָּה תֹּאמַר לָנוּ לַעֲשׂוֹת,⁷⁸⁹ לֹא נִמְלִיךְ אִישׁ אֲנַחְנוּ לֹא נִמְלִיךְ עָלֵינוּ אֶף אֶחָד מִבְּנֵי בְנוֹ שֶׁל אַחְאָב, הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה וְאַתָּה תַעֲשֶׂה אֶת מַה שְׁטוֹב בְּעֵינֶיךָ: (ו) וַיִּכְתַּב אֲלֵיהֶם סֵפֶר שְׁנִית יְהוָה כְּתָב אֶל שְׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאוֹמְנֵי בְנֵי אַחְאָב אִיגַרְתָּ נּוֹסֶפֶת,⁷⁹⁰ לֵאמֹר וְכֹךְ כְּתָב יְהוָה בְּאִיגַרְתָּ הַשְּׁנִיָּה שֶׁשָּׁלַח:⁷⁹¹ אִם לִי אַתֶּם אִם אֵתֶם נִכְנַעִים לִי,⁷⁹² וְלִקְלֵי אַתֶּם שְׁמַעִים וְאִם אֵתֶם שׁוֹמְעִים בְּקוֹלִי, קַחוּ אֶת רְאִשֵׁי אַנְשֵׁי בְנֵי אֲדֹנֵיכֶם תִּיקְחוּ אֶת הָרָאשִׁים שֶׁל בְּנֵי אַחְאָב, לְאַחַר שֶׁתִּכְרַתוּ אֶת הָרָאשׁ מִגּוֹפּוֹתֵיהֶם, וּבֹאוּ אֵלַי כְּעַת מִחָר וְתִבּוֹאוּ אֵלַי עִם רְאִשֵׁיהֶם מִחָר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בְּהָ אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים עִכְשָׁיו, בְּעוֹד בְּדִיוֹק עֹשְׂרִים וְאַרְבַּע שְׁעוֹת,⁷⁹³ יִזְרְעֵאלָהּ (תִּבּוֹאוּ אֵלַי) לִיזְרְעֵאל, וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁבַעִים אִישׁ אֶת גְּדֹלֵי הָעִיר מִגְּדֹלִים אוֹתָם אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא אַחְאָב יֵשׁ שְׁבַעִים בְּנִים, וְשִׁגְדוּלֵי הָעִיר מִגְּדֹלִים אוֹתָם, כֹּךְ שֶׁלֹּא תוֹכְלוּ לְהַחֲבִיא אֶף אֶחָד מֵהֶם, כִּיּוֹן שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּדִיוֹק מֵיהֶם בְּנֵי שֶׁל אַחְאָב⁷⁹⁴: (ז) וַיְהִי כִּבְנֵי הַסֵּפֶר אֲלֵיהֶם כְּאֲשֶׁר אִיגַרְתָּ הַשְּׁנִיָּה הַגִּיעָה אֶל שְׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאֶל אוֹמְנֵי אַחְאָב,⁷⁹⁵ וַיִּקְחוּ אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ שְׂרֵי יִזְרְעֵאל וְהַאוֹמְנִים לִקְחוּ אֶת בְּנֵי אַחְאָב, וַיִּשְׁחָטוּ שְׁבַעִים אִישׁ שְׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאוֹמְנֵי אַחְאָב שֶׁחָטוּ אֶת שְׁבַעִים בְּנֵי אַחְאָב, וַיִּשְׁמְּוּ אֶת רְאִשֵׁיהֶם בְּדוֹדֵים שְׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאוֹמְנֵי אַחְאָב שְׁמוֹ אֶת רְאִשֵׁי בְנֵי אַחְאָב בְּכָלִים גְּדוֹלִים,⁷⁹⁶ וַיִּשְׁלְחוּ אֵלָיו יִזְרְעֵאלָהּ שְׂרֵי יִזְרְעֵאל שֶׁלְּחוּ אֶת הָרָאשִׁים שֶׁל בְּנֵי אַחְאָב לַיהוָה שֶׁהִיא בִיזְרְעֵאל: (ח) וַיִּבְּא הַמֶּלֶךְ הַשְּׁלִיחַ הַגִּיעַ אֶל יְהוָה, וַיִּגְדֵּל לוֹ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרָה הַשְּׁלִיחַ לַיהוָה בְּדַבְּרֵי: ⁷⁹⁷ הִבִּיאוּ רְאִשֵׁי בְנֵי הַמֶּלֶךְ הַשְּׁלִיחִים שֶׁל שְׂרֵי יִזְרְעֵאל וְאוֹמְנֵי אַחְאָב הִבִּיאוּ אֵלַיךְ אֶת הָרָאשִׁים שֶׁל שְׁבַעִים בְּנֵי אַחְאָב, וַיֹּאמֶר יְהוָה אִמְרָה לְעַבְדָּיו: שִׁמּוּ אֶתֶם שְׁנֵי צַבָּרִים פְּתַח הַשַּׁעַר שִׁמּוּ אֶת רְאִשֵׁי בְנֵי אַחְאָב בְּשֵׁתֵי עֵרִימוֹת בְּפֶתַח הַשַּׁעַר שֶׁל הֵיכַל הַמֶּלֶךְ,⁷⁹⁸ עַד הַבִּקְרָה הָעֵרִימוֹת יִהְיוּ בְּפֶתַח הַשַּׁעַר שֶׁל הֵיכַל הַמֶּלֶךְ עַד הַבּוֹקֵר, כְּדֵי שֶׁכָּל הָעָם יִרְאוּ אוֹתוֹ⁷⁹⁹: (ט) וַיְהִי בְּבִקְרָה כִּשְׁהִיגֵעַ הַבּוֹקֵר, וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֵד יְהוָה יֵצֵא וְנַעֲמַד פֶּתַח הֵיכַל הַמֶּלֶךְ,⁸⁰⁰ וַיֹּאמֶר אֵל כָּל הָעָם יְהוָה אִמְרָה לְעַם שֶׁעָמַד בְּפֶתַח הֵיכַל הַמֶּלֶךְ: צַדִּיקִים אַתֶּם חוֹשְׁבִים שֶׁאַתֶּם צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי הֵיטֵב וְאֲנִי מִרְדְּתִי הִרְגַתִּי אֶת יְהוֹרָם?⁸⁰¹ הֲיֵנָה אֲנִי קִשְׁרָתִי עַל אֲדֹנָי וְאַהֲרָגְהוּ אֲנִי רַק מִרְדְּתִי בְּמֶלֶךְ יְהוֹרָם וְהִרְגַתִּי אוֹתוֹ,⁸⁰² וְכֵּן הִכָּה אֶת כָּל אֱלֹהִים אֲבָל מִי

789 תרגום.

790 תרגום.

791 תרגום.

792 מצודות.

793 מצודות.

794 מצודות.

795 תרגום.

796 מצודות.

797 עפ"י הגר"א בפירושו לפרקי הושע פרק א' פסוק א'.

798 מצודות.

799 מצודות.

800 דעת מקרא.

801 מצודות. מלבי"ם: יהוא יוצא מנקודת הנחה שעם ישראל הוא עם צדיק ולכן לא ייתכן שעם שלם יעשה מעשה שהוא בניגוד לתורה. ההלכה אומרת שאם באו בדרישה לאנשים מישראל שימסרו להם מישהו או שיהרגו את כולם, חייבים כולם ליהרג, אלא אם אותו שנדרש חייב מיתה כשבע בן בכרי. המסקנה העולה מכאן היא שאם אנשי שומרון מסרו את בני אחאב, סימן שהם היו חייבים מיתה כשבע בן בכרי.
802 רש"י.

הרג את כל שבעים בניו של אחאב? הרי אנשי שומרון הרגו אותם ומכך אנחנו יכולים להסיק שבשמיים גזרו על בית אחאב שיושמד⁸⁰³: (י) דָּעוּ אֶפּוֹא תדעו עכשיו,⁸⁰⁴ כִּי לֹא יִפְּל מִדְּבַר יִקְוֶה אֲרִצָּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יִקְוֶה עַל בֵּית אַחְאָב שלא יהיה חסר דבר אחד מכל מה שאמר ה' שיקרה לבית אחאב,⁸⁰⁵ וַיִּקְוֶה עֲשֵׂה אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו אֱלֹהֵינוּ ה' עשה כמו שהוא (ה') אמר לאלהיו עבדו שהוא יעשה, שהוא ישמיד את כל צאצאיו של אחאב⁸⁰⁶: (יא) וַיֵּדָהּ יְהוָה אֶת כָּל הַנְּשָׂאִים לְבֵית אַחְאָב בְּיִזְרְעֵאל יהוא הרג את כל מי שנותר מצאצאיו של אחאב ביזרעאל,⁸⁰⁷ וְכָל גְּדָלָיו יהוא הרג גם את כל השרים של אחאב שלא הצטרפו אליו,⁸⁰⁸ וַיִּמְדְּעוּ (יהוא הרג גם את) קרוביו של אחאב,⁸⁰⁹ וַכְּהֲנִי (יהוא הרג גם את) הכהנים ששימשו את הבעל,⁸¹⁰ עַד בְּלֹתֵי הַשָּׂאִיר לוֹ שָׂרִיד (יהוא הרג את כל מי שהוזכר בפסוק) עד שהוא לא השאיר לאחאב שום שארית, שום זכר⁸¹¹: (יב) וַיָּקָם וַיָּבֵא וַיִּלְךָ שְׁמֵרוֹן יהוא קם והלך לעיר שומרון, הוּא בֵּית עֶקֶד הָרְעִים בְּדָרְךָ באמצע הדרך היה מקום, בית, שבו היו גוזזים את הצאן⁸¹²: (יג) וַיְהוּא מָצָא אֶת אָחִי אַחְזִיָּהוּ מִלֶּךְ יְהוּדָה יהוא מצא בבית עקד הרועים את בנו של אחזיה מלך יהודה,⁸¹³ וַיֹּאמֶר יהוא שאל את בנו של אחזיה: מִי אַתָּם מי אתם? וַיֹּאמְרוּ בני אחזיה ענו ליהוא: אָחִי אַחְזִיָּהוּ אֲנַחְנוּ אנחנו בניו של אחזיה, וַנֵּרֶד לְשָׁלוֹם בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְנֵי הַגְּבִירָה ירדנו לשאול בשלום בני אחאב ואיזבל (בני אחזיה לא ידעו שבני אחאב ואיזבל כבר נהרגו)⁸¹⁴: (יד) וַיֹּאמֶר יהוא ציווה את אנשיו: הַפְּשׂוּם חַיִּים תתפסו את בני אחזיה כשהם בחיים (היות ויהוא רצה להרוג אותם שלא בדרך מלחמה כדי להגדיל את מידת הנקמה בהם),⁸¹⁵ וַיַּתְּפֹשׂוּם חַיִּים אנשיו של יהוא תפסו את בני אחזיה כשהם היו בחיים, וַיִּשְׁחָטוּם אֵל בּוֹר בֵּית עֶקֶד אנשיו של יהוא שחטו את בני אחזיה והניחו אותם בבור שהיה בבית שבו גוזזים את הצאן,⁸¹⁶ אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אִישׁ סך הכל נהרגו ארבעים ושניים בני אחזיה, וְלֹא הָשָׂאִיר אִישׁ מֵהֶם יהוא לא השאיר שארית מבני אחזיה, היות וגם הם היו מבית אחאב⁸¹⁷: (טו) וַיִּלְךָ מִשָּׁם יהוא הלך מבית עקד הרועים, וַיִּמְצָא אֶת יְהוֹנָדָב בֶּן רִכְבַּ לְקִרְיָתוֹ יהוא מצא את יהונדב בן רכב שבא לקראתו,⁸¹⁸ וַיְבָרְכֵהוּ יהוא ברך את יהונדב בברכת שלום,⁸¹⁹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ יהוא שאל את יהונדב: הֲיֵשׁ אֶת לְבַבְךָ יִשְׂרָאֵל לְבָבִי עִם לְבַבְךָ האם

⁸⁰³ מצודות + רש"י. רד"ק: יהוא מרגיע את העם ואומר להם שהם אינם חייבים על דם צאצאיו של אחאב

משום שהכל היה גזירה משמים.

⁸⁰⁴ מצודות.

⁸⁰⁵ מצודות.

⁸⁰⁶ מצודות.

⁸⁰⁷ תרגום.

⁸⁰⁸ דעת מקרא.

⁸⁰⁹ מצודות.

⁸¹⁰ מצודות. תרגום: הכוונה היא לחבריו של אחאב.

⁸¹¹ מצודות.

⁸¹² מצודות. רש"י: מקום כינוס הצאן.

⁸¹³ מצודות. תרגום: באמת מדובר על האחים, אולם מצודות כנראה סובר שכל האחים של אחזיה כבר נהרגו.

⁸¹⁴ מצודות. רד"ק: הסיבה שהוזכרו בני הגבירה היא משום שאיזבל הייתה הדומיננטית בבית עד שגם אחאב

היה שומע בקולה.

⁸¹⁵ רד"ק.

⁸¹⁶ רלב"ג.

⁸¹⁷ מצודות.

⁸¹⁸ תרגום.

⁸¹⁹ רד"ק.

לבך ישר לאהוב אותי, כמו שליבי ישר כדי לאהוב אותך? האם אתה אוהב אותי כמו שאני אוהב אותך?⁸²⁰ **וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב** יהונדב ענה ליהוא: **יֵשׁ וַיֵּשׁ** לבי ישר ואוהב אותך (הכפל נועד כדי לחזק את הדבר),⁸²¹ **תִּנְהָא אֶת יָדְךָ** (יהונדב ממשיך בדבריו ליהוא) תושיט לי את היד ואעלה איתך על המרכבה,⁸²² **וַיִּתֵּן יָדוֹ** יהונדב הושיט את ידו ליהוא, **וַיַּעֲלֵהוּ אֵלָיו אֶל הַמֶּרְכָבָה** יהוא העלה את יהונדב אל המרכבה⁸²³: **(טז) וַיֹּאמֶר** יהוא אמר ליהונדב: **לָכֵּה אִתִּי** בוא איתי, **וּרְאֵה בְּקִנְאָתִי לִיקָוֶךָ** ותראה מה אעשה כשאקנא לך,⁸²⁴ **וַיִּרְכְּבוּ אֹתוֹ בְּרִכְבוֹ** עבדי יהוא הרכיבו את יהונדב על מרכבתו של יהוא: **(יז) וַיָּבֵא שְׁמֶרֶץ** יהוא בא אל העיר שומרון, **וַיִּף אֶת כָּל הַנְּשָׂאִים לְאַחָב בְּשֶׁמֶרֶץ** יהוא הרג את כל מי שנשאר בחיים ממשפחתו של אחאב בשומרון, **עַד הַשְּׂמִידוֹ כְּדָבָר יְקֹזֵק אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל אֱלֹהֵיו** יהוא היכה את כל משפחתו של אחאב עד שהוא השמיד את כולם כמו שה' אמר לאליהו בנבואה⁸²⁵: **(יח) וַיִּקְבֹּץ יְהוּא אֶת כָּל הָעָם** יהוא אסף את כל העם, **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם** יהוא אמר לעם: **אַחָב עֲבַד אֶת הַבַּעַל מָעַט יְהוּא יַעֲבֹדְנוּ הַרְבֵּה** צאצאיו של אחאב הושמדו בגלל שאחאב עבד את הבעל רק מעט. אני יהוא, אעבוד את הבעל הרבה, ולכן יבואו עליי דברים טובים⁸²⁶: **(יט) וַעֲתָה כָּל נְבִיאֵי הַבַּעַל כָּל עֲבָדָיו וְכָל כְּהֲנָיו קְרָאוּ אֵלַי תִּקְרְאוּ אֵלַי** עכשיו את כל נביאי הבעל, את כל כהני הבעל ואת כל עובדי הבעל,⁸²⁷ **אִישׁ אֶל יַפְקֹד** אף אחד מבין עובדי הבעל לא יהיה חסר,⁸²⁸ **כִּי זָבַח גָּדוֹל לִי לַבַּעַל** (תקראו לי לכל עובדי הבעל) כיוון שיש לי קרבן גדול להקריב אל הבעל,⁸²⁹ **כָּל אִשׁ יַפְקֹד לֹא יִחְיֶה** כל מי שעובד את הבעל ויהיה חסר – לא יחיה, אני אהרוג אותך,⁸³⁰ **וַיְהוּא עֹשֶׂה בְּעֵקֶבָה** יהוא נהג בחכמה ובהערמה,⁸³¹ **לְמַעַן הָאֲבִיד אֶת עֲבָדֵי הַבַּעַל** כדי שעל ידי תחבולה זו, יוכל להרוג את כל עובדי הבעל. יהוא רצה לאסוף אליו את כל עובדי הבעל כדי שיוכל להרוג אותם, ולכן ציווה על כל עובדי הבעל להתכנס באמתלא שהוא צריך להקריב קרבן גדול לבעל, כשמטרתו האמיתית הייתה לאסוף את כל עובדי הבעל ולהרוג אותם⁸³²: **(כ) וַיֹּאמֶר יְהוּא יְהוּא** יהוא ציווה: **קְדָשׁוּ עֲצָרָה לַבַּעַל** הזמינו יום, תקבעו יום, בו כולם יעצרו ויתאספו כדי להקריב את הקרבן לבעל,⁸³³ **וַיִּקְרְאוּ הַכְרִיזוּ** על יום מסוים בו היה מוטל על כל עובדי הבעל להתאסף⁸³⁴: **(כא) וַיִּשְׁלַח יְהוּא בְּכָל יִשְׂרָאֵל** יהוא שלח שליחים בכל ישראל כדי לקרוא להם להשתתף בעבודת הבעל, **וַיָּבֵאוּ כָּל עֲבָדֵי הַבַּעַל** כל עובדי הבעל הגיעו לעצרת, **וְלֹא נִשְׂאָר אִישׁ אֲשֶׁר לֹא בָא** לא נשאר אף אחד מעובדי הבעל שלא הגיע לעצרת, **וַיָּבֵאוּ בֵּית הַבַּעַל** כל עובדי הבעל

⁸²⁰ מצודות.

⁸²¹ מצודות. רד"ק העלה אפשרות נוספת שאת הפעם השנייה של המילה "יש" אומר יהוא, כחוזר כל תשובתו של יהונדב ואומר אם יש את אהבתך אליי – תעלה אליי אל המרכבה.

⁸²² רש"י. מצודות: התלבט אם הושטת היד נועדה לצורך עניין טכני של העלאת יהונדב על המרכבה או שהיא נועדה להיות מעין כריתת ברית. מהר"י קרא: יהונדב העלה את יהוא אליו אל המרכבה.

⁸²³ רד"ק.

⁸²⁴ מצודות.

⁸²⁵ תרגום.

⁸²⁶ מצודות.

⁸²⁷ תרגום.

⁸²⁸ מצודות.

⁸²⁹ מצודות.

⁸³⁰ מצודות.

⁸³¹ מצודות. רש"י: במרמה.

⁸³² מצודות.

⁸³³ מצודות.

⁸³⁴ מצודות.

הגיעו לבית הבעל, לבית שבו עבדו את הבעל, וַיִּמְלֵא בֵּית הַבַּעַל פֶּה לְפֶה בית הבעל התמלא באנשים מהפתח שבצד זה, עד הפתח שנמצא מולו, כלומר: כל בית הבעל היה מלא בעובדי הבעל⁸³⁵: **וַיֹּאמֶר לְאִשָּׁר עַל הַמִּלְתַּחָּה** יהוא אמר למי שהיה אחראי על המלתחה, המקום בו שמרו את בגדי כהני הבעל ואת בגדי עובדי הבעל,⁸³⁶ **הֲוִיצָא לְבוּשׁ לְכָל עַבְדֵי הַבַּעַל** תוציא לבוש מיוחד לעובדי הבעל (וכך יידעו כולם מי הם עובדי הבעל),⁸³⁷ **וַיִּצָא לָהֶם הַמִּלְבוּשׁ** האחראי על המלתחה תוציא את הלבוש המיוחד לעובדי הבעל: **(כג) וַיָּבֵא יְהוּא וַיהוֹנָדָב בֶּן רֵכָב בֵּית הַבַּעַל** יהוא ויהונדב בן רכב הגיעו אל בית הבעל, **וַיֹּאמֶר לְעַבְדֵי הַבַּעַל** יהוא אמר לעובדי הבעל: **חַפְּשׂוּ וְרֵאוּ פֶּן יֵשׁ פֹּה עַמְכֶם מְעַבְדֵי יְקֹוֹק** תבדקו ותראו אם יש כאן אנשים שעובדים את ה' (שמא הם באו כדי לראות את המעמד, ויהוא לא רצה להרוג גם אותם),⁸³⁸ **כִּי אִם עַבְדֵי הַבַּעַל לְבָדֶם** ואינני רוצה שיישאר פה אף אחד חוץ מעובדי הבעל, ולכן אם יש כאן אנשים שעובדים את ה' – עליהם לצאת מבית הבעל⁸³⁹: **(כד) וַיָּבֵאוּ לְעֵשׂוֹת זִבְחִים וְעֹלוֹת** עובדי הבעל הגיעו לבית הבעל כדי להקריב אל הבעל קרבנות שלמים וקרבנות עולה,⁸⁴⁰ **וַיְהוּא שָׁם לוֹ בַחֲוִי שְׂמוֹנִים אִישׁ** יהוא שם מחוץ לבית הבעל שמונים אנשים, **וַיֹּאמֶר** יהוא אמר לשמונים אנשים שהוא שם מחוץ לבית הבעל: **הָאִישׁ אֲשֶׁר יִמְלֹט מִן הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא עַל יְדֵיכֶם** אם ימלט אחד מהאנשים, מעובדי הבעל שאני מביא כדי שתשמרו עליהם שלא יברחו,⁸⁴¹ **נַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשׁוֹ** נפשו של אותו שומר שפשע ונתן לעובד הבעל לברוח, תהיה במקום הנפש של עובד הבעל שברח. כלומר: אם עובד בעל יברח מאחד השומרים, אותו שומר ימות⁸⁴²: **(כה) וַיְהִי כְּבָלְתוֹ לְעֵשׂוֹת הָעֹלָה** כשיהוא סיים להקריב את קרבן העולה לשם הבעל (ועכשיו כבר היה ברור שכל מי שנשאר היה עובד הבעל),⁸⁴³ **וַיֹּאמֶר יְהוּא לְרָצִים וְלִשְׁלִשִׁים** יהוא אמר לאנשים שרצים לפני מרכבתו ולשרים שהיו עימו:⁸⁴⁴ **בֹּאוּ הַכּוּם** תהרגו את עובדי הבעל, **אִישׁ אֶל יַצֵּא** אסור לתת לאף אחד מעובדי הבעל לצאת מבית הבעל, **וַיְכּוּם לְפִי חָרֵב** הרצים והשלישים הרגו את עובדי הבעל בפי החרב, בצידו הקמור של החרב,⁸⁴⁵ **וַיִּשְׁלְכוּ הָרָצִים וְהַשְּׁלִשִׁים** הרצים והשלישים השליכו את גופות עובדי הבעל,⁸⁴⁶ **וַיִּלְכוּ עַד עֵיר בֵּית הַבַּעַל** הרצים והשלישים הלכו לעיר עצמה של בית הבעל כדי להמשיך ולהשמיד את זכר הבעל מהעיר⁸⁴⁷: **(כו) וַיִּצְאוּ אֶת מִצְבּוֹת בֵּית הַבַּעַל** הרצים והשלישים הוציאו את הבסיס עליו עמד פסל הבעל,⁸⁴⁸ **וַיִּשְׂרְפוּהָ** הרצים והשלישים שרפו את פסל הבעל⁸⁴⁹: **(כז) וַיִּתְּצוּ אֶת מִצְבַּת הַבַּעַל** הרצים

835 מצודות.

836 מצודות.

837 מצודות.

838 מצודות.

839 מצודות.

840 תרגום.

841 מצודות.

842 מצודות.

843 מצודות.

844 מצודות.

845 תרגום ועיין בספר העקיבות התרגומית בתרגום אונקלוס עמוד 158.

846 רש"י. רד"ק: הכוונה שהרצים והשלישים הזדרזו ללכת במהירות אל העיר שבו היה בית הבעל.

847 תרגום.

848 מצודות.

849 תרגום.

והשלישים שברו את הבסיס עליו עמד פסל הבעל,⁸⁵⁰ ויהצו את בית הבעל והשלישים שברו את בית הבעל, וישמחו למוצאות הרצים והשלישים ייחדו את מקום בית הבעל למקום שבו יילכו לשירותים,⁸⁵¹ עד היום מקום זה משמש לשירותים גם בזמן כתיבת ספר מלכים, שנים רבות לאחר מעשה זה: (כח) וישמד יהוא את הבעל מישראל: (כט) רק חטאי ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל לא סר יהוא עגלי הזהב אשר בית אל ואשר בדרך מאחריהם יהוא רק המשיך בחטאים שירבעם בן נבט החטיא בהם את ישראל, דהיינו: הוא המשיך לעבוד את עגל הזהב שבבית אל ואת עגל הזהב שהיה בדרך (כיוון שגם הוא חשש שאם עם ישראל יעלה לרגל לבית המקדש, המלכות תחזור לממלכת יהודה)⁸⁵²: (ל) ויאמר יקוק אל יהוא ה' אמר ליהוא על ידי נביא (לפי חז"ל היה זה יונה הנביא),⁸⁵³ יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני בשכר שעשית מעשים שטובים בעיניי (הכוונה היא להשמדת הבעל),⁸⁵⁴ ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב וכן בשכר שעשית ככל מה שרציתי לעשות לבית אחאב, בשכר שהשמדת את בית אחאב, בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל ארבע דורות אחריו ימלכו על ישראל. צאצאיו שאחריו ימלכו על ישראל במשך ארבע דורות, עד שהבן של הנין שלך ימלוד: יהואחז, יואש, ירבעם בן יואש וזכריה⁸⁵⁵: (לא) ויהוא לא שמר ללכת בתורת יקוק אלהי ישראל ככל לבבו יהוא לא הלך בדרך של תורת ה' בכל לבבו. למרות שיהוא לא היה צריך לחשוש לבער את העגלים, משום שהובטח לו שארבע דורות אחריו עוד ימלכו על ישראל, הוא עדיין לא ביער את העגלים,⁸⁵⁶ לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל ובכל זאת (למרות ההבטחה שבניו ימלכו על ישראל ארבע דורות) יהוא לא סטה מדרכי ירבעם ולא השמיד את העגלים: (לב) בימים ההם החל יקוק לקצות בישראל באותם ימים, בימיו של יהוא, ה' התחיל להכרית אנשים מישראל,⁸⁵⁷ ויבס חזאל ככל גבול ישראל (ה' הכרית אנשין מישראל על ידי ש-) חזאל מלך ארם הרג אנשים מישראל לאורך כל גבול ישראל, ולא רק במקום אחד⁸⁵⁸: (לג) מן הירדן מזרח השמש ממזרח מעבר הירדן,⁸⁵⁹ את כל ארץ הגלעד ובכל חבל ארץ הגלעד, הגדי והראובני והמנשי בנחלת השבטים של גד, ראובן ומנשה, מערער אשר על נחל ארנן והגלעד והבשן בכל המקומות הללו: ערער שעל שפת נחל ארנון, הגלעד, הבשן, הכה חזאל אנשים מישראל: (לד) ויתר דברי יהוא וכל אשר עשה וכל גבורתו הלא הם פתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל: (לה) וישכב יהוא עם אבתיו ויקברו אתו בשמרון וימלך יהואחז בנו תחתיו: (לו) והימים אשר מלך יהוא על ישראל עשרים ושמנה שנה בשמרון:

⁸⁵⁰ מצודות.

⁸⁵¹ מצודות.

⁸⁵² מצודות + רש"י.

⁸⁵³ מצודות.

⁸⁵⁴ תרגום.

⁸⁵⁵ מצודות. חז"ל אומרים שבזכות שיהוא השמיד את בית אחאב שמלכו ארבע דורות, הוא זכה למלוכה לאורך

ארבע דורות.

⁸⁵⁶ מלבי"ם.

⁸⁵⁷ מצודות. רלב"ג: מי שיהוא הרג אותו שהיה מצאצאיו של אחאב – היה עתיד להימלט מחרב חזאל (כדברי

הנבואה של ה' לאלהיו)..

⁸⁵⁸ מצודות.

⁸⁵⁹ מצודות.

מלכים ב פרק יא

(א) וְעַתְלִיָּה אָם אֲחֻזִּיהוּ רְאֵתָה כִּי מֵת בְּנָה עֵתְלִיה, אמא של אחזיה, ראתה שיהוא הרג את אחזיה, וְתָקַם וְתֵאבֵד אֶת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה עֵתְלִיה קמה והרגה את כל צאצאיו של אחזיה שנשארו בחיים, כדי שהיא תמלוך ולא יערערו על שלטונה⁸⁶⁰: (ב) וְתִקַּח יְהוֹשֻׁבֵעַ בֵּית הַמֶּלֶךְ יוֹרָם אֲחֹת אֲחֻזִּיהוּ אֶת יוֹאָשׁ בֶּן אֲחֻזִּיָּה יְהוֹשֻׁבֵעַ שהייתה בתו של יהורם מלך יהודה ואחותו של אחזיה לקחה את יואש בנו של אחזיה, וְתִגְנֹב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַמוֹמְתִים יְהוֹשֻׁבֵעַ הגניבה, לקחה בסתר, את יואש בן אחזיה, מתוך שאר בניו של אחזיה שנהרגו על ידי עתליה, אֹתוֹ וְאֶת מִינְקָתוֹ יְהוֹשֻׁבֵעַ לקחה את יואש ואת המינקת שלו,⁸⁶¹ בְּחֹדֶר הַמְּטוֹת יְהוֹשֻׁבֵעַ החביאה את יואש ומינקתו בחדר המיטות שנמצא בבית המקדש,⁸⁶² וַיִּסְתְּרוּ אֹתוֹ מִפְּנֵי עֵתְלִיָּהוּ וְלֹא הוֹמָת יְהוֹשֻׁבֵעַ ומי שסייע לה, החביאו את יואש מפניה של עתליה לאורך זמן רב, וכך יואש לא נהרג יחד עם שאר אחיו⁸⁶³: (ג) וַיְהִי אֵתָהּ בֵּית יְקִנֹּק יוֹאָשׁ הִסְתַּתֵּר עִם יְהוֹשֻׁבֵעַ בבית המקדש, היות ויהושבע הייתה אשתו של יהוידע הכהן הגדול ומתוקף תפקדיה כאשת הכהן הגדול, היא שהתה בבית המקדש בחלק ניכר מזמנה,⁸⁶⁴ מִתְחַבֵּא שָׁשׁ שָׁנִים יוֹאָשׁ התחבא בחדר המיטות שבבית המקדש במשך שש שנים, וְעַתְלִיָּה מְלָכָה עַל הָאָרֶץ בִּשְׁשׁ הַשָּׁנִים שיוואש התחבא, עֵתְלִיָּה מְלָכָה עַל יְהוּדָה⁸⁶⁵: (ד) וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית בשנה השביעית להחבאת יואש,⁸⁶⁶ שָׁלַח יְהוֹיָדֵעַ יְהוֹיָדֵעַ הכהן הגדול שלח שליחים, וַיִּקַּח אֶת שְׂרֵי הַמְּאֹת (יהוידע שלח שליחים) לְקַרְוֵא וְלִקְחַת אֶת שְׂרֵי הַמְּאֹת שהיו מהכהנים והלויים,⁸⁶⁷ לְפָרִי וְלָרִיצִים וכן לקח יהוידע סוגים נוספים של שרים שנקראו "כרים" ו"רצים",⁸⁶⁸ וַיָּבֵא אֹתָם אֵלָיו בֵּית יְקִנֹּק יְהוֹיָדֵעַ הביא את השרים אליו לבית המקדש, וַיְכַרְתֵּם לָהֶם בְּרִית יְהוֹיָדֵעַ כרת ברית עם השרים שיהיו מאוחדים, שיעזרו לו להמליך את יואש,⁸⁶⁹ וַיִּשְׁבַּע אֹתָם בְּבֵית יְקִנֹּק בבית המקדש, יְהוֹיָדֵעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת הַשָּׂרִים שיהיו נאמנים ליוואש,⁸⁷⁰ וַיִּרְא אֹתָם אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ (לאחר כריתת הברית וההשבעה על כך) יְהוֹיָדֵעַ הראה לשרים את יואש: (ה) וַיִּצְיֹם לְאֹמֶר יְהוֹיָדֵעַ ציווה את השרים והכהנים שעבדו בבית המקדש ואמר להם: זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן כֹּךְ תַּעֲשׂוּ, הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי הַשָּׁבַת שְׁלִישׁ מֵהַמְּשֻׁמֶת שִׁבְעוֹב זֶה חַל הַתּוֹר שֶׁלָּה לַעֲבֹד בְּבֵית הַמֶּלֶךְ (כפי שנסביר בעז"ה בהמשך),⁸⁷¹ וְשְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ יִשְׁמְרוּ בְּבֵית

⁸⁶⁰ מצודות.

⁸⁶¹ מצודות.

⁸⁶² מצודות. לגבי זיהוי המקום המדויק של חדר המיטות נחלקו המפרשים. רש"י כתב שהכוונה היא לעלייה של קדש הקדשים. רד"ק כתב שהכוונה לחדר שהיה בעזרת הלויים או כהים ובשם חז"ל כתב שהכוונה היא לתאים או לבית המקדש עצמו.

⁸⁶³ רד"ק.

⁸⁶⁴ מצודות.

⁸⁶⁵ מצודות.

⁸⁶⁶ מצודות.

⁸⁶⁷ מצודות.

⁸⁶⁸ מצודות. רד"ק: הכרי והרצים היו משאר השבטים ולא דווקא מהכהנים והלויים. תרגום: הכרי הם הגיבורים ואין זה שם מיוחד לקבוצה מסוימת של הגיבורים.

⁸⁶⁹ מצודות.

⁸⁷⁰ מצודות.

⁸⁷¹ מצודות.

המלך שלא ינסו להרוג את יואש שם⁸⁷²: (ו) וְהִשְׁלִישִׁית בְּשַׁעַר סוּר השליש השני מבין השרים והכהנים ישמרו על המלך בשער המזרחי של העזרה שנקרא "שער סור"⁸⁷³, וְהִשְׁלִישִׁית בְּשַׁעַר אַחֵר הָרְצִים השליש השלישי של הכהנים והשרים ישמרו על המלך בשער שנקרא "שער הרצים", שהוא גם כן אחד משערי העזרה (ודרכו היו נכנסים מבית המלך לבית המקדש)⁸⁷⁴, וְשִׁמְרֵתֶם אֶת מִשְׁמֵרֵת הַבַּיִת מִסָּח תִּשְׁמְרוּ על בית המקדש ועל בית המלך ללא שתסיחו את דעתכם⁸⁷⁵: (ז) וְשָׁתִי הַיָּדוֹת בְּכֶם שני שלישי מהשומרים בכל אחת משלושת המקומות שבהם הצבתי שומרים⁸⁷⁶, כֹּל יֵצְאֵי הַשָּׁבֶת יהיו הכהנים מהמשמרת שסיימה את משמרתה בשבת (כפי שמיד נסביר בעז"ה)⁸⁷⁷, וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֵרֵת בַּיִת יִקְנֹק אֶל הַמֶּלֶךְ והם ישמרו בבית המקדש, שלא יזיקו למלך. בכל שבת היו מתחלפים המשמרות של הכהנים (ויש אומרים גם הלויים – עיין באוצר מפרשי התורה על פרשת במדבר) שעבדו בבית המקדש. יהודיע ציווה שמהמשמרת הנכנסת שהייתה צריכה עדיין לעבוד בבית המקדש, ישתתפו רק חצי מהכהנים בשמירה על המלך, ומהמשמרת היוצאת ישתתפו כל הכהנים בשמירה על המלך. כך יוצא שכאשר מערבבים את המשמרות ומחלקים אותם, שלישי מהשומרים היו מהמשמרת הנכנסת (כיוון שרק מחציתה השתתפה בשמירה על המלך), ושני שלישי היו מהמשמרת היוצאת (כיוון שכולה השתתפה בשמירה על המלך)⁸⁷⁸: (ח) וְהִקְפַּתֶם עַל הַמֶּלֶךְ סָבִיב (יהודיע ממשיך בדבריו אל הכהנים השומרים על המלך) תקיפו את המלך מסביב, שאף אחד לא יוכל לגשת אליו⁸⁷⁹, אִישׁ וְכָלֹו בְּיָדוֹ כל אחד מכם ישמור כשהוא אוחז בידו את כלי הנשק שלו⁸⁸⁰, וְהָבֵא אֶל הַשְּׂדֵרוֹת יוֹמֵת תהרגו את מי שיבוא אל המקום בו אתם השומרים מסודרים, מי שייכנס לבין השומרים – תהרגו אותו, שמא הוא מאנשיו של עתליה⁸⁸¹, וְהָיוּ אֶת הַמֶּלֶךְ בְּצֵאתוֹ וּבְבֹאוֹ ותהיו עם המלך כשהוא ייכנס וכשהוא ייצא מבית המקדש⁸⁸²: (ט) וַיַּעֲשׂוּ שְׂרֵי הַמְּאוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוֹדֵעַ הַכֹּהֵן שְׂרֵי הַמְּאוֹת עשו ככל שציווה אותם יהודיע הכהן, וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת אֲנָשָׁיו בְּאֵי הַשָּׁבֶת עִם יֵצְאֵי הַשָּׁבֶת כל אחד משרי המאות לקח את הכהנים שהיה ממונה עליהם לצורך שמירת המלך, כאשר כל קבוצה הורכבה מכהנים מהמשמרת היוצאת ומכהנים מהמשמרת הנכנסת⁸⁸³, וּבְבֹאוֹ אֶל יְהוֹדֵעַ הַכֹּהֵן שְׂרֵי הַמְּאוֹת ואנשיהם הגיעו אל יהודיע הכהן: (י) וַיִּתֵּן הַכֹּהֵן לְשְׂרֵי הַמְּאוֹת יהודיע נתן לשרי המאות, אֶת הַחֲנִיתוֹת את החניתות⁸⁸⁴,

⁸⁷² מצודות.

⁸⁷³ מצודות. רלב"ג: נקרא שער סור משום שלא היו הטמאים יכולים להיכנס לשם.

⁸⁷⁴ רש"י. רלב"ג בפסוק יט' כתב שהסיבה שנקרא שער זה בשם "שער הרצים" היא משום שרחבעם עשה מגינים והפקיד אותם שם בתא הרצים ומאז נקרא מקום זה בשם "רצים".

⁸⁷⁵ מצודות. רד"ק: הוסיף פירוש למילה "מסח", וכתב שהיינו נתיצה, שלא יהיה משהו שיכול להרוס, והכוונה היא למשהו שיכול להרוג את המלך. רלב"ג: הכוונה להגדרת מקום ששם נתצו בני עתליה מקום בקיר בית המקדש.

⁸⁷⁶ רש"י.

⁸⁷⁷ רש"י.

⁸⁷⁸ מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא ששלישי מהשומרים שהם באי השבת ישמרו במקום פנימי יותר שהוא בית המלך ושני שלישי מהשומרים ישמרו במקומות חיצוניים יותר, כשהכוונה היא לשומרים מהמשמרת היוצאת שישמרו בשער סור ובשער הרצים, כאשר בספר דברי הימים יש פירוט איך השומרים עצמם התחלקו בתוך המקומות שהם שמרו.

⁸⁷⁹ תרגום.

⁸⁸⁰ מצודות.

⁸⁸¹ מצודות. רש"י: יש מקום דרכו נכנס המלך מביתו לבית המקדש שנקרא שדרות.

⁸⁸² מצודות.

⁸⁸³ מצודות.

⁸⁸⁴ מצודות.

וְאֵת הַשְּׁלֹטִים וְאֵת הַמְּגִינִים, ⁸⁸⁵ אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ דָּוִד אֲשֶׁר בְּבַיִת יְקֹנָק (יהוידע נתן לשרי המאות את החניתות והשלטים) שעשה אותם דוד המלך, ושהונחו בבית המקדש ⁸⁸⁶: (יא) וַיַּעֲמְדוּ הָרָצִים בְּנוֹסֶף לְכַהֲנִים שֶׁשְׁמָרוּ בְּשִׁלּוֹשֵׁת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאִמְרָה לָהֶם יְהוֹדֵעַ לְשִׁמּוֹר, גַּם הָרָצִים שֶׁמָרוּ לְכָל אֹרֶךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ⁸⁸⁷ אִישׁ וְכֻלָּיו בְּיָדוֹ כֹּל אֶחָד מֵהָרָצִים שֶׁמָר כִּאֲשֶׁר הוּא אַחַז בִּידוֹ אֶת כְּלֵי הַנֶּשֶׁק שֶׁלוֹ, מִכְּתָף הַבַּיִת הַיְמָנִית עַד כְּתָף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית מֵהַצֵּד הַיְמָנִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַד הַצֵּד הַשְּׂמָאלִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ⁸⁸⁸ לְמִזְבֵּחַ וְלַבַּיִת (הָרָצִים עִמְדוּ) לְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ וְהַיֵּכָל, ⁸⁸⁹ עַל הַמֶּלֶךְ סָבִיב הָרָצִים הִקִּיפוּ אֶת הָאָזוּר שֶׁבּו עִמְד הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְרוּ בְּסִמּוּךְ אֱלֹהֵי: ⁸⁹⁰ (יב) וַיּוֹצֵא אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ יְהוֹדֵעַ הוֹצִיא אֶת יוֹאֵשׁ, וַיִּהְיֶה עָלָיו יְהוֹדֵעַ שֶׁם עַל יוֹאֵשׁ שְׁנֵי דְבָרִים שֶׁיְבַטְאוּ אֶת הַמַּלְכוּת לְמֶלֶךְ, (1) אֵת הַנְּזָר אֶת הַכֶּתֶר, ⁸⁹¹ (2) וְאֵת הָעֵדוּת וְאֵת תְּכֵשִׁיטֵי הַמַּלְכוּת, ⁸⁹² וַיִּמְלְכוּ אוֹתוֹ וַיִּמְשַׁחֻהוּ יְהוֹדֵעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וּבְנָיו הַמְּלִיכֹת אֶת יוֹאֵשׁ וּמִשְׁחוּ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, ⁸⁹³ וַיָּבֹאוּ כָּף הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מֵחֵטְא כְּפִיִּים מִשּׁוֹם שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִים עַל הַמַּלְכוּת יוֹאֵשׁ, ⁸⁹⁴ וַיִּאֲמְרוּ הַנוֹכַחִים אִמְרוּ: יַחֲזִי הַמֶּלֶךְ יִצְלִיחַ הַמֶּלֶךְ יוֹאֵשׁ ⁸⁹⁵: (ג) וַתִּשְׁמַע עֲתֻלְיָה אֶת קוֹל הָרָצִין הָעַם עֲתֻלְיָה שֶׁמְעָה אֶת קוֹל רִיצַת הָעַם שֶׁרָץ לְהַמְלִיךְ אֶת יוֹאֵשׁ, ⁸⁹⁶ וַתָּבֵא אֶל הָעַם בַּיִת יְקֹנָק עֲתֻלְיָה הִגִּיעָה אֶל הָעַם שֶׁהַמֶּלֶךְ אֶת יוֹאֵשׁ וְהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ ⁸⁹⁷: (ד) וַתֵּרָא עֲתֻלְיָה רֹאֵתָה שְׁלֹשָׁה דְבָרִים שֶׁסִּימְלוּ אֶת הַמַּלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹאֵשׁ לְמֶלֶךְ: (1) וַהֲנִיָּה הַמֶּלֶךְ עִמְד עַל הָעֵמּוּד שִׁיּוֹאֵשׁ עִמְד לִיד הָעֵמּוּד שֶׁהָיָה מִקוֹם מִיּוֹחַד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה שִׁמּוֹר לְמֶלֶךְ, ⁸⁹⁸ כְּמִשְׁפָּט (יוֹאֵשׁ עִמְד בְּמִקוֹם שֶׁהַמִּיּוֹחַד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לִיד עֵמּוּד) כְּמִנְהַג הַמְּלָכִים, ⁸⁹⁹ (2) וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצִצְרוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ עֲתֻלְיָה גַם רֹאֵתָה שֶׁהַשָּׂרִים וְהַחֲצִצְרוֹת נִמְצְאוּ לִיד הַמֶּלֶךְ, ⁹⁰⁰ (3) וְכָל עַם הָאָרֶץ שָׂמַח וַתִּקַּע בְּחֲצִצְרוֹת עֲתֻלְיָה גַם רֹאֵתָה שֶׁכָּל הָעַם שֶׁהָיָה בְּעֵמְד הָיָה שֶׁמַּח וַתִּקַּע בְּחֲצִצְרוֹת מְרֹב שִׁמְחָה, ⁹⁰¹ וַתִּקְרַע עֲתֻלְיָה אֶת בְּגָדֶיהָ (כְּשֶׁעֲתֻלְיָה רֹאֵתָה אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁסִּימְלוּ אֶת הַמַּלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹאֵשׁ לְמֶלֶךְ) עֲתֻלְיָה קָרְעָה אֶת בְּגָדֶיהָ, וַתִּקְרָא קְשֶׁר קְשֶׁר עֲתֻלְיָה קָרְעָה וְאִמְרָה: "יֵשׁ כֹּאֵן מֶרֶד בֵּי" (הַכְּפִילוֹת לְחִיזוּק הָעֲנִיִּין) ⁹⁰²: (טו) וַיֵּצֵא יְהוֹדֵעַ הַכֹּהֵן אֶת שָׂרֵי הַמַּאוֹת פְּקֻדֵי הַחֵיל יְהוֹדֵעַ צִוּוּהוּ אֶת שָׂרֵי

⁸⁸⁵ מצודות.

⁸⁸⁶ מצודות. מלבי"ם: מדובר על השלטים שעשה שלמה מהזהב שהניח דוד.

⁸⁸⁷ מצודות.

⁸⁸⁸ מצודות.

⁸⁸⁹ מצודות.

⁸⁹⁰ מצודות.

⁸⁹¹ מצודות.

⁸⁹² מצודות בפירושו השני. בפירושו הראשון: את סה"ת. רש"י: הכתר היא העדות, ומי שלא היה ראוי למלוכה, הכתר לא עלה עליו. רד"ק: הכוונה לבגדי המלכות.

⁸⁹³ רד"ק.

⁸⁹⁴ מצודות.

⁸⁹⁵ תרגום.

⁸⁹⁶ מצודות. רד"ק כתב פירושים נוספים שהכוונה לרצים שרצו להודיע על המלכותו של יואש או שהכוונה היא שרצין היינו מלשון שמחה.

⁸⁹⁷ תרגום.

⁸⁹⁸ מצודות. רד"ק: אין מדובר במקום המיוחד דווקא למלך.

⁸⁹⁹ מצודות.

⁹⁰⁰ תרגום.

⁹⁰¹ תרגום.

⁹⁰² מצודות.

המאות שהיו ממונים על החיילים,⁹⁰³ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּךְ אָמַר יְהוֹדֵעַ לְשָׂרֵי הַמְּאוֹת: הוֹצִיאוּ אֶתְּהָ תוֹצִיאוּ את עתליה מבית המקדש,⁹⁰⁴ אֶל מְבֵית לְשִׁדְרֹת (תוציאו את עתליה) דרך המקום שבו היו השומרים מסודרים להגן על המלך. ההוצאה מבית המקדש דווקא דרך השומרים נועד למנוע את בריחתה של עתליה,⁹⁰⁵ וְהָבֵא אַחֲרֶיהָ הָמֵת בְּחָרֵב וּמִי שִׁיבֹא אַחֲרַי עֵתְלִיָּה כְּדִי לַעֲזֹר לָהּ – תִּהְרָגוּ אוֹתוֹ עִם חֶרֶב,⁹⁰⁶ כִּי אָמַר הַכֹּהֵן אֶל תוֹמַת בֵּית יְקֹנָק הַסִּיבָה שִׁיְהוּדֵעַ צִוּוּהָ לְהוֹצִיא אֶת עֵתְלִיָּה אֶל מַחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא הָרַג אוֹתָהּ מִיָּד הִיא מְשֹׁם שִׁיְהוּדֵעַ רָצָה שֶׁעֵתְלִיָּה לֹא תָמוּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁹⁰⁷: (טז) וַיִּשְׁמְרוּ לָהּ יָדַיִם הַשּׁוֹמְרִים פִּינּוּ לְעֵתְלִיָּה מְקוֹם כְּדִי שִׁיְהִיָּה אֲפֶשֶׁר לְהוֹצִיא אוֹתָהּ מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁰⁸ וְהָבֵא דָרָךְ מְבֹא הַסּוֹסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ עֵתְלִיָּה הוֹבֵאָה אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ עַל יְדֵי שְׁהוֹלִיכּוּ אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ שְׁבָה הָיוּ מְכַנְּסִים אֶת הַסּוֹסִים אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ,⁹⁰⁹ וְתוֹמַת שָׁם עֵתְלִיָּה נִהְרָגָה בְּבֵית הַמֶּלֶךְ⁹¹⁰: (יז) וַיִּכְרַת יְהוֹדֵעַ אֶת הַבְּרִית בֵּין יְקֹנָק וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם יְהוּדֵעַ כִּרַּת בְּרִית בֵּין יוֹאֵשׁ וְהָעָם לְבִין ה', לְהִיּוֹת לָעָם לְיִקְנֹק הַבְּרִית בֵּין הַמֶּלֶךְ וְהָעָם לְה' הִיא הַשֵּׁם (הַמֶּלֶךְ וְהָעָם) יַעֲבֹדוּ אֶת ה',⁹¹¹ וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם יְהוּדֵעַ כִּרַּת בְּרִית נוֹסֶפֶת בֵּין הַמֶּלֶךְ לְבִין הָעָם, שֶׁהַמֶּלֶךְ יִלְחֹם לְמַעַן הָעָם, וְהָעָם יַעֲבֹדוּ אֶת הַמֶּלֶךְ⁹¹²: (יח) וַיָּבֵאוּ כָּל עַם הָאָרֶץ בֵּית הַבְּעֵל כָּל הָעָם הַגִּיעָה אֶל בֵּית הַבְּעֵל, וַיִּתְּצוּהוּ אֶת מִזְבְּחֹתָיו הָעָם שֶׁבֶר אֶת מִזְבְּחוֹת הַבְּעֵל,⁹¹³ וְאֶת צִלְמָיו (וְכֹן שֶׁבֶר הָעָם) אֶת פְּסָלֵי הַמֵּתֶכֶת שֶׁל הַבְּעֵל וְשֶׁאֵר הָאֱלִילִים שֶׁהָיוּ שָׁם,⁹¹⁴ שִׁבְרוּ הַיֵּטֵב הָעָם שֶׁבֶר אֶת הַמִּצְבּוֹת בְּכָל הַכַּחַ, הָעָם הִשְׁתַּמְשׁ בְּכַח רַב עַל מִנַּת לְשִׁבּוֹר אֶת מִצְבּוֹת הַבְּעֵל וְאֶת צִלְמָיו,⁹¹⁵ וְאֶת מִתֵּן כֹּהֵן הַבְּעֵל הִרְגוּ הָעָם הָרַג אוֹת מִתֵּן שֶׁהִיא כַּהֵן הַבְּעֵל,⁹¹⁶ לְפָנָי הַמִּזְבְּחוֹת (הָרַגוּ אֶת מִתֵּן כַּהֵן הַבְּעֵל) לִיד הַמִּזְבְּחוֹת שִׁשִּׁימְשׁוּ לְעַבּוֹדַת הַבְּעֵל,⁹¹⁷ וַיִּשְׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדוֹת עַל בֵּית יְקֹנָק יְהוּדֵעַ הַכֹּהֵן מִיָּנָה אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מְמוּנִים עַל עַבּוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עֵתְלִיָּה בִּיטְלָה אֶת מִשְׁמְרוֹת הַכַּהֲנִים שֶׁעֲבָדוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַתָּה הַחֲזִיר יְהוּדֵעַ הַכֹּהֵן מִשְׁמְרוֹת אֵלֶּה⁹¹⁸: (יט) וַיִּקַּח אֶת שְׂרָי הַמְּאוֹת וְאֶת הַכְּרִי וְאֶת הָרִצִּים וְאֶת כָּל עַם הָאָרֶץ יְהוּדֵעַ לְקַח

⁹⁰³ מצודות.

⁹⁰⁴ מצודות.

⁹⁰⁵ מצודות.

⁹⁰⁶ מצודות.

⁹⁰⁷ מצודות.

⁹⁰⁸ מצודות. רלב"ג: הניחו לעתליה מקום שדרכו היה הייתה יכולה לברוח ולכן היא נכנסה אל בית המלך דרך

מבוא הסוסים ושם כבר לא היה לה להיכן לברוח והרגו אותה שם. דברי הרלב"ג לכאורה מתיישבים טוב יותר בלשון הפסוק ממנו עולה שעתליה באה בעצמה אל בית המלך, וזאת בניגוד לפירושים האחרים הסוברים שהביאו אותה אל בית המלך. אולם, מבחינה עניינית פירושו קשה יותר שכן קשה לומר שהניחו לעתליה לברוח משאר השומרים.

⁹⁰⁹ מצודות.

⁹¹⁰ מצודות.

⁹¹¹ מצודות.

⁹¹² מצודות. מלבי"ם: הברית הייתה שרק כאשר יואש עבד את ה', העם יהיה עימו, וברגע שיטה מדרך ה',

יהרגוהו.

⁹¹³ מצודות.

⁹¹⁴ דעת מקרא.

⁹¹⁵ מצודות.

⁹¹⁶ תרגום.

⁹¹⁷ תרגום.

⁹¹⁸ מצודות. רש"י כתב שהכוונה היא לשומרים שישמרו בבית המקדש משום שעתליה ביטלה את סדר שמירת בית המקדש. לכאורה דבריו מסתדרים יותר עם תוכן הפרק שהרי ראינו שיהודע השתמש במשמרות כדי

את שרי המאות, את השרים שנקראו "כרים" ו"רצים" ואת שאר העם, וַיִּרְדּוּ אֶת הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְקִיָּא
יהוידע הכהן והשרים הורידו את יואש המלך מבית המקדש, וַיָּבֹאוּ דֶרֶךְ שַׁעַר הָרְצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ יְהוּדָע
הכהן, השרים והמלך נכנסו דרך שער הרצים אל בית המלך,⁹¹⁹ וַיֵּשֶׁב עַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים יוֹאֵשׁ יֹשֵׁב עַל
הכסא עליו היו יושבים המלכים⁹²⁰: (כ) וַיִּשְׁמַח כָּל עַם הָאָרֶץ כֹּל הָעָם שָׂמַח עַל הַמַּלְכֵת יוֹאֵשׁ, וְהָעִיר
שָׁקְטָה יְרוּשָׁלַיִם הֵייתָה שְׁקֵטָה מִמַּלְחָמוֹת, לֹא הָיָה עוֹד אָדָם שֶׁעָרַעַר עַל מַלְכוּת יוֹאֵשׁ,⁹²¹ וְאֵת עֵת לָיְהוּ
הַמֵּיתוֹ בְּחָרֵב בֵּית הַמֶּלֶךְ הִרְגוּ אֶת עֵתְלִיָּה בְּבֵית הַמֶּלֶךְ עַל יְדֵי חֶרֶב⁹²²:

מלכים ב פרק יב

(א) בֶּן שִׁבְעֵי שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמַלְכוֹ: (ב) בְּשָׁנַת שִׁבְעָ לַיהוָה מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם
וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שִׁבְעָ: (ג) וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי יְקִיָּא כָּל יָמָיו יוֹאֵשׁ עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
בעיני ה' לאורך ימיו (עם הסתייגות כפי שמיד נראה),⁹²³ אֲשֶׁר הוֹרְהוּ יְהוּדָע הַכֹּהֵן (יוֹאֵשׁ עָשָׂה מַעֲשִׂים
שהיו ישרים בעיני ה') לאורך כל הימים שיהוידע הכהן לימד אותו לעשות את הישר בעיני ה'. אולם, לאחר
שיהוידע מת, נטה יואש מדרך ה' (חז"ל אומרים שהוא הפך את עצמו לאלוה)⁹²⁴: (ד) רַק הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ
הַחֲטָא הַיְחִיד שֶׁהָיָה בִּימֵי צְדָקוֹתָיו שֶׁל יוֹאֵשׁ הָיָה שֶׁהַבְּמוֹת שֶׁנִּבְנוּ כְּדֵי לְהַקְרִיב לַשָּׁמַיִם לֹא סוּלְקוּ, לְמַרְוֹת
שהיו אסורים מעת שנבנה בית המקדש,⁹²⁵ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים וּמִקְטָרִים בְּבְמוֹת הָעָם הַמְּשִׁיךְ לְהַקְרִיב
קרבות ולהעלות את קרבנותיו בבמות: (ה) וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל הַכֹּהֲנִים יוֹאֵשׁ אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים: כָּל כֶּסֶף
הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יוֹבֵא בֵּית יְקִיָּא כָּל הַכֶּסֶף שֶׁיִּקְדִּישׁ עִם יִשְׂרָאֵל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִזְכִּיר שְׁלֹשָׁה סוּגֵי כֶּסֶף
שֶׁבֵּן יִשְׂרָאֵל נִידְבוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ: (1) כֶּסֶף עֹבֵר מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁמִּנְדָּבִים אוֹתָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,⁹²⁷ (2) אִישׁ
כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עָרְכוּ אָדָם שְׂאוֹמֵר "עֲרֵכִי עֲלַי", אֲנִי צָרִיךְ לְהַבִּיא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ כִּמְהָ כֶּסֶף שְׂאוֹנֵי שׁוֹוֵה,
וְהַתּוֹרָה קִצְבָה אֶת שׁוֹוֵיו שֶׁל הָאָדָם לְפִי גִילוֹ,⁹²⁸ (3) כָּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לְהַבִּיא בֵּית יְקִיָּא כָּל
כֶּסֶף נִדְבָה שֶׁאָדָם נִדְבָה מִרְצוֹנוֹ לְהַבִּיא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁹²⁹: (ו) וַיִּקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מִמֶּנּוּ כָּל כָּהֵן
יִיקַח אֶת הַכֶּסֶף שֶׁמִּקְדִּישִׁים קְרוֹבָיו לְעַצְמוֹ,⁹³⁰ וְהֵם יִחְזְקוּ אֶת בְּדֵק הַבַּיִת וְתַמּוֹרֹת זֹאת הַכֹּהֲנִים יִתְחַזְּקוּ

לשמור על יואש, משמע שהמשמרות עבדו גם בזמן מלוכת עתליה. ואולי ניתן לומר שלקראת המלכת יואש
החזיר יהוידע את המשמרות ללא ידיעתה של עתליה.

⁹¹⁹ תרגום.

⁹²⁰ תרגום.

⁹²¹ מצודות.

⁹²² והדבר מהווה מעין סיכום של השתלטות יואש על הממלכה. מלבי"ם: בהתחלה עתליה גסה ועכשיו היא
הומתה.

⁹²³ מצודות.

⁹²⁴ מצודות. מלבי"ם: יש הבדל בין הוראה לבין לימוד. הוראה משמעה העניין הטכני בעוד הלימוד עוסק
בהפנה של הדברים. לו היה יואש לומד מיהוידע ולא רק מקבל הוראה, היה ממשיך לשמור את דרך ה' גם
לאחר מותו של יהוידע.

⁹²⁵ מצודות.

⁹²⁶ מצודות.

⁹²⁷ מצודות.

⁹²⁸ מצודות.

⁹²⁹ מצודות.

⁹³⁰ מצודות.

את בית המקדש,⁹³¹ לְכֹל אֲשֶׁר יִמְצָא שָׁם בְּדָק כֹּל מְקוֹם שְׁבוּר אוֹ רְעוּע, שְׁצָרִיד תִּיקוֹן, יתוקן על ידי הכהנים. לאורך השנים שבהן עתליה מלכה, הוזנח שיפוץ בית המקדש והיה צורך דחוף לערוך שיפוץ. יואש עשה הסכם עם הכהנים שהם ייקחו מאת מי שהם מכירים את הכספים שהם תורמים לבית המקדש ותמורת זאת הכהנים יוציאו מכספם את הכסף שהיה צריך לשיפוץ בית המקדש⁹³²: (ז) וַיְהִי בְּשָׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְמֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ בְּשָׁנָה הָעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשׁ (23) לְמַלְכוּת יוֹאֵשׁ, לֹא חִזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת בְּדָק הַבַּיִת (בשנת העשרים ושלוש למלך יואש) הכהנים לא תיחזקו את בית המקדש, למרות ההסכם שהיה להם עם יואש⁹³³: (ח) וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לַיהוֹדָע הַכֹּהֵן וְלַפְּהֲנִים יוֹאֵשׁ הַמֶּלֶךְ קֵרָא לַיהוּדָע הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְלִשְׂאֵר הַכֹּהֲנִים, וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יוֹאֵשׁ אֵל יְהוֹדָע וְאֵל שְׂאֵר הַכֹּהֲנִים, מִדּוּעַ אֵינְכֶם מְחִזְקִים אֶת בְּדָק הַבַּיִת אֲנִי (יוֹאֵשׁ) חוֹשֵׁד בְּכֶם (הַכֹּהֲנִים) שֶׁאַתֶּם לּוֹקְחִים אֶת הַכֶּסֶף שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁים לְעַצְמְכֶם, וְאֵינְכֶם מְחִזְקִים אֶת בְּדָק הַבַּיִת. אולם, האמת היא שהכהנים רק חיכו עד שיצטבר אצלם סכום כסף גדול יותר כדי שיוכלו לחזק את כל הבית בבת אחת,⁹³⁴ וְעַתָּה (יוֹאֵשׁ מְמַשֵּׁךְ בְּדַבְרֵי אֵל הַכֹּהֲנִים) בְּגַלְל שְׁלֹא חִזְקַתֶּם אֶת בְּדָק הַבַּיִת, אֵל תִּקְחוּ כֶּסֶף מֵאֵת מְכַרְיָכֶם אֵל תִּיקְחוּ יוֹתֵר אֶת הַכֶּסֶף שֶׁתּוֹרְמִים קְרוּבֵיכֶם וּמְכַרֵיכֶם כְּמוֹ שֶׁאַמְרַתִּי לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּהַתְּחִלַת מַלְכוּתִי, כִּי לְבָדָק הַבַּיִת תִּתְּנֶהוּ אֵלָּא מִיַּד כְּשֶׁאַנְשֵׁים מִיִּשְׂרָאֵל מְבִיאִים אֶת הַכֶּסֶף, תִּיתְנוּ אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְבָדָק הַבַּיִת, כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ לְחַזֵּק אֶת בְּדָק הַבַּיִת⁹³⁵: (ט) וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים לְבַלְתִּי קָחַת בְּכֶסֶף מֵאֵת הָעָם וְלְבַלְתִּי חִזַּקְתָּ אֶת בְּדָק הַבַּיִת הַכֹּהֲנִים הִתְרַצוּ שֶׁמִּצַּד אֶחָד לֹא יִיקְחוּ כֶּסֶף מֵאֵת קְרוּבֵיהֶם, וּמִצַּד שְׁנֵי לֹא יוֹצִיאוּ מִכֶּסֶפָם לְצוּרֵךְ בְּדָק הַבַּיִת⁹³⁶: (י) וַיִּקַּח יְהוֹדָע הַכֹּהֵן אֶרְוֹן אֶחָד יְהוֹדָע הַכֹּהֵן לְקַח אֶרְגוֹ אֶחָד,⁹³⁷ וַיִּקַּב חֹר בְּדָלְתוֹ יְהוֹדָע עָשָׂה פֶתַח, נִקַּב, בְּדַלַת הָאֶרְגוֹ, כְּדֵי שְׁמִי שֶׁמִּקְדִּישׁ כֶּסֶף לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ יִכְנִיס אֶת הַכֶּסֶף דֶּרֶךְ הַפֶּתַח,⁹³⁸ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצֶל הַמְּזִבַּח מִיָּמִין בְּבֹאֵי אִישׁ בֵּית יִקְוֹק יְהוֹדָע הֵנִיחַ אֶת הָאֶרְגוֹ בְּצַד הַיְמָנִי שֶׁל הַמְּזִבַּח מִהַכְּיוֹן שֶׁבּוֹ אָדָם נִכְנַס לַתּוֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (וְכֹאשֶׁר אָדָם יוֹצֵא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאֶרְגוֹ נִמְצָא בְּצִידוֹ הַשְּׂמַאלִי),⁹³⁹ וַנִּתְּנוּ שְׁמֵהּ הַכֹּהֲנִים שְׁמֵרֵי הַסֶּף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַמְּוֹבָא בֵּית יִקְוֹק הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרֵי הַמְּזוּזוֹת, שׁוֹמְרֵי הַפֶּתַח, שְׁמוֹ מִיַּד בָּאֶרְגוֹ אֶת כָּל הַכֶּסֶף שֶׁנִּתְּרָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁹⁴⁰: (יא) וַיְהִי כִּרְאוּתָם כִּי רַב הַכֶּסֶף בְּאֶרְוֹן בְּכָל פַּעַם שֶׁהַכֹּהֲנִים רָאוּ שֶׁהַצֵּטֵר הִרְבָּה כֶּסֶף בָּאֶרְגוֹ,⁹⁴¹ וַיַּעַל סֶפֶר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (בְּכָל פַּעַם שֶׁהַכֹּהֲנִים רָאוּ שֶׁהַצֵּטֵר הִרְבָּה כֶּסֶף בָּאֶרְגוֹ) עָלוּ סוֹפֵר

⁹³¹ מצודות.

⁹³² מצודות. רד"ק: שאל כך: אם הכהנים לקחו לעצמם גם את מחצית השקל (כפי שכתוב בפסוק), מהיכן היה כסף לקנות קרבנות תמיד? וענה על כך שלאורך השנים שעתליה מלכה, לא היו מקריבים קרבנות תמיד בבית המקדש ואנשים לא היו תורמים את מחצית השקל, ועתה, לאחר שעם ישראל חזר בתשובה, הם תרמו את הכספים שהם היו חייבים מהשנים הקודמות לצורך הקרבת הקרבנות בבית המקדש.

⁹³³ תרגום.

⁹³⁴ רד"ק.

⁹³⁵ מצודות.

⁹³⁶ מצודות. רד"ק: הסיבה שהכהנים התרצו בדבר היא כדי שלא יבואו לחשוד בהם שהם לוקחים את הכסף לעצמם.

⁹³⁷ מצודות. רד"ק: הכוונה היא לארגז שהיה שייך לאדם אחד.

⁹³⁸ מצודות.

⁹³⁹ מצודות.

⁹⁴⁰ מצודות. רד"ק: שומרי הסף הם השומרים על כלי הבית. תרגום: הכוונה היא לגזברים.

⁹⁴¹ מצודות. רד"ק: היו עושים כן בכל יום.

המלך ופקיד מטעם הכהן הגדול לבית המקדש,⁹⁴² וַיֵּצְרוּ סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַפְקִיד מִטַּעַם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶסְפּוּ אֶת הַכֶּסֶף וְשִׂמוּ אוֹתָם בְּצִרְרוֹת,⁹⁴³ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בַּבַּיִת יְקִיָּהוּ סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַפְקִיד מִטַּעַם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל סָפְרוּ אֶת הַכֶּסֶף שֶׁנִּמְצָא בְּאֵרוֹת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ⁹⁴⁴: (יב) וַנִּתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַמִּתְּבַן סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַפְקִיד שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַסָּפּוּר,⁹⁴⁵ עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמִּפְקָדִים בַּיִת יְקִיָּהוּ (סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַפְקִיד שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַסָּפּוּר) לְאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מִמוֹנִים עַל הָאוֹמְנִים הַמִּתְקַנִּים אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁴⁶ וַיִּצְיָאָהוּ הַמִּמוֹנִים עַל הָאוֹמְנִים הוֹצִיאוּ אֶת הַכֶּסֶף וְשִׁילְמוּ מִמֶּנּוּ לְצוּרְךָ הַדְּבָרִים הַבָּאִים: (1⁹⁴⁷) לְחָרְשֵׁי הָעֵץ לְאוֹמְנֵי הָעֵץ, לְאוֹמְנִים שֶׁהָיוּ כוֹרְתִים אֶת הָעֵצִים,⁹⁴⁸ (2) וְלְבָנִים לְאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בּוֹנִים אֶת קִירוֹת הָעֵץ בְּבַיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁴⁹ הָעֲשִׂים בַּיִת יְקִיָּהוּ הָעוֹבְדִים בְּבַיִת הַמִּקְדָּשׁ: (יג) (3) וְלְגִדְרִים (כִּן שִׁילְמוּ מִהַכֶּסֶף שֶׁהָיָה בְּאֵרוֹת) לְאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בּוֹנִים אֶת קִירוֹת הָאֶבֶן בְּבַיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁵⁰ (4) וְלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלַפּוֹעֲלִים שְׁחוֹצְבִים אֶת הָאֲבָנִים מֵהָהָר,⁹⁵¹ (5) וְלִקְנֹת עֲצִים וְלִקְנִיית הָעֵצִים לְבִנְיַן בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁵² (6) וְאֲבָנֵי מַחְצֵב וְלִקְנִיית הָאֲבָנִים הַחֲצוּבוֹת (בְּנוֹסֵף לְמָה שְׁחֻצְבוּ חוֹצְבֵי הָאֶבֶן),⁹⁵³ לְחֹזֵק אֶת בְּדֵק בַּיִת יְקִיָּהוּ (כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיוּ נִצְרָכִים) כְּדֵי לְתַחֲזֵק אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, וְלִכְלֹל אֲשֶׁר יֵצֵא עַל הַבַּיִת לְחֹזְקָה וְכִן הָיוּ מוֹצִיאִים אֶת הַכֶּסֶף שֶׁהָיָה בְּאֵרוֹת לְצוּרְךָ שָׂאֵר הַדְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם כֶּסֶף כְּדֵי לְחֹזֵק אֶת בְּדֵק הַבַּיִת שֶׁאֵינֶם מוֹזְכְּרִים בֵּין שֵׁשֶׁת הַדְּבָרִים⁹⁵⁴: (יד) אֵךְ לֹא יַעֲשֶׂה בַּיִת יְקִיָּהוּ יֵשׁ דְּבָרִים עֲלֵיהֶם לֹא שִׁילְמוּ מִהַכֶּסֶף שֶׁהָיָה בְּאֵרוֹת, וְעַתָּה מוֹנֵה הַנְּבִיא אֶת הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא שִׁילְמוּ עֲלֵיהֶם מִכֶּסֶף זֶה: (1⁹⁵⁵) סָפּוֹת כֶּסֶף כְּדִים,⁹⁵⁶ (2) מְזֻמְרוֹת כְּלֵי זָמֵר,⁹⁵⁷ (3) מְזֻרְקוֹת סָפְלִים שֶׁהָיוּ מִקְבֻלִּים בְּהֵם אֶת דָּם הַקְּרִבָּנוֹת,⁹⁵⁸ (4) חֲצִצְרוֹת הַחֲצוּצְרוֹת שֶׁהָיוּ תוֹקְעִים בְּהֵם בְּזִמְן הַקְּרִבָּת הַקְּבָנוֹת,⁹⁵⁹ (5) כָּל כְּלֵי זָהָב וְכֶלֶי כֶּסֶף וְכִן אֶת שָׂאֵר כְּלֵי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁהָיוּ בְּבַיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁶⁰ מִן הַכֶּסֶף הַמּוֹבָא בַּיִת יְקִיָּהוּ לֹא עָשׂוּ אֶת הַכֵּלִים הַלְלוּ מִהַכֶּסֶף שֶׁנִּתְּרָם לְבַיִת הַמִּקְדָּשׁ (וְאוֹלָם, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר נִשְׂאָר כֶּסֶף מִבְּדֵק הַבַּיִת, וְכִן הִשְׁתַּמְשׂוּ בַכֶּסֶף הַנּוֹתֵר לְצוּרְךָ עֲשִׂיית הַכֵּלִים)⁹⁶¹: (טז) כִּי לַעֲשׂוֹ

⁹⁴² מצודות.

⁹⁴³ רד"ק בפירושו הראשון. בפירושו השני וכן מצודות: עשו צורות מהכסף – הכוונה היא שעשו מהכסף צורה

של מטבע.

⁹⁴⁴ מצודות.

⁹⁴⁵ רש"י. רד"ק לפי פירושו השני: הכסף שעשו ממנו צורת מטבע. מצודות: הכסף המצוי.

⁹⁴⁶ מצודות.

⁹⁴⁷ מצודות.

⁹⁴⁸ מצודות.

⁹⁴⁹ מצודות.

⁹⁴⁹ מצודות. רש"י: הכוונה היא לאדריכלים שהיו קובעים לבוני האבן מה לעשות בבית המקדש. רלב"ג: הכוונה היא לבעלי המלאכה שהיו בונים ממש את בית המקדש.

⁹⁵⁰ מצודות.

⁹⁵¹ מצודות.

⁹⁵² מצודות.

⁹⁵³ מצודות.

⁹⁵⁴ מצודות.

⁹⁵⁵ מצודות.

⁹⁵⁶ מצודות. רש"י: כלי נגינה.

⁹⁵⁷ מצודות.

⁹⁵⁸ מצודות.

⁹⁵⁹ רלב"ג.

⁹⁶⁰ רלב"ג.

⁹⁶¹ מצודות.

הַמְלָאכָה יִתְּנֶהוּ סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַפְקִיד מִטַּעַם הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף רַק לְבַעֲלֵי הַמְּלָאכָה,⁹⁶² וְחִזְקוּ בּוֹ אֶת בֵּית יִקְנֹק וּבְכֶסֶף זֶה רַק חִזְקוּ אֶת בֵּדֶק הַבַּיִת (וְלֹא הֵכִינוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַכֵּלִים): (טז) וְלֹא יִחְשְׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לְתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַפְקִיד מִטַּעַם הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל שֶׁהֵיוּ מַעֲבִירִים אֶת הַכֶּסֶף מֵהָאֲרֻז לְאֵלָה שֶׁהֵיוּ מִמוּנִים עַל הָאוֹמְנִים שֶׁעֲבָדוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא הָיוּ מַחֲשָׁבִים אֶת הַכֶּסֶפִּים שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם וְאֵת עֲלוֹת הַמְּלָאכָה,⁹⁶³ כִּי בְּאַמְנָה הֵם עֹשִׂים הַמִּמוּנִים עַל הַמְּלָאכָה הָיוּ אֲנָשִׁים אֲמִינִים וְהָיוּ עוֹשִׂים אֶת עֲבוֹדַתְם נְאֻמָּה, וְלִכֵּן לֹא הָיָה צוּרֵךְ לְחַשֵּׁב אֶת הַכֶּסֶפִּים שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. הַנְּבִיא אֹמֵר שֶׁמִּלְכַתְחִילָה בַּחֲרוּ אֲנָשִׁים אֲמִינִים שִׁיְהִיו מִמוּנִים עַל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, וְלִכֵּן לֹא הָיָה צוּרֵךְ לְעֲרוֹךְ חֲשׁוֹן וְלוֹדָא שֶׁהֵם אֲכֵן הוֹצִיאוּ אֶת הַכֶּסֶפִּים שֶׁהֵיוּ בָּאֲרֻז רַק עַל הוֹצָאוֹת בֵּדֶק הַבַּיִת:⁹⁶⁴ (יז) כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חֲטָאוֹת לֹא יוֹבֵא בֵּית יִקְנֹק אִם אָדָם הַקָּדִישׁ כֶּסֶף לְקַרְבַּן חֲטָאֵת אוֹ אִשָּׁם, וְלֵאחֶר שִׁקְנָה אֶת הַקַּרְבָּן, נִשְׁאָר קֶצֶת כֶּסֶף, הוּא לֹא הֵבִיא כֶּסֶף זֶה לְבִדֶּק הַבַּיִת,⁹⁶⁵ לְכַהֲנִים יִהְיוּ כֶּסֶף זֶה נִתְּנוּ לְכַהֲנִים, וְהַכַּהֲנִים קִנּוּ בְּכֶסֶף זֶה קַרְבָּנוֹת עוֹלָה, הַקְּרִיבוּ אוֹתָם עַל הַמִּזְבֵּחַ וְלִקְחוּ אֶת הָעוֹרוֹת לְעֶצְמָם:⁹⁶⁶ (יח) אֲזִי בִימֵי יוֹאֵשׁ, לֵאחֶר שִׁיְהוּדִיעַ כְּבַר מֵת וְיוֹאֵשׁ חֲטָא,⁹⁶⁷ יַעֲלֶה חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וְיִלְחֶם עַל גַּת וְיִלְכְּדָהּ עֲלֶיהָ חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם עַל גַּת לְמַלְחָמָה וְכִבֵּשׁ אוֹתָהּ,⁹⁶⁸ וְיִשֶּׁם חֲזָאֵל פָּנָיו לְעֲלוֹת עַל יְרוּשָׁלַם לֵאחֶר שֶׁהוּא כִבֵּשׁ אֶת הָעִיר גַּת, שֶׁם חֲזָאֵל אֶת פָּנָיו, וּפְנֵה לְעֲלוֹת לִירוּשָׁלַם כְּדִי לְכַבּוֹשׁ אוֹתָהּ:⁹⁶⁹ (יט) וַיִּקַּח יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֶת כָּל הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר הִקְדִּישׁוּ יְהוֹשֻׁפֵט וְיְהוֹרָם וְאַחֲזִיָּהוּ אֲבֹתָיו מִלְּבֵי יְהוּדָה יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה לָקַח אֶת כָּל מַה שֶׁהִקְדִּישׁוּ יְהוֹשֻׁפֵט, יְהוֹרָם וְאַחֲזִיָּה אֲבוֹתָיו לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁷⁰ וְאֵת קְדָשָׁיו וְכֵן לָקַח יוֹאֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ הַקָּדִישׁ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,⁹⁷¹ וְאֵת כָּל הַזָּהָב הַנִּמְצָא בְּאַצְרוֹת בֵּית יִקְנֹק וּבֵית הַמֶּלֶךְ וְכֵן לָקַח יוֹאֵשׁ אֶת כָּל הַזָּהָב שֶׁהָיָה בְּאוֹצְרוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבְאוֹצְרוֹת בֵּיתוֹ. אֲמַנְם אֵין הַכוֹנֵה שֶׁלָּקַח מִמֶּשׁ אֶת כָּל הָאוֹצְרוֹת, שֶׁהָרִי בִימֵי אֲמַצִּיָּה בְּנוֹ לָקַח יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת מַעֲט הָאוֹצְרוֹת שִׁיּוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִשְׁאִיר שָׁם,⁹⁷² וְיִשְׁלַח לְחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם יוֹאֵשׁ שֶׁלַח אֶת כָּל הָאוֹצְרוֹת שֶׁאֵסָף לְחֲזָאֵל, וְיַעֲלֶה מֵעַל יְרוּשָׁלַם חֲזָאֵל הַסְּתֵלֵק מִירוּשָׁלַם, חֲזָאֵל לֹא הִמְשִׁיךְ לְעֲלוֹת לְכִיּוּן יְרוּשָׁלַם עַל מִנֵּת לְכַבּוֹשׁ אֶת הָעִיר:⁹⁷³ (כ) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יוֹאֵשׁ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הָלוֹא הֵם פְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמִלְכֵי יְהוּדָה: (כא) וַיִּקְמוּ עֲבָדָיו וַיִּקְשְׁרוּ קֶשֶׁר עֲבָדָיו שֶׁל יוֹאֵשׁ קָמוּ וּמְרָדוּ בּוֹ,⁹⁷⁴ וַיִּכּוּ אֶת יוֹאֵשׁ בֵּית מִלָּא עֲבָדָיו שֶׁל יוֹאֵשׁ הִרְגוּ אֶת יוֹאֵשׁ בְּמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא

⁹⁶² תרגום.

⁹⁶³ מצודות.

⁹⁶⁴ מצודות.

⁹⁶⁵ מצודות.

⁹⁶⁶ מצודות.

⁹⁶⁷ רש"י. מצודות: הכוונה היא בימיו של יואש.

⁹⁶⁸ תרגום.

⁹⁶⁹ תרגום.

⁹⁷⁰ תרגום.

⁹⁷¹ תרגום.

⁹⁷² תרגום.

⁹⁷³ רד"ק.

⁹⁷⁴ תרגום רד"ק: הדברים הכתובים כאן נאמרו במלחמה הראשונה שנלחם חזאל נגד יואש, אולם לאחר שנה, לאחר שיואש הרג את זכריה בן יהוידע, עלה חזאל על ירושלים ופצע את יואש אנושות ואז מרדו בו עבדיו. מלבי"ם: הסיבה שירמיה לא כתב כאן את ענין פציעתו של יואש במלחמה היא משום שהדבר כבר היה ידוע בימיהם ודם זכריה היה תוסס ומעלה קצף.

⁹⁷⁴ תרגום.

"בית מלא", הַיִּזְבֵּד סְלָא בית מלא נמצא על הדרך המובילה למקום שנקרא סלא⁹⁷⁵: (כב) וַיִּזְבֵּד בֶּן שְׁמֵעַת וַיהוֹזָבֵד בֶּן שֹׁמֵר עֲבָדָיו הִכְהוּ יוֹזָבֵד בֶּן שְׁמֵעַת וַיהוֹזָבֵד בֶּן שֹׁמֵר הֵם שֶׁהֲרִגוּ אֶת יוֹאָשׁ, וַיָּמָת יוֹאָשׁ מֵת, וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד קִבְּרוּ אֶת יוֹאָשׁ בַּקֶּבֶר אֲבוֹתָיו בְּעִיר דָּוִד, וַיִּמְלֹךְ אֲמִצְיָה בֶּןוֹ תַחְתָּיו אֲמִצְיָה, בֶּןוֹ שֶׁל יוֹאָשׁ, מֶלֶךְ בַּמְּקוֹמוֹ:

מצודות⁹⁷⁵

⁹⁷⁶ רש"י: בדברי הימים מפורט שהם היו מעמון ומואב והיה כאן מידה כנגד מידה. הם היו כפויי טובה כלפי אברהם אבינו שהציל את לוט ולכן הם פרעו מיואש שהיה כפוי טובה ליהודיע והרג את זכריה בנו. ⁹⁷⁷ רד"ק: מדברי הימים מוכח שלא קברו את יואש בקברי מלכים מכיוון ששרי יהודה שחזקו אותו מתו במלחמה וכך ידע העם שמאת ה' הייתה זאת שיואש מת ולכן ביזו אותו ולא קברו אותו בקברי מלכים.

קיצור התועלויות לרלב"ג:

1. מי שהולך בדרכי ה' – יבואו עליו טובות, כפי שקרה ליהושפט שאדום לא מרדו בחייו, אך הצרות שבאו עליו (שברמות גלעד כמעט הרגו אותו) נבעו מכך שהתחבר לרשעים. כמו"כ כתב שהסיבה שיואש בן אחאב זכה למלכות של שנים עשרה שנה היא משום שהוא השמיד את הבעל שאיזבל עבדה.
2. ללמדנו שראוי לאדם לברוח מהרשעים כפי שיהושפט לא הסכים ללכת עם אחזיה באניות.
3. להודיע שה' מרחם על ישראל וכאשר הם הולכים ועובדים עבודה זרה, ה' מגלגל את הדברים שהם יחזרו בתשובה כפי שהיה שאחזיה שלח שליחים לדרוש בבעל זבוב, וה' שלח את אליהו להודיע לו שבגלל זה הוא ימות מחוליו וגרם שאלהיו ישרוף את שרי החמישים וחייליהם וכתוצאה מכך יהורם חזר מעט בתשובה.
4. ראוי שאדם יפחד מהסכנה ולכן אליהו פחד לבוא לאחזיה עד שה' הבטיח לו שלא יאונה לו כל רע.
5. להודיע מעלת אליהו שעלה בסערה השמימה.
6. להודיע שה' אינו עושה דבר בלי שהוא מספר על כך לפני כן לעבדיו, כמו שה' סיפר לנביאים שאלהיו הולך לעלות בסערה השמימה.
7. להודיע שאין ראוי לספר על דבר מצער לפני שהוא קורה, אלא אם כן תבוא מזה תועלת, כפי שאלהיו לא סיפר בתחילה לאלישע שהוא הולך לעלות בסערה השמימה.
8. ללמדנו שראוי לאדם שירצה לשהות בחברה של אנשים טובים כפי שאלישע נדבק באלהיו.
9. לספר על הניסים שעשו הנביאים (בקיעת הירדן, ריפוי המים).
10. ללמדנו שלא תיתכן מציאות שבה תלמידי חכמים הולכים בלי דברי תורה ביניהם כפי שהיה עם אליהו ואלישע.
11. ללמדנו שחייב אדם לקרוע על רבו שמת.
12. ללמדנו שקרע על רבו אינו מתאחה לעולם.
13. ללמדנו שאין ראוי לומר דבר שלא נשמע ולכן אלישע בסופו של דבר נענה להפצרות של תלמידי הנביאים ללכת ולחפש את אליהו.
14. ללמדנו שאין ראוי לבזות אנשים גדולים, והראיה היא הנערים שביזו את אלישע.
15. ללמדנו שראוי לאדם שידבק בחכמים כפי שאלישע מתואר כאדם שציק מים על ידי אליהו.
16. להודיע תשוקת הנביאים להוכיח את החוטאים שפי שאלישע הוכיח את יהורם.
17. ללמדנו שראוי לכל שלם שיתרחק מרשעים ולא יביט בפניהם כמו שאמר אלישע שלולי שיהושפט היה שם, לא היה מביט ביהורם.
18. שראוי להתרחק מהכעס, שהרי הנבואה נעלמה מאלשיע בגלל הכעס עד שהביאו לפניו נגן.
19. הנביאים עושים ניסים רק לאנשים שעובדים את ה' ולכן הדגש על האישה האלמנה שבעלה היה ירא את ה'.
20. ללמדנו שמידת הנדיבות היא משובחת כפי שהאישה השונמית הייתה נדיבה כלפי אלישע.
21. ללמדנו שראוי למי שמקבל טובה מאדם אחר – שישתדל להחזיר טובה כפי שאלישע החזיר טובה לאישה השונמית.
22. להודיע שאין ראוי לאדם השלם לדבר עם אישה אלא אם הוא מוכרח לעשות כך כפי שעשה אלישע.
23. ללמדנו שתכלית הנים אינה לשמוח בהם בחיים, אלא שיהיה מהם זכר אחרי כן, כפי שהאישה השונמית רצתה בן שימשך לחיות.
24. להודיע שימים טובים ושבתות מיועדים לעבודת ה' ולכן היו הולכים אל הנביא בימים אלה.
25. ללמדנו שמי שצריך להציל נפש – שיעשה זאת במהירות כפי שגיחזי צווה על כך.
26. אין ראוי לאדם לפתוח פיו לרעה ולכן האישה השונמית לא סיפרה לבעלה ולגיחזי מדוע היא הולכת לאלישע.
27. ראוי לנביאים לפרסם גבורת ה' גם לגויים ולכן ריפא אלישע את נעמן.
28. לא ראוי לנביא לקחת כסף על מעשיו משום שכך יחשבו שהוא עושה את המופתים עבור עצמו.
29. לא ראוי לאדם שיכפור בחטא שלו, ולכן לא קילל אלישע את גיחזי עד שהוא כפר בחטאו.

מלכים ב פרק יג

(א) בְּשָׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְיוֹאָשׁ בֶּן אַחֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ יְהוּאֲחָז בֶּן יְהוּא עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה יְהוּאֲחָז מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה שָׁנִים מְקוּטְעוֹת⁹⁷⁸: (ב) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו יְקִיָּקָה יְהוּאֲחָז עֲשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רָעִים בְּעֵינָיו ה',⁹⁷⁹ וַיִּלְךְ אַחֲרֵי חֲטָאֵת יְרֵבְעָם בֶּן נְבַט אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל יְהוּאֲחָז חֲטָא בְּאוֹתָם חֲטָאִים שֶׁבָהֶם הִחְטִיא יְרֵבְעָם בֶּן נְבַט אֶת יִשְׂרָאֵל (עגלי הזהב), לֹא סָר מִמֶּנָּה יְהוּאֲחָז לֹא סָר מֵהֶם, מֵהַחֲטָאִים שֶׁל יְרֵבְעָם⁹⁸⁰: (ג) וַיַּחַר אָף יְקִיָּקָה בְּיִשְׂרָאֵל ה' כַּעַס עַל יִשְׂרָאֵל,⁹⁸¹ וַיִּתְּנֵם בְּיַד חֲזַאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וּבִיד בֶּן הֶדֶד בֶּן חֲזַאֵל שֶׁל חֲזַאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וּבִיד בֶּן הֶדֶד בְּיַד בֶּן חֲזַאֵל, כָּל הַיָּמִים (ה' מסר את ישראל בידיהם של חזאל מלך ארם וביד בן הדד בנו של חזאל) לְאוֹרֶךְ כָּל תְּקוּפַת הַזְּמַן שֶׁיְהוּאֲחָז חִי.⁹⁸²: (ד) וַיַּחַל יְהוּאֲחָז אֶת פָּנָיו יְקִיָּקָה יְהוּאֲחָז הִתְפַּלֵּל אֵל ה',⁹⁸³ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהֵי יְקִיָּקָה ה' קִיבֵל אֶת תְּפִילָּתוֹ שֶׁל יְהוּאֲחָז, ⁹⁸⁴ כִּי רָאָה אֶת לַחֲץ יִשְׂרָאֵל (ה' קיבל את תפילתו של יהואחז) כִּיּוּן שְׂרָאָה אֶת הַדּוּחַק הַגָּדוֹל בּוֹ הִיָּה נִתּוּן עִם יִשְׂרָאֵל,⁹⁸⁵ כִּי לַחֲץ אֲתָם מֶלֶךְ אֲרָם (בני ישראל היו בדוחק גדול) שֶׁהָיָה מֶלֶךְ אֲרָם דַּחַק אוֹתָם.⁹⁸⁶ הַנְּבִיא אָמַר שְׁלוּלֵי שֶׁהִקְבִּיָּה הִיָּה מֵרַחֵם עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא הִיָּיתָה תְּפִילָּתוֹ שֶׁל יְהוּאֲחָז מֵתְקַבֵּל, מִכִּיּוּן שֶׁלֹּא הִיָּה רְאוּי לִכְךָ⁹⁸⁷: (ה) וַיִּתֵּן יְקִיָּקָה לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ ה' שֶׁלַח לַעַם יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ. הַכּוּוֹנָה הִיא שִׂוְאֵשׁ בְּנוֹ שֶׁל יְהוּאֲחָז הוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד אֲרָם עוֹד בְּחַיָּיו שֶׁל יְהוּאֲחָז, לְפָנָיו שִׂוְאֵשׁ עֲצָמוֹ הִתְחִיל לְמַלּוֹךְ,⁹⁸⁸ וַיִּצְאֻ מִתַּחַת יַד אֲרָם (לאחר שיואש הושיע את ישראל) יִשְׂרָאֵל נִגְאָלוּ וְכָבַר לֹא הָיוּ מְשׁוֹעֲבָדִים לְאֲרָם,⁹⁸⁹ וַיָּשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲלֵיהֶם כְּתָמוּל שְׁלֹשׁוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בְּבֵיתָהֶם

-
30. ראוי לרחם על אויבים שתוקפים אותך כדי שגם הם ירחמו עליך כפי שאלישע אמר ליהורם לא להרוג את חיילי ארם.
31. שאין ראוי לאדם שיכחיש את מה ששייך לו הנביא, כפי שקרה עם השליש.
32. ללמדנו את הדין שהדר בחצר חברו שלא מדעתו אינו חייב להעלות לו שכר ולכן לא ציווה המלך לשלם לאישה השונמית גם את השכירות של ביתה.
33. לא ראוי לנביא שיסמוך על הנס ולכן המלכת יהוא נעשתה בסתר.
34. ללמדנו שאין עושים שררה בממון באחד ולכן היה צורך בשניים שירוקנו את הארגז שהיה בבית המקדש.
35. ללמדנו שעדיף להכין את הכלים הנצרכים לפני שמכינים את שאר הכלים.
36. ללמדנו שאין מחשבים את הכספים שנותנים למומנים על בעלי המלאכה.
37. להודיע שמותר חטאת חטאת ומותר אשם אשם (וזאת למרות שבסופו של דבר הקריבו מהמותרות קרבנות עולה).

⁹⁷⁸ מצודות.

⁹⁷⁹ מלבי"ם: בכך היה יהואחז רשע בן רשע ולכן ה' כעס עליהם והענישם. כמו כן כתב שמן הסתם שהקב"ה התרה בעם ישראל לפני ששלח אליהם את חזאל מלך ארם ללחוץ אותם.

⁹⁸⁰ תרגום.

⁹⁸¹ תרגום.

⁹⁸² מצודות.

⁹⁸³ תרגום.

⁹⁸⁴ תרגום.

⁹⁸⁵ מצודות.

⁹⁸⁶ תרגום.

⁹⁸⁷ מצודות.

⁹⁸⁸ מצודות.

⁹⁸⁹ תרגום.

בשלום, כמו בתקופה שלפני שארם דחקו אותם⁹⁹⁰: (ו) אֵךְ לֹא סָרוּ מִחַטָּאוֹת בַּיִת יְרֻבְעֵם אֲשֶׁר הִחְטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַלֵּךְ לַמְּרוֹת שִׁיהוֹאֲחוּ הַתַּפְּלָל אֶל ה', עִם יִשְׂרָאֵל לֹא סָטָה מִחַטָּאֵי יְרֻבְעֵם שֶׁהִחְטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחַטָּאִים אֱלֹהִים (עגלי הזהב), וְהוּא הַמְּשִׁיךְ לַחַטּוֹא וְלַעֲבוֹד אֶת עַגְלֵי הַזֶּהָב,⁹⁹¹ וְגַם הָאֲשֶׁרָה עֲמָדָה בְּשִׁמְרוֹן חַטָּא נּוֹסֵף בּוֹ חַטּוֹא יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁהֵם הַעֲמִידוֹ אֶת הָאֲשֶׁרָה בְּשׁוֹמְרוֹן (וְעַבְדוֹ אוֹתָהּ). הַנְּבִיא אֹמֵר שֶׁהַחֲזָרָה בַּתְּשׁוּבָה שֶׁל יְהוֹאֲחָז לֹא הִיִּתָּה שְׁלֵמָה וְשֶׁהוּא אֲמַנֵּם פָּנָה לַה' אֶךְ הַמְּשִׁיךְ לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה⁹⁹²: (ז) כִּי לֹא הִשְׁאִיר לַיהוֹאֲחָז עִם וּבַגְּלָל שִׁיהוֹאֲחוּ עֲבַד עֲבוֹדָה זָרָה, מֶלֶךְ אַרְם לֹא הִשְׁאִיר לוֹ הַרְבֵּה חַיִּילִים,⁹⁹³ כִּי אִם חֲמִישִׁים פְּרָשִׁים וְעֲשָׂרָה רֶכֶב וְעֲשָׂרַת אֲלָפִים רַגְלִי (מֶלֶךְ אַרְם הִשְׁאִיר לַיהוֹאֲחָז) רַק חֲמִישִׁים פְּרָשִׁים, עֶשֶׂר מַרְכָּבוֹת וְעֲשָׂרַת אֲלָפִים (10,000) חַיִּילֵי רַגְלִים,⁹⁹⁴ כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אַרְם (נוֹתֵר לַיהוֹאֲחָז רַק צֶבֶא קָטָן) מִפְּנֵי שֶׁמֶלֶךְ אַרְם אִיבַד, הַשְּׂמִיד, אֶת כָּל חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל,⁹⁹⁵ וַיִּשְׁמַם כְּעֶפֶר לְדָשׁ כְּמוֹ שֶׁאֲדָם דָּשׁ וְכוּתֵשׁ בְּרַגְלָיו אֶת הַעֶפֶר, כִּךְ מֶלֶךְ אַרְם רָמַס אֶת חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל⁹⁹⁶: (ח) וַיִּתֵּר דְּבָרַי יְהוֹאֲחָז וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ הָלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרַי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (ט) וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאֲחָז עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּשִׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ יוֹאֲשׁ בְּנוֹ תַּחְתָּיו: (י) בְּשָׁנַת שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְיוֹאֲשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁנַת הַשְּׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לַמַּלְכוּת יוֹאֲשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה (בִּאֲמַת צְרִיךְ לִהְיוֹת בְּשָׁנַת הַשְּׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לַמַּלְכוּת יוֹאֲשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה, אֲלֵא שֶׁהַמְּפָרְשִׁים אֹמְרִים שֶׁמַּחֲשִׁיבִים לַיהוֹאֲשׁ עוֹד שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבַּחֵן מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל עוֹד בַּחַיִּי אֲבִיו מִשׁוּם שֶׁהוּא הוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָם בַּחַיִּי אֲבִיו בְּשִׁמְרוֹן עוֹד שְׁתֵּי שָׁנִים)⁹⁹⁷ מֶלֶךְ יְהוֹאֲשׁ בֶּן יְהוֹאֲחָז עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שֵׁשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה אַחֲרַי מוֹת אֲבִיו יְהוֹאֲחָז, יְהוֹאֲשׁ בֶּן מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ שֶׁשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה כִּשֶׁהוּא הִיָּה גֵר בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן⁹⁹⁸: (יא) וַיַּעֲשֶׂה הָרַע בְּעֵינָי יִקְוֶה לֹא סָר מִכָּל חַטָּאוֹת יְרֻבְעֵם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הִחְטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַלֵּךְ: (יב) וַיִּתֵּר דְּבָרַי יוֹאֲשׁ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר נִלְחַם עִם אֲמֻצִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה הָלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרַי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל⁹⁹⁹: (יג) וַיִּשְׁכַּב יוֹאֲשׁ עִם אֲבֹתָיו וַיְרֻבְעֵם יִשָּׁב עַל כְּסֵאוֹ וַיִּקְבֵר יוֹאֲשׁ בְּשִׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל¹⁰⁰⁰: (יד) וַאֲלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ אֲלִישָׁע הִיָּה חוֹלָה בְּמַחְלָה שֶׁהוּא הִיָּה עֵתִיד לָמוּת מִמֶּנָּה,¹⁰⁰¹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאֲשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יוֹאֲשׁ מֶלֶךְ

990 תרגום.

991 מצודות.

992 מצודות.

993 מצודות.

994 תרגום.

995 תרגום.

996 מצודות.

997 מצודות.

רש"י נשאר בספק לגבי חישוב השנים האלה. רלב"ג: יש לחשב שנים מקוטעות הן בתחילת מלכותו והן בסופו, ואז מסתדרים השנים.

998 מצודות.

999 מדוע כתב הנביא שיואש מת, הרי הכתוב ממשיך לספר עליו אח"כ? רש"י: כדי לא לסמוך את מיתת אלישע לענייני ע"ז. מצודות: היות וכבר סיפר הנביא שהישועה בימי יהואחז אביו נעשתה על ידו, המשיך הנביא וסיכם את שנות פעילותו. רד"ק: ירבעם מלך בחיי אביו שנה, היות ויואש ראה שאחיו מערערים על מלכותו.

1000 מלבי"ם: הסיבה שהוזכרה כאן מיתתו של יואש למרות שבהמשך עדיין מסופר עליו היא שיש כאן מעין סיכום לישועה שהייתה לישראל. הישועה הייתה בימי יואש וירבעם, והנביא רוצה לציין את המשך הישועה בימיו של ירבעם. רק בפרק יד' מסופר על מיתתו של יואש כמיתה האמיתית.

1001 מצודות.

ישראל ירד אל אלישע, וַיִּבֶן עַל פְּנֵי וַיֹּאמֶר יואש בכה על פני אלישע ואמר: אָבִי אָבִי רבי רבי¹⁰⁰² (הכוונה היא לאלישע)! רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו בתפילותיך, אתה (אלישע) היית עוזר לעם ישראל מול אויביהם כאילו היית מרכבות ופרשים, כאילו שהיית חיילים ממש!¹⁰⁰³ (טו) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלִישָׁע אלישע אמר ליואש: קח קֶשֶׁת וְחִיצִים קח בידך קשת וחיצים,¹⁰⁰⁴ וַיִּקַּח אֱלִיּוֹ קֶשֶׁת וְחִיצִים יואש לקח בידו קשת וחיצים: (טז) וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אלישע אמר ליואש מלך ישראל: הֲרָכַב יָדְךָ עַל הַקֶּשֶׁת תניח את ידך על הקשת ותתפוס אותו,¹⁰⁰⁵ וַיִּרְכַּב יָדוֹ יואש הניח את ידיו על הקשת, וַיִּשֶׂם אֱלִישָׁע יָדָיו עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ אלישע שם את ידיו על גבי ידיו של יואש מלך ישראל כדי לחזק את ליבו של יואש, וכך הוא יאמין בסימן שיהיה על ידי יריית החיצים¹⁰⁰⁶: (יז) וַיֹּאמֶר אלישע אמר לאחד הנוכחים שם:¹⁰⁰⁷ פָּתַח הַחַלּוֹן קְדָמָה תפתח את החלון שנמצא בצד המזרחי (ומכאן שהוא מופנה לכיוון ארם),¹⁰⁰⁸ וַיִּפְתַּח הַנוֹכַח בַּחֹדֶר פָּתַח אֶת הַחַלּוֹן, וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אלישע אמר ליואש: יֵרָה תירה את החצים,¹⁰⁰⁹ וַיֹּזֵר יואש ירה את החיצים,¹⁰¹⁰ וַיֹּאמֶר אלישע אמר ליואש: חֵץ תִּשְׁוֶעָה לִיקָוֶקַע על ידי שירית את החץ, תהיה תשוועה מאת ה',¹⁰¹¹ וְחֵץ תִּשְׁוֶעָה בְּאָרֶם על ידי שירית את החץ לכיוון ארם, ישראל יינצלו מידי ארם,¹⁰¹² וְהָבִיתָ אֶת אָרֶם בְּאֶפֶק עַד כְּלָה ואתה תכה בארם עד שיושמדו במקום שנקרא אפק¹⁰¹³: (יח) וַיֹּאמֶר אלישע אמר ליואש: קח הַחִיצִים תיקח את החיצים, וַיִּקַּח יואש לקח את החיצים, וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אלישע אמר ליואש מלך ישראל, הֲיָ אֶרְצָה תירה את החיצים על הארץ,¹⁰¹⁴ וַיִּדְּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים יואש ירה את החיצים לארץ שלש פעמים, וַיַּעֲמֵד ולאחר שלש פעמים, הפסיק יואש לירות את החיצים לארץ¹⁰¹⁵: (יט) וַיִּקְצַף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים אלישע הנביא כעס על יואש, וַיֹּאמֶר אלישע אמר ליואש: לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים היית צריך לירות את החיצים חמש או שש פעמים, ולא להסתפק רק בשלש פעמים (למרות שאלישע לא אמר ליואש לירות את החיצים יותר

¹⁰⁰² מצודות בפרק ב' פסוק יב'. במפרשים מובא שכשם שהתלמידים נקראים בנים (כמו בני הנביאים), כך הרב נקרא אב.
¹⁰⁰³ מצודות בפרק ב' פסוק יב'. רלב"ג: על ידי העצות של אלישע שאמר להם בדבר ה', היו ישראל מנצחים במלחמות. מלבי"ם בפרק ב': אליהו (ואצלנו הכוונה לאלישע) נקרא "רכב ישראל" מכיוון שהיה שקול כנגד כל עם ישראל. כמו כן כתב ש"רכב ישראל" היינו שמרכבות האש וסוסי האש הם המרכבה האלוקית שעל ידה הקב"ה מנהיג את עם ישראל.
¹⁰⁰⁴ מלבי"ם: מכיוון שכוחו של חזאל היה על ידי דיבורו של אלישע, לא היה אלישע יכול לבטל את כוחו של חזאל בדיבור, והיה צריך מעשה כדי להחליש את כוחו של חזאל.
¹⁰⁰⁵ מצודות.
¹⁰⁰⁶ רד"ק. רלב"ג: אלישע שם בכוחו של יואש כוח אלוקי דרכו ויכול לנצח במלחמות.
¹⁰⁰⁷ רד"ק בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שאלישע אמר ליואש שיפתח את החלון לפני שהוא אמר לו להחזיק בחיצים ובקשת.
¹⁰⁰⁸ מצודות.
¹⁰⁰⁹ מצודות. רד"ק: רק את החץ הראשון ירה אלישע ובשאר החיצים רק היכה בקרקע.
¹⁰¹⁰ מצודות.
¹⁰¹¹ מצודות.
¹⁰¹² מצודות.
¹⁰¹³ מצודות. רד"ק: למרות שאפק הייתה בנחלת שבט יהודה, שם היו עורכים את המלחמות בין ישראל לארם כפי שהיה עם אחאב. ועיין בהערות בספר מלכים א' פרק כ' פסוק כז'. מלבי"ם: אפק היה מקום שהיה מוכן לישועה של עם ישראל.
¹⁰¹⁴ מצודות.
¹⁰¹⁵ מצודות. כאמור לעיל בהערות, לפי רד"ק יואש ירה רק את החץ הראשון ואילו את שאר החיצים הוא הכה בארץ. רלב"ג: היו שם חיצים רבים ואלישע חשב שיואש יכה על הארץ עם כל החיצים.

פעמים, הוא חשב שיואש לא יפסיק מלירות את החיצים עד שהוא יאמר לו),¹⁰¹⁶ **אִז הִבִּיתְךָ אֶת אֲרָם עַד כְּלָה** (אם היית יורה את החיצים חמש או שש פעמים) היית משמיד את ארם לגמרי,¹⁰¹⁷ **וְעַתָּה וְעַכְשָׁיו**, היות וירית את החיצים לארץ רק שלש פעמים,¹⁰¹⁸ **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים תִּבְהַ אֶת אֲרָם** אתה תכה את ארם רק שלש פעמים, אך לא תצליח להשמיד את ארם: **(כ) וַיָּמַת אֱלִישָׁע וַיִּקְבְּרֵהוּ אֲלִישָׁע** מת וקברו אותו,¹⁰¹⁹ **וַגְּדוּדֵי מוֹאָב יָבֹאוּ בְּאֶרֶץ בְּתַקּוּפַת הַזֶּמֶן** שאלישע מת, חיילי מואב היו רגילים להיכנס לארץ ישראל כדי לקחת שלל מעם ישראל,¹⁰²⁰ **בָּא שָׁנָה** (חיילי מואב היו נכנסים לארץ ישראל כדי לקחת שלל מעם ישראל) בתחילת השנה, כשיש הרבה דשא שיכולים להאכיל את בהמותיהם¹⁰²¹: **(כא) וַיְהִי הֵם קִבְּרִים אִישׁ כְּאִשׁוֹ** היו אנשים שהתעסקו בקבורת אדם (לא מסופר בפשט הפסוק מיהם הקוברים ומיהו הנקבר אך חז"ל נחלקו האם האיש היה צדיק גדול, שלום בן תקות, בעלה של חולדה הנביאה, או שהאיש היה רשע גדול ולא היה ראוי שיהיה קבור ליד אלישע, והוא קם לתחיה כדי שלא ייקבר ליד אלישע),¹⁰²² **וַהֲנִיחָהּ רָאוּ אֶת הַגְּדוּדֵי הָאֲנָשִׁים** שהתעסקו בקבורה ראו את הקבוצה של חיילי מואב מגיעים כדי לקחת את השלל,¹⁰²³ **וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקִבְרֵי אֱלִישָׁע** האנשים שהתעסקו בקבורה השליכו את האיש שהתעסקו בקבורתו למערה שבה היה קבור אלישע,¹⁰²⁴ **וַיִּלְךְ וַיִּגַע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע** כאשר השליכו את האדם המת, גופה התגלגלה עד שהיא הגיעה לקבר של אלישע וכך הגופה גם נגעה בעצמותיו של אלישע,¹⁰²⁵ **וַיַּחֲיוּ וַיִּקָּם עַל רַגְלָיו הַמֵּת** קם לתחייה ונעמד על רגליו¹⁰²⁶: **(כב) וַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם לָחֵץ אֶת יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי יְהוֹאָחָז חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם** דחק בישראל כל ימיו של יהואחז: **(כג) וַיָּחֹז וַיִּקָּן אֲתָם ה' חָס עַל עַם יִשְׂרָאֵל**,¹⁰²⁷ **וַיִּרְחַמֵם ה' רִיחֵם עַל עַם יִשְׂרָאֵל**,¹⁰²⁸ **וַיִּפְּן אֱלֹהֵיהֶם ה' פָּנָה לְהִיטִיב לָעַם יִשְׂרָאֵל**,¹⁰²⁹ **לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב** (ה' ריחם על עם ישראל ופנה להיטיב להם) בגלל בריתו שכרת עם אברהם יצחק ויעקב,¹⁰³⁰ **וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם ה'** לא רצה להשחית את עם ישראל,¹⁰³¹ **וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵיו עַד עַתָּה** וה' גם לא השליך את ישראל מעליו, לא הגלה את ישראל בזמנו של יהואחז, הגלות עדיין לא התחילה בזמנו של יהואחז למרות החטאים הרבים של עם ישראל. הנביא אומר שכל מי שיקרא את האמור בספר מלכים יידע שבזמנו של יהואחז עדיין

¹⁰¹⁶ רד"ק.

¹⁰¹⁷ מצודות.

¹⁰¹⁸ מצודות.

¹⁰¹⁹ רד"ק.

¹⁰²⁰ רד"ק הביא את דבריו של בעל סדר עולם האומר שאלישע מת בשנה העשירית למלכותו של יואש וחולק עליו וסובר שאם אנחנו אומרים שיואש הציל את עם ישראל עוד בחיי יהואחז אביו, סימן הדבר שמיתתו של אלישע ושהמלחמה נגד ארם היו בתחילת מלכותו. רלב"ג בפסוק כב' מחלק בין הסרת הלחץ מעל ישראל לישועה. הסרת הלחץ הייתה בתחילת מלכותו של יואש, מיד כאשר חזאל מת. אולם הישועה הגמורה הייתה רק באמצע מלכותו של יואש.

¹⁰²¹ מצודות. רד"ק: גדודי מואב התחילו לבא משום שלאחר מיתתו של אלישע התחילה הפורענות.

¹⁰²² מצודות. רד"ק: הכוונה היא לאותה שנה שבה מת אלישע.

¹⁰²³ רד"ק.

¹⁰²⁴ מצודות.

¹⁰²⁵ רד"ק. מצודות: הכוונה היא שהשליכו אותו סמוך לקבר. מלבי"ם: כיוון שכבר עברה שנה מאז מיתתו של אלישע ובשרו כבר התעכל, חשבו האנשים שלא צריך להקפיד על השלכת גופתו לארץ.

¹⁰²⁶ מצודות.

¹⁰²⁷ מצודות. רלב"ג הסתפק אם הכוונה היא שהוא רק קם על רגליו או שמא הוא קם תחייה מלאה.

¹⁰²⁸ מצודות.

¹⁰²⁹ תרגום.

¹⁰³⁰ תרגום. מלבי"ם: ה' פנה להיטיב לעם ישראל בגלל זכות האבות.

¹⁰³¹ תרגום.

מצודות.

כִּי אִם אִישׁ בַּחֲטָאוֹ יוֹמֵת אלא כל אדם נהרג על חטאיו שלו. אמציה לא הרג את בניהם של המורדים באביו משום שבתורה כתוב שאדם מת רק כעונש על חטא שהוא עצמו עשה ולא כעונש על חטא שעשה אביו או בנו¹⁰⁴⁴: **(ז) הוּא הִכָּה אֶת אָדוֹם בְּגִיא מֶלֶךְ אֲמַצְיָה הִכָּה אֶת אֲנָשֵׁי אָדוֹם בְּמִקוֹם שֶׁנִּקְרָא גֵיא מֶלֶךְ**,¹⁰⁴⁵ **עֶשְׂרֵת אֲלָפִים** אמציה הרג עשרת אלפים (10,000) חיילים מאדום בגיא מלך,¹⁰⁴⁶ **וְתַפֵּשׂ אֶת הַסֵּלַע בְּמִלְחָמָה** אמציה גם כבש במהלך המלחמה מבצר גדול שהיה בנוי על סלע,¹⁰⁴⁷ **וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ יִקְתָּאל** אמציה קרא את שמו של המבצר יקתאל, על שם קיהוי השיניים, שלאחר שכבש את המבצר, הקב"ה החליט להשחית את אמציה על ידי שגרם לו להתגרות במלך ישראל (כפי שנראה בפסוק הבא), משום שאמציה החזיר איתו ממלחמה זו את העבודה הזרה של שעיר ועבד אותו,¹⁰⁴⁸ **עַד הַיּוֹם הַזֶּה הַמְּבַצֵּר נִקְרָא בְּשֵׁם יִקְתָּאל** גם לאחר שנים רבות, בזמן שנכתב ספר מלכים: **(ח) אַז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים אֶל יְהוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז בֶּן יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל** לאחר שאמציה ניצח את אדום, הוא שלח שליחים אל יואש בן יהואחז בן יהוא מלך ישראל, **לֵאמֹר** אמציה אמר ליואש על ידי השליחים: **לָכֵה נִתְרָאָה פָּנִים** בוא נילחם אחד מול השני פנים אל פנים. בספר דברי הימים מסופר שחיילי ישראל היו תוקפים את ארץ יהודה בפעולות צבאיות קטנות ולכן רצה אמציה לצאת למלחמה כוללת. אולם, כפי שראינו, הסיבה שאמציה רצה לצאת למלחמה כוללת, למרות שהוא ידע שאין לו סיכוי לנצח את יואש (משתי סיבות: יואש היה חזק יותר ממנו וגם עוד לא עברו ארבע דורות של יהוא שמלכו) היא משום שהקב"ה רצה להענישו על שהחזיר את העבודה הזרה של אדום לאחר שניצח אותם¹⁰⁴⁹: **(ט) וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר** יואש מלך ישראל שלח שליחים אל אמציה מלך יהודה ואמר לו: **הַחֹחַ אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן הַקּוֹץ שֶׁנִּמְצָא בִיעַר לְבִנוֹן**,¹⁰⁵⁰ **שָׁלַח אֶל הָאָרֶז אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן** שלח שליחים אל עץ הארז שנמצא ביער הלבנון, **לֵאמֹר** השליחים של הקוץ אמרו לעץ הארז, **תִּנְהַ אֶת בְּתֶךְ לְבָנִי לְאִשָּׁה** (הקוץ מבקש) שתיתן את הבת שלך לבן שלי לאישה, **וְתַעֲבֹר חֵית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן וְתִרְמַס אֶת הַחֹחַ** החיה החיה שנמצאת ביער הלבנון, רמסה את הקוץ. הנמשל הוא: אמציה הוא הקוץ ויואש הוא הארז. אם הארז מתחבר עם הקוץ, גם לדברי שלום, כמו קשר נישואין בין בניהם, הדבר נחשב לדבר מגונה, קל וחומר שאין זה מכובד שהארז והקוץ יילחמו זה בזה¹⁰⁵¹: **(י) הִכָּה הַכִּיתָ אֶת אָדוֹם וְנִשְׂאָדָּ לְבָדָּ בַגִּלָּל שֶׁאֵתָה (אמציה) הִכִּיתָ אֶת אָדוֹם**, התחלת להתגאות ואתה חושב שאתה יכול להילחם בי,¹⁰⁵² **הַכְּבֹד וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ אִם תֵּשֵׁב בְּבֵיתְךָ**, הכבוד שניצחת במלחמה מול אדום יישאר (אך אם תצא למלחמה ותפסיד בה, לא יישאר זכר מהכבוד שהתכבדת לאחר הניצחון על

בחטו יומתו" הביא הכתוב הוכחה לכך שאסור להרוג את הבן בגלל חטאו של אביו. אמנם דבריו לכאורה קשים גם כן משום שדרשת חז"ל דורשת גם את סוף הפסוק.

¹⁰⁴⁴ **רד"ק.**

¹⁰⁴⁵ **תרגום.**

¹⁰⁴⁶ **רד"ק:** הנביא כותב רק על החיילים בגי מלך שנהרגו ולא על החיילים שנהרגו במקומות האחרים.

¹⁰⁴⁷ **מצודות. מהר"י קרא:** הכוונה אינה שאמציה כבש את המבצר, אלא הכוונה היא שחיילי יהודה לקחו עשרת אלפים חיילים משעיר, העלו אותם לראש הסלע ומשם השליכו אותם.

¹⁰⁴⁸ **רש"י. רד"ק:** סיבת השינוי היא על ענייני ידוע אצלם.

¹⁰⁴⁹ **מצודות.** ונראה לי אולי לומר שזוהי הסיבה שבתחילת הפסוק מיוחס יואש עד ליהוא, כדי לומר שלא היה לאמציה סיכוי לנצח במלחמה משום שיואש הוא רק נכדו של יהוא, וצריכים לעבור ארבע דורות עד שתוסר מלכותו של יהוא.

¹⁰⁵⁰ **מצודות. רלב"ג:** הסיבה שיואש ביזה את אמציה היא משום שאמציה היה מזרע אחזיה מלך יהודה שהיה מצאצאי אחאב. זוהי גם הסיבה שלאחר שניצחו, ייחס אותו לאחזיה (בפסוק יג'). **רש"י:** הכוונה בחוח היא לשכם בן חמור שביקש לבוא בקשרי נישואין עם יעקב, ובני יעקב באו והרגו את שכם ואנשיו.

¹⁰⁵¹ **מצודות.**

¹⁰⁵² **מצודות.**

אדום. במקום שאנשים יזכרו את הניצחון על אדום, הם יזכרו את ההפסד שלך נגד ישראל), ¹⁰⁵³ וְלָמָּה תִּתְגַּדֵּר בְּרַעְיָה לְמָה שֶׁתִּתְחַל לְרִיב אִתִּי, וְאִז תְּבוֹא עֲלֶיךָ רָעָה, ¹⁰⁵⁴ וְנִפְלְתָה אֶתְּהָ וְיִהְיֶה עִמָּךְ (אם תצא להילחם נגדי) גם אתה תיהרג וגם ממלכת יהודה תספוג הפסד ¹⁰⁵⁵: (יא) וְלֹא שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ אֲמַצְיָהוּ לֹא קִיבַל אֶת דְּבָרָיו שֶׁל יוֹאֵשׁ, אֲמַצְיָהוּ לֹא שָׁמַע בְּקוֹל יוֹאֵשׁ וְלֹא נִמְנַע מִלְּצַאת לְהִלָּחֵם נֹגַד יוֹאֵשׁ, ¹⁰⁵⁶ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עֲלָה אֶל אֲמַצְיָהוּ, ¹⁰⁵⁷ וַיִּתְּרָאוּ פָּנִים הוּא וְאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה יוֹאֵשׁ וְאֲמַצְיָהוּ קִיבְלוּ אֶת פְּנֵיהֶם בְּקֶרֶב, יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה נִלְחְמוּ זֶה בְּזֶה, ¹⁰⁵⁸ בְּבַיִת שְׁשֻׁמֶשׁ אֲשֶׁר לְיְהוּדָה (המלחמה בין יואש לאמציה הייתה) בעיר בית שמש שנמצאת בנחלת שבט יהודה ¹⁰⁵⁹: (יב) וַיִּנְגַף יְהוּדָה לְפָנָיו יִשְׂרָאֵל חֵיילֵי יְהוּדָה הֹכְרוּ עַל יְדֵי חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל, ¹⁰⁶⁰ וַיָּנֶסוּ אִישׁ לְאַהֲלָיו כֹּל אֶחָד מִחֵיילֵי יְהוּדָה בָּרַח חֲזָרָה לְבֵיתוֹ ¹⁰⁶¹: (יג) הַנְּבִיא מֵתָאֵר אֶת נִיצְחוֹנוֹ שֶׁל יוֹאֵשׁ וְאֵת אַרְבַּעַת הַפְּעוּלוֹת שֶׁעָשָׂה לְאַחַר שֶׁנִּיצַח אֶת אֲמַצְיָהוּ: (1) וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בֶּן יְהוֹאָשׁ בֶּן אַחֲזִיָּהוּ תִּפֹּשׂ יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּבַיִת שְׁשֻׁמֶשׁ יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הֲצִלִּיחַ לְקַחַת בְּשָׁבִי בְּעִיר בֵּית שֶׁמֶשׁ אֶת אֲמַצְיָהוּ בֶּן יוֹאֵשׁ בֶּן אַחֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, ¹⁰⁶² (2) וַיָּבֵא יְרוּשָׁלַם וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם יוֹאֵשׁ עֲלָה לְיְרוּשָׁלַם וּפְרָץ פִּירְצָה בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם, ¹⁰⁶³ בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם עַד שַׁעַר הַפְּנָה (יוֹאֵשׁ פְּרָץ פִּירְצָה בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם) מִשַׁעַר אֶפְרַיִם, שַׁעַר שֶׁדָּרְכוּ נִכְנַס שְׁבַט אֶפְרַיִם כְּשֶׁעָלָה לְבַיִת הַמִּקְדָּשׁ, עַד שַׁעַר שֶׁהָיָה סְמוּךְ לְבַיִת הַמִּקְדָּשׁ וְנִקְרָא "שַׁעַר הַפִּינָה", ¹⁰⁶⁴ אַרְבַּע מְאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַפִּירְצָה שֶׁפְּרָץ אֲמַצְיָהוּ הָיָה אַרְבַּע מְאוֹת אַמָּה ¹⁰⁶⁵: (יד) (3) וְלָקַח אֶת כָּל הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וְאֵת כָּל הַכֶּלִים הַנִּמְצָאִים בְּבֵית יְקִנְק וּבְאַצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ יוֹאֵשׁ לָקַח אֶת כָּל הַכֶּסֶף, הַזָּהָב וְהַכֶּלִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּבְאַצְרוֹת הַמֶּלֶךְ, ¹⁰⁶⁶ (4) וְאֵת בְּנֵי הַתְּעַרְבוֹת (וְכֵן לָקַח יוֹאֵשׁ) אֶת בְּנֵי הַתְּעַרְבוֹת שֶׁלָּקַח אֲמַצְיָהוּ כְּבָנֵי עָרוּבָה. בְּנֵי הַתְּעַרְבוֹת הֵם בְּנֵים שֶׁל שְׂרֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה שֶׁלָּקַח אֲמַצְיָהוּ אֵלָיו כְּדִי לִמְנוֹעַ מִהִשְׂרִים מִלְּמַרְדּוֹ בּוֹ (וְכֵן, אִם יִמְרְדוּ בּוֹ, הוּא יִהְרֹג אֶת הַבְּנִים שֶׁלָּהֶם, ¹⁰⁶⁷ וַיִּשָּׁב שְׁמֵרוֹנָה לְאַחַר בִּיצוּעַ הַפְּעוּלוֹת הַנִּזְכָּרוֹת, יוֹאֵשׁ חָזַר לְשׁוֹמְרוֹן ¹⁰⁶⁸: (טו) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹאָשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ וְאֲשֶׁר נִלְחַם עִם אֲמַצְיָהוּ

¹⁰⁵³ מצודות.

¹⁰⁵⁴ מצודות.

¹⁰⁵⁵ תרגום.

¹⁰⁵⁶ תרגום.

¹⁰⁵⁷ תרגום.

¹⁰⁵⁸ תרגום.

¹⁰⁵⁹ רד"ק: הדגש כאן הוא שיואש בא להילחם בתוך גבול ממלכת יהודה. רלב"ג: הדבר מראה על הביטחון

המופרך של יואש.

¹⁰⁶⁰ תרגום.

¹⁰⁶¹ תרגום.

¹⁰⁶² רלב"ג (בפירושו לפסוק ט'): הסיבה שאמציה יוחס כאן לאחזיה היא כדי לומר את הסיבה שיואש ביזה אותו. אמציה היה צאצא של אחזיה שהיה מצאצאי אחאב. מלבי"ם: הסיבה שיואש פרץ בחומת ירושלים לא הייתה כדי להשחית את החומה אלא כך היה מקובל לציין ניצחון על מלך אחר.

¹⁰⁶³ תרגום.

¹⁰⁶⁴ רלב"ג.

¹⁰⁶⁵ מצודות.

¹⁰⁶⁶ תרגום.

¹⁰⁶⁷ מצודות.

¹⁰⁶⁸ רד"ק בשם סדר עולם: בזמן זה מת יואש וחזר אמציה לירושלים. רלב"ג: יואש מת בזמן זה משום שהוא התגאה על אמציה וכן כתב המלבי"ם שיואש מת קודם זמנו בגלל שהתגאה על נצחונו.

מֶלֶךְ יְהוּדָה הָלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (טז) וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאָשׁ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ יִרְבֵּעַם בְּנֹו תַחְתָּיו: (יז) וַיְחִי אַמְצִיָּהוּ בֶן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה אֲמַצְיָה בֶן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִמְשִׁיךְ לַחַיּוֹת חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה לְאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל יוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיָּתֵר דְּבָרֵי אַמְצִיָּהוּ הָלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (יט) וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לְאַחַר שִׁוּאֵשׁ הַחֲזִיר אֶת אֲמַצְיָה לְמַלְכוּתוֹ, מֵרָדוֹ בְּאֲמַצְיָה בִירוּשָׁלַם,¹⁰⁶⁹ וַיָּנֶס לְכִישָׁה אֲמַצְיָה בָּרַח לְכִישׁ,¹⁰⁷⁰ וַיִּשְׁלַחוּ אַחֲרָיו לְכִישָׁה הַמּוֹרְדִים בְּאֲמַצְיָה שֶׁלְּכִישׁ אֲנָשִׁים שִׁיתַּפְּסוּ אוֹתוֹ שֵׁם, וַיִּמְתְּהוּ שָׁם הַמּוֹרְדִים הַרְגוּ אֶת אֲמַצְיָה בְּכִישׁ: (כ) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ עַל הַסּוּסִים נִשְׂאוּ אֶת אֲמַצְיָה עַל מַרְכָּבָה שֶׁהֵייתָה רְתוּמָה לְשָׁנֵי סוּסִים (בַּפְּסוֹק לֹא מְסוּפָר מִי נִשָּׂא אוֹתוֹ),¹⁰⁷¹ וַיִּקְבֹּר בִּירוּשָׁלַם עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אֲמַצְיָה נִקְבֵר בְּעִיר דָּוִד בִירוּשָׁלַם, בְּמִקּוֹם הַקְּבוּרָה שֶׁשֶׁם נִקְבְּרוּ אֲבוֹתָיו: (כא) וַיִּקְחוּ כָּל עַם יְהוּדָה אֶת עֲזַרְיָה וְהוּא בֶן שֵׁשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה הֵעֵם שְׁבִיהוּדָה לְקַח אֶת עֲזַרְיָה (בְּנֵו שֶׁל אֲמַצְיָה) כִּשְׁהוּא הָיָה בֶן שֵׁשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה, וַיִּמְלְכוּ אוֹתוֹ תַּחַת אָבִיו אַמְצִיָּהוּ הֵעֵם שְׁבִיהוּדָה הַמֶּלֶךְ אֶת עֲזַרְיָה לְמַלּוֹךְ עַל יְהוּדָה בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁל אֲמַצְיָה אֲבִיו: (כב) הוּא בָּנָה אֶת אֵילַת עֲזַרְיָה בִּיצֵר אֶת הָעִיר אֵילַת וּבְנָה לְעִיר אֵילַת חוּמָה,¹⁰⁷² וַיִּשְׁבְּהָ לְיְהוּדָה עֲזַרְיָה הַחֲזִיר אֶת אֵילַת לְיְהוּדָה עַל יָדֵי שְׁבִיצֵר אוֹתָהּ. בְּהַתְּחִלָּה הֵייתָה שְׁיִכַת הָעִיר אֵילַת לְיְהוּדָה, וְאָדוּם כָּבָשׁוּ אֶת הָעִיר. כֹּאשֶׁר אֲמַצְיָה נִיצַח אֶת אָדוּם, הוּא הַחֲזִיר אֶת אֵילַת לְשִׁלִּיטַת יְהוּדָה, אֲךָ הָעִיר עֲדִיין הֵייתָה פְּרוּצָה. כֹּאשֶׁר עֲזַרְיָה הַתְּחִיל לְמַלּוֹךְ, הוּא גַם בִּיצֵר אֶת הָעִיר אֵילַת, וְלִכְן נִחְשַׁב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַנְּבִיא שְׁהוּא הַחֲזִיר אֶת אֵילַת לְיְהוּדָה,¹⁰⁷³ אַחֲרֵי שֶׁכָּבַד הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו עֲזַרְיָה בִּיצֵר אֶת אֵילַת לְאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל אֲמַצְיָה¹⁰⁷⁴: (כג) בְּשָׁנַת חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה לְאַמְצִיָּהוּ בֶן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה יִרְבֵּעַם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה יִרְבֵּעַם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנִים מְקוּטְעוֹת¹⁰⁷⁵: (כד) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְקִיָּק לֹא סָר מִכָּל חַטָּאוֹת יִרְבֵּעַם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל: (כה) הוּא הִשִּׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל יִרְבֵּעַם נִלְחַם נֶגַד אָרֶם וְכָבַשׁ מֵהֶם שְׁטָחִים, וְעַל יָדֵי כֵךְ הוּא הַחֲזִיר אֶת גְּבוּלוֹת מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל לְמָה שֶׁהָיוּ מְקוּדָם,¹⁰⁷⁶ מְלִבּוֹא חֲמַת עַד יָם הָעַרְבָּה (יִרְבֵּעַם הַחֲזִיר אֶת גְּבוּלוֹת מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל) מִמִּקּוֹם שֶׁנִּקְרָא לְבוֹא חֲמַת עַד יָם

¹⁰⁶⁹ מצודות. מלבי"ם: המורדים באמציה היו תלמידי יהוידע הכהן. כמו"כ כתב שייטן שהמורדים בו הם שייטן לו להילחם נגד יואש.

¹⁰⁷⁰ נחלקו הפרשנים כמה זמן שהה אמציה בלכיש. רש"י: אמציה שהה שם כל חמש עשרה השנים לאחר שיואש שחרר אותו, ומשמע מדבריו שאמציה לא חזר למלכותו באמת, אלא היה נרדף כל הזמן על ידי האנשים שמרדו בו. רד"ק: סובר שאמציה נהרג בלכיש מיד לאחר שברח לשם, כך שמשמע מדבריו שאמציה חזר למלכותו במשך חמש עשרה שנה. רד"ק גם דחה את דברי רש"י שעוזיה מלך חמש עשרה שנים שבהם שהה אמציה בלכיש, שהרי כתוב בפסוק כא' שהעם המליכו את עוזיה לאחר מותו של אמציה ולא ייתכן לומר זאת אם עוזיה מלך בפועל במשך חמש עשרה שנה. בפירושו לפרק טו' פסוק ח' כתב שלפי החשבון של רש"י צריך לומר שזכריה מלך שלש שנים בחיי אביו ופלא הדבר בעיני משום שרש"י ומפרשים נוספים כתבו שירבעם מלך שלש שנים בחיי אביו. רלב"ג בפירושו לפרק טו' פסוק ח': עזריה מלך בחיי אביו במשך אחת עשרה שנה. מלבי"ם: ייתכן שאמציה ברח ללכיש שלש שנים אחרי המלחמה נגד יואש ואז יוצא שהוא שהה שם שתיים עשרה שנה.

¹⁰⁷¹ רד"ק.

¹⁰⁷² מצודות. רד"ק: העיר אילת הייתה שייכת לאדום. דוד כבש את העיר אילת וכאשר יהורם מלך על יהודה ואדום מרדו בו, הם לקחו חזרה את העיר אילת עד שעזריה כבש שוב את העיר אילת ובנה אותה ואת חומותיה.

¹⁰⁷³ מצודות.

¹⁰⁷⁴ מצודות. רד"ק: מכך שהנביא מצריך להדגיש שבניין העיר אילת היה אחרי שאמציה מת, משמע שעוזיה התחיל למלוך בחיי אביו. לדבריו, כאשר אמציה ברח מירושלים ללכיש, עוזיה מילא את מקומו כמלך.

¹⁰⁷⁵ מצודות.

¹⁰⁷⁶ רש"י.

הערבה – ים המלח, וכך חזר שטח ממלכת ישראל לגודל שבו היה לפני שהעמים מסביב התחילו להילחם נגד ישראל כעונש על החטאים שלהם (על ידי כך ירבעם הרחיב את גבול ממלכת ישראל מעבר להרחבה שאביו יואש הצליח להרחיב את הגבול),¹⁰⁷⁷ **כְּדָבַר יְקֹנָק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו יוֹנָה בֶּן אֲמִתִּי הַנְּבִיא אֲשֶׁר מָגַת הַחֶפֶר** (גבולות ממלכת ישראל חזרו להיות כמו שהיו לפני המלחמות נגד העמים) כמו שה' אמר בנבואתו ליונה בן אמיתי, שהיה נביא מגת החפר. נבואה זו של הנביא יונה לא הוזכרה בנביא עצמו¹⁰⁷⁸: **(כו) כִּי רָאָה יְקֹנָק אֶת עֲנֵי יִשְׂרָאֵל** (ה' הושיע את ישראל בימיו של ירבעם) בגלל שה' ראה את עניים, את מצוקתם של ישראל, ולא בגלל שהיו להם זכויות שהצדיקו זאת,¹⁰⁷⁹ **מָרָה מְאֹד** (מצב עם ישראל) השתנה כל הזמן לרעה, מצב עם ישראל התדרדר כל הזמן,¹⁰⁸⁰ **וְאָפֶס עֲצוּר** ואין בישראל רכוש שמכונס בבית,¹⁰⁸¹ **וְאָפֶס עֲזוּב** ואין בישראל מקנה המפוזר בשדה,¹⁰⁸² **וְאֵין עֹז לְיִשְׂרָאֵל** לא היה מישהו שיעזור ויושיע את ישראל¹⁰⁸³: **(כז) וְלֹא דִבֶּר יְקֹנָק לְמַחֲוֹת אֶת שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם** ה' לא רצה למחות את שמם של ישראל מתחת השמים,¹⁰⁸⁴ **וַיֹּשִׁיעֵם בְּיַד יְרֻבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ** ולכן ה' הושיע את ישראל על ידי ירבעם בן יואש (ולא בגלל הזכויות של עם ישראל)¹⁰⁸⁵: **(כח) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְרֻבְעָם וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וַגְּבוֹרָתוֹ אֲשֶׁר נִלְחַם** שאר מעשיו והמלחמות שירבעם נלחם, **וְאֲשֶׁר הִשִּׁיב אֶת דְּמָשֶׁק וְאֶת חֲמַת לַיהוּדָה** וכן הסיפור שמספר את המקרה בו ירבעם החזיר את דמשק וחמת למלכות יהודה (למרות שירבעם היה מלך מישראל הוא החזיר ליהודה את הערים האלה לאחר שנלחם נגד ארם),¹⁰⁸⁶ **בְּיִשְׂרָאֵל** ירבעם הצליח לכבוש את דמשק וחמת על ידי חיילים וגיבורים מצבא ישראל ולא היו עימו חיילים מיהודה (ולמרות זאת הוא העביר את הערים האלה לממלכת יהודה),¹⁰⁸⁷ **הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (כט) וַיִּשְׁכַּב יְרֻבְעָם עִם אֲבֹתָיו עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ זַכְרְיָה בֶּןוֹ תַחְתָּיו**¹⁰⁸⁸:

¹⁰⁷⁷ **מצודות. רד"ק** הביא מחלוקת בירושלמי האם תחום ממלכת ירבעם הייתה גדולה יותר מתחום ממלכת יהושע או לא.

¹⁰⁷⁸ **מצודות** ובשם חז"ל כתב שהכוונה היא שכשם שליונה הנביא נהפכה הנבואה על נינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם נהפכה הנבואה על ישראל מלהיות רעה להיות טובה. **רש"י**: הכוונה היא שיונה משח את יהוא ואמר לו שבני רביעים יישבו לו על כסאו, ולכן ירבעם שהיה נינו של יהוא מלך על ישראל והצליח במלכותו. **המלבי"ם** בספר עמוס (פרק ו' פסוק יג') כתב שהכוונה היא שיונה התנבא ואמר שה' לא רצה להשמיד את בני ישראל מפני שעדיין לא נגזר דינם, ורק לאחר שעברה תקופה נוספת שבה חטאו ישראל, נגזרה הגזירה.

¹⁰⁷⁹ **מצודות. מלבי"ם**: הקב"ה ראה שלא יעזור להעניש את עם ישראל.

¹⁰⁸⁰ **מצודות. רש"י**: הכוונה מלשון שהמרו את פי ה'. **רלב"ג**: למרות שעם ישראל היה מורה את פי ה', ועקב כך באו עליו דברים רעים.

¹⁰⁸¹ **מצודות.**

¹⁰⁸² **מצודות.**

¹⁰⁸³ **תרגום.**

¹⁰⁸⁴ **מצודות.**

¹⁰⁸⁵ **מצודות.**

¹⁰⁸⁶ **מצודות.**

¹⁰⁸⁷ **מצודות. רד"ק**: הכוונה של המילה "בישראל" היא להסביר מדוע החזיר ירבעם את הערים האלה ליהודה

למרות שהוא עצמו היה מלך ישראל, וכתב שהסיבה לכך היא בגלל שירבעם חשב שהדבר העיקרי הוא שהערים האלה יהיו תחת שלטון יהודי. **מלבי"ם**: באותו הזמן הייתה ממלכת יהודה נתונה תחת שלטון ממלכת ישראל ולכן ירבעם שלט גם על ממלכת יהודה וגם על הערים אותן כבש – דמשק וחמת.

¹⁰⁸⁸ בספר מלכים לא כתוב כיצד מת ירבעם השני, והדבר נמצא במחלוקת בספר עמוס: א"ע סובר שהוא נהרג בחרב כדבריו של אמציה אל ירבעם בהם הוא מצטט את נבואתו של עמוס, ויש הסוברים (מצודות למשל) שאמציה שיקר לירבעם בדבריו שהרי עמוס אמר שביתו של ירבעם ימות בחרב והכוונה הייתה לזכריה בנו.

מלכים ב פרק טו

(א) בַּשָּׁנָה עֲשָׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה לִירְבֵּעַם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ עֲזַרְיָה בֶן אֲמִצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה¹⁰⁸⁹: (ב) בֶּן שָׁשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה הָיָה בְּמִלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם¹⁰⁹⁰ וְשֵׁם אִמּוֹ יִבְלָיָהוּ מִירוּשָׁלַם: (ג) וַיַּעַשׂ הַיְיָשָׁר בְּעֵינֵי יִקְוֹק כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲמִצְיָהוּ אָבִיו: (ד) רַק הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעַם מִזְבָּחִים וּמִקְטָרִים בְּבָמוֹת: (ה) וַיִּנְגַע יִקְוֹק אֶת הַמֶּלֶךְ ה' הַבִּיא מַחֲלָה עַל עֲזַרְיָה. בַּסֵּפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים כְּתוּב שֶׁהִי הֵעֵנִישׁ אֶת עֲזַרְיָה מִשׁוּם שֶׁהוּא נִיסָה לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת לַמְּרוֹת שֶׁלָּא הִיָּה כַהֵן,¹⁰⁹¹ וַיְהִי מִצְרַע עַד יוֹם מוֹתוֹ עֲזַרְיָה הִיָּה מִצְרַע עַד הַיּוֹם שְׁמֹת, וַיֵּשֶׁב בְּבֵית הַחֲפָשִׁית עֲזַרְיָה יֹשֵׁב בְּבֵית שִׁנְקָרָא "בֵּית הַחֲפֹשִׁית" מִשׁוּם שֶׁכֹּאשֶׁר הוּא יֹשֵׁב שֶׁמֶה הוּא הִיָּה חֲפָשִׁי מִעֲנִינֵי הַמַּלְכוּת, עֲזַרְיָה לֹא נִיָּהֵל אֶת עֲנִינֵי הַמַּלְכוּת כִּשְׁהוּא הִיָּה חוֹלָה בְּבֵית הַחֲפֹשִׁית,¹⁰⁹² וַיּוֹתֵם בֶּן הַמֶּלֶךְ עַל הַבְּיָת יוֹתֵם, בְּנוֹ שֶׁל עֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה, הִיָּה מִמוֹנָה עַל בֵּיתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ,¹⁰⁹³ שֶׁפִּט אֶת עַם הָאָרֶץ יוֹתֵם הִיָּה גַם שׁוֹפֵט אֶת הָאֲנָשִׁים שְׁבִיִּהוּדָה (בִּמְקוֹם אָבִיו)¹⁰⁹⁴: (ו) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי עֲזַרְיָהוּ וְכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה הִלָּא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (ז) וַיִּשְׁכַּב עֲזַרְיָה עִם אָבִיתּוֹ וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם אָבִיתּוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ יוֹתֵם בְּנוֹ תַחְתָּיו: (ח) בַּשָּׁנָה שְׁלִשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לְעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ זְכַרְיָהוּ בֶן יִרְבֵּעַם עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שָׁשָׁה חֲדָשִׁים: (ט) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יִקְוֹק כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ אָבִיתּוֹ לֹא סָר מִחֲטָאוֹת יִרְבֵּעַם בֶּן נָבֹט אֲשֶׁר הֲחִטִּיא אֶת יִשְׂרָאֵל: (י) וַיִּקְשֹׁר עָלָיו שָׁלֵם בֶּן יִבְשׁ שְׁלוֹם בֶּן יִבְשׁ מֵרֵד בְּזִכְרִיָה,¹⁰⁹⁵ וַיִּבְהוּ קִבְלָעַם וַיְמִיתֵהוּ שְׁלוֹם בֶּן יִבְשׁ הִכָּה וְהָרַג אֶת זְכַרְיָה בְּפָנֵי הָעַם, בְּפָנֵי אֲנָשִׁים רַבִּים שְׂרָאוּ אֶת הָרַצַּח,¹⁰⁹⁶ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׁלוֹם בֶּן יִבְשׁ מֶלֶךְ בִּמְקוֹם זְכַרְיָה בֶּן יִרְבֵּעַם: (יא) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי זְכַרְיָה הֵנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (יב) הוּא דָּבָר יִקְוֹק אֲשֶׁר דָּבָר אֵל יְהוּא בְּאוֹפֵן זֶה הִתְקַיְּמוּ דְּבָרֵי הַנְּבוּאָה שֶׁל ה' לִיהוּא,¹⁰⁹⁷ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר ה' לִיהוּא עַל יָדֵי הַנְּבִיא,¹⁰⁹⁸ בְּנֵי רְבִיעִים יֵשְׁבוּ לָךְ עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל (ה' אָמַר לִיהוּא עַל יָדֵי הַנְּבִיא) צֶאֱצֹאִיךְ יִמְלְכוּ עַל יִשְׂרָאֵל

¹⁰⁸⁹ לפי רש"י בפרק הקודם שכתב שעוזיה התחיל למלוך חמש עשרה שנה בחיי אביו (ואז יוצא שירבעם מלך ישראל והוא מלכו באותה שנה), צריך לומר שהכוונה בפסוק היא שבשנה העשרים ושבע למלכות ירבעם (שהיא גם שנת העשרים ושבע שנה למלכות עוזיה עצמו) נהיה עוזיה מנוגע בנגע הצרעת, ומאז הוא התחיל למלוך "מלכות מנוגעת". לפי רד"ק שסובר שאמצייה מלך ארבע עשרה שנה לאחר שהפסיד במלחמה נגד יואש, הכוונה היא שבמרחק של עשרים ושבע שנה מסוף מלכותו של ירבעם (שהיא השנה הארבע עשרה למלכותו) התחיל עוזיה למלוך על יהודה. על דברי רש"י (שמקורם מהסדר עולם) מקשה רד"ק: מדוע כתוב בשנת העשרים ושבע שנה למלכות ירבעם – הרי המלכות הנגועה התחילה בשנת העשרים ושבע לעוזיה והיה צריך לייחס את עשרים ושבע השנים למלכותו. רלב"ג: מסכים עם רד"ק שהכוונה היא למנות את השנים שנותרו למלכות ירבעם ובית יהוא. מלבי"ם: הכוונה היא שבשנת העשרים ושבע לעוזיה, הוא יצא מהשעבוד תחת ממלכת ישראל.

¹⁰⁹⁰ לפי רש"י ומצודות יש לומר שחמש עשרה מתוך השנים האלה מלך בחיי אמצייה אביו.

¹⁰⁹¹ מצודות.

¹⁰⁹² מצודות. רש"י: עזריה בנה את בית החופשית בבית הקברות כדברי חז"ל שבמתים חופשי.

¹⁰⁹³ מצודות.

¹⁰⁹⁴ מצודות. רד"ק: לפי הפשט משמע שיותם התחיל לשפוט את עם הארץ מיד לאחר שאביו הצטרע, אולם לדברי חז"ל שיותם נולד בימי חלוטו של עוזיה (ומכאן שלמצורע לשמש מיטתו בימי חלוטו) צריך לומר שהיה ואקום של מספר שנים בין הנהגתו של עוזיה להנהגתו של יותם, ובמשך השנים האלה הזקנים והשרים שפטו את העם.

¹⁰⁹⁵ תרגום.

¹⁰⁹⁶ מצודות.

¹⁰⁹⁷ מצודות.

¹⁰⁹⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

ארבעה דורות אחריו, ¹⁰⁹⁹ וַיְהִי בֵּן נְבוּאָה זֶה הַתְּקִימָה וְצִאצְאֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע דּוֹרוֹת אַחֲרָיו: יְהוֹאָחָז, יוֹאָשׁ, יִרְבֵּעַם וְזַכְרְיָה (ולאחר מכן הופסקה שלשלת המלוכה של יהוא) ¹¹⁰⁰: (יג) שְׁלוֹם בֶּן יָבִישׁ מֶלֶךְ בְּשָׁנַת שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעַ שָׁנָה לְעִזְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ יִרְחַ יָמָיִם בְּשָׁמְרוֹן שְׁלוֹם מֶלֶךְ בְּשׁוֹמְרוֹן בְּמִשְׁךְ חֹדֶשׁ ¹¹⁰¹: (יד) וַיַּעַל מְנַחֵם בֶּן גְּדִי מִתְּרַצָּה וַיָּבֵא שָׁמְרוֹן מִנְחָם בֶּן גְּדִי עִלָּה מִתְּרַצָּה לְהִלְחֵם בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן, ¹¹⁰² וַיָּךְ אֶת שְׁלוֹם בֶּן יָבִישׁ בְּשָׁמְרוֹן וַיִּמְיֹתָהּ מִנְחָם הִכָּה וְהָרַג אֶת שְׁלוֹם בֶּן יָבִישׁ בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן, וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו מִנְחָם מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִקּוֹם שְׁלוֹם בֶּן יָבִישׁ: (טו) וַיִּתֵּר דָּבְרֵי שְׁלוֹם וְקִשְׁרוֹ אֲשֶׁר קִשְׁרָה הָנֶם כְּתָבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (טז) אָז יָבֵא מְנַחֵם אֶת תְּפִסָּח וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ מִנְחָם הִכָּה בְּמִלְחָמָה אֶת הָעִיר תְּפִסָּח וְאֶת כָּל יוֹשְׁבֵיהָ, ¹¹⁰³ וְאֶת גְּבוּלֶיהָ מִתְּרַצָּה (מִנְחָם הִכָּה) אֶת גְּבוּלוֹת הָעִיר תְּפִסָּח שֶׁהָיוּ מֵעַבְרָה לְעִיר תְּרַצָּה, מִנְחָם הִיכָה אֶת תְּפִסָּח וְהָעִירִים הַסְּמוּכוֹת לָהּ שֶׁנִּמְצְאוּ מֵעַבְרָה לְעִיר תְּרַצָּה, ¹¹⁰⁴ כִּי לֹא פָתַח (מִנְחָם הִכָּה אֶת הָעִיר תְּפִסָּח) מִכִּיּוּן שֶׁשֶׁר הָעִיר תְּפִסָּח לֹא פָתַח לוֹ אֶת שַׁעֲרֵי הָעִיר כְּדִי שֶׁהוּא יוּכַל לְהִיכָנֵס וּלְמַלּוֹךְ עֲלֵיהֶם, ¹¹⁰⁵ וַיָּךְ אֶת כָּל הַהֶרְוֹתֶיהָ בְּקַעַם מִנְחָם בְּקַעַם אֶת בְּטִנְיָהּ שֶׁל כָּל הַנְּשִׁים שֶׁהָיוּ בְּהַרְיוֹן, כְּדִי לְהוֹצִיא מִבֶּטֶן אֶת וְלִדּוֹתֵיהֶם ¹¹⁰⁶: (יז) בְּשָׁנַת שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעַ שָׁנָה לְעִזְרִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שְׁלוֹשִׁים וְתִשְׁעַ שָׁנָה לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל עִזְרִיָּה, בְּתַחֲלִיל שְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל עִזְרִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, ¹¹⁰⁷ מֶלֶךְ מְנַחֵם בֶּן גְּדִי עַל יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים בְּשָׁמְרוֹן מִנְחָם בֶּן גְּדִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים מִקּוֹטְעוֹת ¹¹⁰⁸: (יח) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו יָקוֹךְ לֹא סָר מֵעַל חַטָּאוֹת יִרְבָּעָם בֶּן נָבָט אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יָמָיו: (יט) בָּא פּוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר פּוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר עָלָה כְּדִי לְהִלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, ¹¹⁰⁹ וַיִּתֵּן מְנַחֵם לְפּוֹל אֶלֶף כֶּסֶף (כַּאֲשֶׁר פּוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר עָלָה לְהִלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל) מִנְחָם הַבְּטִיחַ לְתֵת לְפּוֹל אֶלֶף (1000) כִּיכָרוֹת כֶּסֶף, ¹¹¹⁰ לְהִיּוֹת יָדָיו אֵתוֹ לְהַחְזִיק הַמְּמַלְכָּה בְּיָדוֹ הַכֶּסֶף שֶׁהַבְּטִיחַ מִנְחָם לְפּוֹל נֹעַד לְעִזּוֹר לְפּוֹל לְהַחְזִיק בְּמַלְכוּתוֹ ¹¹¹¹: (כ) וַיֵּצֵא מְנַחֵם אֶת הַכֶּסֶף עַל יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְתֵת לְפּוֹל אֶת אֶלֶף כִּיכָרוֹת הַכֶּסֶף שֶׁהַבְּטִיחַ לוֹ, הֵטִיל מִנְחָם עַל הָעָם בְּיִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אֶת הַכֶּסֶף, ¹¹¹² עַל כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיָל לְתֵת לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר הַמֵּס הוֹטֵל עַל כָּל הַחַיִּילִים הַגִּבּוֹרִים בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְתֵת לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶת אֶלֶף הַכִּיכָרוֹת, ¹¹¹³ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים כֶּסֶף לְאִישׁ אֶחָד כָּל אֶחָד מִגִּבּוֹרֵי הַחֵיָל חוּיִיב לְתֵת חֲמִישִׁים שְׁקָל, ¹¹¹⁴ וַיָּשֶׁב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְלֹא עָמַד

1099. תרגום.

1100. מצודות. רד"ק: לו היו בניו של יהוא צדיקים, הייתה מלכות על ישראל מתארכת.

1101. מצודות.

1102. תרגום.

1103. רד"ק: תפסח לא הייתה מגבול ארץ ישראל אלא היא הייתה צמודה לארם והייתה מול העיר תרצה

שהייתה בתוך תחום ארץ ישראל.

1104. מצודות.

1105. רש"י.

1106. מצודות.

1107. מצודות.

1108. מצודות.

1109. מצודות.

1110. מצודות.

1111. מצודות.

1112. תרגום. מצודות: השימוש במילה "ויוציא" נועד לומר שהוא הוציא את הכסף מהעם לפול.

1113. מצודות.

1114. מצודות.

שם בארץ (לאחר שמנחם נתן לו את הכסף) פול מלך אשור חזר לאשור ולא התעכב יותר בארץ ישראל¹¹¹⁵:
 (כא) וְיִתֵּר דְּבָרֵי מְנַחֵם וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (כב)
 וַיִּשְׁכַּב מְנַחֵם עִם אָבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ פְּקַחְיָה בְּנוֹ תַּחְתָּיו: (כג) בְּשָׁנַת חֲמִשִּׁים שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה
 מֶלֶךְ פְּקַחְיָה בֶן מְנַחֵם עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שְׁנַתָּם: (כד) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יִקְנֹק לֹא סָר מִחַטָּאוֹת
 יְרֻבָּעִם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל: (כה) וַיִּקְשֶׁר עָלָיו פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ שְׁלִישׁוֹ פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ,
 מִי שֶׁהָיָה שָׂר שֶׁל פְּקַחְיָה בֶן מְנַחֵם, מֵרַד בּוֹ,¹¹¹⁶ וַיִּבְהוּ בְּשִׁמְרוֹן בְּאַרְמוֹן בֵּית הַמֶּלֶךְ פֶּקַח הָרַג אֶת פְּקַחְיָה
 בְּאַרְמוֹן שְׁלוֹ (שֶׁל פְּקַחְיָה),¹¹¹⁷ אֶת אֲרָגָב וְאֶת הָאַרְיָה וְעָמּוֹ שְׁנֵי גִיבּוּרִים שֶׁקִּרְאוּ לָהֶם "אַרְגּוּב" ו"אַרְיָה"
 מֵרַדּוֹ יַחַד עִם פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ בַּפֶּקַח בֶּן מְנַחֵם,¹¹¹⁸ חֲמִשִּׁים אִישׁ מִבְּנֵי גְלָעָדִים חֲמִישִׁים אֲנָשִׁים מִבְּנֵי גַלְעָד
 עֲזָרוּ לַפֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ בְּמֵרַדּוֹ וְעֲזָרוּ לוֹ לְהַרוֹג אֶת פְּקַחְיָה,¹¹¹⁹ וַיִּמְיֹתָהּ פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ הָרַג אֶת פְּקַחְיָה בֶן
 מְנַחֵם, וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל פְּקַחְיָה בֶן מְנַחֵם: (כו) וְיִתֵּר דְּבָרֵי
 פְּקַחְיָה וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הֵנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (כז) בְּשָׁנַת חֲמִשִּׁים
 וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן עֲשָׂרִים שָׁנָה¹¹²⁰: (כח)
 וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יִקְנֹק לֹא סָר מִן חַטָּאוֹת יְרֻבָּעִם בֶּן נְבָט אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל: (כט) בְּיָמֵי פֶּקַח
 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּתַקּוּפַת הַזְּמַן שֶׁפֶקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל,¹¹²¹ בָּא תְּגַלַּת פְּלֹאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר
 (בְּתַקּוּפַת הַזְּמַן שֶׁפֶקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל) בָּא תְּגַלַּת פְּלֹאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל מִנַּת לְהִלַּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל,
 וַיִּקַּח אֶת עֵיזָן וְאֶת אָבֶל בֵּית מַעֲכָה וְאֶת יְנוּחַ וְאֶת קִדְשׁ וְאֶת חֲצוּר וְאֶת הַגְּלָעָד וְאֶת הַגְּלִילָה כָּל
 אֶרֶץ נִפְתָּלִי תְּגַלַּת פְּלֹאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר כִּבֵּשׁ אֶת הָעָרִים עֵיזָן, אָבֶל בֵּית מַעֲכָה, יְנוּחַ, קִדְשׁ, חֲצוּר, גַּלְעָד, אֶת
 אֶרֶץ הַגְּלִיל וְאֶת כָּל הָעָרִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנַחֲלַת שְׁבַט נַפְתָּלִי,¹¹²² וַיִּגְלַם אֲשׁוּרָה תְּגַלַּת פְּלֹאֶסֶר הִגְלָה אֶת יוֹשְׁבֵי
 הָעָרִים הָאֵלֶּה לְאַשּׁוּר. בְּגִלּוֹת זֶה הִגְלָה תְּגַלַּת פְּלֹאֶסֶר אֶת שְׁבַטֵי רְאוּבֵן, גַּד וְחֲצִי שְׁבַט מְנַשֶּׁה שֶׁנַּחֲלָתָם הָיִיתָה
 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי¹¹²³: (ל) וַיִּקְשֶׁר קֶשֶׁר הוֹשַׁע בֶּן אֱלֵהָ עַל פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ הוֹשַׁע בֶּן אֱלֵהָ מֵרַד בַּפֶּקַח
 בֶּן רְמַלְיָהוּ,¹¹²⁴ וַיִּבְהוּ וַיִּמְיֹתָהּ הוֹשַׁע הִכָּה אֶת פֶּקַח וְהָרַג אוֹתוֹ, וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הוֹשַׁע מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִקְוֹם
 פֶּקַח, בְּשָׁנַת עֲשָׂרִים לְיוֹתָם בֶּן עֲזַיָּה הוֹשַׁע מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת הָעֲשָׂרִים לְמַלְכוּת יוֹתָם בֶּן עֲזַיָּה עַל
 יְהוּדָה. לְמִרְוֹת שִׁיתָם מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל רַק שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים, וְאִם כֵּן הִכְתוּב הָיָה צָרִיךְ לְכַאוֹרָה לְכַתּוּב שֶׁהוֹשַׁע
 מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת אַרְבַּע לֵאחֲזֵי מֶלֶךְ יְהוּדָה, כְּתֹב הִנְבִּיאָה שֶׁהוֹשַׁע מֶלֶךְ בְּשָׁנַת עֲשָׂרִים לְיוֹתָם מִשׁוּם שֶׁלֹּא

¹¹¹⁵ מצודות.

¹¹¹⁶ מצודות. רש"י: אחד מגיבוריו.

¹¹¹⁷ מצודות.

¹¹¹⁸ מצודות וכתב שארגוב נקרא כך על שם שהיה מושל בחבל הארגוב ואריה נקרא כך על שם גבורתו. רש"י:

מדובר בתיאור מקום – בארמון הגדול שאצל הארגוב, שם עמד האריה. מלבי"ם: בארמון עמד אריה לטרוף את כל מי שבא לפני המלך בלי רשות.

¹¹¹⁹ מצודות.

¹¹²⁰ מצודות: עשרים שנה מקוטעות.

¹¹²¹ תרגום.

¹¹²² מצודות.

¹¹²³ רלב"ג. רש"י בפירושו לפרק יז' פסוק א' כתב שהגלות המוזכרת כאן אינה הגלות של שניים וחצי השבטים,

אלא שהיו שלושה שלבים בגלות עשרת השבטים: שלב א' שמוזכר כאן היה בשנת ארבע לאחז ובשלב זה גלו השבטים שהיו בצפון ארץ ישראל, שלב ב' היה בשנת שנים עשרה לאחז ובגלות זו גלו שניים וחצי השבטים

ושלב ג' היה בשנה השישית לחזקיהו אז גלה שאר עם ישראל.

¹¹²⁴ תרגום.

רצה להזכיר את אחז הרשע¹¹²⁵: (לא) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי פֶקֶח וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הֵנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (לב) בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְפֶקֶח בֶּן רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ יוֹתָם בֶּן עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: (לג) בֶּן עֲשָׂרִים וַחֲמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם¹¹²⁶ וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁא בַת צְדוּקָה: (לד) וַיַּעַשׂ הַיְיָשֵׁר בְּעֵינֵי יַקִּיָּק כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה עֲזִיָּהוּ אָבִיו עֲשָׂה: (לה) רַק הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעַם מִזְבָּחִים וּמִקְטָרִים בְּבָמוֹת הוּא בָּנָה אֶת שַׁעַר בֵּית יַקִּיָּק הָעֲלִיּוֹן יוֹתָם בָּנָה מִחֲדָשׁ אֶת הַשַּׁעַר שֶׁהָיָה בֵּין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְבֵית הַמֶּלֶךְ¹¹²⁷: (לו) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יוֹתָם אֲשֶׁר עָשָׂה הֵלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (לז) בַּיָּמִים הָהֵם לְאַחַר מוֹת יוֹתָם,¹¹²⁸ הִחֵל יַקִּיָּק לְהַשְׁלִיחַ בִּיהוּדָה רְצִין מֶלֶךְ אֲרָם וְאֶת פֶּקֶח בֶּן רְמַלְיָהוּ (לְאַחַר מוֹת יוֹתָם) ה' הִתְחִיל לַגְרוֹת בִּיהוּדָה אֶת רְצִין מֶלֶךְ אֲרָם וְאֶת פֶּקֶח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל¹¹²⁹: (לח) וַיִּשְׁכַּב יוֹתָם עִם אָבִיתּוֹ וַיִּקְבֹּר עִם אָבִיתּוֹ בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ אַחֲזָה בְּנוֹ תַחְתָּיו:

מלכים ב פרק טז

(א) בְּשָׁנַת שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְפֶקֶח בֶּן רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ אַחֲזָה בֶּן יוֹתָם מֶלֶךְ יְהוּדָה: (ב) בֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה אַחֲזָה בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם¹¹³⁰ וְלֹא עָשָׂה הַיְיָשֵׁר בְּעֵינֵי יַקִּיָּק אֱלֹהֵיו כְּדָוִד אָבִיו אֲחִי לֹא עָשָׂה כְּדָוִד הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה מֵאֲבוֹתָיו וְלֹא עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי ה' ¹¹³¹: (ג) וַיִּלְךְ בְּדַרְדָּר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֲטָאִיו, הִלֵּךְ אַחֲזָה בְּדַרְכֵם שֶׁל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ רַשְׁעִים, ¹¹³² וְגַם אֶת בְּנוֹ הָעֵבֵיר בָּאֵשׁ אֲחִי הַעֲבִיר אֶת בְּנוֹ בָּאֵשׁ לְשֵׁם עֲבוֹדַת הַמוֹלֵךְ, ¹¹³³ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יַקִּיָּק אֶתְּכֶם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲחִי חֲטָא בְּאוֹתָם חֲטָאִים בְּהֵם חֲטָאוּ הַעַמִּים שֶׁה' גִּירַשׁ מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אַחֲזָה חֲטָא בְּאוֹתָם חֲטָאִים שֶׁבָּהֶם חֲטָאוּ שִׁבְעַת הַעַמִּים שִׁישְׁבוּ בְּאַרְץ כְּנַעַן לִפְנֵי שְׂבִנֵי יִשְׂרָאֵל כְּנָסוּ לְאַרְץ, וְהוּא גִירַשׁ עַמִּים אֵלֶּה כְּדִי לְתַת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ¹¹³⁴: (ד) וַיִּזְבַּח וַיִּקְטֹר בְּבָמוֹת אַחֲזָה הַקְּרִיב קִרְבָּנוֹת וְהֵעֵלָה קְטוֹרֶת בְּבָמוֹת הַרְבוֹת שֶׁנִּבְנוּ לְשֵׁם עֲבוֹדַת זָרָה, ¹¹³⁵ וַעֲלֵה הַגְּבָעוֹת (וְכֵן הֵעֵלָה אַחֲזָה קִרְבָּנוֹת וְהִקְטִיר קְטוֹרֶת) עַל הַגְּבָעוֹת הַגְּבוּהוֹת, ¹¹³⁶ וַתַּחַת

¹¹²⁵ רש"י. מצודות: החשבון הוא כך: פקח מלך בשנת החמישים ושתיים לעזריה, ופקח מלך עשרים שנה, ואם כן יוצא שהושע מלך לאחר שעברו עשרים שנה מתום מלכותו של עזריה. רד"ק הוסיף הסבר נוסף מדוע נמנו השנים משנות מלכותו של יותם למרות שיותם לא מלך עשרים שנה וכתב שבימיו של יותם נגזרה גזירה. מלבי"ם: הסיבה שנמנה כאן לימיו של יותם ולא לימיו של אחז היא משום שפקח רצה לבטל לגמרי את מלכותו של אחז ולהמליך במקומו את בן טבאל.

¹¹²⁶ מצודות: מדובר בשנים מקוטעות.

¹¹²⁷ רד"ק. כמו"כ כתב אפשרות נוספת שיותם לא בנה את השער מחדש, אלא שהוסיף עליו בניין.

¹¹²⁸ מצודות ורלב"ג כתב שיש לומר כן משום שהסיבה שה' התחיל לגרות את רצין ופקח היא משום החטאים של אחז. רש"י: בסוף ימי יותם.

¹¹²⁹ רש"י.

¹¹³⁰ מצודות: מדובר בשנים מקוטעות.

¹¹³¹ תרגום.

¹¹³² תרגום.

¹¹³³ מצודות.

¹¹³⁴ מצודות.

¹¹³⁵ תרגום.

¹¹³⁶ עיין מלכים א' פרק יד' פסוק כד' שם משמע שהיו בונים את הבמות לעבודה הזרה על הגבעות הגבוהות.

כָּל עֵץ רֵעֵנָן תַּחַת (וכן העלה אחז קרבנות והקטיר קטורת) כל עץ שמראהו יפה¹¹³⁷: (ה) אֵז בימיו של אחז, וְעֵלֶה רִצִּין מֶלֶךְ אֲרָם וּפְקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה (בימיו של אחז) רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל עלו להילחם נגדו, וַיִּצְרוּ עַל אַחָז רִצִּין מֶלֶךְ אֲרָם וּפְקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הטיילו מצור על ממלכתו של אחז, על ממלכת יהודה,¹¹³⁸ וְלֹא יָבִילוּ לְהִלָּחֵם רִצִּין וּפְקַח לֹא הִצְלִיחוּ לְהַכְרִיעַ אֶת הַמַּלְחָמָה נגד ממלכת יהודה ולכבוש את ירושלים¹¹³⁹: (ו) בָּעֵת הַהִיא הָשִׁיב רִצִּין מֶלֶךְ אֲרָם אֶת אֵילַת לְאָרָם בתקופת מלכותו של אחז, הִצְלִיחַ רִצִּין מֶלֶךְ אֲרָם לְהַחְזִיר לְאֲרָם אֶת הָעֵיר אֵילַת (וזאת לאחר שאמציה כבש חזרה את העיר אילת מידי ארם כפי שראינו בפרק יד' פסוק כב),¹¹⁴⁰ וַיִּנְשָׁל אֶת הַיְהוּדִים מֵאֵילֹת רִצִּין הַגְּלָה מֵהָעֵיר אֵילַת אֶת הַיְהוּדִים שִׁשְׁבוּ שָׁם,¹¹⁴¹ וְאֲדוֹמִים בָּאוּ אֵילַת אֲנָשִׁים מֵאֲדוֹם בָּאוּ וְהִתְיַשְׁבוּ בְּמִקוֹם הַיְהוּדִים בְּאֵילַת, כְּפִי שִׁשְׁבוּ שָׁם לִפְנֵי שֶׁאֲמַצְיָה כָּבַשׁ מֵאֲדוֹם אֶת הָעֵיר,¹¹⁴² וַיִּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה הָאֲדוֹמִים יֹשְׁבוּ בְּאֵילַת וְנִשְׂאָרוּ שָׁם לְאוֹרֵךְ תְּקוּפָה אֲרוּכָה וְגַם בּוֹמָן כְּתִיבֵת סֵפֶר מַלְכִים, עַדִּין יֹשְׁבוּ אֲדוֹמִים בְּאֵילַת¹¹⁴³: (ז) וַיִּשְׁלַח אַחָז מִלְּאֲכָבִים אֶל תְּגֵלַת פְּלֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר אַחֲזָה שְׁלַח שְׁלִיחִים אֶל תְּגֵלַת פְּלֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר, לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרוּ שְׁלִיחֵי אַחֲזָה לְתְּגֵלַת פְּלֶסֶר,¹¹⁴⁴ עֲבַדְךָ וּבְנֵךְ אֲנִי אֲנִי הֵעֵבֵד וְהִבְנֵי שֶׁלך. אַחֲזָה פָּנָה לְתְּגֵלַת פְּלֶסֶר בְּלִשׁוֹן שֶׁל הַכְּנַעַנִי וְלֹכַן אִמְרָה לוֹ שֶׁהוּא עֲבָדוֹ וּבְנֵי,¹¹⁴⁵ עֲלֵה וְהוֹשַׁעֲנִי מִכַּף מֶלֶךְ אֲרָם וּמִכַּף מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַקּוֹמִים עָלַי תְּבוֹא וְתוֹשִׁיעַ אוֹתִי מִיַּדֵּיהֶם שֶׁל מֶלֶךְ אֲרָם וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁקִימִים עָלַי לְמַלְחָמָה¹¹⁴⁶: (ח) וַיִּקַּח אַחָז אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב הַנִּמְצָא בֵּית יְקוֹק וּבְאֲצֵרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ אַחֲזָה לָקַח אֶת הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּבְאֲצֵרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ,¹¹⁴⁷ וַיִּשְׁלַח לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר שְׁחָד אַחֲזָה שְׁלַח אֶת הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב (שֶׁלְקַח מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמֵאֲצֵרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ) בְּתוֹר שׁוֹחַד לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר, כְּדִי שִׁיבֹא וַיִּצִּיל אוֹתוֹ מִיַּד רִצִּין מֶלֶךְ אֲרָם וּפְקַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל¹¹⁴⁸: (ט) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר מֶלֶךְ אַשּׁוּר קִיבַל אֶת דְּבָרָיו שֶׁל אַחֲזָה,¹¹⁴⁹ וַיַּעַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶל דְּמִשְׁק מֶלֶךְ אַשּׁוּר עֲלֵה לְמַלְחָמָה נֶגֶד דְּמִשְׁק (הַנִּמְצָא בְּמַלְכוּת אֲרָם),¹¹⁵⁰ וַיִּתְּפֹשֶׂה תְּגֵלַת פְּלֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר כְּבֹשׁ אֶת דְּמִשְׁק,¹¹⁵¹ וַיִּגְלֶה קִירָה מֶלֶךְ אַשּׁוּר הִגְלָה אֶת תּוֹשְׁבֵי דְּמִשְׁק אֶל מִקוֹם בְּמַמְלַכַת אַשּׁוּר שֶׁנִּקְרָא "קִיר",¹¹⁵² וְאֶת רִצִּין הַמֵּית תְּגֵלַת פְּלֶסֶר הִרְגָה אֶת רִצִּין מֶלֶךְ אֲרָם: (י) וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ אַחָז לְקִרְיַת תְּגֵלַת פְּלֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר דּוֹמִשְׁק אַחֲזָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הִלֵּךְ לְדְּמִשְׁק כְּדִי לְקַבֵּל

¹¹³⁷ **תרגום יונתן** לדברים פרק יב' פסוק ב'. ועיין בהערות לביאורנו למלכים א' פרק יד' פסוק כד' שם הבאנו את פירוש מצודות שהכוונה היא לעצים לחים שהיו להם ענפים רבים.

¹¹³⁸ **תרגום.**
¹¹³⁹ **מצודות.**
¹¹⁴⁰ **מצודות.**
¹¹⁴¹ **מצודות.**
¹¹⁴² **מצודות.**
¹¹⁴³ **תרגום.**
¹¹⁴⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.
¹¹⁴⁵ **תרגום.**
¹¹⁴⁶ **תרגום.**
¹¹⁴⁷ **תרגום.**
¹¹⁴⁸ **תרגום.**
¹¹⁴⁹ **תרגום.**
¹¹⁵⁰ **תרגום.**
¹¹⁵¹ **תרגום.**
¹¹⁵² **מצודות.**

את פניו של תגלת פלאסר,¹¹⁵³ וַיֵּרָא אֶת הַמְּזֻבַּח אֲשֶׁר בְּדַמְשֶׁק אחז ראה את המזבח שהיה בדמשק, וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶחָז אֶל אֹרִיָּה הַכֹּהֵן אחז מלך יהודה שלח אל אוריה הכהן, אֶת דְּמוֹת הַמְּזֻבַּח (אחז מלך יהודה שלח אל אוריה הכהן) תיאור של הצורה החיצונית של המזבח שהיה בדמשק,¹¹⁵⁴ וְאֵת תְּבִנֹתָיו (וכן שלח אחז מלך יהודה שלח אל אוריה הכהן) את התכניות והמידות של המזבח שהיה בדמשק,¹¹⁵⁵ לְכָל מַעֲשֵׂהוּ (אחז שלח לאוריה הכהן את תבנית המזבח) עד לפרטים הקטנים שהיו בו¹¹⁵⁶: (יא) וַיִּבֶן אֹרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת הַמְּזֻבַּח אֹרִיָּה הַכֹּהֵן בנה את המזבח לפי התכניות ששלח לו אחז,¹¹⁵⁷ כְּכֹל אֲשֶׁר שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶחָז מִדַּמְשֶׁק בֵּן עֲשָׂה אֹרִיָּה הַכֹּהֵן אוריה הקפיד על כל הפרטים הקטנים ששלח לו מדמשק אחז מלך יהודה,¹¹⁵⁸ עַד בּוֹא הַמֶּלֶךְ אֶחָז מִדַּמְשֶׁק אוריה הספיק לבנות את המזבח לפני שאחז חזר לירושלים מדמשק¹¹⁵⁹: (יב) וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ מִדַּמְשֶׁק אחז מלך יהודה חזר מדמשק לירושלים,¹¹⁶⁰ וַיֵּרָא הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּזֻבַּח אחז ראה את המזבח שבנה אוריה,¹¹⁶¹ וַיִּקְרַב הַמֶּלֶךְ עַל הַמְּזֻבַּח אחז התקרב אל המזבח,¹¹⁶² וַיַּעַל עָלָיו אחז הקריב על המזבח את קרבנות העולה שרצה להקריב¹¹⁶³: (יג) וַיִּקְטֹר אֶת עֹלֹתָו וְאֵת מִנְחָתוֹ אחז הקריב על גבי המזבח שבנה אוריה את קרבן העולה ואת המנחה שהוא רצה להקריב, וַיִּסֹּךְ אֶת נִסְכּוֹ אחז הקריב על גבי המזבח שבנה אוריה את נסך היין,¹¹⁶⁴ וַיִּזְרַק אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לוֹ עַל הַמְּזֻבַּח אחז גם זרק על גבי המזבח שבנה אוריה את דם קרבן השלמים שהקריב¹¹⁶⁵: (יד) וְאֵת הַמְּזֻבַּח הִנְחִשֶׁת אֲשֶׁר לְפָנָיו יִקְוֶה אחז העמיד את המזבח שבנה בבית המקדש, ליד המזבח שבנה שלמה. כפי שראינו בספר מלכים א' פרק ח' (ומפורש בדברי הימים), שלמה המלך בנה מזבח גדול יותר ממזבח הנחושת שעשה משה רבינו, ולמרות שמזבח שלמה היה בנוי מאבנים, עדיין קראו לו "מזבח הנחושת" על שם המזבח שעשה משה. אחז העמיד את המזבח החדש ליד המזבח שעשה שלמה,¹¹⁶⁶ וַיִּקְרַב מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת אחז קירב את המזבח עד שהיה קרוב לפתח ההיכל,¹¹⁶⁷ מִבֵּין הַמְּזֻבַּח וּמִבֵּין בַּיִת יִקְוֶה אחז רצה להציב את המזבח שבנה בין המזבח שבנה שלמה לבין ההיכל, כך שלא היה דבר שחצץ בין המזבח שעשה להיכל, ומצד שני המזבח החדש שעשה חצץ בין המזבח שעשה שלמה להיכל,¹¹⁶⁸ וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמְּזֻבַּח צְפוֹנָה אולם בסופו של דבר אחז הציב את המזבח שבנה צפונית קצת למזבח שעשה שלמה, כך שחלק ממזבח האבנים חצץ בין המזבח שבנה אחז

1153 תרגום.

1154 דעת מקרא.

1155 דעת מקרא.

1156 מצודות.

1157 תרגום.

1158 מצודות.

1159 מצודות.

1160 תרגום.

1161 תרגום.

1162 מצודות. רד"ק הוסיף פירוש נוסף וכתב שהכוונה היא שאחז הקריב קרבנות על המזבח.

1163 מצודות. מלבי"ם: אחז הקריב את הקרבנות לשם ע"ז ובכך גם כפר בה' וגם בכהונה על ידי שהוא עצמו

הקריב קרבנות.

1164 תרגום.

1165 תרגום.

1166 מצודות. רש"י: לא ניתן היה להזיז את המזבח שבנה שלמה ולכן יש לומר שהכוונה היא לכיור הנחושת

אותו הזיז אחז כדי שיהיה מקום למזבח שלו.

1167 מצודות.

1168 מצודות.

להיכל¹¹⁶⁹: (טו) וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ אֶחָז אֶת אֹרְיָה הַכֹּהֵן לֵאמֹר אֲחֹז מֶלֶךְ יְהוּדָה צִוּוּהוּ אֶת אֹרְיָה הַכֹּהֵן וְאָמַר לוֹ: ¹¹⁷⁰עַל הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל הַקָּטָן אֶת עֹלֵת הַבָּקָר וְאֶת מִנְחַת הָעֶרֶב (אֲחֹז צִוּוּהוּ אֶת אֹרְיָה הַכֹּהֵן) תִּקְרִיב אֶת קִרְבָּנוֹת הַתְּמִיד שֶׁל בֹּקֵר וְשֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחֲדָשׁ. הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה אֲחֹז הִיָּה גָדוֹל יוֹתֵר מִהַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה וְלָכֵן אֲחֹז קָרָא לוֹ "הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל", ¹¹⁷¹וְאֶת עֹלֵת הַמֶּלֶךְ וְאֶת מִנְחָתוֹ (וְכֵן תִּקְרִיב עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל) אֶת קִרְבָּן הָעוֹלָה שֶׁלִּי (שֶׁל אֲחֹז) וְאֶת הַמִּנְחָה שֶׁבָּאָה עִם קִרְבָּן זֶה, וְאֶת עֹלֵת כָּל עַם הָאָרֶץ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם (וְכֵן תִּקְרִיב עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל) אֶת קִרְבָּנוֹת הָעוֹלָה שֶׁמִּבְיָאִים הָעַם שֶׁבִּיהוּדָה וְאֶת הַמִּנְחוֹת וְהַנִּסְכִּים שֶׁהֵם מִבְיָאִים יַחַד עִם קִרְבָּנוֹתֵיהֶם, ¹¹⁷²וְכָל דָּם עֹלָה וְכָל דָּם זֶבַח עָלָיו תִּזְרֹק אֶת דָּם קִרְבָּנוֹת הָעוֹלָה וְאֶת דָּם קִרְבָּנוֹת הַשְּׁלָמִים תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל, ¹¹⁷³וּמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת יִהְיֶה לִּי לְבַקֵּר וּמִיָּדַי פֶּעַם, אֲנִי (אֲחֹז) אֶרְצֵה לְבַקֵּר אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה וְלֹהֶשֶׁת־מֶשֶׁם בּוֹ. אֲחֹז צִוּוּהוּ אֶת אֹרְיָה לְהַפְסִיק לְהַקְרִיב אֶת הַקִּרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה וְלֹהֶקְרִיב אֶת הַקִּרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה בַּמָּקוֹם זֶה, וְאָמַר שֶׁרַק מִיָּדַי פֶּעַם הוּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה ¹¹⁷⁴: (טז) וַיַּעַשׂ אֹרְיָה הַכֹּהֵן כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ אֶחָז אֹרְיָה הַכֹּהֵן עָשָׂה כְּכֹל מַה שֶׁצִּוּוּהוּ אוֹתוֹ אֲחֹז לַעֲשׂוֹת (הַקְרִיב אֶת הַקִּרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה) ¹¹⁷⁵: (יז) הַנְּבִיא מִסְפָּר אֶת הַמִּשְׁךְ מַעֲשֵׂיו שֶׁל אֲחֹז. בְּתַחֲלִילָה רַק בָּנָה מִזְבֵּחַ חֲדָשׁ וּבְכַךְ בִּיטַל אֶת הַקְרִיבָת הַקִּרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, אֲדָךְ לְאַחַר מָכֵן הוּא הִמְשִׁיךְ הַשְּׁחִית אֶת הָעֲבוּדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, ¹¹⁷⁶וַיִּקְצֹץ הַמֶּלֶךְ אֶחָז אֶת הַמִּסְגְּרוֹת הַמְּכֻנּוֹת אֲחֹז כִּתַּת חֲלָקִים מִהַמְּכֻנּוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, ¹¹⁷⁷וַיִּסַּר מֵעֲלֵיהֶם אֶת הַפִּיד אֲחֹז הוֹרִיד מִכֹּל מְכֻנָּה אֶת הַכִּיּוֹר שֶׁהָיָה מוֹנֵחַ עֲלֶיהָ, ¹¹⁷⁸וְאֶת הַיָּם הוֹרֵד מֵעַל הַבָּקָר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר תַּחְתֶּיהָ אֲחֹז הוֹרִיד אֶת הַיָּם, הַגִּיגִית הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, מֵעַל שְׁתֵּים עָשָׂר הַבָּקָר שֶׁהֵיטָה מוֹנַחַת עֲלֵיהֶם, ¹¹⁷⁹וַיִּתֵּן אוֹתוֹ עַל מְרֻצְפַת אַבְנִים אֲחֹז הֵנִיחַ אֶת הַיָּם עַל רֻצְפַת אַבְנִים שֶׁעָשָׂה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. רֻצְפַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הֵיטָה עֲשׂוּיָה מֵעֵץ מְצוּפָה זֶהָב וְאֲחֹז הֵכִין רֻצְפַת אַבְנִים מִיּוֹחַדָּת כַּדִּי לְהֵנִיחַ עֲלֶיהָ אֶת הַיָּם ¹¹⁸⁰: (יח) וְאֶת מוֹסֵף הַשֶּׁבֶת אֲשֶׁר בָּנּוּ בְּבֵית אֲחֹז גַּם הוֹרִיד אֶת הַסוּכָה שֶׁבָּנּוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. תַּחַת סוּכָה זוֹ יִשְׁבוּ אֲנָשֵׁי הַמִּשְׁמֵר הַיּוֹצֵא שְׁסִימּוֹ לְעִבּוֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהַמִּתִּינּוּ תַּחַת הַסוּכָה עַד שֶׁהָיוּ יְכוּלִים לְחַזֹּר לְבֵיתָם בְּצֵאת הַשֶּׁבֶת, ¹¹⁸¹וְאֶת מְבוֹא הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה הַסָּבִיב בֵּית יִקְוָק אֲחֹז הִפִּךְ אֶת הַכְּנִיסָה לְבֵית הַמֶּלֶךְ בְּאוֹפֵן שֶׁהָיָה אֲפֻשֶׁר לְהִכְנִס אֵלָיו רַק דֶּרֶךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עַד עַתָּה הָיָה נִיתָן לְהִכְנִס לְבֵית הַמֶּלֶךְ גַּם לְלֹא כְּנִיסָה לְבֵית

¹¹⁶⁹ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שאחז הציב את המזבח שבנה בין מזבח שלמה להיכל, אך הוא משך מעט את המזבח שבנה צפונית למזבח האבנים. רלב"ג: הסיבה שאחז משך את המזבח צפונית היא כדי שהם יעבדו את צבא השמיים שנמצאים בצפון.

¹¹⁷⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁷¹ מצודות. רלב"ג: הוסיף אפשרות לפרש שהכוונה ב"גדול" היינו מכובד, ואחז קרא למזבח זה מזבח גדול משום שבעיניו הוא היה מכובד יותר.

¹¹⁷² תרגום.

¹¹⁷³ תרגום.

¹¹⁷⁴ רלב"ג.

¹¹⁷⁵ תרגום.

¹¹⁷⁶ רד"ק. מלבי"ם: בכך שאחז שינה את כלי המקדש והשחית חלק מהם הוא הראה שאינו מאמין שתבנית

בית המקדש נקבע על ידי ה'.

¹¹⁷⁷ מצודות.

¹¹⁷⁸ מצודות.

¹¹⁷⁹ מצודות.

¹¹⁸⁰ רד"ק.

¹¹⁸¹ מצודות. לכאורה מדברי רש"י עולה שמוסף השבת לא יוחד דווקא למשמרת היוצאת אלא זו הייתה סוכה שהייתה בנויה בעזרה.

המקדש, אך אחז חסם את הכניסה הזו וכך היה ניתן להיכנס לבית המלך רק דרך בית המקדש,¹¹⁸² **מִפְּנֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר** (אחז החליף את דרך הכניסה לבית המלך) כדי להכביד על מלך אשור. על ידי חסימת הכניסה הרגילה לבית המלך, אחז הקשה על מלך אשור מלתפוס אותו¹¹⁸³: **וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אַחֲזֵי אֲשֶׁר עָשָׂה הָלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (ב) וַיִּשְׁכַּב אַחֲזֵי עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵּר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד¹¹⁸⁴ וַיִּמְלֹךְ חִזְקִיָּהוּ בְּנוֹ תַחְתָּיו:**

מלכים ב פרק יז

(א) **בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עָשָׂרָה לְאַחֲזֵי מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ הוֹשֵׁעַ בֶּן אֱלֵה בְּשִׁמְרוֹן** בשנה השתיים עשרה למלכות אחז מלך יהודה, מלך הושע בן אלה בעיר שומרון על ישראל. הושע אמנם התחיל למלוך בשנה הרביעית למלכותו של אחז, אולם בתחילת מלכותו לא הייתה מלכותו חזקה ורק לאחר כשמונה שנים התחזקה מלכותו, ובשנה זו מרד במלך אשור,¹¹⁸⁵ **עַל יִשְׂרָאֵל תִּשַׁע שָׁנִים** מעת שהושע התחיל למלוך מלוכה ממשית ועד גלות ישראל עברו כתשע שנים¹¹⁸⁶: **(ב) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְקִיָּק הוֹשֵׁעַ עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רְעִים בְּעֵינֵי ה',¹¹⁸⁷ רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו** אולם, מעשיו של הושע לא היו רעים בהשוואה למלכי ישראל שהיו לפניו. חז"ל אומרים שירבעם מינה שומרים שימנעו מעם ישראל מעלעות לבית המקדש (היות וחשש שאם עם ישראל יעלה לבית המקדש, תחזור המלכות כולה להיות של בית דוד) והושע ביטל את השומרים האלה משום שעגלי הזהב שהעמיד ירבעם גלו כבר יחד עם השבטים שכבר גלו לפני שהוא (הושע) התחיל למלוך בחזקה¹¹⁸⁸: **(ג) עָלְיוּ עָלָה שְׁלֹמֶנָאסֶר מֶלֶךְ אֲשׁוּר שְׁלֹמֶנָאסֶר מֶלֶךְ אֲשׁוּר עָלָה לְהִלְחֵם בְּהוֹשֵׁעַ,¹¹⁸⁹ וַיְהִי לוֹ הוֹשֵׁעַ עֶבֶד הוֹשֵׁעַ נִכְנַע לְשֹׁמֶנָאסֶר וְהָיָה עֶבֶד שְׁלוֹ,¹¹⁹⁰ וַיָּשָׁב לוֹ מִנְחָה** בכל שנה היה הושע מעלה מנחה לשלמנאסר¹¹⁹¹: **(ד) וַיִּמְצָא מֶלֶךְ אֲשׁוּר בְּהוֹשֵׁעַ קָשָׁר שְׁלֹמֶנָאסֶר** גילה שהושע רוצה למרוד בו שוב. כפי שראינו בפסוק א', לאחר שהושע התחזק במלכותו, הוא מרד בשלמנאסר מלך אשור והפסיד במלחמה, ועתה נודע לשלמנאסר שהושע מרד בו שוב.¹¹⁹² מרד זה בא לידי ביטוי על ידי שני דברים: **(1) אֲשֶׁר שָׁלַח מִלְּאֲכִים אֶל סוּא מֶלֶךְ מִצְרַיִם הוֹשֵׁעַ שֶׁלַּח שְׁלִיחִים אֶל סוּא מֶלֶךְ מִצְרַיִם שִׁיעֹזֵר לוֹ לְמַרְוֹד בְּאֲשׁוּר,¹¹⁹³ (2) וְלֹא הֶעֱלָה מִנְחָה לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר בְּשָׁנָה בְּשָׁנָה שְׁמַרְדָּה, הוֹשֵׁעַ גַּם לֹא הֶעֱלָה אֶת הַמִּנְחָה**

¹¹⁸² **מצודות.**

¹¹⁸³ **מצודות.**

¹¹⁸⁴ בספר דברי הימים כתוב שלא קברו את אחז בקבר מלכים.

¹¹⁸⁵ **מצודות. רש"י:** הזכר כאן שנת השתיים עשרה לאחז לא כדי לומר באיזה שנה מלך הושע אלא כדי לומר שבשנה זו גלו שניים וחצי השבטים שהיו בעבר הירדן המזרחי וזהו השלב השני של הגלות. ועיין בהערות בפרק טו' פסוק כט'.

¹¹⁸⁶ **רד"ק. מצודות** פירש לאורך הפסוקים כרד"ק אלא שהדגיש בפסוק ו' שמתוך תשע השנים שעברו מעת שהושע התחזק במלכותו ועד ששלמנאסר הכניע את שומרון, היה הושע אסור בארץ אשור במשך שלוש שנים. **רלב"ג** בפסוק ד' פירש שמלך אשור עצר את הושע לאחר שהכניע את שומרון ולפירושו הושע מלך על ישראל תשע שנים שלמות.

¹¹⁸⁷ **תרגום.**

¹¹⁸⁸ **רש"י.**

¹¹⁸⁹ **תרגום.**

¹¹⁹⁰ **תרגום.**

¹¹⁹¹ **מצודות.**

¹¹⁹² **מצודות.**

¹¹⁹³ **מצודות.**

הקבועה שלו שלמנאסר, ¹¹⁹⁴ וַיַּעֲזְרֵהוּ מֶלֶךְ אֲשׁוּר (כשהושע ביקר באשור) שלמנאסר מנע ממנו מלחזור לארץ ישראל, ¹¹⁹⁵ וַיֹּאסְרֵהוּ בַּיַּת כְּלָא שלמנאסר אסר את הושע בבית כלא באשור ¹¹⁹⁶: (ה) וַיַּעַל מֶלֶךְ אֲשׁוּר בְּכָל הָאָרֶץ מֶלֶךְ אֲשׁוּר עלה לארץ ישראל כדי לכבוש את כולה, ¹¹⁹⁷ וַיַּעַל שְׁמֵרוֹן שלמנאסר עלה להילחם בשומרון, וַיֵּצֵר עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ שָׁנִים שלמנאסר הטיל מצור על שומרון במשך שלוש שנים ¹¹⁹⁸: (ו) בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְהוֹשַׁע בשנה התשיעית למלכות הושע (הכוונה היא לשנה התשיעית מאז שהתחזק הושע במלכותו ומרד במלך אשור בפעם הראשונה), ¹¹⁹⁹ לָכֵד מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶת שְׁמֵרוֹן (בשנה התשיעית למלכות הושע) שלמנאסר מלך אשור כבש את העיר שומרון, ¹²⁰⁰ וַיְגַל אֶת יִשְׂרָאֵל אֲשׁוּרָה שלמנאסר הגלה את ישראל לארץ אשור, ¹²⁰¹ וַיֵּשֶׁב אֹתָם שלמנאסר הושיב את עם ישראל שהגלה, ¹²⁰² בְּחֶלֶח וּבְחֶבְרוֹן נָהָר גִּזְזוֹן במקומות שנקראים חלח וחבור שנמצאים על נהר גוזן, ¹²⁰³ וַעֲרִי מְדֵי וְכֵן הגלה שלמנאסר חלק מעם ישראל לערים שבארץ מדי ¹²⁰⁴: (ז) הַנְּבִיא עוֹצֵר אֶת סִיפּוֹר סֵפֶר מַלְכִים כדי להסביר את סיבת הגלות של ממלכת ישראל: ¹²⁰⁵ וַיְהִי כִּי חָטְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִיקוֹק אֱלֹהֵיהֶם הַמַּעֲלָה אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִתַּחַת יַד פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם כאשר בני ישראל חטאו לה' אלוקיהם שהוציא אותם מארץ מצרים מתחת ידו של פרעה מלך מצרים, ¹²⁰⁶ וַיִּירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים (ובמקום לירא מאת ה' שהוציא אותם מארץ מצרים) בני ישראל היו יראים, היו עובדים עבודה זרה ¹²⁰⁷: (ח) וַיִּלְכוּ בַּחֲקוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְקוֹק מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בני ישראל הלכו בחוקות העמים שה' גירש מפני בני ישראל, בני ישראל עשו את אותם מעשים שעשו שבעת העמים שה' גירש מארץ ישראל על מנת לתת לעם ישראל את ארצם, ¹²⁰⁸ וּמִלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ וְכֵן הלכו בני ישראל אחרי החוקים של מלכי ישראל שעבדו עבודה זרה. הַנְּבִיא אומר שעד עתה היו בני ישראל אנוסים לעבוד את העגלים משום שכך צוו על ידי מלכיהם, אך לאחר שהושע מלך ונתן רשות לעלות לבית המקדש, הם עדיין חטאו בעבודה זרה, ואם כן מעתה אין זה אשמת המלכים שהעם חטא בעבודה זרה, אלא אשמת העם עצמו ¹²⁰⁹: (ט) וַיַּחֲפְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עָל יְקוֹק אֱלֹהֵיהֶם בני

1194. מצודות.

1195. מצודות.

1196. מצודות.

1197. מצודות.

1198. מצודות.

1199. מצודות ורד"ק בפסוק א'. רש"י: פירש באופן דומה שהכוונה לשנה התשיעית למרד הושע באשור.

1200. תרגום.

1201. מצודות.

1202. מצודות.

1203. מצודות.

1204. תרגום.

1205. מצודות.

1206. תרגום.

1207. תרגום. מלבי"ם: יש כאן הדרגה בחטאים של עם ישראל. תחילה הם היו עובדים ע"ז להיות אמצעי לה'

זוה מה שמתואר בפסוק זה.

1208. מצודות. מלבי"ם: כאן עברו בני ישראל שלב נוסף בחטאים שלהם בכך היו חוטאים בחטאים שונים

והתנהגו כמו הגויים (למשל בענייני עריות).

1209. מצודות.

ישראל היו אומרים בסתר דברי כפירה על ה'. הם היו אומרים שה' אינו משגיח על יושבי הארץ, ¹²¹⁰ וַיִּבְנוּ
 לָהֶם בְּמוֹת כָּל עַרְיָהֶם בכל אחת מערי ישראל בנו בני ישראל במוות לעבודה זרה, ¹²¹¹ מִמִּגְדַל נוֹצְרִים
 (בני ישראל בנו במוות בכל מקום): מהמקומות הקטנים כמו המגדלים שעמדו בהם הצופים שתפקידם היה
 לראות אם האוייב מתקרב אל העיר, ¹²¹² עַד עִיר מִבְּצָר וְעַד לַמְּקוֹמוֹת הַגְּדוּלִים כמו הערים המבוצרות ¹²¹³:
 (י) וַיֵּצְבוּ לָהֶם מִצְבּוֹת וְאֲשֵׁרִים בני ישראל הציבו מצבות לשם עבודה זרה ונטעו עצי אשירה, ¹²¹⁴ עַל כָּל
 גְּבֻעָה גְבוּהָ וְתַחַת כָּל עֵץ רֵעָנָן (המצבות נבנו ועצי האשרה ניטעו) על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ
 שמראהו יפה ¹²¹⁵: (יא) וַיִּקְטְרוּ שָׁם בְּכָל בְּמוֹת בני ישראל הקטירו קטורת בכל הבמות שבנו, ¹²¹⁶ כְּגוֹיִם
 אֲשֶׁר הִגְלָה יְקוֹק מִפְּנֵיהֶם (בני ישראל הקריבו קרבנות בכל הבמות שעבדו) כמו העמים שה' הגלה מפני בני
 ישראל. כמו שהעמים שה' הגלה מפני בני ישראל היו מקריבים קרבנות בכל מקום, כך גם בני ישראל היו
 מקריבים קרבנות בכל מקום שבו הם בנו במה והם לא היו עולים לבית המקדש להקריב קרבנות לשם
 ה'. ¹²¹⁷ במקום להבין שה' הגלה את העמים האחרים שחטאו וללמוד מכך לקח, בני ישראל חטאו באותם
 חטאים, ¹²¹⁸ וַיַּעֲשׂוּ דְבָרִים רָעִים לְהַכְעִים אֶת יְקוֹק בני ישראל עשו מעשים רעים רק כדי להכעיס את
 ה'. ¹²¹⁹: (יב) וַיַּעֲבְדוּ הַגְּלִילִים בני ישראל עבדו עבודה זרה. הנביא קורא לעבודה זרה בשם גנאי של
 גללים, ¹²²⁰ אֲשֶׁר אָמַר יְקוֹק לָהֶם לֹא תַעֲשׂוּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה (בני ישראל עבודה זרה) שה' אמר להם לא
 לעבוד עבודה זרה ¹²²¹: (יג) וַיַּעַד יְקוֹק בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה ה' התרה בממלכת ישראל ובממלכת יהודה, ¹²²²
 בְּיַד כָּל נְבִיאֵי (ה' התרה בממלכת ישראל ובממלכת יהודה) על ידי כל הנביאים שלח להם, כָּל הַזֶּה חוּזָה
 הוא כינוי לנביאי ה'. הנביא מדגיש בדבריו שכאשר ה' התרה בישראל וביהודה על ידי נביאים, הוא עשה
 זאת על ידי נביאי אמת ולא על ידי נביאי שקר, ¹²²³ לְאֹמְרֵי ה' אִמְרוּ לְמַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל וְיִהוּדָה על ידי
 נביאיו: ¹²²⁴ שְׁבוּ מִדְּרִכֵיכֶם הָרָעִים תחזרו מדרכיכם הרעים, תפסיקו לעבוד עבודה זרה, ¹²²⁵ וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי
 חֲקוּתַי כְּכֹל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבֹתֵיכֶם וְאֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי אֵלֵיכֶם בְּיַד עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים תשמרו

¹²¹⁰ מצודות. רש"י: הכוונה היא שבני ישראל בדאו דברים על ה'. מלבי"ם: כאן אנחנו מגיעים לשלב השלישי
 בחטאים של עם ישראל בכך שהם נהפכו לכופרים.
¹²¹¹ תרגום.
¹²¹² מצודות.
¹²¹³ מצודות. מלבי"ם: כאן מתואר שלב נוסף בהתדרדרות של עם ישראל, שבמקום שהם היו מקריבים לה'
 במקום אחד – הם הקריבו לה' במקומות רבים.
¹²¹⁴ תרגום.
¹²¹⁵ תרגום יונתן לדברים פרק יב' פסוק ב'. ועיין בהערות לביאורנו למלכים א' פרק יד' פסוק כד' שם הבאנו את
 פירוש מצודות שהכוונה היא לעצים לחים שהיו להם ענפים רבים.
¹²¹⁶ תרגום.
¹²¹⁷ תרגום.
¹²¹⁸ רלב"ג. מלבי"ם: כאן מתואר שלב נוסף בחטא של עם ישראל והוא שעם ישראל התחיל להקריב לעבודה
 זרה ממש – לשם העבודה הזרה.
¹²¹⁹ תרגום.
¹²²⁰ מצודות. מלבי"ם: כאן מתואר שלב נוסף בחטא של עם ישראל והוא שהיו עובדים עבודה זרה מאוסה.
¹²²¹ תרגום.
¹²²² מצודות.
¹²²³ מצודות. רש"י: הכוונה היא לנביאים שניבאו חזיונות. רלב"ג: חוזה היא מדריגה גבוהה יותר מנביא. נביא
 מתנבא רק בחלום ואילו החוזה רואה מראות נבואה גם שלא בחלום.
¹²²⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.
¹²²⁵ תרגום.

ותקיימו את התורה והמצוות שציוויתי את אבותיכם ושציוויתי אתכם על ידי הנביאים¹²²⁶: (יד) וְלֹא שָׁמְעוּ מַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה לֹא קִיבְלוּ אֶת הַתְּרָאוֹת שֶׁל ה' וְלֹא חָזְרוּ בַתְּשׁוּבָה,¹²²⁷ וַיִּקְשׁוּ אֶת עֲרֶפֶס יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה הִקְשׁוּ אֶת עֲרֶפֶס – דִּמּוּי לַעֲקֻשְׁנוֹת. אָדָם שִׁישׁ לוֹ עוֹרֵף קֶשֶׁה אֵינוֹ יִכּוֹל לְסוּבֵב אוֹתוֹ וְכֵן עִם יִשְׂרָאֵל לֹא סוּבֵב אֶת רֹאשׁוֹ כִּלְפֵי הַנְּבִיא לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרָיו. הַנְּבִיא אֹמֵר שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל לֹא קִיבְלוּ אֶת דְּבָרֵי הַהִתְרָאָה שֶׁהִתְרָה בְּהֵם הַנְּבִיא,¹²²⁸ כְּעֲרֵף אֲבוֹתָם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִקְשׁוּ אֶת עֲרֶפֶס) כְּמוֹ עִם יִשְׂרָאֵל בְּדוֹר הַמְדַבֵּר שֶׁהָיָה קֶשֶׁה עוֹרֵף גַּם כֵּן,¹²²⁹ אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמִינוּ בִּיקְוֹן אֱלֹהֵיהֶם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֶאֱמִינוּ בְּה' אֱלֹקֵיהֶם וְלִכֵּן הֵם חֲטָאוּ¹²³⁰: (טו) 1) וַיִּמָּאֲסוּ אֶת חֻקֵּי וְאֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אֲבוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲסוּ בְּחֻקֵּיהֶם שֶׁל ה' וּבְבְרִית שְׁכַרְתָּ עִם אֲבוֹתֵיהֶם שִׁקִּימוּ אֶת הַתּוֹרָה,¹²³¹ וְאֵת עֲדוּתָיו אֲשֶׁר הֶעִיד בָּם וְכֵן מֵאֲסוּ יִשְׂרָאֵל בְּהִתְרָאוֹת שֶׁה' הִתְרָה בְּהֵם,¹²³² 2) וַיִּלְכּוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הַמוֹטְעִים, הַעֲבוּדָה הַזֶּרָה,¹²³³ וַיִּהְבְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נָהוּ בַעֲצָמָם בְּעֲלֵי הַבַּל מְרֹב שֶׁהָיוּ אֲדוּקִים בַּעֲבוּדָה הַזֶּרָה,¹²³⁴ וְאַחֲרֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבָתֶם וְכֵן הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הָעַמִּים שֶׁהָיוּ מְסַבִּיב לָהֶם,¹²³⁵ אֲשֶׁר צָוָה יְקֹוֹק אֹתָם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת כְּהֵם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ אַחֲרֵי הָעַמִּים) שֶׁה' צִוָּה אוֹתָם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָם¹²³⁶: (טז) 3) וַיַּעֲזְבוּ אֶת כָּל מִצְוֹת יְקֹוֹק אֱלֹהֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲזְבוּ אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹקֵיהֶם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא קִיִּימוּ יוֹתֵר אֶת מִצְוֹת ה',¹²³⁷ 4) וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה שְׁנֵי עֲגָלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שְׁנֵי עֲגָלִים שֶׁהָיוּ פְסָלִים הַעֲשׂוּיִים מִתְּכַת,¹²³⁸ 5) וַיַּעֲשׂוּ אֲשִׁירָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָטְעוּ עֲצֵי אֲשִׁירָה לְשֵׁם עֲבוּדָה זֶרָה,¹²³⁹ 6) וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִשְׁתַּחֲוּוּ לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם, לְכוּכְבָּיִם שְׁנֵי מִצְרַאִים בְּשָׁמַיִם,¹²⁴⁰ 7) וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבַּעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם עֲבָדוּ אֶת הַבַּעַל¹²⁴¹: (יז) 8) וַיַּעֲבִירוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בָּנוֹתֵיהֶם בְּאֵשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֶעֱבִירוּ אֶת בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם בְּאֵשׁ לַעֲבוּדַת הַמוֹלֵךְ,¹²⁴² 9) וַיִּקְסְמוּ קְסָמִים וַיִּנְחָשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֹסְקִים בְּעִנְיָנִים שׁוֹנִים שֶׁל כִּישׁוֹף (כְּמוֹ קְסָמִים וְנִיחוּשִׁים),¹²⁴³ וַיִּתְמַכְּרוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְקֹוֹק לְהַכְעִיסוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כֹל כַּךְ הִרְבָּה מַעֲשֵׂיִם רָעִים עַד שֶׁהַנְּבִיא מִדְּמָה אֶת הַדָּבָר כֹּאִילוֹ הֵם הִתְמַכְּרוּ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים רָעִים עַל מִנַּת

1226. מצודות.
1227. תרגום.
1228. מצודות.
1229. מצודות.
1230. דעת מקרא.
1231. מצודות. מלבי"ם: כאן כבר מתואר שלב מתקדם בחטא עם ישראל – מאיסה במצוות ה'.
1232. מצודות. רלב"ג: בכלל העדות נכללים מצוות שהם לעדות (כמו מצוות סוכה) וכן ההתראות שה' התרה בבני ישראל על ידי השמים והארץ וכן הסיפורים שאומרים שמי שיעבור על מצוות ה' ייענש.
1233. מצודות.
1234. מצודות.
1235. מצודות.
1236. מצודות.
1237. תרגום. מלבי"ם: בתחילה תואר עזיבה הדת של יחידים וכאן כבר מתוארת עזיבה המונית של דת ה'.
1238. מצודות.
1239. תרגום.
1240. תרגום.
1241. תרגום.
1242. מצודות.
1243. מצודות. רלב"ג: יש כאן ניגודיות. במקום לשמוע בקול דברי הנביאים, עם ישראל חיפש לשמוע לדברי המכשפים.

להכעיס את ה' ¹²⁴⁴: (יח) וַיִּתְאַנֶּף יְקֹזֵק מֵאֵד בְּיִשְׂרָאֵל ה' כעס מאוד על ישראל, ¹²⁴⁵ וַיִּסְרֵם מֵעַל פְּנֵיו ה' הסיר את ישראל מעל ארצו על ידי שהגלה אותם, ¹²⁴⁶ לֹא נִשְׁאַר רֶק שִׁבְט יְהוּדָה לְבַדּוֹ רַק שבט יהודה נשאר בארץ ישראל ¹²⁴⁷: (יט) גַּם יְהוּדָה לֹא שָׁמַר אֶת מִצְוֹת יְקֹזֵק אֱלֹהֵיהֶם למרות שגם ממלכת יהודה לא שמרה את מצוות ה' אלוקיהם, ¹²⁴⁸ וַיִּלְכּוּ בַחֲקוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ ולמרות ממלכת יהודה חטאה באותם חטאים שחטאה ממלכת ישראל ¹²⁴⁹: (כ) (למרות שגם שבט יהודה הרשיע ועבד עבודה זרה) ¹²⁵⁰ וַיִּמְאַס יְקֹזֵק בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל ה' מאס בישראל אך הוא עדיין לא מאס ביהודה, ¹²⁵¹ וַיַּעֲנִם ה' עינה את ממלכת ישראל בעינויים, ¹²⁵² וַיִּתְּנֵם בְּיַד שָׂסִים ה' מסר את ממלכת ישראל בידי גויים שיבזזו אותם, ¹²⁵³ עַד אֲשֶׁר הִשְׁלִיכֶם מִפְּנֵיו (ה') עינה את ממלכת ישראל ומסר אותם בידי גויים שיבזזו אותם) עד שהוא הגלה אותם מארץ ישראל ¹²⁵⁴: (כא) כִּי קָרַע יִשְׂרָאֵל מֵעַל בֵּית דָּוִד תַּחֲלִילַת הַחֲטָא של ממלכת ישראל הייתה שהם התפצלו ממלכות בית דוד בלי לשאול את ה', ¹²⁵⁵ וַיִּמְלִיכוּ אֶת יַרְבֵּעַם בֶּן נֶבֶט וישראל המליכו עליהם את ירבעם בן נבט, וַיִּדַח יַרְבֵּעַם אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי יְקֹזֵק ירבעם הדיח את עם ישראל מעבודת ה', על ידי שבנה את העגלים, והסיבה שירבעם הדיח את עם ישראל אחרי העגלים היא משום שעם ישראל התפצל מממלכת יהודה בלי לשאול את פי ה'. ¹²⁵⁶ למרות שאחיה השילוני אמר לירבעם שהוא עתיד למלוך על ישראל, בינתיים חטא ירבעם ונהיה לרשע, ולכן לו היו ישראל שואלים את ה' אם ירבעם אמור למלוך עליהם, היה הקב"ה מסרב, ¹²⁵⁷ וְהִחֲטִיאוּם חֲטָאָה גְדוֹלָה ירבעם החטיא את ישראל בחטאים חמורים ¹²⁵⁸: (כב) וַיִּלְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל חֲטָאוֹת יַרְבֵּעַם אֲשֶׁר עָשָׂה בני ישראל חטאו בחטאים שירבעם החטיא אותם, בני ישראל עבדו את העגלים שירבעם הציב, ¹²⁵⁹ לֹא סָרוּ מִמֶּנָּה גם לאחר שהושע ביטל את השומרים שמנעו מישראל לעלות לבית המקדש, בני ישראל לא סרו מעבודת העגלים ¹²⁶⁰: (כג) עַד אֲשֶׁר הִסִּיר יְקֹזֵק אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל פְּנֵיו בני ישראל המשיכו לחטוא עד שה' הגלה אותם מעל פניו, ¹²⁶¹ כֹּאֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד כָּל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים (ה' הגלה את בני ישראל) כמו שה' דיבר ואמר להם בידי הנביאים שהם עתידים לגלות אם הם לא יחזרו בתשובה, וַיִּגַּל יִשְׂרָאֵל מֵעַל אֲדָמְתוֹ אֲשׁוּרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה ה' הגלה את

1244 מצודות.
1245 מצודות.
1246 מצודות.
1247 מצודות.
1248 מצודות.
1249 מצודות.
1250 מצודות.
1251 מצודות. מלבי"ם: ה' העניש את ישראל כדי שיהודה יבינו ויחזרו בתשובה. כמו"כ כתב שיש כאן הדרגתיות: תחילה ה' רק עינה את עם ישראל, לאחר מכן מסר אותם בידי אויבים ורק לבסוף הגלה אותם.
1252 מצודות. רלב"ג: הנביא אומר שה' העניש את עם ישראל בהדרגה כפי שכתוב בתורה שיעשה כן.
1253 מצודות.
1254 מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שה' הסיר את השגחתו מעל ישראל ולא מעל יהודה, ורק לאחר שלא עזרו הצרות שבאו על ישראל, הגלה אותם.
1255 מצודות.
1256 מצודות.
1257 רלב"ג. מצודות: לו היה ירבעם מולך על פי דבר ה' – לא היה מגיע לעניין העגלים.
1258 תרגום.
1259 תרגום.
1260 מצודות.
1261 מצודות.

עשרת השבטים לאשור, שם הם נמצאים עד היום, ואפילו בזמן בית המקדש השני הם לא חזרו חשרה לארץ ישראל¹²⁶²: (כד) וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר מֶלֶךְ אַשּׁוּר הַבֵּיא אַנְשֵׁים לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִחֻמְשַׁת הַמְּקוֹמוֹת הַבְּהָאִים: (1) מִבְּבֶל (2) וּמִכּוּתָה (3) וּמִעֵנָא (4) וּמִחֻמַּת (5) וּסְפָרוּיִם וַיֵּשֶׁב בְּעָרֵי שְׁמֶרוֹן תַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ אַשּׁוּר הוֹשִׁיב אֶת הָאֲנָשִׁים מִחֻמְשַׁת הָעַמִּים הָאֵלֶּה בְּעָרֵים הַסְּמוּכוֹת לְשׁוּמְרוֹן בְּמִקּוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁגִלוּ לְאַשּׁוּר (אך העיר שומרון עצמה הייתה חרבה לגמרי לאחר שמלך אשור החריב אותה),¹²⁶³ וַיֵּרְשׁוּ אֶת שְׁמֶרוֹן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֶיהָ הָאֲנָשִׁים שֶׁהֶעֱלָה מֶלֶךְ אַשּׁוּר יִרְשׁוּ אֶת הָעִיר שׁוּמְרוֹן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֵים הַסְּמוּכוֹת לָהּ: (כה) וַיְהִי בְּתַחֲלַת שְׁבָתָם שָׁם בְּתַקּוּפַת הַזֶּמ הָרִאשׁוֹנָה שִׁישְׁבוּ בְּאֶזְרַיִם שׁוּמְרוֹן הָאֲנָשִׁים שֶׁמֶלֶךְ בָּבֶל הֵבִיא לָשׁם,¹²⁶⁴ לֹא יָרְאוּ אֶת יְקֻקְ הָאֲנָשִׁים שִׁישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן לֹא הָיוּ יֹרְאִים אֶת ה',¹²⁶⁵ וַיִּשְׁלַח יְקֻקְ בָּהֶם אֶת הָאָרִיזוֹת וַיְהִיו הָרְגִים בָּהֶם ה' שֶׁלַח בְּיוֹשְׁבֵי שׁוּמְרוֹן אֲרִיזוֹת שֶׁהָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם, כְּעוֹנֵשׁ עַל שֶׁלֹּא הָיוּ יֹרְאִים אֶת ה',¹²⁶⁶: (כו) וַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר עַבְדֵי שֶׁל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אָמְרוּ לוֹ,¹²⁶⁷ לֵאמֹר כִּי אָמְרוּ עַבְדֵי שֶׁל מֶלֶךְ אַשּׁוּר בְּדַבְרֵיהֶם:¹²⁶⁸ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלִיתָ הָעַמִּים שֶׁהִגְלִיתָ מִבְּבֶל, כּוּת, עוּא, חֻמַּת וּסְפָרוּיִם,¹²⁶⁹ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שְׁמֶרוֹן וְהוֹשַׁבְתָּ אֶת הָעַמִּים הָאֵלֶּה בְּשׁוּמְרוֹן בְּמִקּוֹם יִשְׂרָאֵל,¹²⁷⁰ לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ (הָעַמִּים שֶׁהִגְלִיתָ וְהוֹשַׁבְתָּ בְּעָרֵי שׁוּמְרוֹן) אֵינֶם יוֹדְעִים אֶת הַחֻקִּים שֶׁל ה' הַשׁוֹכֵן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל,¹²⁷¹ וַיִּשְׁלַח בָּם אֶת הָאָרִיזוֹת וּבִגְלַל שֶׁאֵינֶם יוֹדְעִים אֶת מִשְׁפַּטֵי ה', הוּא (ה') שֶׁלַח בָּהֶם אֲרִיזוֹת,¹²⁷² וְהֵנִם מְמִיתִים אוֹתָם כְּאֲשֶׁר אֵינֶם יוֹדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וְהָאֲרִיזוֹת הוֹרְגִים אוֹתָם (אֵת הָעַמִּים שֶׁהִגְלִיתָ) בִּגְלַל שֶׁאֵינֶם יוֹדְעִים אֶת חֻקֵי ה'. אוֹלַם אִם הָעַמִּים שֶׁהִגְלִיתָ יִדְעוּ אֶת חֻקֵי ה', ה' לֹא יִשְׁלַח בָּהֶם יוֹתֵר אֶת הָאֲרִיזוֹת¹²⁷³: (כז) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר לֵאמֹר מֶלֶךְ אַשּׁוּר צִוּוּהָ וְאָמַר: הַלִּיכּוּ שָׁמָּה אַחַד מֵהַכְּהֻנִּים אֲשֶׁר הִגְלִיתֶם מִשָּׁם תּוֹבִילוּ לְשׁוּמְרוֹן, תִּשְׁלַחוּ לְשׁוּמְרוֹן אֶת אֶחָד מֵהַכְּהֻנִּים שֶׁהִגְלִינוּ מִשָּׁם כְּאֲשֶׁר הִגְלִינוּ אֶת יִשְׂרָאֵל,¹²⁷⁴ וַיִּלְכּוּ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם הָאֲנָשִׁים שֶׁהִגְלִיתִי מִבְּבֶל, כּוּת, עוּא, חֻמַּת וּסְפָרוּיִם, יִמְשִׁיכוּ לְשַׁבַּת בְּשׁוּמְרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ,¹²⁷⁵ וַיִּרְם אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וְהִכְהִין שֶׁתַּעֲלוּ לְשׁוּמְרוֹן, יִלְמַד אֶת הָעַמִּים שִׁישְׁבוּ שָׁם אֶת חֻקֵי ה',¹²⁷⁶: (כח) וַיָּבֵא אַחַד מֵהַכְּהֻנִּים אֲשֶׁר הִגְלוּ מִשְׁמֶרוֹן וַיֵּשֶׁב בְּבֵית אֵל אֶחָד מֵהַכְּהֻנִּים שֶׁחִיִּילֵי אַשּׁוּר הִגְלוּ מִשׁוּמְרוֹן בָּא וַיֵּשֶׁב

¹²⁶² מצודות ולפירושו צריך לומר שצ'ע זז נאמרה בנבואה, וזאת בניגוד לשאר המקומות שכתוב בהם "עד היום הזה" שם הכוונה היא עד לזמן כתיבת ספר מלכים.

¹²⁶³ רד"ק.

¹²⁶⁴ תרגום.

¹²⁶⁵ תרגום. רש"י: הסיבה שלא היו יראים את ה' היא בגלל שהם אמרו שאם ה' הגלה את ישראל – סימן שאין בו ממש.

¹²⁶⁶ תרגום.

¹²⁶⁷ מצודות.

¹²⁶⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹²⁶⁹ מצודות.

¹²⁷⁰ תרגום.

¹²⁷¹ מצודות.

¹²⁷² מצודות.

¹²⁷³ מצודות.

¹²⁷⁴ תרגום. רד"ק: מדובר על כהן ה' שהיה מורה תורה לעם ישראל. מצודות בפסוק כט' כתב שהיה כהן שהיה עובד ע"ז כשהיה בארץ ישראל וכך פירשנו בפנים שם. מלבי"ם: הכהן היה עובד את ה' בשיתוף עבודה זרה.

¹²⁷⁵ מצודות.

¹²⁷⁶ מצודות.

בעיר בית אל,¹²⁷⁷ וַיְהִי מוֹרָה אֹתָם אִידָּךְ יִירָאוּ אֶת יְקֹקֵךְ הַכֹּהֵן שִׁישֵׁב בְּבֵית אֵל הִיָּה מִלְמַד אֶת תּוֹשְׁבֵי שׁוּמְרוֹן (שהיו כאמור גויים שמלך אשור הגלה לשם) אִידָּךְ לִירָא אֶת ה',¹²⁷⁸: (כט) וַיְהִיו עֲשִׂים גֹּי גֹי אֱלֹהֵיו כֹּל אֶחָד מֵהַעַמִּים שִׁגְלוּ לְשׁוּמְרוֹן עָשָׂה גַם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁהוּא הִיָּה עֹבֵד כַּאֲשֶׁר הוּא הִיָּה חֵי בְּאַרְצוֹ. הַכֹּהֵן שֶׁהֵבִיא מֶלֶךְ אֲשׁוּר לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל לֹא מָנַע אֶת הָעֲבֹדָה הַזֶּה, הַיּוֹת וְהוּא עֲצָמוּ הִיָּה מֵאַלְהַ מִישְׂרָאֵל שֶׁעֲבָדוּ עֲבֹדָה זֶרָה,¹²⁷⁹ וַיִּנְיָחוּ בְּבֵית הַבְּמֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשְּׂמֶרָנִים הַגִּוִּיִּים הַנִּיחֻוּ אֶת הַפְּסָלִים בְּבֵתֵי הָעֲבֹדָה זֶרָה שֶׁבָנוּ אֲנָשִׁים מִישְׂרָאֵל שִׁגְרוּ בְּשׁוּמְרוֹן לְפָנָי שִׁגְלוּ,¹²⁸⁰ גֹּי גֹי בְּעָרֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם יֹשְׁבֵים שָׁם כֹּל עִם שִׁישֵׁב בְּשׁוּמְרוֹן וּבְסִבִּיבְתָהּ הֵנִיחַ אֶת הָאֱלִילִים שֶׁלּוֹ בְּעִיר בְּהַ יִשָּׁב¹²⁸¹: (ל) וְאֲנָשִׁי בְּכָל עָשׂוּ אֶת סִפּוֹת בְּנוֹת הַמִּתִּישְׁבִּים בְּשׁוּמְרוֹן שֶׁבָאוּ מֵאַרְץ בָּבֶל עֲבָדוּ אֶת סִכּוֹת בְּנוֹת כְּעֲבֹדָה זֶרָה (סִכּוֹת בְּנוֹת בְּתֵרְגוֹם לְעִבְרִית מִשְׁמַעַת תְּרַנְגּוֹלָתָ עִם אֲפֻרֹחִיָּה וְזוֹ הֵייתָה הָעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁעֲבָדוּ בְּבָבֶל),¹²⁸² וְאֲנָשִׁי כֹּת עָשׂוּ אֶת נִרְגָל הַמִּתִּישְׁבִּים בְּשׁוּמְרוֹן שֶׁבָאוּ מֵאַרְץ כֹּת עֲבָדוּ אֶת נִרְגָל (בְּעִבְרִית מִשְׁמַעוּ תְּרַנְגּוֹלָתָ זָכַר וְזוֹ הֵייתָה הָעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁעֲבָדוּ בְּכֹת),¹²⁸³ וְאֲנָשִׁי חֲמַת עָשׂוּ אֶת אֲשִׁמָּא הַמִּתִּישְׁבִּים בְּשׁוּמְרוֹן מֵאַרְץ חֲמַת עֲבָדוּ אֶת אֲשִׁמָּא (בְּעִבְרִית מִשְׁמַעוּ תִישׁ וְזוֹ הָעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁעֲבָדוּ בְּחֲמַת)¹²⁸⁴: (לא) וְהָעֵוִים עָשׂוּ נִבְחָז וְאֶת תְּרַתַּק הַמִּתִּישְׁבִּים בְּשׁוּמְרוֹן מֵאַרְץ עוֹא עֲבָדוּ אֶת נִבְחָז וְאֶת תְּרַתַּק (הַכּוֹוֹנָה הִיא לְדַמּוּיוֹת שֶׁל כְּלָבִים וְחֲמוּרִים, וְזוֹ הָעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁהִיוּ עֹבְדִים בְּעוֹא),¹²⁸⁵ וְהַסְּפָרוּים שְׂרָפִים אֶת בְּנֵיהֶם בְּאֵשׁ לְאֲדַרְמֶלֶךְ וְעַנְמֶלֶךְ הַסְּפָרוּים הִיוּ שׁוֹרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם לְשֵׁם אֲדַרְמֶלֶךְ וְעַנְמֶלֶךְ. הַכּוֹוֹנָה הִיא לְדַמּוּיוֹת שֶׁל פְּרָדִים וְסוֹסִים שֶׁהִיוּ עֹבְדִים אֹתָם עַל יְדֵי שֶׁהִיוּ שׁוֹרְפִים לְכַבּוֹדָם אֶת בְּנֵיהֶם,¹²⁸⁶ אֱלֹהֵי סְפָרוּים אֲדַרְמֶלֶךְ וְעַנְמֶלֶךְ הֵם הָעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁל הַסְּפָרוּים¹²⁸⁷: (לב) וַיְהִיו יִרְאִים אֶת יְקֹקֵךְ הַעַמִּים שֶׁהִתִּישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן הִיוּ יִרְאִים אֶת ה', וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כְּהֵנִי בְּמֹת הַעַמִּים שֶׁהִתִּישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן מִיָּנוּ קֶצֶת אֲנָשִׁים שִׁיחִיו כְּהַנִּים בְּבֵמֹת, הֵם מִיָּנוּ קֶבּוּצָה קֶטְנָה שֶׁל אֲנָשִׁים שִׁיחִיו כְּהַנִּים וַיַּעֲבָדוּ בְּבֵמֹת,¹²⁸⁸ וַיְהִיו עֲשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבְּמֹת הַכְּהַנִּים הִיוּ עֹבְדִים עֲבֹדָה זֶרָה בְּבֵמֹת שֶׁשִׁימְשׁוּ לְכַךְ¹²⁸⁹: (לג) אֶת יְקֹקֵךְ הָיוּ יִרְאִים הַעַמִּים שִׁישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן הִיוּ יִרְאִים אֶת ה',¹²⁹⁰ וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֲבָדִים אֹלָם, בְּמִקְבִּיל לְכַךְ שֶׁהֵם הִיוּ יִרְאִים אֶת ה', הֵם גַּם הִמְשִׁיכוּ לְעֲבֹדָתָ אֶת

¹²⁷⁷ תרגום.

¹²⁷⁸ תרגום. רד"ק: הכהן הורה אותם שעל אף שהם עובדים ע"ז, בכל זאת היה צריך ליבם להיות לה' ולעבוד את הע"ז רק בתור אמצעי. גם בנ"י כשהיו עובדים ע"ז, היו עובדים אותה רק בתור אמצעי לעבודת ה' ולא היו עובדים אותו ממש. ההבדל בין הגויים לישראל היה בכך שאצל הגויים, רק ראשיהם היו יודעים שהע"ז היא רק אמצעי בעוד שאצל ישראל גם ההדיוטות ידעו על כך. רק מעטים בעם ישראל היו כופרים ממש. הרד"ק הוסיף שהסיבה שהאריות היו הורגים בגויים היא משום שהארץ הקדושה אינה יכולה לסבול את החטאים האלה. כמו"כ, כתב שהכהן הורה להם להמשיך לעבוד עבודה זרה ויחד עם זאת לירא מה' משום שהוא ידע שאין שום סיכוי שהם יקשיבו לו אם יאמר להם רק לעבוד את ה'.

¹²⁷⁹ מצודות.

¹²⁸⁰ מצודות.

¹²⁸¹ מצודות.

¹²⁸² מצודות.

¹²⁸³ מצודות.

¹²⁸⁴ מצודות.

¹²⁸⁵ מצודות.

¹²⁸⁶ מצודות.

¹²⁸⁷ תרגום.

¹²⁸⁸ מצודות.

¹²⁸⁹ רד"ק.

¹²⁹⁰ תרגום.

העבודה הזרה שלהם, ¹²⁹¹ כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם כֹּל אֶחָד מֵהַגּוֹיִים עֲבַד אֶת אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה שֶׁעָבַד לִפְנֵי שֶׁהוּגְלָה מִמְקוֹמוֹ ¹²⁹²: (לד) עַד הַיּוֹם הַזֶּה גַם בְּזִמְן כְּתִיבַת סֵפֶר מַלְכִים (סֵפֶר מַלְכִים נִכְתָּב כִּמָּה מֵאוֹת שָׁנִים לְאַחַר גְּלוֹת יִשְׂרָאֵל), הֵם עֲשִׂים כְּמִשְׁפָּטֵי הָרְאשֹׁנִים הַעַמִּים שִׁישְׁבוּ בְּשׁוֹמְרוֹן, עוֹשִׂים כְּכִי שֶׁהִתְנַהְּגוּ בְּהִתְחַלָּה וְשִׁמְעוּ לְהוֹרָאוֹת הַכֹּהֵן שֶׁשָּׁלַח לָהֶם מֶלֶךְ אֲשׁוּר, ¹²⁹³ אֵינָם יִרְאִים אֶת יְקֻזֵּק הַגּוֹיִים שִׁישְׁבוּ בְּשׁוֹמְרוֹן לֹא הָיוּ יִרְאִים אֶת ה' בְּלֵב שָׁלֵם, אֲלֵא הָיוּ עוֹבְדִים אוֹתוֹ רַק בְּגִלְל שֶׁפָּחְדוּ מֵהָאֲרִיזוֹת, ¹²⁹⁴ וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקֵּיהֶם וְכִמְצוּתָהּ וְכִמְצוּתָהּ וְהֵם אֵינָם מְקַיְיִמִים אֶת הַחֻקִּים, אֶת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת שֶׁה' צִוָּה לְקַיֵּם, לְמִרְוֹת שֶׁהֵם הִתְגַּיְרוּ וְהָיָה רְאוּיָה שֶׁהֵם יִקְיִמוּ אֶת הַתּוֹרָה, ¹²⁹⁵ אֲשֶׁר צִוָּה יְקֻזֵּק אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב (הַגּוֹיִים אֵינָם מְקַיְיִמִים אֶת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת) שֶׁה' צִוָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר שָׁם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל ה' הַחֲלִיף אֶת שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְיִשְׂרָאֵל, לְאַחַר שֶׁיַּעֲקֹב נִלְחַם עִם הַמֶּלֶךְ וְנִיחָצוּ, וּמִמִּילָא לִּמְדִים מִכַּךְ שֶׁאֵין רְאוּיָה לְעֲבוֹד לְמַלְאכִים, אֲלֵא לְעֲבוֹד רַק אֶת ה' ¹²⁹⁶: (לֵה) וַיִּכְרַת יְקֻזֵּק אֶתְּם בְּרִית ה' כִּרְת בְּרִית עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא נָתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, ¹²⁹⁷ וַיִּצְוֶם לְאֹמֵר בְּשַׁעֲת כְּרִיתַת הַבְּרִית, ה' צִוָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם: ¹²⁹⁸ לֹא תִירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֶל תִּירָאוּ מֵאֱלֹהִים אֲחֵרִים, מֵעֲבוּדָה זָרָה, וְלֹא תִשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדוּם וְגַם אֶל תִּשְׁתַּחֲוּ לְעֲבוּדָה זָרָה, אֶל תַּעֲבֹדוּ עֲבוּדָה זָרָה וְאֶל תִּקְרִיבוּ קֶרְבָּנוֹת לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה. כּוֹונַת הַנְּבִיא לֹמַר שֶׁלְמִרְוֹת שֶׁהַעַמִּים שִׁבְּאוּ לְהִתְיַשֵּׁב בְּשׁוֹמְרוֹן הִתְגַּיְרוּ, הֵם לֹא קִיְיִמוּ אֶת חֻלְקֵם בְּבְרִית שֶׁה' כִּרְת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְעֲבוֹד עֲבוּדָה זָרָה ¹²⁹⁹: (לו) כִּי אִם אֶת יְקֻזֵּק אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶתְּכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְזֹרַע נְטוּיָה תַעֲבֹדוּ רַק אֶת ה' שֶׁהִעֲלָה אֶתְּכֶם מִמִּצְרַיִם בְּכַח רַב, וּבְזֹרַע הַמְרוֹמֵמֶת, (כַּךְ דְּרָכּוֹ שֶׁל גִּיבּוֹר לְהַרִים אֶת יָדוֹ כְּדִי לְהַכּוֹת בְּמִלְחָמָה וְהַנְּבִיא דִּימָה אֶת הוֹצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל לְהַרְמֵת הַיָּד שֶׁל הַגִּיבּוֹר), ¹³⁰⁰ אֲתוֹ תִירָאוּ רַק אֶת ה' תִירָאוּ, וְלֹא תִשְׁתַּחֲוּ וְלֹא תַעֲבֹדוּ וְרַק אֵלֶיךָ (לֵה) תִשְׁתַּחֲוּ וְתִקְרִיבוּ קֶרְבָּנוֹת ¹³⁰¹: (לז) וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה וְהַמְצוּתָהּ אֲשֶׁר כָּתַב לְכֶם תִּשְׁמְרוּן לְעֲשׂוֹת כָּל הַיְיִמִים (ה' אָמַר לְכֶם בְּשַׁעֲת כְּרִיתַת הַבְּרִית) שֶׁתִּמְיֵד תִּקְיִמוּ אֶת הַחֻקִּים, הַמִּשְׁפָּטִים, הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת שֶׁה' כָּתַב לְכֶם, ¹³⁰² וְלֹא תִירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאֶל תִירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: (לח) וְהַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶתְּכֶם לֹא תִשְׁכַּחוּ וְאֶל תִּשְׁכַּחוּ אֶת הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי אֶתְּכֶם בְּהַר סִינַי, ¹³⁰³ וְלֹא

¹²⁹¹ מצודות.

¹²⁹² מצודות. רד"ק: הוסיף פירוש האומר שהכוונה היא לעבודה הזרה שישראל היו עובדים עד לפני שהם גלו מארץ ישראל. רלב"ג: הכוונה היא שמצד אחד היו עובדים את ה' ומצד שני היו עובדים ע"ז כמו שאליו אמר בהר הכרמל לעם ישראל "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים".

¹²⁹³ מצודות. רלב"ג: הכוונה היא לאותה שארית מישראל שלא גלתה יחד עם שאר עם ישראל לארץ אשור ונשארה בארץ ישראל. רד"ק: בפירושו הראשון כתב שהכוונה היא לעם ישראל שגלו, ולמרות שהם גלו, הם לא חזרו אל ה' בגלותם. בפירושו השני כתב שהכוונה לעמים שישבו בארץ ישראל (כפי שפירש מצודות), אך כתב שהפירוש הראשון הוא הפירוש הנכון בעיניו.

¹²⁹⁴ מצודות.

¹²⁹⁵ מצודות.

¹²⁹⁶ מצודות.

¹²⁹⁷ רש"י.

¹²⁹⁸ מצודות.

¹²⁹⁹ מצודות.

¹³⁰⁰ מצודות.

¹³⁰¹ תרגום.

¹³⁰² תרגום. בעניין ביאור תורה, חוקים ומשפטים, עיין באוצר מפרשי התנ"ך על ספר שמות מאמר בנושא.

¹³⁰³ תרגום.

תִּירָאוּ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם וְאֵל תִּירָאוּ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם: (לט) כִּי אִם אֶת יְקֹנֶךָ אֱלֹהֵיכֶם תִּירָאוּ תִירָאוּ רַק אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְהוּא יִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד כָּל אֱיֹבֵיכֶם (אם תִּירָאוּ רַק אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם) הוּא יִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד כָּל אֱיֹבֵיכֶם¹³⁰⁴: (מ) וְלֹא שָׁמְעוּ אוֹתָם עַמִּים שִׁישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן, לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה', לְמִרְוֹת שֶׁהִתְגַּיֵּירוּ וַיִּדְעוּ עַל כְּרִיתַת הַבְּרִית,¹³⁰⁵ כִּי אִם כְּמִשְׁפָּטֵם הִרְאִשׁוּן הֵם עֲשִׂים אֵלֵּא הַעַמִּים הָאֵלֵּא עַבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁהֵם עַבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה לִפְנֵי שֶׁהֵם הִתְגַּיֵּירוּ¹³⁰⁶: (מא) וַיְהִי הַגּוֹיִם הָאֵלֵּא יִרְאִים אֶת יְקֹנֶךָ וְאֶת פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים לְאוֹרֶךְ כָּל הַתְּקוּפָה שִׁישְׁבוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַעַמִּים שִׁישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן הָיוּ מִצַּד אֶחָד יִרְאִים אֶת ה' וּמִצַּד שֵׁנִי הֵם הָיוּ עֹבְדִים אֶת הַעֲבוּדָה הַזֹּרָה שֶׁלָּהֶם,¹³⁰⁷ גַּם בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֲשִׂים עַד הַיּוֹם הַזֶּה גַּם הַצֹּאצְאִים שֶׁל אוֹתָם עַמִּים הָיוּ עֹבְדִים עֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁאֲבוֹתֵיהֶם עָשׂוּ (וּמִצַּד שֵׁנִי הָיוּ גַם יִרְאִים אֶת ה')¹³⁰⁸:

מלכים ב פרק יח

(א) וַיְהִי בַשָּׁנָה שְׁלֹשׁ לְהוֹשַׁע בֶּן אֵלֵּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַחֲרַיִם שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מֵעַת שֶׁהוֹשַׁע הִתְחִיל לְמַרְדּוֹ בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר, דִּהְיִינוּ: בַּשָּׁנָה הַרְבִּיעִית לְמַרְדּוֹ,¹³⁰⁹ מֶלֶךְ חֲזַקְיָה בֶּן אֲחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה: (ב) בֶּן עֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה הָיָה בְּמֶלְכוֹ וְעֲשָׂרִים וְתֵשַׁע שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם חֲזַקְיָה מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם בְּמִשְׁךְ עֲשָׂרִים וְתֵשַׁע שָׁנִים מְקוּטְעוֹת,¹³¹⁰ וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בֵּת זְכַרְיָה: (ג) וַיַּעַשׂ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָי יְקֹנֶךָ כְּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד אֲבִיו חֲזַקְיָה עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָי ה' כְּמוֹ שְׁדוּד שֶׁהָיָה מֵאֲבוֹת אֲבוֹתָיו הָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָי ה'¹³¹¹: (ד) הוּא חֲזַקְיָה, עָשָׂה אַרְבַּעַה דְּבָרִים כְּשֶׁהִתְמַנֶּה לְמֶלֶךְ: (I) הִסִּיר אֶת הַבַּמּוֹת חֲזַקְיָה הִסִּיר אֶת הַבַּמּוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵה', מִשׁוֹם שֶׁמִּשְׁעַת בְּנִיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָיָה אֲסוּר לְהִקְרִיב עַל בְּמוֹת אֱלֹהִים,¹³¹² (2) וְשִׁבַּר אֶת הַמִּצְבֹּת חֲזַקְיָה שִׁבַּר אֶת הַמִּצְבֹּת שֶׁהִקְרִיבוּ בָהֶם לְעֲבוּדָה זָרָה,¹³¹³ (3) וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה חֲזַקְיָה כָּרַת אֶת עֲצֵי הָאֲשֵׁרָה שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָטְעוּ לְשֵׁם הַעֲבוּדָה הַזֹּרָה,¹³¹⁴ (4) וְכָתַת נַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה וְחֲזַקְיָה גַם כָּתַשׁ אֶת נַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבִּינוּ בְּמִדְבָר,¹³¹⁵ כִּי עַד הַיּוֹמִים הַהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְרִים לוֹ (הַסִּיבָה שֶׁחֲזַקְיָה כָּתַשׁ אֶת נַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת הַיָּא) מִפְּנֵי שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְקַטְרִים קְטוֹרֶת לְנַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְקַטְרִים קְטוֹרֶת לְנַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת מִשׁוֹם שֶׁמִּי שֶׁהִבִּיט בּוֹ הָיָה מִתְרַפֵּא, וְלִכְן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִיחָסוּ לוֹ (לְנַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת) כַּח אֱלִילוֹת. חֲזַקְיָה רָצָה לְמַנוּעַ זֹאת וְלִכְן הוּא כָּתַשׁ

1304 תרגום.

1305 מצודות.

1306 מצודות.

1307 מצודות.

1308 מצודות.

1309 מצודות.

1310 מצודות.

1311 תרגום. רלב"ג: חזקיה עשה מעשים שהיו רצויים יותר בעיני ה' מדוד משום שהוא היה צדיק כדוד ולא

חטא בדבר אוריה.

1312 מצודות.

1313 רלב"ג.

1314 תרגום.

1315 מצודות.

את הנחש, ¹³¹⁶ וַיִּקְרָא לוֹ נַחֲשֶׁתַן חֲזַקִּיָּה קרא לנחש הנחושת בשם "נחושתן", והוסיף את האות נו"ן, כדי להראות שהוא מקטין ומבזה אותו (את נחש הנחושת) ¹³¹⁷: (ה) בִּיקְנֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּטַח חֲזַקִּיָּה בִטח בהי אלוקי ישראל, ¹³¹⁸ וְאַחֲרָיו לֹא הָיָה כְּמָהוּ בְּכָל מַלְכֵי יְהוּדָה בכל מלכי יהודה שמלכו אחרי חזקיה, לא היה מלך אחד שהגיע למעלתו (של חזקיה), ¹³¹⁹ וְאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו גם בכל מלכי יהודה שמלכו לפני חזקיה, לא היה מלך אחד שהגיע למעלתו של חזקיה (חוץ מדוד ושלמה) ¹³²⁰: (ו) וַיִּדְבֹּק בִּיקְנֹק חֲזַקִּיָּה הִיָּה דַבֵּק בְּהִי והיה ירא ממנו, ¹³²¹ לֹא סָר מֵאַחֲרָיו חֲזַקִּיָּה לא סטה מלעבוד את ה', ¹³²² וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק אֶת מֹשֶׁה חֲזַקִּיָּה שמר את המצוות שה' ציווה את משה ¹³²³: (ז) וְהָיָה יְקֹנֵק עִמּוֹ הִיָּה בעזרתו של חזקיה, ¹³²⁴ בְּכָל אֲשֶׁר יֵצֵא יִשְׁכִּיל חֲזַקִּיָּה הצליח בכל דבר שעשה, ¹³²⁵ וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר וְלֹא עָבְדוּ חֲזַקִּיָּה מֶרַד בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר ולא עבד אותו יותר (וזאת בניגוד לאחז אביו שכן עבד את מלך אשור) ¹³²⁶: (ח) הוּא הִכָּה אֶת פְּלִשְׁתִּים עַד עֲזָה וְאֶת גְּבוּלֵיהָ חֲזַקִּיָּה הכה את תושבי הפלשתים שישבו בשטח גדול, והוא היכה בהם עד העיר עזה והערים הקטנות שמסביב לה, ¹³²⁷ מִמְּגִדָּל נֹצְרִים עַד עִיר מְבַצֵּר בשטח שהכה חזקיה, הוא השמיד כל דבר שהיה שם: ממגדל קטן שעליו היו עומדים המתצפתים כדי לצפות ולראות אם האויב מגיע, ועד למגדלים הגדולים והערים המבוצרות שהיו בשטח הפלשתי ¹³²⁸: (ט) וַיְהִי בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְמֶלֶךְ חֲזַקִּיָּהוּ הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְהוֹשֵׁעַ בֶּן אֱלֹהֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בשנה הרביעית למלכותו של חזקיה, שהיא גם השנה השביעית מעת שהושע בן אלה מרד במלך אשור, ¹³²⁹ עָלָה שְׁלֹמֶנְאֶסֶר מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל שֹׁמְרוֹן וַיִּצֵר עָלֶיהָ (בשנה הרביעית למלכות חזקיה) שלמנאסר עלה להילחם בעיר שומרון והטיל עליה מצור ¹³³⁰: (י) וַיִּלְכְּדָהּ מְקִצָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים שלמנאסר כבש את שומרון בתחילת השנה השלישית של המצור, ¹³³¹ בַּשָּׁנָה שֵׁשׁ לְחֲזַקִּיָּה הִיא שְׁנַת תִּשְׁעֵי לְהוֹשֵׁעַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִלְכְּדָה שֹׁמְרוֹן בשנה השישית למלכות חזקיה על יהודה, שהיא השנה התשיעית שבה מרד הושע במלך אשור, נכבשה העיר שומרון על ידי

¹³¹⁶ מצודות.

¹³¹⁷ מצודות. תרגום: האנשים שהיו עובדים את נחש הנחושת היו קוראים לו נחושתן. רלב"ג: חזקיה קרא לנחש הנחושת "נחושתן" משום שהוא רצה להראות שכל כוחו של נחש הנחושת הוא רק הנחושת ממנו הוא עשוי ואין בו שום כח אלילות. "נחושתן" היינו מלשון "נחושת שלוי". מלבי"ם: חזקיה קרא לנחש הנחושת נחושתן כדי לומר שהנחש שייך לעם ישראל ואז הם יכולים לאסר אותו כאשר הם עובדים אותו ע"ז, ולאחר מכן הוא יכול לבערו מהעולם.

¹³¹⁸ תרגום.

¹³¹⁹ תרגום.

¹³²⁰ רד"ק. רלב"ג: גם דוד לא הגיע למעלתו של חזקיה משום שהוא חטא בחטא בת שבע. מלבי"ם: הכוונה לתחום מסוים שהוא מידת הביטחון שהיה לחזקיה. כמו"כ כתב שירמיה הנביא העתיק את הפרקים האלה מספר ישעיה.

¹³²¹ תרגום. רלב"ג: הכוונה היא שחזקיה היה הולך בדרכי ה' לגמרי.

¹³²² תרגום.

¹³²³ תרגום.

¹³²⁴ תרגום.

¹³²⁵ מצודות.

¹³²⁶ רד"ק.

¹³²⁷ תרגום.

¹³²⁸ מצודות. רלב"ג: מגדל נוצרים הם בנייני השומרים על הפירות מחוץ לעיר.

¹³²⁹ עיין בביאורנו לפסוק א'.

¹³³⁰ מצודות. מצודות: הסיבה שמוזכרת כאן שוב עליית שלמנאסר על ישראל היא כדי ללמדנו שסיבה גלות ישראל הייתה החטאים שבהם הם חטאו, שהרי מלך אשור עלה גם על יהודה ולא הצליח לכבוש את ירושלים.

¹³³¹ רד"ק. תרגום: הכוונה היא לסוף השנה השלישית.

שלמנאסר¹³³²: (יא) וַיָּגַל מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל אֲשׁוּדָה שלמנאסר מלך אשור הגלה את תושבי ממלכת ישראל לאשור,¹³³³ וַיִּנְחֵם בַּחֲלָח וּבַחֲבוּר שלמנאסר הניח את הגולים שהגלה מתושבי ממלכת ישראל במקומות שנקראים חלח וחבור,¹³³⁴ נָהַר גּוֹזָן חלח וחבור נמצאים ליד נהר גוזן, וְעָרֵי מְדֵי וכן הגלה מלך אשור את עם ישראל לערים שנמצאות במדינת מדי¹³³⁵: (יב) עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְקֹנָק אֱלֹהֵיהֶם הגלות הגיעה לישראל על שהם לא קיבלו את דברי ה' אלוקיהם ואת הציוויים שציווה אותם,¹³³⁶ וַיַּעֲבְרוּ אֶת בְּרִיתוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְקֹנָק בני ישראל לא קיימו את התורה שמשה עבד ה' נתן להם על ידי כריתת ברית בינם (עם ישראל) לה',¹³³⁷ וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא עָשׂוּ בני ישראל לא שמעו למצוות ה' ולא עשו את רצונו של ה'¹³³⁸: (יג) וּבְאַרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה לְמֶלֶךְ חֲזַקְיָה עָלָה סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל כָּל עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת בשנה הארבע עשרה למלכות חזקיה על יהודה, סנחריב מלך אשור עלה להילחם בערים המבוצרות ביהודה,¹³³⁹ וַיִּתְּפָשׂוּ סִנְחַרִּיב כִּבֵּשׂ אֶת הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת בִּיהוּדָה¹³⁴⁰: (יד) וַיִּשְׁלַח חֲזַקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֶל מֶלֶךְ אֲשׁוּר לְכִישָׁה חֲזַקְיָה שלח שליחים אל מלך אשור שהיה בלכיש, לְאֹמֵר כַּךְ אָמְרוּ שְׁלִיחָיו של חזקיה למלך אשור,¹³⁴¹ חָטָאתִי חֲטָאתִי בְכַךְ שִׁמְרַדְתִּי בְךָ, שׁוּב מֵעָלַי הַסְתַּלַּק מִמֶּנִּי, רַד מִמֶּנִּי וְאַל תִּלְחַם בִּי,¹³⁴³ אֵת אֲשֶׁר תִּתֵּן עָלַי אֲשָׂא אֲקַבֵּל על עצמי כל עונש שתטיל עליי,¹³⁴⁴ וַיִּשָּׂם מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל חֲזַקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּבֶד וּשְׁלֹשִׁים כֶּבֶד זָהָב כְּעוֹנֵשׁ עַל הַמְרָד, מֶלֶךְ אֲשׁוּר הִטִּיל עַל חֲזַקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה תְּשׁוּמָה שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כִּיכּוֹרֹת כֶּסֶף וּשְׁלוּשִׁים כִּיכּוֹרֹת זָהָב¹³⁴⁵: (טו) וַיִּתֵּן חֲזַקְיָה אֵת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית יְקֹנָק וּבְאַצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ חֲזַקְיָה נתן למלך אשור את כל הכסף שהיה בבית המקדש ובאצרות בית המלך¹³⁴⁶: (טז) בָּעֵת הַהִיא בָּעַת הַהִיא בעת שסנחריב עלה להילחם בחזקיה, קִצְצָן חֲזַקְיָה אֵת דְּלֹתוֹת הַיֵּכֶל יְקֹנָק חֲזַקְיָה קִילַף אֶת הַזָּהָב שֶׁצִּיפָה אֶת דְּלֹתוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,¹³⁴⁷ וְאֵת הָאֲמֹנוֹת אֲשֶׁר צִפָּה חֲזַקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכֵן קִילַף חֲזַקְיָה אֶת הַזָּהָב מֵהַמִּפְתָּנִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא עֲצָמוֹ צִיפָה זָהָב שֶׁשֶׁלְּמָה צִיפָה בּוֹ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׁחַק וְלִכֵּן חֲזַקְיָה הִיָּה צָרִיךְ לְצַפּוֹת בְּזָהָב אֶת מִפְתֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פֶּעַם נּוֹסֶפֶת. כֹּאשֶׁר מֶלֶךְ אֲשׁוּר תִּקַּף אוֹתוֹ, חֲזַקְיָה הוֹרִיד אֶת הַזָּהָב כְּדִי לְשַׁלּוֹחַ אוֹתוֹ לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר,¹³⁴⁸ וַיִּתְּנֵם לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר חֲזַקְיָה נתן את הזהב שקיצץ מדלתות בית המקדש וממפתן בית המקדש למלך אשור:

1332 תרגום.

1333 תרגום.

1334 עיין בביאורנו לפרק יז' פסוק ו'.

1335 עיין בביאורנו לפרק יז' פסוק ו'.

1336 תרגום.

1337 מצודות.

1338 תרגום.

1339 מצודות.

1340 מצודות.

1341 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1342 מצודות.

1343 תרגום.

1344 מצודות.

1345 מצודות.

1346 תרגום.

1347 מצודות.

1348 מצודות. רד"ק כתב אפשרות נוספת להסבר מה היו האמונות והיינו העמודים שהיו בבית המקדש.

(יז) וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶת תְּרַתָּן וְאֶת רַב סָרִיס וְאֶת רַב שָׂקָה מִן לְכִישׁ אֶל הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר שֶׁלַח אֶת תְּרַתָּן, רַב סָרִיס וּרְבִשְׁקָה, מַלְכִישׁ שֶׁשֶׁם הָיָה מַחְנֵה אֲשׁוּר, אֶל יְרוּשָׁלַיִם, לְחִזְקִיָּהוּ,¹³⁴⁹ בַּחֵיל כָּבֵד יְרוּשָׁלַיִם רְבִשְׁקָה, תְּרַתָּן וּרְבִישׁ הִגִּיעוּ לְיְרוּשָׁלַיִם מַלְוִיִּים בְּצַבָּא גְדוֹל, כְּדֵי לְהִלְחֵם בְּחִזְקִיָּהוּ. לְמִרְוֹת שְׁחִזְקִיָּהוּ שִׁילַם לְסִנְחָרִיב אֶת הַמָּס שֶׁמֶלֶךְ אֲשׁוּר הִטִּיל עָלָיו, סִנְחָרִיב לָקַח אֶת הַזָּהָב וּבָכַל זֹאת יָצָא לְהִלְחֵם בְּחִזְקִיָּהוּ,¹³⁵⁰ וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַיִם חִילוֹת אֲשׁוּר עָלוּ מַלְכִישׁ וְהִגִּיעוּ לְיְרוּשָׁלַיִם,¹³⁵¹ וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ חִילוֹת אֲשׁוּר הִסְתַּדְּרוּ בְּאוֹפֶן שֶׁהֵם הָיוּ מוֹכְנִים לְקָרֵב,¹³⁵² וַיַּעֲמֵדוּ בְּתַעֲלַת הַבְּרֵכָה הָעֲלִיוֹנָה חִילוֹת אֲשׁוּר עָמְדוּ בְּתַעֲלָה, בְּחִפְרָה, שְׂוִירַדַּת מִמֵּאגָר הַמַּיִם הָעֲלִיּוֹן שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם,¹³⁵³ אֲשֶׁר בְּמִסְלַת שְׂדֵה כּוֹבֵס הִתְעַלָּה הֵייתָה בְּדֶרֶךְ הַמּוֹבִילָה מִירוּשָׁלַיִם אֶל הַשָּׂדֶה שָׁבוּ הָיוּ מְכַבְּסִים אֶת הַבְּגָדִים וּמֵיִבְשִׁים אוֹתָם¹³⁵⁴: (יח) וַיִּקְרָאוּ אֶל הַמֶּלֶךְ תְּרַתָּן, רַב סָרִיס וּרְבִשְׁקָה קִרְאוּ אֶל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה שֵׁיִצָּא אֵלֵיהֶם,¹³⁵⁵ וַיַּצֵּא אֵלֵיהֶם אֱלִיקִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשִׁבְנָה הַסֹּפֵר וַיּוֹאֵחַ בֶּן אֶסָף הַמְּזֻכָּר בְּמִקּוֹם חִזְקִיָּהוּ, יָצָאוּ אֶל נְצִיגֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים: אֱלִיקִים שֶׁהָיָה מְמוֹנָה עַל בַּיִת הַמֶּלֶךְ, שְׁבִנָּה שֶׁהָיָה סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ, וַיּוֹאֵחַ, מִי שֶׁהָיָה מְמוֹנָה עַל סֵפֶר הַזְּכוֹרוֹנוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ¹³⁵⁶: (יט) וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם רַב שָׂקָה רְבִשְׁקָה אָמַר לְנְצִיגֵי חִזְקִיָּהוּ (אֱלִיקִים, שְׁבִנָּה וַיּוֹאֵחַ): אָמְרוּ נָא אֶל חִזְקִיָּהוּ תֹאמְרוּ עִכְשָׁיו אֶל חִזְקִיָּהוּ,¹³⁵⁷ כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר (תֹּאמְרוּ עִכְשָׁיו לְחִזְקִיָּהוּ) כִּךְ אָמַר מֶלֶךְ אֲשׁוּר הַחֹשֵׁב, מָה הַבְּטָחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר בְּטַחַת מַנִּיין לְךָ הַבֵּיטְחוֹן הַזֶּה כְּדֵי לְמַרְרֹד בִּי¹³⁵⁸: (כ) אָמַרְתָּ אֵךְ דְּבַר שְׁפָתַיִם אֵתָה חוֹשֵׁב שְׁנִיתָן לְצַאת לְמַלְחָמָה עִם דִּיבּוּרִים וַיּוֹעֲצִים, וְלֹכֵן אֵתָה יָכוֹל לְנַצַּח בְּמַלְחָמָה נִגְדִי, אֵךְ אֵתָה טוֹעָה!¹³⁵⁹ עֲצָה וּגְבוּרָה לְמַלְחָמָה כְּדֵי לְצַאת לְמַלְחָמָה, צְרִיךְ בְּנוֹסֵף לְעַצָּה, גַּם חֲכָמָה וּגְבוּרָה, וְאִין בְּךָ אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּמִמִּילָא אֵינְךָ יָכוֹל לְנַצַּח אוֹתִי בְּמַלְחָמָה,¹³⁶⁰ עֲתָה עַל מִי בְּטַחַת בֵּי מְרַדְּתָּ בֵּי וּמְכִיוּן שְׁאִין בְּךָ גְבוּרָה וְחֲכָמָה, עַל מִי אֵתָה בּוֹטַח

¹³⁴⁹ **תְּרַגּוּם. רש"י:** הֵיוּ כַּאֲן שְׁתֵּי שְׁלִיחוֹתַי. בְּשִׁלְחוֹת הָרֵאשׁוֹנָה רַק רְבִשְׁקָה עָלָה לְיְרוּשָׁלַיִם וְאֵז לְאַחַר שִׁנְחָרִיב שָׁמַע שֶׁתְּרַהֲקָה מֶלֶךְ כּוֹשׁ עָלָה עָלָיו, הוּא חָזַר לְלִישׁ, וְלְאַחַר מִכָּן הֵייתָה שְׁלִיחוֹת נּוֹסֶפֶת שְׁבָה עָלוּ תְּרַתָּן וּרְבִישׁ. אֲמַנָּם, מִפְּשֵׁט הַפְּסוּקִים מִשְׁמַע שְׁכוֹלָם עָלוּ יַחַד. רַד"ק בְּפִסְוֹק י"ז כְּתִב שְׂרַבִּשְׁקָה הָיָה עֵיקַר הַשְּׁלִיחוֹת וְלֹכֵן הוּא שְׁמוֹזְכָר כַּאֲן לְבָדוּ.

¹³⁵⁰ **מְצוּדוֹת. רד"ק:** חִזְקִיָּהוּ מֵרַד שׁוֹב בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר לְאַחַר שְׁשִׁילָם לוֹ אֵת הַמָּס, וְאֵז עָלָה עָלָיו מֶלֶךְ אֲשׁוּר פְּעַם נּוֹסֶפֶת. בְּפַעַם הַשְּׁנִיָּה עָלָה עָלָיו רְבִשְׁקָה, וְשִׁלַּח שְׁלִיחִים לְיְרוּשָׁלַיִם, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן הַשְּׁלִים שְׁבִנָּה עִם רְבִשְׁקָה עַד שְׁנוּדַע לְרְבִשְׁקָה שְׁמֶלֶךְ כּוֹשׁ תְּקַף אוֹתוֹ, וְהוּא אָמַר לְחִזְקִיָּהוּ שְׁעוּד יָשׁוּב לְכַבּוֹשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם. לְאַחַר שְׁנִיִּצָּח אֶת מַלְכֵי כּוֹשׁ וּמְצָרִים, שָׁב רְבִשְׁקָה יַחַד עִם כָּל הַשְּׁבוּיִים לְיְרוּשָׁלַיִם, וּבְאוֹתוֹ לַיְלָה יָצָא מִלֶּאךְ וְהִיכָה אֶת כָּל חֵיילֵי אֲשׁוּר, וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁאַר בְּחַיִּים מִהַשְּׁבוּיִים הִתְגַּיֵּר. בְּהַמְשָׁךְ דְּבָרָיו כְּתִב הַרַד"ק שְׁבִתְחִילָה שְׁבִנָּה מֵרַד בְּסִתֵּר וְהִבִּיא אֶת זֹאת לְחִזְקִיָּהוּ, וּבַעֲקֻבּוֹת כִּךְ חִזְקִיָּהוּ "פִּיטֵר" אֵת שְׁבִנָּה מִתְּפִקִּידוֹ לְהִיֹּת מְמוֹנָה עַל בַּיִת הַמֶּלֶךְ וְלִהְיוֹת רַק הַסּוֹפֵר שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְלְאַחַר מִכָּן עָבַר שְׁבִנָּה לְמַרְד גְּלוּי.

¹³⁵¹ **תְּרַגּוּם.**

¹³⁵² **דַּעַת מְקָרָא.**

¹³⁵³ **מְצוּדוֹת.**

¹³⁵⁴ **מְצוּדוֹת.**

¹³⁵⁵ **מְצוּדוֹת.**

¹³⁵⁶ **מְצוּדוֹת. רש"י:** מְזַכֵּר הֵיִינוּ שֶׁהָיָה מְזַכֵּר לְמֶלֶךְ אֵיזָה דִּין בָּא לְפָנָיו רֵאשׁוֹן.

¹³⁵⁷ **תְּרַגּוּם.**

¹³⁵⁸ **מְצוּדוֹת.**

¹³⁵⁹ **מְצוּדוֹת. רש"י:** אֵמַרְתָּ בְּפִיךְ שְׁאֵתָה תַעֲבוּד לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר, אֵךְ זֶה הָיָה רַק דְּבַר שְׁפִתַיִם. כָּל עוֹד מֶלֶךְ אֲשׁוּר נִשְׁאַר בְּאַרְצוֹ נִשְׁאַרְתָּ נִאֲמָן לְמָה שְׁאֵמַרְתָּ אֵךְ עֲתָה שְׁמַרְדַּת בּוּ, אֵתָה נִזְקַק לְמַלְחָמָה – לְעַצָּה וּגְבוּרָה. רַד"ק בְּשֵׁם אֲבִיו: אֵמַרְתָּ שְׁתִּינְצַל בְּזָכוֹת שְׁפִתַיִם, בְּזָכוֹת תְּפִילָּה, אֵךְ אֵתָה צְרִיךְ עֲצָה וּגְבוּרָה. בְּשֵׁם הַא"ע כְּתִב שְׁמֶלֶךְ אֲשׁוּר אָמַר לְחִזְקִיָּהוּ שֶׁהוּא הַבְּטִיחַ לְחֵיילָיו דְּבָרִים רַבִּים, אֵךְ הוּא לֹא יַעֲמוּד בְּדִיבּוּרוֹ מִשּׁוּם שֶׁהוּא יִפְסִיד בְּמַלְחָמָה. מְהַר"י קָרָא: עַד עִכְשָׁיו אֵמַרְתָּ שֶׁהוּא יִצְיַלְךָ מִיַּד מֶלֶךְ אֲשׁוּר, אֵךְ עִכְשָׁיו זֶה כָּבַר לֹא יִקְרָה וְאֵתָה זָקוּק לְעַצָּה וּגְבוּרָה כְּדֵי לְנַצַּח בְּמַלְחָמָה.

¹³⁶⁰ **מְצוּדוֹת.**

שייתן לך את החכמה והגבורה לנצח אותי במלחמה¹³⁶¹: (כא) עֲתָה הִנֵּה בְּטַחָתְךָ לְךָ עַל מִשְׁעַנְתֵּי הַקְּנָה הָרָצוּץ הַזֶּה עַל מִצְרַיִם וּמְכִיוֹן שֶׁאַתָּה חָלַשׁ וּבְרֹר שְׂאִינְךָ חוֹשֵׁב שֶׁאַתָּה יִכּוֹל לִנְצַח אוֹתִי בַּמִּלְחָמָה, אֵתָה בּוֹדָאִי סוֹמֵךְ עַל מִצְרַיִם שִׁיבּוֹאוּ לְעִזְרָתְךָ, אֲךָ אֵינְךָ יִכּוֹל לְסַמּוֹךְ עֲלֵיהֶם הוֹאִיל וּבִמְקוֹם לְעִזּוֹר לְךָ הֵם רַק יִזְקוּ לְךָ. רַב־שָׂקָה דִּימָה אֵת הַהִשְׁעֵנוֹת עַל מִצְרַיִם הַהִשְׁעֵנוֹת עַל מְקַל שְׂבוֹר, מְכִיוֹן שְׂכָאֲשֶׁר נִשְׁעֵנִים עַל מְקַל שְׂבוֹר, לֹא רַק שֶׁהוּא אֵינוֹ תוֹמֵךְ בְּמִי שֶׁנִּשְׁעֵן עָלָיו, אֲלֵא הוּא גַם מִזִּיק לוֹ מִשׁוֹם שֶׁשְׂבָרִי הַמְקַל נִנְעָצִים בִּידוֹ שֶׁל הַנִּשְׁעֵן עָלָיו. כֵּךְ גַם הַהִשְׁעֵנוֹת עַל מִצְרַיִם תַּגְרוּם לְחִזְקִיָּה לְנֹזֵק,¹³⁶² אֲשֶׁר יִסְמְךָ אִישׁ עָלָיו כְּשֶׁאֲדָם נִשְׁעֵן עַל הַקְּנָה הַרְצוּץ, וּבָא בְּכַפּוֹ וּנְקָבָהּ הַשְּׂבָרִים שֶׁל הַקְּנָה נִכְנָסִים לוֹ לְתוֹךְ הַיָּד וְעוֹשִׂים בָּהּ חוֹרִים,¹³⁶³ כֵּן פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְכָל הַבְּטָחִים עָלָיו (כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁעַנְתֵּי הַקְּנָה הַרְצוּץ מִזִּיקָה לְמִי שֶׁנִּשְׁעֵן עָלָיו) כֵּךְ פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם מִזִּיק לְכָל מִי שֶׁסוֹמֵךְ עָלָיו וְכוּרֵת אֵיתוֹ בְּרִית¹³⁶⁴: (כב) וְכִי תֹאמְרוּן אֵלָי (רַב־שָׂקָה מִמִּשְׁכָּן בְּדַבְּרוֹ לְנִצְיָגִי חִזְקִיָּה) שֶׁמָּא תֹאמְרוּ לִי,¹³⁶⁵ אֵל יִקְוֶה אֱלֹהֵינוּ בְּטַחָנוּ (אֵינְנוֹ סוֹמְכִים עַל מִצְרַיִם, אֲלֵא) אֲנַחְנוּ סוֹמְכִים עַל ה' אֱלֹהֵינוּ,¹³⁶⁶ הֲלוֹא הוּא אֲשֶׁר הִסִּיר חִזְקִיָּהוּ אֶת בְּמִתְיוֹ וְאֶת מִזְבַּחַתְיוֹ וְהִרִי חִזְקִיָּה הַסִּיר אֵת כָּל הַבְּמוֹת וְהַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בָהֶם קִרְבָּנוֹת לַה' (חוּץ מִהַמִּזְבֵּחַ שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ), וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ שֶׁה' יִצִּיל אֶתְכֶם? וַיֹּאמֶר לְיִהוּדָה וְלִירוּשָׁלַם לְפָנָי הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲוּוּ בִירוּשָׁלַם חִזְקִיָּה אָמַר לַעַם שֶׁבִיהוּדָה וִירוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָי ה' רַק בְּמִזְבֵּחַ שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אִם כֵּן, ה' בּוֹדָאִי כּוֹעֵס עַל חִזְקִיָּה, הַיּוֹת וְחִזְקִיָּה גַרְם לְכֵךְ שִׁיחִיָּה יוֹתֵר קֶשֶׁה לְעַבּוֹד אוֹתוֹ. עַד שֶׁחִזְקִיָּה הִגִּיעַ, הִיָּה אֲפֻשֶׁר לְעַבּוֹד אֵת ה' בְּכָל מְקוֹם, וְעַכְשֵׁי אֲפֻשֶׁר לְעַבּוֹד אֵת ה' רַק בְּמְקוֹם אֶחָד¹³⁶⁷: (כג) וְעַתָּה עֲכָשִׁיו, כְּשֶׁאֲנַחְנוּ כָּבֵר יוֹדְעִים שְׂאִינְךָ יִכּוֹל לִנְצַח אוֹתִי בַּמִּלְחָמָה, הֲתִעַרְבֵנָּא אֵת אֲדָנִי אֵת מֶלֶךְ אֲשׁוּר בּוֹא וְתִתְעַרֵּב עִכְשָׁיו עִם אֲדוֹנֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר שֶׁלֹּא תוֹכֵל לַעֲשׂוֹת אֵת הַדְּבָר הַבֵּא:¹³⁶⁸ וְאֵתְנָה לְךָ אֲלָפִים סוּסִים אִם תּוֹכֵל לָתֵת לְךָ רֹכְבִים עָלֵיהֶם (אֵתָה לֹא צָרִיךְ לְחַפֵּשׁ סוּסִים כְּדִי לְצַאת אֵיתָם לְמִלְחָמָה) אֲנִי אֲתֵן לְךָ אֲלָפִים (2000) סוּסִים לְרַכֵּב עֲלֵיהֶם לְמִלְחָמָה, וְאֵתָה תִּרְאֶה שֶׁלְּמִרוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְךָ אֵת הַסוּסִים, לֹא תִצְלִיחַ לְשִׁים עֲלֵיהֶם רֹכְבִים, הַיּוֹת וְאֵין לְךָ מִסְפִּיק חֵיילִים¹³⁶⁹: (כד) וַאֲיֵךְ תִּשָּׁיֵב אֵת פְּנֵי פֶתַח אֶחָד עֲבָדֵי אֲדָנִי הַקְּטָנִים אֵיךְ אֵתָה חוֹשֵׁב לְהַחְזִיר מִלְחָמָה אֲפִילוֹ לְאֶחָד מִהַשְּׂרִים הַקְּטָנִים שֶׁל מֶלֶךְ אֲשׁוּר? הֲרִי כָל אֶחָד מִהַשְּׂרִים, אֲפִילוֹ הַקְּטָן שֶׁבָהֶם, אַחֲרָאִי עַל אֲלָפֵי לֹחַמִים, וּבְכָל הַצָּבָא שֶׁלְךָ אֵין לְךָ כְּמוֹת חֵיילִים כְּמוֹ שִׁישׁ לְאֶחָד מִהַשְּׂרִים הַקְּטָנִים שֶׁל אֲשׁוּר?¹³⁷⁰ וְתִבְטַח לְךָ עַל מִצְרַיִם לְרַכֵּב וּלְפָרְשִׁים (וְהַיּוֹת וְאֵין לְךָ צָבָא חִזְקִיָּה) חֵיילִים לומר שֶׁאַתָּה בּוֹטַח עַל מִצְרַיִם שֶׁיִּתְּנוּ לְךָ מִרְכָּבוֹת וּפְרָשִׁים, וְכַפִּי שֶׁאֲמַרְתִּי, מִצְרַיִם הִיא מִשְׁעַנְתֵּי קְנָה רְצוּץ¹³⁷¹: (כה) עַתָּה הַמִּבְלָעָדֵי יִקְוֶה עָלֵיתִי עַל הַמְּקוֹם הַזֶּה לְהִשְׁחָתוֹ עִכְשָׁיו כְּשֶׁאֲנִי נִמְצָא כֹּאן לְהִלְחֵם, הֲאִם הַיִּיתִי יִכּוֹל לְהִלְחֵם בִּירוּשָׁלַם לֹלֵא שֶׁה' הִיָּה גּוֹזֵר שֶׁאֲכַנִּיעַ אֵת יְרוּשָׁלַם? אִם אֲנִי מִצְלִיחַ לְעֹלוֹת וְהַכְּנִיעַ אֵת יְרוּשָׁלַם, סִימֵן שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל ה' הוּא שִׁירוּשָׁלַם

¹³⁶¹ מצודות. רד"ק: המרד היה שחזקיה הפסיק להעביר את התשלומים שהתחייב לסנחריב.

¹³⁶² מצודות.

¹³⁶³ מצודות.

¹³⁶⁴ מצודות.

¹³⁶⁵ תרגום.

¹³⁶⁶ תרגום.

¹³⁶⁷ מצודות. רד"ק: רבשקה טען שחזקיה הסיר את הבמות לכבודו, כדי שכולם יעלו לירושלים, ואם כן הקב"ה

בוודאי כועס עליו.

¹³⁶⁸ תרגום + מצודות. רלב"ג: רבשקה אמר לחזקיה שייתן לו ערבון על כך שלא ימרוד בו.

¹³⁶⁹ מצודות.

¹³⁷⁰ מצודות.

¹³⁷¹ מצודות.

תיכנע לאשור,¹³⁷² יִקְנֶה אֱמֶר אֱלֹהֵי עֲלֵה עַל הָאָרֶץ וְהִשְׁחִיתָהּ ה' אמר לי לעלות על יהודה ולהשחית את הארץ. רבשקה ידע שהייתה נבואה שאשור יעלה וישמיד את הארץ, אך הוא טעה בכך, משום שהנבואה הייתה על השמדת שומרון ולא על השמדת ירושלים¹³⁷³: (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ וְשִׁבְנָה וַיֹּאחַח אֶל רַב שָׁקָה נְצִיגֵי חִזְקִיָּה: אליקים שהיה ממונה על בית המלך, שבנה ויואח, אמרו לרבשקה: דַּבֵּר נָא אֶל עֲבָדֶיךָ אַרְמִית תְּדַבֵּר עִשְׂיָו עִם עַבְדֶּיךָ, אִיתְּנוּ, בְּלִשׁוֹן אַרְמִית,¹³⁷⁴ כִּי שָׁמְעִים אֲנַחְנוּ הַיּוֹת וְאִנְחָנוּ מִבְּנִינִים אֶת הַשִּׁפְהָ הָאֶרְמִית,¹³⁷⁵ וְאֵל תְּדַבֵּר עִמָּנוּ יְהוּדִית וְאֵל תְּדַבֵּר אִיתְּנוּ בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית,¹³⁷⁶ בְּאֲזְנֵי הָעָם אֲשֶׁר עַל הַחֲמָה הַיּוֹת וְהַחֲיִילִים שֶׁנִּמְצְאִים עַל הַחֲמָה יְכוּלִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרֶיךָ, וְאִין זֶה מִקּוֹבֵל בְּמַלְחָמָה לְדַבֵּר בְּאוֹפֵן שֶׁכֵּל הַחֲיִילִים יִשְׁמְעוּ מִשּׁוֹם שֶׁהַדָּבָר מַחְלִישׁ אֶת רוּחַם¹³⁷⁷: (כז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רַב שָׁקָה רַבְשָׁקָה אָמַר לְשִׁלְחֵי חִזְקִיָּה: הֲעַל אֲדֹנָיִךָ וְאֲלֵיךָ שְׁלַחְנִי אֲדֹנָי לְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָאֵם סִנְחָרִיב שִׁלַּח אוֹתִי לְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רַק לְאֲדוֹנֶךָ חִזְקִיָּה וְאֲלֵיךָ (הַכּוֹוֹנָה "בְּאֲלֵיךָ" הוּא לְאֲלֵיכֶם הַיּוֹת וְהוּא הִיָּה הַחֲשׁוֹב מִבֵּין נְצִיגֵי שֶׁל חִזְקִיָּה),¹³⁷⁸ הֲלֹא עַל הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל הַחֲמָה לֶאֱכֹל אֶת צוּאֹתָם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מִימֵי רְגְלֵיהֶם הֲרִי כִשְׂאִטִּיל עֲלֵיכֶם אֶת הַמְּצוֹר, כֹּל הַחֲיִילִים שֶׁאֵינְכֶם רוֹצִים שִׁשְׁמְעוּ אֶת דְּבָרַי, יֹאכְלוּ אֶת צוּאֹתָם וְיִשְׁתּוּ אֶת מִימֵי רְגְלֵיהֶם, הַיּוֹת וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם מִה לֶאֱכֹל,¹³⁷⁹ עִמְכֶם הַדָּבָר הַזֶּה יִקְרָה לְכֻלְכֶם, גַּם לְחֲיִילִים הַנִּמְצְאִים עַל הַחֲמָה, וְאֵם כֵּן רֹאוּ שֶׁהֵם יִשְׁמְעוּ אֶת דְּבָרַי וְיִידְעוּ לְקִרְאָתָם מִה הֵם הוֹלְכִים¹³⁸⁰: (כח) וַיַּעֲמֵד רַב שָׁקָה וַיִּקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל יְהוּדִית רַבְשָׁקָה עִמְד וְקָרָא בְּקוֹל רֶם בְּעֵבְרִית,¹³⁸¹ וַיְדַבֵּר וַיֹּאמֶר רַבְשָׁקָה אָמַר אֶת דְּבָרָיו מִסַּפֵּר פְּעָמִים כְּדִי לְחַזֵּק אֶת דְּבָרָיו,¹³⁸² שָׁמְעוּ דְּבַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר (רַבְשָׁקָה קָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל וְאָמַר): תּוֹשְׁבֵי יְהוּדָה! תִּשְׁמְעוּ אֶת דְּבָרָיו שֶׁל סִנְחָרִיב הַמֶּלֶךְ הַחֲשׁוֹב¹³⁸³: (כט) כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ כִּד אָמַר סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר: אֵל יִשְׂאֵל לְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֵל יִפְתָּה אֶתְכֶם חִזְקִיָּה, אֵל תִּתְּנוּ לְחִזְקִיָּה לְפִתּוֹת אֶתְכֶם בְּדַבְרֵי שֶׁאֵינֶם נְכוּנִים,¹³⁸⁴ כִּי לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ (אֵל תִּתְּנוּ לְחִזְקִיָּה לְפִתּוֹת אֶתְכֶם) מִכִּיוּן שֶׁחִזְקִיָּה לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַשּׁוּר¹³⁸⁵: (ל) וְאֵל יִבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֵל יִקְנֶה לְאָמַר אֵל תִּתְּנוּ לְחִזְקִיָּה לְתֵת לְכֶם לְבִטּוֹחַ בְּה' וְלוֹמַר:¹³⁸⁶ הֲצִל יִצְיָלְנוּ יִקְנֶה

1372 מצודות.

1373 מצודות. רש"י: הטעות של רבשקה הייתה שהנבואה הייתה רק שמלך אשור יעלה לירושלים אך לא הייתה נבואה שמלך אשור יצליח להשחית את העיר. רד"ק: הוסיף שתי אפשרויות: או שרבשקה אמר דברים לא נכונים במטרה להפחיד את חזקיה, או שכוונת דבריו היו שאם הוא הצליח לכבוש ארצות רבות, סימן שכן רצה הקב"ה.

1374 תרגום + מצודות.

1375 מצודות.

1376 מצודות.

1377 מצודות.

1378 מצודות + רד"ק.

1379 מצודות.

1380 מצודות.

1381 תרגום.

1382 מצודות.

1383 תרגום.

1384 מצודות.

1385 תרגום.

1386 תרגום.

וְלֹא תִנְתְּנֵנִי אֶת הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אֲשׁוּר ה' יציל אותנו וירושלים לא תימסר בידי מלך אשור¹³⁸⁷:
(לא) אֵל תִּשְׁמְעוּ אֵל חֲזִיקָהּוּ אֵל תִּקְבְּלוּ אֵת דְּבָרָיו שֶׁל חֲזִיקָהּ, ¹³⁸⁸ כִּי כֹה אָמַר מֶלֶךְ אֲשׁוּר (אל תקבלו את
דבריו של חזיקה) כיוון שכך אמר סנחריב: עָשׂוּ אֵתִי בְּרָכָה תַעֲשׂוּ עִמִּי שְׁלוֹם, וּתְשַׁלְּחוּ לִי מִנְחָה, ¹³⁸⁹ וְצֵאוּ
אֵלַי וְאַתֶּם תִּוְכְּלוּ לְצֹאת אֵלַי וְלֹא תִהְיוּ נְצוּרִים עוֹד בְּתוֹךְ הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם, ¹³⁹⁰ וְאַכְלוּ אִישׁ גִּפְנוֹ וְאִישׁ
תְּאֲנָתוֹ וְשֵׁתוֹ אִישׁ מִי בּוֹרוֹ וְכֹל אֶחָד מִכֶּם יוֹכֵל לֶאֱכֹל אֶת פִּירוֹתָיו, אֶת הַגִּפְנִים וְהַתְּאֲנִים שְׁלוֹ, וְכֹל אֶחָד
מִכֶּם יוֹכֵל לְשֹׁתוֹת אֶת הַמַּיִם שֶׁבְּבוֹר הַמַּיִם שֶׁלֹּ: ¹³⁹¹ (לֵב) עַד בָּאִי וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ פְּאַרְצֵכֶם (אתם
תוכלו להמשיך ולאכול את פירותיכם ולשתות את מי בורות המים) עד שאני (מלך אשור) אבוא לירושלים
ואקח אתכם לארץ אחרת שהיא מבורכת כמו ארצכם. סנחריב היה מגלה את האומות ממקומם, ולכן הוא
רצה להגלות גם את ממלכת יהודה, אך הוא הבטיח להם שאם הם ייכנעו לפניו, הוא ייתן להם שני דברים:
להישאר בעיר וכל אחד יוכל לצאת משם ולאכול את פירותיו, וכן להגלות אותם לארץ מבורכת כמו ארץ
יהודה, ¹³⁹² אֶרֶץ דְּגָן וְתִירֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וְכֶרְמִים אֶרֶץ זֵית וְצִהָר וְדִבְשׁ (הארץ שאגלה אתכם אליה היא)
ארץ ארץ שיש בה שדות תבואה וכרמים, ארץ שיש בה זיתים שמפיקים מהם שמן ותמרים, ¹³⁹³ וְחִיוֹ וְלֹא
תָמֹתוּ וְכֹךְ תִּוְכְּלוּ לַחֲיוֹת וְלֹא תִמּוּתוּ, שֶׁהֵרִי אִם תִּמְרְדוּ בִּי, אֶתֶם תִּמּוּתוּ, ¹³⁹⁴ וְאֵל תִּשְׁמְעוּ אֵל חֲזִיקָהּוּ אֵל
תִּקְשִׁיבוּ אֵל חֲזִיקָהּ, כִּי יִסִּית אֶתְכֶם לְאֹמֶר יִקְנֹק יִצְיָלְנוּ כִּיוּן שֶׁחֲזִיקָהּ יִפְתָּה אֶתְכֶם וַיֹּאמֶר לָכֶם לְבַטּוֹחַ
בְּה' וְשֶׁה' יִצִּילְכֶם ¹³⁹⁵: (לֵב) הִהְצִיל הִצִּילוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת אֶרְצוֹ מִיַּד מֶלֶךְ אֲשׁוּר הָאֵם הִצִּילוּ
הָאֱלֹהִים שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהָאֲרָצוֹת שֶׁכִּבַּשְׁתִּי אֶת תּוֹשְׁבֵי אֶרֶץ מִיַּד סִנְחָרִיב? ¹³⁹⁶: (לֵב) אֵיִה אֱלֹהֵי חֲמַת
וְאַרְפָּד אֵיִה אֱלֹהֵי סַפְרַיִם הֵיכֵן נִמְצְאוּ אֱלֹהֵי חֲמַת, אֲרַפָּד, וְסַפְרַיִם (ארצות שכבש סנחריב)? לֵמָּה
הָאֱלֹהִים שֶׁלָּהֶם לֹא הִצִּילוּ אוֹתָם? הֵנַע וְעוֹד הֵרִי הִנְעֵתִי אֶת יוֹשְׁבֵיהֶם מִמְּקוֹמָם, וְהַגְלִיתִי אוֹתָם, ¹³⁹⁷ כִּי
הִצִּילוּ אֶת שֹׁמְרוֹן מִיַּד הָאֵם הָאֱלֹהִים שֶׁל שֹׁמְרוֹן הִצִּיל אֶת שֹׁמְרוֹן מִמֶּנִּי? גַּם אֶת הָעִיר שֹׁמְרוֹן הִצִּלְחֵתִי
לְכַבּוֹשׁ בְּלִי שֶׁהָאֱלֹהִים שֶׁלָּהֶם יִמְנַע זֹאת מִמֶּנִּי ¹³⁹⁸: (לֵב) מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אֶרְצָם
מִיַּד אֵיזָה אֱלֹהֵי מְכַל הָאֲרָצוֹת שֶׁכִּבַּשְׁתִּי הִצִּיל אֶת אֶרְצוֹ מִיַּד, אֵיזָה אֱלֹהֵי מִנְעֵי מִמֶּנִּי מִלְּכַבּוֹשׁ אֶת הָאֶרֶץ שְׁבוּ
הַתּוֹשְׁבִים עִבְדוּ אֵלָיו? ¹³⁹⁹ כִּי יִצְיָל יִקְנֹק אֶת יְרוּשָׁלַם מִיַּד (אֵיזָה אֱלֹהֵי הִצִּיל אֶת אֶרְצוֹ מִמֶּנִּי) שְׁנוֹכֵל לֹמֵר
שֶׁה' יִצִּיל אֶת יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם מִמֶּנִּי ¹⁴⁰⁰: (לו) וְהִחְרִישׁוּ הָעַם וְלֹא עָנּוּ אֶתוֹ דְּבַר הָעַם שֶׁבִירוּשָׁלַיִם שֶׁתֵּק וְלֹא

1387 תרגום.

1388 תרגום.

1389 מצודות.

1390 מצודות.

1391 מצודות.

1392 מצודות.

1393 מצודות.

1394 מצודות.

1395 מצודות.

1396 מצודות.

1397 מצודות.

1398 מצודות. רש"י: השומרונים היו עובדים את אלוהי ארם משום שהם היו שכנים. רד"ק: כשם שה' לא הציל

את שומרון, כך הוא לא יציל אתכם. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שהעגלים לא הצילו את שומרון מידיו.

1399 תרגום.

1400 תרגום.

ענה לרבשקה,¹⁴⁰¹ **בִּי מִצּוֹת הַמֶּלֶךְ הִיא לְאֹמֶר** (העם שבירושלים שתק ולא ענה לרבשקה) כיוון שחזקיהו ציווה ואמר לתושבי ירושלים,¹⁴⁰² **לֹא תַעֲנֶהוּ** (חזקיהו ציווה את תושבי ירושלים) אל תענו לרבשקה¹⁴⁰³:
(לו) וַיָּבֹא אֱלִיקִים בֶּן חֲלִיקָה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשִׁבְנָא הַסֹּפֵר וַיּוֹאֵחַ בֶּן אֶסָף הַמְּזִכִּיר אֶל חֲזַקְיָהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים נציגי חזקיהו, אליקים הממונה על בית המלך, שבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר, התיצבו לפני חזקיהו כשבגדיהם היו קרועים. הסיבה שהם קרעו את בגדיהם היא מאחר שרבשקה ביזה את הקב"ה בכך שהוא השווה אותו לעבודה הזרה (כשאמר שכשם שהעבודה זרה של שאר העמים לא הצילה את מי שעבד לו, כך גם הקב"ה לא יציל את ישראל),¹⁴⁰⁴ **וַיִּגְדּוּ לוֹ דְבָרֵי רַב שָׁקָה** נציגי חזקיהו אמרו לו את דבריו של רבשקה:

מלכים ב פרק יט

(א) וַיְהִי בְשָׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ חֲזַקְיָהוּ כאשר חזקיהו שמע משריו את דברי רבשקה, הוא עשה את ארבעת הדברים (הבאים: 1) **וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו** הוא קרע את בגדיו משום שהוא שמע שרבשקה ביזה את הקב"ה,¹⁴⁰⁵ (2) **וַיִּתְפַּס בְּשָׁק** הוא התכסה בשק כדי לענות את עצמו ועל ידי כך ה' ירחם עליו,¹⁴⁰⁶ (3) **וַיָּבֹא בֵּית יְקִיָּהוּ חֲזַקְיָהוּ** נכנס לבית המקדש¹⁴⁰⁷: **(ב) (4) וַיִּשְׁלַח אֶת אֱלִיקִים אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשִׁבְנָא הַסֹּפֵר וְאֶת זַקְנֵי הַכֹּהֲנִים מִתְּכַסִּים בְּשָׁקִים אֶל יִשְׁעֵיהוּ הַנְּבִיא בֶּן אֲמוּץ חֲזַקְיָהוּ שֶׁלַח אֶת אֱלִיקִים שֶׁהִיא מְמוֹנָה עַל בֵּית הַמֶּלֶךְ,** את שבנא הסופר ואת זקני הכהנים אל ישעיהו בן אמוץ חזקיהו שיהיה ממונה על בית ו**וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֱלִיקִים,** שבנא וזקני הכהנים אמרו ליסעיהו, **כֹּה אָמַר חֲזַקְיָהוּ כִּךְ אָמַר חֲזַקְיָהוּ:** **יּוֹם צָרָה וְתוֹכַחָה הַיּוֹם הַזֶּה** הוא יום צרה ויום שהאויב מתווכח איתנו ואומר שהוא ינצח אותנו במלחמה,¹⁴⁰⁹ **וַנֶּאֱצָה הַיּוֹם הַזֶּה וְיּוֹם הַיּוֹם** זה הוא גם יום ביזיון משום שהאויב מבזה בו את ה',¹⁴¹⁰ **כִּי בָאוּ בָנִים עַד מִשְׁבֵּר** (הדוברים אל ישעיהו דימו את את מצב עם ישראל) כאילו שהעם הגיע עד משבר, עד המושב עליו יושבת היולדת בשעת לידה,¹⁴¹¹ **וְכַח אִין לְלִדָּה אֵךְ** אין כח לאישה להוליד את הילד. הדימוי הוא שכשם שלילדת אין כח להוליד, כך עם ישראל נמצא בסכנה ואין להם כח לעבור אותו¹⁴¹²: **(ד) אוֹלֵי יִשְׁמַע יְקִיָּהוּ אֶלְהִיָּהוּ אֶת כָּל דְּבָרֵי רַב שָׁקָה אֲשֶׁר שָׁלַח מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֲדָנָיו הַלּוּזָי שֶׁה' אֱלוֹקֶיךָ יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֵיךָ** של רבשקה,

1401 **מצודות.**
1402 **תרגום.**
1403 **תרגום.**
1404 **מצודות.**
1405 **רד"ק.**
1406 **רד"ק.**
1407 **תרגום.**
1408 **תרגום.**
1409 **מצודות. רש"י:** הכוונה היא שרבשקה הוכיח את דבריו שאין לו מעצור בכך שהוא ניצח את כל המלכים שנלחם נגדם. **רד"ק:** בפירושו הראשון כתב שהכוונה היא שרבשקה הוכיח אותו בדברי תוכחה וגידופין (בדומה לפירושו מצודות). בפירושו השני כתב שהכוונה היא שהקב"ה מוכיח אותם על עוונותיהם בכך ששלח אליהם את רבשקה.

1410 **מצודות.**
1411 **מצודות.**
1412 **מצודות. רד"ק:** כשם שהיולדת אינה יכולה לעבור את הלידה ללא המילדת, כך לעם ישראל אין כח לעבור את הצרה ללא כח מהקב"ה. **רלב"ג:** אין מדובר בדימוי, אלא שמרוב דאגה, לא היה לנשים כח ללדת.

אותו שלח אדונו מלך אשור,¹⁴¹³ לְחַרְף אֱלֹהִים חַי (אולי ישמע ה' את דברי רבשקה) שביזה את הקב"ה שהוא (הקב"ה) קיים,¹⁴¹⁴ וְהוֹכִיחַ בְּדִבְרֵי אֲשֶׁר שָׁמַע יְקֹזֵק אֱלֹהֵיךָ וּרְבִשְׁקָה הַתּוֹכַח בְּדַבְרִים שֶׁהוּא אָמַר וְהַקְבִּי"ה בּוֹדָאֵי שָׁמַע אֶת דְּבָרָיו,¹⁴¹⁵ וְנִשְׁאַתְּ תִפְלָה וּלְכֹן אֲנִי (חֲזָקִיָּה) מִבְּקֶשׁ מִמֶּךָ (יִשְׁעִיָּהוּ) שְׁתִּישָׂא תִפְלָה אֶל ה',¹⁴¹⁶ בְּעַד הַשְּׂאֲרִית הַנִּמְצָאָה (אֲנִי מִבְּקֶשׁ מִמֶּךָ שְׁתִּישָׂא תִפְלָה אֶל ה') עַל שְׂאֲרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצְאוּ בִירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיָה מֶלֶךְ אֲשׁוּר כָּבַשׁ כָּבַר אֶת כָּל הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת שֶׁמִּחוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְרַק תּוֹשְׁבֵי יִרוּשָׁלַיִם נִשְׁאָרוּ תַּחַת שְׁלוֹטוֹן חֲזָקִיָּה¹⁴¹⁷: (ה) וַיָּבֹאוּ עִבְדֵי הַמֶּלֶךְ חֲזָקִיָּהוּ אֶל יִשְׁעִיָּהוּ עֲבָדָיו שֶׁל חֲזָקִיָּהוּ (אֱלִיקִים), שֶׁבָּנָא וְזָקְנֵי הַכְּהֻנִּים) בָּאוּ אֶל יִשְׁעִיָּהוּ הַנְּבִיא בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל חֲזָקִיָּה¹⁴¹⁸: (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יִשְׁעִיָּהוּ יִשְׁעִיָּהוּ אָמַר לְשִׁלְחֵי חֲזָקִיָּה, כֹּה תֹאמְרוּן אֶל אֲדֹנֵיכֶם כֹּךְ תֹּאמְרוּ אֶל חֲזָקִיָּה הָאָדוֹן שֶׁלְכֶם: כֹּה אָמַר יְקֹזֵק (תֹּאמְרוּ לְחֲזָקִיָּה) כֹּךְ אָמַר ה': אֶל תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֶל תִּפְחַד מִדְּבַר רְבִשְׁקָה שֶׁשָׁמַעְתָּ,¹⁴¹⁹ אֲשֶׁר גָּדְפוּ נְעָרֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶתִּי (אֶל תִּפְחַד מִהַדְּבָרִים) שֶׁמִּשְׁרַתִּי מֶלֶךְ אֲשׁוּר בִּיזָו אוֹתִי (אֶת ה')¹⁴²⁰: (ז) הֲנִי נִתֵּן בְּיַד רֹחַ אֲנִי (ה') אֶתְּךָ בּוֹ (מֶלֶךְ אֲשׁוּר) רִצּוֹן (וּמִיָּד יִבּוֹאֵר אִי"ה מִהוּ רִצּוֹן זֶה),¹⁴²¹ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב לְאֶרְצוֹ מֶלֶךְ אֲשׁוּר יִשְׁמַע שְׁמוּעָה וַיִּחְזֹר לְבֵיתוֹ בְּעַקְבוֹת הַשְּׁמוּעָה הַזֹּאת,¹⁴²² וְהִפְלִיתוּ בְּחָרֵב בְּאֶרְצוֹ וְאֲנִי (ה') אֶפְלֵל אֶת מֶלֶךְ אֲשׁוּר בְּחָרֵב בְּאֶרְצוֹ. כּוֹוֹנַת הַנְּבִיאָה הַיָּה שֶׁמֶלֶךְ אֲשׁוּר יִשְׁמַע שְׁמוּעָה שֶׁמֶלֶךְ כּוֹשׁ תִּקַּף אֶת אֲשׁוּר, וְלִכְּוֹן הוּא יִחְזֹר לְאֶרְצוֹ, וְשֵׁם הוּא יָמוּת בְּחָרֵב (אֲמַנְסָה הַכּוֹוֹנָה הַיָּה שֶׁמֶלֶךְ אֲשׁוּר יָמוּת בְּחָרֵב רַק לְאַחַר שֶׁהוּא יִחְזֹר וַיִּתְקַוֶּה אֶת יִרוּשָׁלַיִם וַיִּנְחַל מִפְּלֵה בְּדֶרֶךְ נִיסִית, וְלְאַחַר מִכֵּן יִחְזֹר חֲזָרָה לְאֲשׁוּר וְשֵׁם יוֹמַת בְּחָרֵב)¹⁴²³: (ח) וַיֵּשֶׁב רַב שָׁקָה רְבִשְׁקָה חָזַר לְלַכִּישׁ כְּדִי לֹמַר לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר שֶׁאֵף אֶחָד לֹא עָנָה לוֹ,¹⁴²⁴ וַיִּמְצָא אֶת מֶלֶךְ אֲשׁוּר נִלְחָם עַל לְבָנָה (כֹּאשֶׁר רְבִשְׁקָה חָזַר לְלַכִּישׁ) הוּא מִצָּא אֶת מֶלֶךְ אֲשׁוּר נִלְחָם עַל הָעִיר לְבָנָה בְּמִקּוֹם לְהִיּוֹת בְּלַכִּישׁ,¹⁴²⁵ כִּי שָׁמַע בִּי נָסַע מִלְכִּישׁ (רְבִשְׁקָה הִגִּיעַ לְלַבְנָה) מִשּׁוֹם שֶׁהוּא שָׁמַע שֶׁמֶלֶךְ אֲשׁוּר נָסַע מִלַּכִּישׁ¹⁴²⁶: (ט) וַיִּשְׁמַע אֶל תְּרַהֲקָה מֶלֶךְ פּוֹשׁ סַנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר שָׁמַע עַל תְּרַהֲקָה מֶלֶךְ כּוֹשׁ,¹⁴²⁷ לֵאמֹר כֹּךְ שָׁמַע סַנְחַרִּיב עַל תְּרַהֲקָה מֶלֶךְ כּוֹשׁ:¹⁴²⁸ הִנֵּה יָצָא לְהִלָּחֵם אֶתְּךָ (סַנְחַרִּיב שָׁמַע) תְּרַהֲקָה יָצָא לְהִלָּחֵם נֶגְדְךָ, וַיֵּשֶׁב

1413 מצודות.

1414 **תרגום רד"ק:** הכוונה היא שרבשקה אמר שה' יציל את ירושלים ממנו, כלומר: רבשקה התגרה בה' שלא יוכל להתקיים מול ההתקפה על ירושלים.

1415 **מצודות רד"ק:** הוסיף פירוש נוסף וכתב שהקב"ה יוכיח עתה בדברים ששמע על ידי שיביא פורענות על

אשור.

1416 מצודות.

1417 מצודות.

1418 מצודות.

1419 תרגום.

1420 מצודות.

1421 מצודות.

1422 מצודות.

מצודות רש"י: מלך אשור יחזור חזרה לארצו – לא מחמת השבועה ששמע, אלא הכוונה היא שהוא גם ישמע שמועה וגם יחזור לארצו.

1423 **רד"ק.** כמו"כ מסביר הרד"ק שהסיבה שהקב"ה לא נגף את מלך אשור מיד באותו זמן היא כדי שישאל ירויחו את השלל של כוש וגם כדי שכל המלכים יראו שאשור הייתה מעצמה שניצחה כל כך הרבה מלכים כמו כוש ובכל זאת ניגפה לפני ישראל. **רלב"ג:** מטרת החזרת מלך אשור לארצו הייתה כדי לפתוח את המצור מעל ירושלים ולהשיג הפוגה.

1424 דעת מקרא.

1425 תרגום.

1426 תרגום.

1427 **תרגום מצודות:** הכוונה היא שסנחריב קיבל את דבריו של תרהקה והסכים לצאת נגדו למלחמה.

1428 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ אֲשׁוּר מֶלֶךְ חֲזַקְיָהוּ אֶל חֲזַקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה (י) כֹּה תֹאמְרוּן אֶל חֲזַקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה (סנחריב אמר לשליחים ששלח לחזקיהו) כך תאמרו אל חזקיהו מלך יהודה: לְאֹמֵר סנחריב מפרט כאן את דברי השליחות ששלח לחזקיהו על ידי שליחיו: 1430: (י) כֹּה תֹאמְרוּן אֶל חֲזַקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה (סנחריב אמר לשליחים ששלח לחזקיהו) כך תאמרו אל חזקיהו מלך יהודה: לְאֹמֵר סנחריב מפרט כאן את דברי השליחות ששלח לחזקיהו על ידי שליחיו: 1431: אֶל יִשְׂאָף אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר אָתָּה בֵּטַח בּוֹ אֵל יִפְתָּה אוֹתְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ שָׂאתָ בּוֹטַח בּוֹ, 1432: לְאֹמֵר (אל יפתה אותך ה') על ידי שיאמר לך: לֹא תִנְתֵּן יְרוּשָׁלַם בְּיַד מֶלֶךְ אֲשׁוּר (אל יפתה אותך ה') על ידי שיאמר לך: (לא תימסר ירושלים בידיו של מלך אשור) 1433: (יא) הִנֵּה אָתָּה שָׁמַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אֲשׁוּר לְכָל הָאֲרָצוֹת הָרִי אָתָּה שָׁמַעְתָּ אֶת מַה שָׁעֲשׂוּ מַלְכֵי אֲשׁוּר לְכָל הָאֲרָצוֹת, 1434: לְהַחְרִימָם לְהַשְׁמִיד אוֹתָם, מַלְכֵי אֲשׁוּר הִשְׁמִידוּ אוֹתָם כֹּל הָאֲרָצוֹת נִגְדָם הֵם נִלְחָמוּ, 1435: וְאָתָּה תִּנְצֵל וְאָתָּה חוֹשֵׁב שָׂאתָ תוֹכֵל לְהִנְצֵל? הֲאֵם אָתָּה חוֹשֵׁב שָׂאתָ תוֹכֵל לְהִנְצֵל בְּנִיגוּד לְשַׂאֵר הָאֲרָצוֹת שֶׁהִשְׁמַדְתִּי? 1436: (יב) הֲהִצִּילוּ אֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁחְתוּ אֲבוֹתַי הָאֱסָאוֹהֵי הָעַמִּים שֶׁכִּבְשׁוּ אֲבוֹתַי הִצִּילוּ אוֹתָם? הֲאֵם הָעַמִּים אוֹתָם הִשְׁחִיתוּ אֲבוֹתַי (מַלְכֵי אֲשׁוּר שֶׁקִּדְמוּ לִי) נִיִּצְלוּ עַל יַד אֱלֹהֵיהֶם, 1437: אֶת גּוֹזֵן וְאֶת חֶרֶן וְרִצְפָּן וְבְנֵי עֶדֶן אֲשֶׁר בְּתֵל־אֲשֶׁר הָאֱסָאוֹהֵי הָעַמִּים שֶׁל גּוֹזֵן, חֶרֶן, רִצְפָּן, וְבְנֵי עֶדֶן שֶׁנִּמְצְאוּ בַּמְּקוֹם שֶׁנִּקְרָא תֵּל־אֲשֶׁר הִצִּילוּ אוֹתָם 1438: (יג) אֵיזוֹ מֶלֶךְ חָמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ לְעִיר סַפְרוּיִם הֵיכֵן נִמְצְאוּ מַלְכֵי חֶמָת, אַרְפָּד וְסַפְרוּיִם, 1439: הֵנַע וְעֵנָה אֲנִי (מֶלֶךְ אֲשׁוּר) טִלְטַלְתִּי אוֹתָם (אֶת מַלְכֵי חֶמָת, אַרְפָּד וְסַפְרוּיִם) וְהִגַּלְתִּי אוֹתָם 1440: (יד) וַיִּקַּח חֲזַקְיָהוּ אֶת הַסְּפָרִים מִיַּד הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר וַיִּקְרָא חֲזַקְיָהוּ לְקַח מִיַּד הַשְּׁלִיחִים אֶת הָאִיגְרוֹת שֶׁשָּׁלַח לוֹ מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְקָרָא אוֹתָם, 1441: וַיַּעַל בֵּית יִקְנֹק חֲזַקְיָהוּ עָלָה וְנִכְנַס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, 1442: וַיִּפְרֹשׂהוּ חֲזַקְיָהוּ לְפָנָי יִקְנֹק חֲזַקְיָהוּ פָּרַס לְפָנָי ה' אֶת כָּל הָאִיגְרוֹת שֶׁשָּׁלַח לוֹ מֶלֶךְ אֲשׁוּר, כָּל אִיגְרַת נִפְרְסָה בְּנִפְרָד 1443: (טו) וַיִּתְּפַלֵּל חֲזַקְיָהוּ לְפָנָי יִקְנֹק וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ הִתְפַּלֵּל לְפָנָי ה' וַאֲמַר: יִקְנֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים ה' שֶׁמְשַׁרְהָ אֶת שְׁכִינְתוֹ עַל הַכְּרוֹבִים שֶׁנִּמְצְאוּ מֵעַל לְאֶרֶץ הַבְּרִית. חֲזַקְיָהוּ הִשְׁתַּמֵּשׁ דּוּקָא בְּתוֹאֵר "יֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים" כִּשְׁהִתְפַּלֵּל אֵל ה' כְּדִי לֹאמַר לְה' שֶׁאֵם מֶלֶךְ אֲשׁוּר יִצְלִיחַ לְכַבּוֹשׁ אֶת יְרוּשָׁלַם, הוּא יִקַּח עִימּוֹ גַּם אֶת הַכְּרוֹבִים – אֶת הַמְּקוֹם שֶׁעָלִיו מְשַׁרְהָ ה' אֶת שְׁכִינְתוֹ, 1444: אָתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אָתָּה הָאֵל הַיְחִיד בְּכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ וְאֵין שׁוֹם אֱלֹהֵי חוּץ מִמֶּךָ, 1445: אָתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ

1429. מצודות.

1430. עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1431. עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1432. מצודות.

1433. תרגום.

1434. תרגום.

1435. תרגום.

1436. מצודות.

1437. מצודות.

1438. תרגום.

1439. תרגום.

1440. תרגום. עיין פרק יח' פסוק לד' ובביאורנו שם.

1441. מצודות.

1442. תרגום.

1443. מצודות. רד"ק הוסיף אפשרות נוספת שהכוונה היא שחזקיהו פרס רק אחת מהספרים.

1444. מצודות. רלב"ג: אתה השרית את שכינתך בישראל בקודש הקדשים, וזהו סימן שאתה משיח על ישראל.

1445. תרגום.

אתה (ה') בראת את השמים ואת הארץ ואין האלוהות שלך דומה בכלל לאלוהים של העמים אותם הזכירו השליחים של סנחריב¹⁴⁴⁶: **(טז) הַטָּה יְקֹנֶק אֲזַנְךָ וְשָׁמַע ה'!** תטה את אזניך ותשמע. חזקיה מתפלל אל ה' ואומר לו שדברי שליחי מלך אשור יהיו גלויים לפניו,¹⁴⁴⁷ **פָּקַח יְקֹנֶק עֵינָיֶיךָ וּרְאֵה ה'!** פתח את עיניך וראה, וְשָׁמַע אֶת דְּבָרֵי סִנְחַרִּיב אֲשֶׁר שָׁלְחוּ (ועל ידי שתפתח את אזניך ואת עיניך) תשמע את דברי סנחריב ששלח שליח כדי לבזות אותך,¹⁴⁴⁸ **לְחַרְף אֱלֹהִים חֵי** (תשמע את דברי סנחריב) שביזה אותך (הקב"ה) שאתה קיים¹⁴⁴⁹: **(יז) אֲמַנִּם יְקֹנֶק בְּאֵמַת ה',**¹⁴⁵⁰ **הַחֲרִיבוּ מַלְכֵי אֲשׁוּר אֶת הַגּוֹיִם וְאֶת אֶרְצָם** מלכי אשור החריבו את ארצות כל העמים שהם נלחמו נגדם¹⁴⁵¹: **(יח) וְנָתַנוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם בְּאֵשׁ** אשור שרפו באש את העבודה הזרה של כל העמים שהם כבשו,¹⁴⁵² **כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה** (אשור הצליחו לשרוף את העבודה הזרה של העמים שהם כבשו באש) מכיוון שהאלוהים של אותם גויים אינם אלוהים אמיתיים,¹⁴⁵³ **כִּי אִם מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן** אלא אותם אלילים עשויים על ידי בני אדם מעץ ואבן,¹⁴⁵⁴ **וְיִאבְדוּם** ולכן, בגלל שהעבודה הזרה של אותם עמים אינם אלוהי אמת, אשור הצליחו להשמיד את כל העבודה הזרה של אותם עמים¹⁴⁵⁵: **(יט) וְעַתָּה יְקֹנֶק אֱלֹהֵינוּ** עכשיו ה' אלוקינו כשאנחנו יודעים שאתה האלוה האמיתי, **הוֹשִׁיעֵנו נָא מִיָּדוֹ** תושיע אותנו עכשיו מידו של סנחריב,¹⁴⁵⁶ **וַיֵּדְעוּ כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ כִּי אַתָּה יְקֹנֶק אֱלֹהִים לְבַדְּךָ** ועל ידי זה יידעו כולם שאתה האלוה האמיתי. חזקיה התפלל ואמר לה' שגם אם עם ישראל אינו ראוי שייעשה להם נס ושהם יינצלו ממלך אשור, ראוי שה' יושיע אותם, כדי שעל ידי כך יידעו כל העמים שהעבודה הזרה של העמים האחרים אינם אלוהי אמת ולכן אשור הצליחו להשמיד אותם, ואילו הקב"ה הוא אלוה אמיתי ולכן אשור לא הצליחו לנצח את ממלכת יהודה¹⁴⁵⁷: **(כ) וַיִּשְׁלַח יִשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּץ אֶל חִזְקִיָּהוּ** ישעיהו בן אמוץ שלח שליחים אל חזקיהו, **לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר יִשְׁעִיהוּ לְחִזְקִיָּהוּ עַל יְדֵי הַשְּׁלִיחִים:** **כֹּה אָמַר יְקֹנֶק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** כך אמר ה' אלוקי ישראל: **אֲשֶׁר הִתְפַּלְלָתָ אֵלַי אֶל סִנְחַרְבַּ מֶלֶךְ אֲשׁוּר שָׁמַעְתִּי** קיבלתי את התפילות שהתפללת על סנחריב מלך אשור¹⁴⁵⁹: **(כא) זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹנֶק עָלַי** אלה הם הדברים שה' אמר על סנחריב,¹⁴⁶⁰ **בְּזָה לָךְ יְרוּשָׁלַיִם תִּבְזֶה** אותך (סנחריב),¹⁴⁶¹ **לְעֵגָה לָךְ** ירושלים גם תלעג לך (סנחריב),¹⁴⁶² **בְּתוֹלַת בַּת צִיּוֹן** (תבזה אותך ותלעג לך) בתולת בת ציון. השם בתולת בת ציון הוא כינוי

1446 מהר"י קרא.

1447 תרגום.

1448 מצודות.

1449 תרגום בפסוק ד'. רד"ק שם: הכוונה היא שרבשקה אמר שה' יציל את ירושלים ממנו, כלומר: רבשקה

התגרה בה' שלא יוכל להתקיים מול ההתקפה על ירושלים.

1450 מצודות.

1451 מצודות.

1452 תרגום.

1453 מצודות.

1454 תרגום.

1455 תרגום.

1456 תרגום.

1457 רלב"ג.

1458 תרגום.

1459 תרגום.

1460 מצודות.

1461 מצודות.

1462 מצודות.

לירושלים, ומשמעותה לומר שכמו שבתולה היא אישה שעדיין לא התחתנה, כך ירושלים היא עיר שעוד לא נכבשה על ידי אויב,¹⁴⁶³ **אֲחֲרֵיךָ רֹאשׁ הַנִּינְעָה בֵּת יְרוּשָׁלַם** אחרי שתפול, העם שבירושלים יזיזו את ראשם כדרך מי שלועג על חברו. הנביא אומר שלאחר שסנחריב יספוג מפלה כשהוא ינסה לתקוף את ירושלים, העיר ירושלים תבזה אותך¹⁴⁶⁴: **(כב) אֶת מִי חֲרַפְתָּ וְגִדַפְתָּ וְעַל מִי הֲרִימוֹתָ קוֹל הָאֵם שְׂמַת לֵב אֶת מִי בִיזִית וְקִילַלְתָּ, וְעַל מִי הֲרַמְתָּ אֶת קוֹלְךָ,**¹⁴⁶⁵ **וַתִּשָּׂא מְרוֹם עֵינֶיךָ עַל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** אתה הרמת את עיניך ואמתרת דברים שאינם ראויים לפני הקב"ה¹⁴⁶⁶: **(כג) בְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֲרַפְתָּ אֲדָנִי וַתֹּאמֶר עַל יַדֵּי הַשְּׁלִיחִים** שלך ביזית את עם ה', את עם ישראל, ואמרת: **בָּרַב רַכְבֵּי אָנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים** אני עליתי לתקוף את הר הבית עם הרבה מרכבות,¹⁴⁶⁸ **יִרְפְּתִי לְבָנוֹן** ועליתי עם המרכבות לתקוף את בית המקדש,¹⁴⁶⁹ **וְאַכְרַת קוֹמַת אֲרָזָיו** ואני אהרוג את מיטב הגיבורים של עם ישראל,¹⁴⁷⁰ **מִבְּחֹר בְּרִשְׁוֹ** וכן אהרוג את מיטב השליטים והשרים שלהם,¹⁴⁷¹ **וְאַבְוָאָה מְלוֹן קִצָּה** ואשמיד את בית המקדש עד היסודות שלו,¹⁴⁷² **יַעַר בְּרַמְלוֹ** ואני אשמיד את יופי ארצו של עם ישראל¹⁴⁷³: **(כד) הַנְּבִיא יִשְׁעִיחוּ מִמֶּשֶׁךְ בְּתִיאור דְּבָרָיו** של סנחריב מלך אשור: **אָנִי קָרַתִּי אֲנִי (סִנְחַרִּיב) חֲפַרְתִּי אַחֲרַי מִקּוֹר מַיִם,**¹⁴⁷⁴ **וְשָׂתִיתִי מַיִם זָרִים** והצלחתי לשתות מים שוטפים. מלך אשור אומר שהוא הצליח בכל מעשיו והוא מדמה זאת לאדם שחפר מים ושתה משם,¹⁴⁷⁵ **וְאַחֲרַב בְּכַף פְּעָמַי כָּל יְאִרֵי מִצְרָיִם** על ידי כף רגלי, החרבתי את כל הנהרות הגדולים והחזקים של הערים שרציתי לכבוש. מלך אשור אומר שהיו לו כל כך הרבה חיילים עד שכאשר חייליו היו דורכים בנהרות הגדולים, הנהר היה מתייבש¹⁴⁷⁶: **(כה) הֲלֹא שָׂמַעְתָּ לְמַרְחֹק הָרִי אֶתְּהָ (סִנְחַרִּיב) שְׁמַעַת מִזְמוֹן,**¹⁴⁷⁷ **אֶתְּהָ עֲשִׂיתִי לְמִימֵי קָדָם** (אתה שמעת מזמן) את הגזירה הזו שגזרתי עוד מימי קדם. הנביא אומר

¹⁴⁶³ **מצודות. רד"ק:** בתולת בת ציון היינו מלכות כנסת ישראל ואילו בת ירושלים הכוונה לעם שיושב בירושלים.
¹⁴⁶⁴ **רד"ק. רלב"ג:** הכוונה היא שעכשיו ירושלים מבזה את ממלכת אשור ואינה מפחדת מאשור היות והיא סומכת על ה'.
¹⁴⁶⁵ **מצודות.**
¹⁴⁶⁶ **תרגום.**
¹⁴⁶⁷ **תרגום.**
¹⁴⁶⁸ **תרגום + מצודות. מהר"י קרא:** מרום הרים הכוונה היא לארץ ישראל.
¹⁴⁶⁹ **רש"י. מצודות:** הכוונה היא ליער הלבנון.
¹⁴⁷⁰ **תרגום. רש"י:** הכוונה היא לחלק בביהמ"ק. לפי רש"י קומת ארזיו מכון כנגד הארזים שביער הלבנון בעוד שלפי התרגום ומצודות הכוונה היא לארזים שבעם ישראל.
¹⁴⁷¹ **תרגום.**
¹⁴⁷² **רש"י. תרגום:** אכבוש את הערים החזקות שלהם. **מצודות:** הכוונה היא לבית המקדש. **רד"ק:** בית המקדש נקרא בפי מלך אשור קץ ארץ ישראל משום שזה היה המקום היחיד בארץ שהוא עוד לא נכש.
¹⁴⁷³ **רש"י. תרגום:** הכוונה היא להשמדת המחנה של עם ישראל.
¹⁴⁷⁴ **מצודות.**
¹⁴⁷⁵ **מצודות. רש"י:** מלך אשור אומר שהוא הצליח וסיים כל מעשה שהוא התחיל בו. **רד"ק:** זהו המשך לפסוק הקודם. סנחריב אומר שהוא חיפש מקור מים, היות והוא החרב את כל מקורות המים מרוב חיילים שהיו לו. זוהי הסיבה שהמים שהוא מצא נקראים מים שרים, משום שהם היו זרים לכולם היות ואף אחד לא ידע שהם קיימים שם עד שמלך אשור חפר שם. **רלב"ג:** כשם שהמים היו מכוסים מכולם, כך אף אחד לא חשב שמישהו יוכל לכבוש את הארצות אותם כבש אשור ובכל זאת הוא הצליח. בפירושו השני כתב שדברי מלך אשור נאמרו כנגד חזקיה שסתם את מעיינות הגיחון, אך כתב שפירושו הראשון נראה יותר.
¹⁴⁷⁶ **מצודות. רש"י:** הכוונה היא שאם עיר הייתה נלחמת נגדו, הוא היה מביא את חייליו הרבים שייכנסו לתוך מקורות המים שלהם ועל ידי כך היה מייבש את מקורות המים. **רד"ק:** יאורי מצור מלשון יאורי מצרים, משום שנהר מצרים הוא נהר גדול, דימה את שאר הנהרות הגדולים ליאור.
¹⁴⁷⁷ **מצודות. תרגום:** הכוונה היא שסנחריב שמע על מה שקרה כבר מזמן, שפרעה מלך מצרים שלט על עם ישראל וגם עליו (על סנחריב) התנבאו הנביאים ועדיין לא חזרת בתשובה. **מהר"י קרא:** מוסיף על התרגום ואומר שכל הפורענויות שהגיעו לרשעים שבכל דור יבואו עכשיו על סנחריב. **רלב"ג:** דברי הנביאים הגיעו רחוק וכולם שמעו את דבריהם.

שסנחריב אמנם הצליח לכבוש עמים רבים, אך הצלחתה זו נבעה מגזירה קדומה של ה' ושסנחריב עצמו יודע שהצלחתו נבעה מגזירה זו,¹⁴⁷⁸ ויצרתיה ואני יצרתי את הגזירה שתכבוש ארצות רבות (יש כאן כפילות על הצלע הקודמת של הפסוק),¹⁴⁷⁹ עתה הביאתיה עכשיו הבאתי את הגזירה על ידך,¹⁴⁸⁰ ותהי להשנות גלים נצים ערים בצרות ועל ידי גזירה זו אתה (סנחריב) תצליח להחריב (להשנות) ערים בצורות ולהפוך אותם לתל חרבות (גלים) שעליהם יגדלו פרחים (ניצים)¹⁴⁸¹: (כו) וישביהן קצרי יד הגזירה שלי (של ה') גרמה לכך שלמרות שיושבי הערים שכבשת היו חזקים, הם היו עדיין קצרי יד מלהילחם, הם לא היו יכולים להילחם נגדך,¹⁴⁸² חתו יושבי הערים שכבשת נשברו,¹⁴⁸³ ויבשו יושבי הערים שכבשת היו יבשים, חלשים,¹⁴⁸⁴ היו עשבו שדה וירק דשא החיילים של הערים שכבשת היו חלשים כמו שעשב השדה והדשא הירוק חלשים,¹⁴⁸⁵ חציר גגות וכן היו חיילי הערים שכבשת כמו חציר הגדל על הגנות, שהוא חלש מאוד וממהר להתייבש,¹⁴⁸⁶ ושדפה לפני קמה חיילי הערים שכבשת היו כמו שיבולים שדופות, שיבולים שלקו במחלה עוד לפני שהם התייבשו ולכן הם חלשים. הנביא אומר שהקב"ה הוא שהחליש את יושבי הערים שסנחריב כבש, והוא לא הצליח לנצח אותם רק בגלל גבורתו¹⁴⁸⁷: (כז) ושבתיך כאשר אתה מתיישב לחפש עצה,¹⁴⁸⁸ וצאתך וכאשר אתה יוצא לקרב,¹⁴⁸⁹ ובאך וכן את הגעתך לארץ ישראל,¹⁴⁹⁰ ידעתי אני (ה') יודע ורואה (כאשר אתה מחפש עצה, כאשר אתה יוצא לקרב וכאשר אתה עולה לארץ ישראל), ואת התרגוזך אלי וגם את מה שאתה מתרגז עליי (על ה'), את מה שאתה מבזה אותי – אני (ה') יודע¹⁴⁹¹: (כח) וען התרגוזך אלי כעונש על שהביזוי שביזית אותי גלוי לפניי,¹⁴⁹² ושאננך עלה באזני וששמעתי גם את קול המייתך, את הרעש שלך,¹⁴⁹³ ושמתי חחי באפך אני (ה') שמתי את החי שלי באף שלך. החי הוא טבעת ששמים בפי הבהמה כדי למשוך אותה בעזרתה. הקב"ה אומר לסנחריב שהוא (ה') יביא אותו (את סנחריב) לכל מקום שהוא (ה') יבחר, כמו שאדם מושך את בהמתו לכל מקום שהוא רוצה,¹⁴⁹⁴ ומתגי בשפתיך ואני שמתי את הרסן בשפתיים שלך (אני אביא אותך לכל מקום שארצה),¹⁴⁹⁵ והשבתיך בדרךך אשר באת בה

1478 **מצודות. רש"י:** "למימי קדם" היינו משעת בריאת העולם. רד"ק בשם אביו: הכוונה היא שהקב"ה עשה את ירושלים והקב"ה שואל: האם לאחר שעשיתי את ירושלים אני אחליש אותה מולך?
1479 **מצודות.**
1480 **מצודות.**
1481 **מצודות. מהר"י קרא:** הכוונה היא שהערים של ממלכת אשור ייפכו לחרבות בגלל שאשור תנחל מפלה.
1482 **מצודות.**
1483 **מצודות.**
1484 **תרגום.**
1485 **מצודות. רלב"ג:** כשם שהדשא לא זז כשקוצרים אותו, כך יושבי אותם ערים לא התנגדו למלך אשור.
1486 **מצודות.**
1487 **מצודות.**
1488 **תרגום.**
1489 **תרגום.**
1490 **תרגום.**
1491 **מצודות.**
1492 **מצודות.**
1493 **מצודות.**
1494 **מצודות.**
1495 **מצודות.**

ואני גם אכריח אותך לחזור לארץ אשור באותה דרך שהגעת לכאן¹⁴⁹⁶: (כט) (עכשיו פונה ישעיה אל חזקיה)¹⁴⁹⁷ וְזֶה לְךָ הָאוֹת בְּכַךְ שֶׁכָּבַר אִמְרָתִי לְךָ פֶּעַם אַחַת שֶׁמֶלֶךְ אֲשׁוּר יִחְזֹר חֹזְרָה לְאַרְצוֹ (בגלל שהוא שמע שמלך כוש תקף אותו) והדבר התקיים, ישמש לך לאות גם על הפעם הבאה שמלך אשור יעלה עליך, שגם אז הוא ינחל מפלה ולא יכבוש את ירושלים,¹⁴⁹⁸ אָכֹּל הַשָּׁנָה סְפִיחַ כְּמוֹ כֵּן אֲנִי (הנביא) אומר דבר נוסף: השנה תאכלו ספיחים. הספיחים הם גידולי הקרקע שצומחים ללא שיד מכוונת שתלה אותם או טיפלה בהם, והנביא אומר שתהיה ברכה באותם ספיחים והעם שביהודה יוכל לשבוע מהם בשנה הראשונה למצור,¹⁴⁹⁹ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה סְחִישׁ בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה אֲתֵם תֹּאכְלוּ סְחִישׁ. הסחיש הוא מה שגודל מהספיחים ללא שיד מכוונת שתלה אותם וגידלה אותם (כך שהם אפילו מעטים יותר מהספיחים) והנביא אומר שבשנה השנייה של המצור הסחיש יספיק להם וישביע אותם,¹⁵⁰⁰ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית זָרְעוּ וְקָצְרוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְאָכְלוּ פְרִים בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית אֲתֵם כָּבַר לֹא תִפְחָדוּ מֵהָאוִיֵּב וְלֹא תִיַּמְנְעוּ מִלְּצַאת אֶל הַשָּׂדֶה וְלִכֵּן אֲתֵם תֹּוּכְלוּ לִזְרֹעַ אֶת שְׂדוֹתֵיכֶם, לקצור את התבואה שגדלה שם, לטעת כרמים ולאכול את הפירות שיגדלו בהם¹⁵⁰¹: (ל) וְיִסְפָּה פְּלִיטַת בַּיִת יְהוּדָה הַנְּשֹׂאֲרָה שְׂרָשׁ לְמַטָּה לְאַנְשֵׁים שֶׁנִּשְׂאָרוּ בְּמַמְלַכַת יְהוּדָה תְּהִיָּה תוֹסַפַת טוֹבָה, כמו עץ שנטוע במקום רטוב שמוסיף שורשים חזקים בתחתית העץ,¹⁵⁰² וְעָשָׂה פְרִי לְמַעַלָּה עַל יְדֵי שֶׁהַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל הָעֵץ נִמְצָא בְּמִקּוֹם לַח וְשׁוֹרְשָׁיו גְּדֹלִים וּמִתְחַזְּקִים, גם הפירות שבראש האילן מתרבים ומתחזקים. הנביא מדמה את תוספת הטובה שתהיה ליהודה לעץ שנטוע במקום ששורשיו גדלים, ואז פירותיו מתרבים, וכך האנשים שנשארו במקומם בירושלים יתברכו בתוספת טובה¹⁵⁰³: (לא) כִּי מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׂאֲרֵי־תֵי מִירוּשָׁלַם תְּהִיָּה שְׂאֲרֵי־תֵי שְׂאֲרֵי־תֵי וְרַק הִיא תִיִּנְצַל מִסַּנְחַרִּיב,¹⁵⁰⁴ וּפְלִיטָה מִיָּד צִיּוֹן וּמִהָר צִיּוֹן, מִירוּשָׁלַם, תְּהִיָּה פְּלִיטָה מִיָּד מִיָּד מִיָּד מִיָּד (כפל הצלע הראשונה בפסוק),¹⁵⁰⁵ קִנְיָת יִקְוֶה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹאת (הסיבה שה' ישאיר את ירושלים לפליטה היא) מכיוון שה' יקנא לשמו, ורבשקה ביזה את שמו. בגלל שרבשקה ביזה את ה', ה' יציל את ירושלים מסנחריב¹⁵⁰⁶: (לב) לָכֵן כֹּה אָמַר יְקֹוֹק אֱלֹהֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר לְכֹן, בגלל שרבשקה ביזה את ה', כך אמר ה' על מלך אשור,¹⁵⁰⁷ לֹא יִבֹּא אֵל הָעִיר הַזֹּאת סַנְחַרִּיב לֹא יִכְנַס לְעִיר הַזֹּאת, לִירוּשָׁלַם,¹⁵⁰⁸ וְלֹא יִוָּדָה שָׁם חֵץ וְסַנְחַרִּיב גַּם לֹא יִירָה אֶפְיָלוֹ חֵץ אֶחָד לְתוֹךְ יְרוּשָׁלַם,¹⁵⁰⁹ וְלֹא יִקְדְּמֶנָה מִגֵּן וְסַנְחַרִּיב גַּם לֹא יִעֲרוֹךְ אֶת הַמְּגִינִים שֶׁל צְבָאוֹ לְפָנֵי יְרוּשָׁלַם, סַנְחַרִּיב לֹא יִגִּיעַ לְשֶׁלֶב שְׁבוּ הוּא

¹⁴⁹⁶ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שלאחר שיילחם נגד מלך כוש, סנחריב עתיד לחזור חזרה לאשור באותה הדרך שבה יגיע לירושלים.
¹⁴⁹⁷ מצודות.
¹⁴⁹⁸ רד"ק. מצודות: הישועה בכך שיהיה להם אוכל ישמש להם לישועה גם על דבר הצלתם מידי מלך אשור.
¹⁴⁹⁹ רש"י: הישועה ממלך אשור תהיה לאות שהם יינצלו גם מחרפת רעב למרות שלא גדלו להם גידולי קרקע.
¹⁵⁰⁰ רד"ק.
¹⁵⁰¹ רד"ק. מצודות: ייתכן שבאותה שנה הייתה שנת שמיטה ולכן הם לא היו יכולים לזרוע גידולים רגילים. אמנם רד"ק כתב בשם בעל סדר עולם שסנחריב עלה בשנה הרביעית לשמיטה אלא שלא היו יכולים לזרוע משום שכבר הגיע חג הפסח וכבר עברה עונת הזריעה. רש"י: הסחיש הם אילנות גדועים שיצמחו.
¹⁵⁰² מצודות.
¹⁵⁰³ מצודות.
¹⁵⁰⁴ מצודות.
¹⁵⁰⁵ מצודות.
¹⁵⁰⁶ מצודות. רש"י: היה צריך לטעם שרבשקה ביזה את ה' משום שאחז הרשיע הרבה.
¹⁵⁰⁷ תרגום.
¹⁵⁰⁸ תרגום. רד"ק מעלה אפשרות נוספת שהכוונה היא שמלך אשור לגם לא יגיע אל העיר ירושלים משום שהוא יוכה לפני השלב הזה.
¹⁵⁰⁹ מצודות.

תוקף את ירושלים ולצורך זה הוא מעלה את המגינים שיגנו על חייליו,¹⁵¹⁰ וְלֹא יִשְׁפֹּךְ עָלֶיָּהּ סִלְלָה סַנְחַרִּיב גם לא ישפוך על ירושלים סוללה. הסוללה היא ערימה של עפר שאיתה היו עולים מעל החומה להילחם¹⁵¹¹: (לג) בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר יָבֵא בָּהּ יָשׁוּב סַנְחַרִּיב יחזור אל אשור באותה דרך בה הגיע לירושלים,¹⁵¹² וְאֵל הָעִיר הַזֹּאת לֹא יָבֵא וסנחריב לא ייכנס לעיר הזאת, לירושלים,¹⁵¹³ נֶאֱמַר יִקְוֶה כִּךְ אָמַר ה' ¹⁵¹⁴: (לד) וְגִנְזֹתַי אֶל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ אֲנִי (ה') אֶגֶן עַל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם וְאוֹשִׁיעַ אוֹתָהּ,¹⁵¹⁵ לְמַעַן יִלְמְעֵן דָּוִד עַבְדִּי (אני אֶגֶן עַל יְרוּשָׁלַיִם) לְמַעַן כְּבוֹד שְׁמִי (שֶׁל ה') וְלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי שִׁכַּב וּבָנָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם¹⁵¹⁶: (לה) וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא (לאחר שאשור נלחמו נגד כוש וניצחו אותם, הם חזרו לירושלים) בַּלַּיְלָה שָׁבוּ אֲשׁוּר הַחֲנוּ אֶת הַצְּבָא שֶׁלָּהֶם בְּאֶזְרוֹר נוֹב בַּמַּטְרָה לְהַגִּיעַ לְיְרוּשָׁלַיִם וּלְכַבּוֹשׁ אוֹתָהּ,¹⁵¹⁷ וַיֵּצֵא מֶלֶךְ אֲשׁוּר יִקְוֶה וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה אֲשׁוּר מֵאֵה שְׁמוֹנִים וְחֲמִשָּׁה אֲלָף יָצָא מֶלֶךְ ה' וְהָרַג מֵאֵה שְׁמוֹנִים וְחֲמֵשׁ אֲלָף (185,000) מִפְּקָדִים מִצְּבָא אֲשׁוּר,¹⁵¹⁸ וַיִּשְׁפִּימוּ בַּבֶּקֶר סַנְחַרִּיב וּמַעֲטָה הַעַם שֶׁנִּשְׁאָר בְּחַיִּים קָמוּ בְּבוֹקֵר,¹⁵¹⁹ וַהֲנִיחָה כָּל־מִשְׁפָּחֵי מִתִּים כֹּל מִפְּקָדֵי הַצְּבָא הָיוּ גּוֹפּוֹת מִתּוֹת¹⁵²⁰: (לו) וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב סַנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיֵּשֶׁב בְּנִינֹה סַנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר לָקַח אֶת הַצִּיּוֹד שֶׁלּוֹף הַלֵּךְ וְחָזַר לְאֲשׁוּר, וַיֵּשֶׁב בְּנִינֹה, עִיר הַבִּירָה שֶׁל מַמְלַכַת אֲשׁוּר¹⁵²¹: (לז) וַיְהִי הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בַּיֵּת נִסְרֵךְ אֱלֹהָיו בְּשַׁעַת שֶׁסַּנְחַרִּיב הִשְׁתַּחֲוֶה בַּבַּיִת הַעֲבוּדָה הַזֶּה שֶׁלּו שֶׁנִּקְרָא "נִסְרֵךְ" מִשׁוּם שֶׁהַעֲבוּדָה הַזֶּה הֵייתָה נִסַּר שְׁנוֹתָרָה מִתִּיבְתּוֹ שֶׁל נֹחַ,¹⁵²² וְאֲדַרְמֶלֶךְ וְשִׂרְאֲצַר בְּנֵי הַכְּהֵן בַּחֲרָב (בְּשַׁעַת שֶׁסַּנְחַרִּיב הִשְׁתַּחֲוֶה לְנִסְרֵךְ) אֲדַרְמֶלֶךְ וְשִׂרְאֲצַר בְּנֵי הַרְגוּ אוֹתוֹ עִם חֲרָב,¹⁵²³ וַהֲמָה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרְט הֵם, אֲדַרְמֶלֶךְ וְשִׂרְאֲצַר, בָּרְחוּ אֶל אֶרֶץ אֲרָרְט,¹⁵²⁴ וַיִּמְלֹךְ אֶסֶר חֲדָן בְּנוֹ תַחְתָּיו אֶסֶר חֲדָן, בְּנוֹ שֶׁל סַנְחַרִּיב, מֶלֶךְ בְּמִקְוֹמוֹ¹⁵²⁵:

מלכים ב פרק כ

(א) בַּיָּמִים הֵּהֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי מַפְלַתוֹ שֶׁל סַנְחַרִּיב,¹⁵²⁶ חָלָה חִזְקִיָּהוּ לְמוֹת חִזְקִיָּה חִלָּה בְּמַחְלָה מִסּוֹכַחַת וְגַסֵּס מִמֶּנָּה,¹⁵²⁷ וַיָּבֵא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בֶּן אֲמוּץ הַנְּבִיא בָּא לְבַקֵּר אֶת

¹⁵¹⁰ מצודות. רלב"ג מעלה את האפשרות שלא יקמנה אדם עם מגן, ואז הנושא הוא האיש והכוונה היא שלא יצטרכו להגן על ירושלים.

¹⁵¹¹ מצודות.

¹⁵¹² תרגום.

¹⁵¹³ תרגום.

¹⁵¹⁴ תרגום.

¹⁵¹⁵ מצודות.

¹⁵¹⁶ מצודות.

¹⁵¹⁷ רש"י. רלב"ג: מדובר על הלילה שאחרי שישעיהו אמר את דברי נבואתו, וישעיהו אמר את דברי הנבואה רק אחרי שאשור חזרו מהמלחמה נגד כוש.

¹⁵¹⁸ רש"י.

¹⁵¹⁹ מצודות.

¹⁵²⁰ רלב"ג.

¹⁵²¹ תרגום + מצודות.

¹⁵²² מצודות.

¹⁵²³ מצודות. בשם חז"ל אומרים שלאחר שנחל תבוסה שאל סנחריב את עבדיו מה הייתה הזכות של ישראל ואמרו לו שאברהם העלה את יצחק לעולה, והוא רצה להקריב את שני בניו ולכן הם הרגו אותו לפני כן.

¹⁵²⁴ תרגום.

¹⁵²⁵ תרגום.

¹⁵²⁶ מצודות. רלב"ג: הכל היה לאחר מפלת סנחריב ומה שהנביא אמר שחזקיה יינצל ממלך אשור הכוונה היא שהוא ינצל מאסר חדון.

חזקיה ואמר לו, **כֹּה אָמַר יְקֹנֶק כֹּךְ אָמַר ה'**: **צו לְבִיתְךָ תַצוּוּהוּ אֶת מִשְׁפַּחְתְּךָ עַל עַנְיֵינִי בֵּיתְךָ לִפְנֵי שְׂאֵתָה מֵת,**¹⁵²⁸ **כִּי מֵת אֶתְּהָה וְלֹא תִחְיֶה** (תצווה את משפחתך על ענייני ביתך) כיוון שאתה הולך למות, ואתה לא תחיה יותר¹⁵²⁹: **(ב) וַיֵּסֶב אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר חִזְקִיָּה סוֹבֵב אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר,** כדי להתכוון יותר בתפילה,¹⁵³⁰ **וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְקֹנֶק חִזְקִיָּה הַתְּפַלֵּל אֶל ה'**, **לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר חִזְקִיָּה בַתְּפִילְתּוֹ**¹⁵³¹: **(ג) אָנָּה יְקֹנֶק בִּבְקִשָּׁה ה'**,¹⁵³² **זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיךָ בְּאַמְתּוֹ וּבְלִבְבִי שָׁלַם תִּזְכּוֹר עַכְשָׁיו שֶׁהִלַּכְתִּי בְּאֵמֶת וּבִלְבָב שָׁלֵם** תזכור עכשיו שהלכתי באמת ובלב שלם בדרך שבה ציווית אותי ללכת בה,¹⁵³³ **וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי** ואני עשיתי מעשים שהיו טובים בעיניך,¹⁵³⁴ **וַיִּבֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל חִזְקִיָּה בָכָה בְּכִי חִזְקִיָּה**¹⁵³⁵: **(ד) וַיְהִי יִשְׁעֵיהּ לֹא יֵצֵא חֲצֵר הַתֵּיכְנָה יִשְׁעֵיהּ עוֹד לֹא הִסְפִּיק לְצֵאת מֵהַחֲצֵר הָאֲמֻצְעִית שֶׁל אַרְמוֹן הַמְּלוּכָה,**¹⁵³⁶ **וַדְּבַר יְקֹנֶק הָיָה אֵלָיו** (כאשר ישעיהו עדיין לא הספיק לצאת מהחצר התיכונה של הארמון) והיה דבר נבואה מה' היה אל ישעיהו,¹⁵³⁷ **לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לִישְׁעֵיהּ בִּנְבוּאָתוֹ**¹⁵³⁸: **(ה) שׁוּב וְאַמְרָתְךָ אֶל חִזְקִיָּהוּ נְגִיד עַמִּי תַחֲזוֹר לְאַרְמוֹן וְתֹאמַר לְחִזְקִיָּה הַמּוֹלֵךְ עַל עַמִּי,**¹⁵³⁹ **כֹּה אָמַר יְקֹנֶק אֵלֵהֶי דְּוֹד אָבִיךָ** כך אמר ה' אלוקי דוד אביך: **שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ תְּפִילְתְּךָ תְּפִילְתְּךָ גְלוּיָהּ לִפְנֵי,**¹⁵⁴⁰ **רְאִיתִי אֶת דְּמַעְתְּךָ גְלוּיָהּ לִפְנֵי גַם מֵה שֶׁבַכִּית לִפְנֵי,**¹⁵⁴¹ **הַנְּגִי רִפְאָ לְךָ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲלֶה בֵּית יְקֹנֶק אֲנִי** (ה') ארפא אותך (חזקיה) כך שבעוד שלשה ימים אתה תהיה בריא ותוכל לעלות לבית המקדש¹⁵⁴²: **(ו) וְהִסְפַּתִּי עַל יְמֵיךָ חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֲנִי** (ה') אוסיף עוד חמש עשרה שנה על התקופה שהיית אמור לחיות,¹⁵⁴³ **וּמִכֶּפֶר מְלֶךְ אֲשׁוּר אֵצִילְךָ** ואני גם אציל אותך מידו של מלך אשור (כאמור, מחלתו של חזקיה הייתה שלושה ימים לפני מפלתו של סנחריב),¹⁵⁴⁴ **וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת וְכֹן אֲצִיל אֶת יְרוּשָׁלַיִם מִיַּד מֶלֶךְ אֲשׁוּר, וְגִנּוּתִי עַל הָעִיר הַזֹּאת אֲנִי** (ה') אגן על העיר ירושלים, **לְמַעַנִי וּלְמַעַן דְּוֹד עַבְדִּי** (אגן על ירושלים) למען כבוד שמי (של ה'), **וּלְמַעַן דוֹד שֶׁכַּבֵּשׁ וּבָנָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם**¹⁵⁴⁵: **(ז) וַיֹּאמֶר יִשְׁעֵיהּ יִשְׁעֵיהּ אָמַר לְנוֹכַחִים שֵׁם: קָחוּ דְבַלְתֵּי תַאֲנִים תִּיקְחוּ תַאֲנִים שֶׁנִּדְרְסוּ יַחַד** (היו דורסים, מועכים,

1527 מצודות.

1528 מצודות.

1529 **רד"ק. רש"י:** "מת אתה" היינו שהוא ימות בעולם הזה "ולא תחיה" היינו שלא יזכהל עולם הבא משום שהוא לא נשא אישה.

1530 **רד"ק. תרגום:** הכוונה היא לקיר בית המקדש.

1531 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1532 מצודות.

1533 תרגום.

1534 **רד"ק** וכתב בשם חז"ל שהכוונה היא לגניזת ספר הרפואות.

1535 תרגום.

1536 **מצודות. רש"י:** הקב"ה מיהר להתגלות אל ישעיהו משום שהוא רצה שיוודע שהתקבלה תפילתו לפני שכולם יידעו שנגזרה מיתה על חזקיה.

1537 תרגום.

1538 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1539 תרגום.

1540 תרגום.

1541 תרגום.

1542 תרגום.

1543 **רד"ק.**

1544 **רד"ק. רלב"ג:** הכוונה היא שה' יציל אותו מידו של אסר חדון בנו של סנחריב.

1545 תרגום.

מספר תאנים יחד, וכאשר התאנים מחוברים יחד, נקרא הדבר דבלת תאנים),¹⁵⁴⁶ וַיִּקְחוּ וַיִּשְׂמוּ עַל הַשְּׁחִין הנוכחים לקחו את דבלת התאנים ושמם על השחין של חזקיה,¹⁵⁴⁷ וַיַּחֲזִיקָה הַתְּרַפָּא¹⁵⁴⁸: (ח) וַיֹּאמֶר חֲזַקִּיָּהוּ אֶל יִשְׁעֵיהוּ חֲזַקִּיָּה שאל את ישעיהו: מָה אֹת כִּי יִרְפָּא יִקְוֶה לִּי אִיזָה אֹת אֶתְּךָ נֹתֵן לִי שֶׁהִי יִרְפָּא אותי לגמרי? חזקיה אמנם התרפא מהשחין, אך הוא חשש שמא השחין יחזור או שמא הוא לא יהיה מספיק חזק עד שהוא יוכל להיכנס לבית המקדש,¹⁵⁴⁹ וְעֲלִיתִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית יִקְוֶה (מה האות שאתה נותן לי שאני אוכל להתרפא לגמרי) כך שבעוד שלושה ימים אוכל לעלות לבית המקדש¹⁵⁵⁰: (ט) וַיֹּאמֶר יִשְׁעֵיהוּ יִשְׁעֵיהוּ עֵנָה לְחֲזַקִּיָּה: זֶה לָךְ הָאוֹת מֵאֵת יִקְוֶה כִּי יַעֲשֶׂה יִקְוֶה אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר הַדְּבָר הַבֹּא יִשְׁמַשׁ לְךָ לְאוֹת מֵאֵת ה' שֶׁהִי יַעֲשֶׂה אֶת מַה שְׁדִּיבֵר (וּוִירְפָּא אֹתְךָ),¹⁵⁵¹ הֲלֹךְ הֵצֵל עֲשֶׂה מַעֲלֹת הָאֵם אֶתְּךָ רֹצֵה שֶׁהָאוֹת תִּהְיֶה שֶׁהֵצֵל תִּתְקַדֵּם עֶשֶׂר מַעֲלֹת (כְּכִי שְׁמִיד נִסְבֵּיר בַּעֲזֵי"ה),¹⁵⁵² אִם יָשׁוּב עֲשֶׂה מַעֲלֹת אוֹ הָאֵם אֶתְּךָ רֹצֵה שֶׁהֵצֵל יִחְזֹר אַחֲרָה עֶשֶׂר מַעֲלֹת. הַמַּעֲלֹת הֵם הַסִּימָנִים עַל שַׁעוֹן הַשֶּׁמֶשׁ. בִּימֵיהֶם הִיוּ יוֹדְעִים אֶת הַשְּׁעָה, עַל פִּי הַצֵּל שֶׁהוֹפִיעַ עַל שַׁעוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, וְכַל שֶׁהִיָּה מֵאוֹחֵר יוֹתֵר בַּיּוֹם, יוֹתֵר מַעֲלֹת מִשַּׁעוֹן הַשֶּׁמֶשׁ כֹּסוּ עַל יְדֵי הַצֵּל. יִשְׁעִיָּהוּ אָמַר לְחֲזַקִּיָּה שֶׁהוּא יִכּוֹל לְבַחֵר מַה יִּהְיֶה הָאוֹת מִבֵּין שְׁתֵּי אִפְשָׁרוּיֹת: הָאֵם הַצֵּל יִלְךְ קִדְמָה וְיִרְדֵּ עֶשֶׂר מַעֲלֹת בְּבֵת אַחַת, אוֹ הַצֵּל יֵלֵךְ לְמַעַלָּה עֶשֶׂר מַעֲלֹת בְּבֵת אַחַת, וְיִתּוּסְפוּ לַיּוֹם עֶשֶׂר שַׁעוֹת¹⁵⁵³: (י) וַיֹּאמֶר יִחְזַקִּיָּהוּ חֲזַקִּיָּה עֵנָה לִישְׁעִיָּהוּ: נִקְלָ לְצֵל לְנִטּוֹת עֲשֶׂה מַעֲלֹת קַל יוֹתֵר לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹת שֶׁהֵצֵל יִרְדֵּ עֶשֶׂר מַעֲלֹת בְּבֵת אַחַת. הַסִּיבָה לַכֵּךְ הִיא שֶׁאֵם הַצֵּל מִתְקַדֵּם עֶשֶׂר מַעֲלֹת בְּמַהֲרָה, אִין כַּאֵן שׁוֹם שִׁינוּי מִמַּהֲלֵךְ הַצֵּל, שֶׁהִרִי הַצֵּל מִתְקַדֵּם כְּכִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע. אוֹלַם אִם הַצֵּל חוֹזֵר אַחֲרָנִית, יֵשׁ כַּאֵן מַהֲלֵךְ כִּנְגַד הַטְּבַע,¹⁵⁵⁴ לֹא כִּי יָשׁוּב הֵצֵל אַחֲרָנִית עֲשֶׂה מַעֲלֹת לְכֵן אִינִי מִבְקֵשׁ שֶׁהֵצֵל יִתְקַדֵּם עֶשֶׂר מַעֲלֹת, אִלֵּא אִנִּי מִבְקֵשׁ שֶׁהֵצֵל יִחְזֹר אַחֲרָה עֶשֶׂר מַעֲלֹת¹⁵⁵⁵: (יא) וַיִּקְרָא יִשְׁעֵיהוּ הַנְּבִיא אֶל יִקְוֶה יִשְׁעִיָּהוּ הַנְּבִיא אֶל ה', וַיִּשָּׁב אֶת הֵצֵל בְּמַעֲלֹת אֲשֶׁר יִרְדֵּה בְּמַעֲלֹת אַחֲרָנִית עֲשֶׂה מַעֲלֹת ה' הַחֲזִיר אֶת הַצֵּל אַחֲרָנִית עֶשֶׂר מַעֲלֹת בְּשַׁעוֹן שֶׁעֲשֶׂה אַחֲז, וּבְכַךְ הַתְּאָרֵךְ הַיּוֹם¹⁵⁵⁷: (יב) בְּעַתָּה

¹⁵⁴⁶ מצודות. רד"ק: היה כאן נס בתוך נס. בדרך כלל התאנים מזיקות לשחין וכאן התאנים ריפאו אותו.

¹⁵⁴⁷ מצודות.

¹⁵⁴⁸ מצודות.

¹⁵⁴⁹ מצודות.

¹⁵⁵⁰ רד"ק. מצודות: עצם הריפוי הוא אות גדול, וחזקיה מלא התפעלות על האות. אמנם לכאורה קשה על דבריו שהרי מיד לאחר מכן ישעיהו נותן לחזקיה אות שהוא יתרפא, ולכן קשה לומר שעצם הריפוי הוא האות. בהמשך דבריו אומר מצודות שהקב"ה בעצמו אמר לו שייתן לו אות על הדבר הזה, ואם כן יש כאן מעט הסבר לדבר.

¹⁵⁵¹ רד"ק. כמו כן כתב שהסיבה שחזקיה ביקש אות ולא הסתפק בדברי הנביא שאמר שהוא יתרפא היא משום שכאשר ישעיהו אמר לו את הגזירה, הוא אמר את הדברים בלשון כפולה: כי מת אתה ולא תחיה. לעומת זאת כאשר אמר לו שיחיה לא השתמש בלשון הכפולה. לכן חשב חזקיה שייתכן שישעיהו אמר לו את הדברים רק כדי להרגיע אותו מהבכי. רלב"ג: לא היה כאן מיעוט אמונה מצד חזקיה לביקש אות על כך שהרי חזקיה חשב שייתכן שהיה כאן תנאי לכך שהוא יתרפא, ולכן ביקש אות שהריפוי יהיה ללא תנאי.

¹⁵⁵² תרגום. מצודות: ה' אמר לעשות לך את האות הבא.

¹⁵⁵³ מצודות.

¹⁵⁵⁴ רד"ק. רש"י: הברירה הייתה בין חזרה אחורה והארכת היום, לבין עמידת הצל במקום במשך עשר שעות. מבחינת מילות הפסוק פירושו של רד"ק משתלב טוב יותר אך מבחינת הסבר הסיבה מדוע חזקיה בחר דווקא באפשרות של חזרת השעות אחורה, פירושו של רש"י מסביר טוב יותר מדוע בחר חזקיה בהליכת השעון אחורה. רלב"ג: כל המופת היה רק בצל ולא בשמש ובקשת חזקיה הייתה שהעננים יזוזו באופן שהצל ילך אחורה עשר מעלות וגם על ידי שהקב"ה חידש מעין ניצוצות שהאירו יותר. לפד פירושו לא היה שום שינוי ביום. עצמו ורק היה שינוי בתאורה באותו היום.

¹⁵⁵⁵ מצודות.

¹⁵⁵⁶ מצודות.

¹⁵⁵⁷ תרגום.

¹⁵⁵⁸ מצודות. בשם חז"ל כתב שכאשר אחז מת, הקב"ה קיצר את היום כדי שימעיטו בהספד שלו, ועכשיו הקב"ה החזיר את החלק הזה ביום.

הָיָא לַאחַר מַפְלַת סַנְחַרִּיב וּרִיפּוּי חֻזְקִיָּה, ¹⁵⁵⁸ שְׁלַח בְּרֵאדָד בְּלֵאדָן בֶּן בְּלֵאדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה
אֶל חֻזְקִיָּהוּ בְּרֵאדָד בְּלֵאדָן בֶּן בְּלֵאדָן מֶלֶךְ בָּבֶל שְׁלַח אִיגְרוֹת וּמִנְחָה אֶל חֻזְקִיָּה, ¹⁵⁵⁹ כִּי שָׁמַע כִּי חָלָה חֻזְקִיָּהוּ
(הַסִּיבָה שֶׁבְּרֵאדָד שְׁלַח מִנְחָה וְאִיגְרוֹת לְחֻזְקִיָּה הִיא) מִכִּיוּן שֶׁהוּא שָׁמַע שֶׁחֻזְקִיָּה הִיא חוֹלָה וְהִתְרַפָּא, וּמֶלֶךְ
בָּבֶל רָצָה לְדְרוֹשׁ בְּשִׁלּוּמוֹ ¹⁵⁶⁰: (יג) וַיִּשְׁמַע עֲלֵיהֶם חֻזְקִיָּהוּ חֻזְקִיָּהוּ קִיבַל אֶת בְּקֶשׁ שְׁלִיחֵי בְּרֵאדָד לְרֵאוֹת אֶת
בֵּית אוֹצְרוֹתָיו, ¹⁵⁶¹ וַיֵּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתָהּ חֻזְקִיָּה הִרְאָה לְשִׁלְחֵי בְּרֵאדָד אֶת בֵּית אוֹצְרוֹתָיו, וּמִפְּרֹט
הַנְּבִיא מֵהֶם הַדְּבָרִים שֶׁהִרְאָה לָהֶם: ¹⁵⁶² (I) אֶת הַכֶּסֶף (2) וְאֶת הַזָּהָב (3) וְאֶת הַבְּשָׂמִים חֻזְקִיָּה הִרְאָה
לְשִׁלְחֵי שֶׁל בְּרֵאדָד אֶת הַכֶּסֶף, הַזָּהָב וְהַבְּשָׂמִים שֶׁלוֹ, (4) וְאֶת שְׁמֵן הַטּוֹב (וְכֵן הִרְאָה חֻזְקִיָּה לְשִׁלְחֵי שֶׁל
בְּרֵאדָד אֶת) שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, ¹⁵⁶³ (5) וְאֶת בֵּית כְּלָיו (וְכֵן הִרְאָה חֻזְקִיָּה לְשִׁלְחֵי בְּרֵאדָד) אֶת הַבֵּית בּוֹ הָיוּ
אוֹצְרוֹת כְּלָיו, ¹⁵⁶⁴ (6) וְאֶת כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאוֹצְרוֹתָיו (וְכֵן הִרְאָה חֻזְקִיָּה לְשִׁלְחֵי בְּרֵאדָד) אֶת כָּל מַה שֶׁהָיָה
בְּאוֹצְרוֹת שֶׁלוֹ, ¹⁵⁶⁵ לֹא הָיָה דְבָר אֲשֶׁר לֹא הָרְאֵם חֻזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מְמִשְׁלָתוֹ לֹא הָיָה שׁוֹם דְּבַר חָשׁוּב
בְּבֵיתוֹ וּבִמְמַלְכָתוֹ שֶׁל חֻזְקִיָּה שֶׁהוּא לֹא הִרְאָה לְשִׁלְחֵי שֶׁל בְּרֵאדָד ¹⁵⁶⁶: (יד) וַיִּבְאֵ יִשְׁעִיָּהוּ הַנְּבִיא אֶל
הַמֶּלֶךְ חֻזְקִיָּהוּ יִשְׁעִיָּהוּ הַנְּבִיא בֹא אֶל חֻזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, ¹⁵⁶⁷ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ שֶׁאֵל אֶת חֻזְקִיָּהוּ: מָה
אַמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מַה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שֶׁהִרְאִיתָ לָהֶם אֶת בֵּית אוֹצְרוֹתֶיךָ, וּמֵאַיִן יָבֹאוּ אֵלֶיךָ
וּמֵהִיכָן הִגִּיעוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, וַיֹּאמֶר חֻזְקִיָּהוּ חֻזְקִיָּהוּ עָנָה לִישְׁעִיָּהוּ: מֵאַרְץ רְחוֹקָה בָּאוּ מִכָּבֶל הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה הִגִּיעוּ מֵאַרְץ רְחוֹקָה, מִבָּבֶל ¹⁵⁶⁸: (טו) וַיֹּאמֶר יִשְׁעִיָּהוּ שֶׁאֵל אֶת חֻזְקִיָּהוּ: מָה רָאוּ בְּבֵיתְךָ מַה רָאוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּבֵיתְךָ, וַיֹּאמֶר חֻזְקִיָּהוּ חֻזְקִיָּהוּ עָנָה לִישְׁעִיָּהוּ: אֶת כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתִי רָאוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
רָאוּ אֶת כָּל מַה שֶׁבְּבֵיתִי, ¹⁵⁶⁹ לֹא הָיָה דְבָר אֲשֶׁר לֹא הִרְאִיתֶם בְּאוֹצְרוֹתֵי לֹא הִיא שׁוֹם דְּבַר מֵהָאוֹצְרוֹת שֶׁלִּי
שֶׁלֹּא הִרְאִיתִי לָהֶם ¹⁵⁷⁰: (טז) וַיֹּאמֶר יִשְׁעִיָּהוּ אֶל חֻזְקִיָּהוּ יִשְׁעִיָּהוּ אָמַר לְחֻזְקִיָּהוּ: שָׁמַע דְּבַר יְקֻזֶּק תִּשְׁמָעוּ
אֶת דְּבַר ה' (שְׁאוֹמֵר לֶךְ) ¹⁵⁷¹: (יז) הִנֵּה יָמִים בָּאִים יְבֹאוּ זְמַן, עוֹד יִגִּיעַ הַיּוֹם, ¹⁵⁷² וְנִשְׂאָ כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתְךָ וְכָל
מַה שִׁישׁ בְּבֵיתְךָ יִינָשָׂא וַיִּלְקַח, ¹⁵⁷³ וְאֲשֶׁר אֵצֶרֶוּ אֲבֹתֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְגַם הַדְּבָרִים שֶׁטַּמְנֵנוּ אֲבוֹתֶיךָ

¹⁵⁵⁸ רלב"ג.

¹⁵⁵⁹ תרגום. רלב"ג: בראדך היה מלך בבל שהיה תחת שלטונו של סנחריב מלך אשור.

¹⁵⁶⁰ מצודות. רש"י: עד אותו היום לא היה אדם שהיה חולה בשחין שבו חלה חזקיה והתרפא. מלך בבל ידע שחזקיה התרפא משום שהוא היה רגיל לאכול בשעה השלישית של היום, וכאשר הוא ישן עד השעה התשיעית של היום הוא רצה להרוג את עבדיו שלא העירו אותו והם הסבירו לו שהיום התארך.

¹⁵⁶¹ מצודות.

¹⁵⁶² מצודות.

¹⁵⁶³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני: שמן אפרסמון.

¹⁵⁶⁴ רלב"ג.

¹⁵⁶⁵ תרגום.

¹⁵⁶⁶ תרגום. רש"י: גם את הארון, הלוחות וספר התורה.

¹⁵⁶⁷ תרגום.

¹⁵⁶⁸ רש"י: חזקיה היה אחד משלושת האנשים שהקב"ה בדק אותם ונכשל (יחד עם קין ובלעם) משום שהוא היה צריך לענות לה' שהוא יודע כבר מי בא אליו.

¹⁵⁶⁹ תרגום.

¹⁵⁷⁰ תרגום.

¹⁵⁷¹ תרגום.

¹⁵⁷² תרגום.

¹⁵⁷³ מצודות.

באוצרות במשך כל השנים עד היום,¹⁵⁷⁴ בְּבִלְהָ (כל מה שיש ללך וכל מה שטמנו אבותיך יינשא ויילקח) לבבל,¹⁵⁷⁵ לֹא יִוָּתֵר דְּבָר לֹא יִישָׂא בִירוּשָׁלַיִם דְּבַר אֶחָד מִכֹּל מַה שִׁישׁ בְּבֵיתְךָ,¹⁵⁷⁶ אָמַר יְקֻזְק כִּךְ אָמַר ה': (יח) וּמִבְּנֵיךָ בְּנִיךָ: דְּנִיָּאֵל, חֲנַנְיָה, מִישָׂאֵל וְעִזְרִיָּה,¹⁵⁷⁷ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד הַבְּנִים שִׁיֵּצְאוּ מִמֶּךָ, הַבְּנִים שִׁיוּלְדוּ לְךָ (יש כאן כפילות ושילוש של אותו הדבר: בְּנִיךָ – אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ – אֲשֶׁר תּוֹלִיד),¹⁵⁷⁸ יְקֻזְקוּ (את בְּנִיךָ) יְקֻזְקוּ לְבַבְלָא, וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיכַל מְלָךְ בְּבִלְהָ וְהָיוּ שְׂרִים בְּאַרְמוֹן שֶׁל מֶלֶךְ בַּבֶּל.¹⁵⁷⁹ סִיבַת הַעוֹנֵשׁ עַל חִזְקִיָּה הָיָה שֶׁמֶלֶךְ בַּבֶּל שֶׁלַח אֱלֹהֵי אֶת הַשְּׁלִיחִים כְּדִי לִרְאוֹת אֶת הַנִּסִּים שֶׁהַקִּבְיָה עָשָׂה לוֹ, וּבְמִקּוֹם שֶׁחִזְקִיָּה יִיתֵן אֶת הַכְּבוֹד וְהַגְּדוּלָה לַה', הוּא הִרְאָה לָהֶם אֶת עוֹשְׂרֵוֹ כִּי אֵלֵיוֹ שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ הִיָּה אָדָם חָשׁוּב וְלֹא שֶׁהַכֹּל בָּא מֵאֵת ה'!¹⁵⁸⁰ (יט) וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל יִשְׁעִיָּהוּ חִזְקִיָּהוּ אָמַר לִישְׁעִיָּהוּ: טוֹב דְּבָר יְקֻזְקוּ אֲשֶׁר דְּבִרְתָּ מוֹסַכְמִים עֲלֵי דְבְרֵי הַנְּבוּאָה שֶׁאִמַּרְתָּ, אֲנִי מִקְּבֵל עַל עֲצֻמִּי אֶת הַעוֹנֵשׁ שֶׁאִמַּרְתָּ,¹⁵⁸¹ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אָמַר לִישְׁעִיָּהוּ: הֲלֹא אִם שְׁלוֹם וְאַמֶּת יִהְיֶה בְיָמֵי הָרִי בְיָמֵי יִהְיֶה לִי טוֹב, בְּיָמֵי עֲדִיין יִהְיֶה שְׁלוֹם וְאַמֶּת, אִם כֵּן לֹא אֶכְפַּת לִי מַה יִּקְרָה בְיָמֵי בְנֵי וְלֹא אֶכְפַּת לִי שֶׁכֹּל מַה שִׁישׁ לִי יִגְלֶה לְבַבְלָא לְאַחַר מוֹתִי!¹⁵⁸² (כ) וַיִּוָּתֵר דְּבְרֵי חִזְקִיָּהוּ וְכָל גְּבוּרָתוֹ וְאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַבְּרָכָה וְאֶת הַתְּעֵלָה וְכֵן אֶת הַבְּרָכָה וְתַעֲלַת הַמַּיִם שֶׁבְנָה,¹⁵⁸³ וַיָּבֵא אֶת הַמַּיִם הָעֵרֶדָה וְאֶת הַמַּעֲשָׂה בּוֹ חִזְקִיָּהוּ הִכְנִיס אֶת מִי הַגִּיחֹן לְתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם כְּדִי שֶׁבִתּוֹךְ הָעִיר יִהְיֶה מַיִם וְלִחְיִילֵי אֲשׁוּר שְׁצָרִים עַל הָעִיר לֹא יִהְיֶה מַיִם,¹⁵⁸⁴ הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (כא) וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם אֲבוֹתָיו וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְּנוֹ תַחְתָּיו:

מלכים ב פרק כא

(א) בֶּן שְׁתַּיִם עָשְׂרָה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמִלְכוֹ וְחֲמִשִּׁים וְחֲמִשׁ שָׁנָה מְלָךְ בִירוּשָׁלַיִם וְשֵׁם אִמּוֹ חַפְצִי בָּה: (ב) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו יְקֻזְק מְנַשֶּׁה עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רְעִים בְּעֵינֵי ה', כְּתוּבָה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְקֻזְק מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְנַשֶּׁה עָשָׂה כְּמַעֲשֵׂי הַמַּאֲוֹסִים שֶׁל הָעַמִּים שֶׁהִי גִירֵשׁ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, מְנַשֶּׁה עָשָׂה אֶת אוֹתֵם מַעֲשִׂים מִתּוֹעֲבִים שֶׁעָשׂוּ שֶׁבַע הָעַמִּים שֶׁהִי גִירֵשׁ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל!¹⁵⁸⁵ (ג) וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת הַבָּמֹת אֲשֶׁר אָבִד חִזְקִיָּהוּ אָבִיו מְנַשֶּׁה חִזָּר וּבְנָה אֶת הַבָּמֹת שֶׁחִזְקִיָּהוּ אָבִיו הִשְׁמִיד (הַכוּוֹנָה הִיא לְבָמֹת שֶׁהָיוּ לְשֵׁם

¹⁵⁷⁴ מצודות.

¹⁵⁷⁵ מצודות.

¹⁵⁷⁶ מצודות. רש"י: יש כאן מידה כנגד מידה. חזקיהו הראה לשליחיו של מלך בבל את הכל, וכעונש על כך לא יישאר דבר מכל דבריו שלא יילקח לבבל.

¹⁵⁷⁷ מצודות.

¹⁵⁷⁸ מצודות. רלב"ג: מכאן הוכחה שכאשר חזקיהו היה חולה, לא היו לו עדיין בנים.

¹⁵⁷⁹ מצודות. רד"ק מוסיף בשם חז"ל פירוש נוסף ואומר שהכוונה היא שבימיהם הסתרסה העבודה הזרה, דהיינו: כולם ראו שאין ממש בעבודה הזרה.

¹⁵⁸⁰ רלב"ג.

¹⁵⁸¹ מצודות.

¹⁵⁸² מצודות.

¹⁵⁸³ מצודות.

¹⁵⁸⁴ מצודות.

¹⁵⁸⁵ תרגום.

שמים),¹⁵⁸⁶ וַיִּקַּם מִזְבֵּחַת לְבַעַל מְנַשֶּׁה גַם הַקִּים מִזְבְּחוֹת לְשֵׁם עֲבוֹדַת הַבַּעַל, וַיַּעַשׂ אֲשֶׁרָה מְנַשֶּׁה גַם נָטַע עֵצֵי אֲשִׁירָה, כְּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחֲאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (מְנַשֶּׁה נָטַע עֵצֵי אֲשֶׁרָה) כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַחֲאָב. הַנְּבִיא מִזְכִּיר אֶת הָאֲשֶׁרָה שֶׁל אַחֲאָב, הַיּוֹת וְאַחֲאָב הוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּטַע עֵצֵי אֲשֶׁרָה,¹⁵⁸⁷ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְכָל צִבְאֵ הַשָּׁמַיִם מְנַשֶּׁה הַשְּׁתַּחֲוֹה לְכָל הַכּוֹכָבִים, וּבַכֶּךָ חָטָא יוֹתֵר מֵאַחֲאָב,¹⁵⁸⁸ וַיַּעֲבֹד אֶתֶם מְנַשֶּׁה עֲבַד אֶת הַכּוֹכָבִים כְּעֲבוֹדָה זָרָה!¹⁵⁸⁹ (ד) וּבָנָה מִזְבֵּחַת בְּבֵית יִקְוֹק מְנַשֶּׁה בָּנָה מִזְבְּחוֹת לְעֲבוֹדָה זָרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁵⁹⁰ אֲשֶׁר אָמַר יִקְוֹק (מְנַשֶּׁה בָּנָה מִזְבְּחוֹת לְעֲבוֹדָה זָרָה) בְּאוֹתוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהִ' אָמַר: בִּירוּשָׁלַם אֲשִׁים אֶת שְׁמֵי בְּבֵית שְׁנַמְצָא בִירוּשָׁלַם, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁרָה אֶת שְׁכִינְתִּי. מְנַשֶּׁה הִכְנִיס לְתוֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִזְבְּחוֹת לְעֲבוֹדָה זָרָה, וְכַךְ בְּמִקּוֹם שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ יִהְיֶה מִקּוֹם שְׁכִינְתוֹ שֶׁל ה', הַיִּיתָה גַם עֲבוֹדָה זָרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ!¹⁵⁹¹

(ה) וַיִּבֶן מִזְבְּחוֹת לְכָל צִבְאֵ הַשָּׁמַיִם מְנַשֶּׁה בָּנָה מִזְבְּחוֹת לְכָל הַכּוֹכָבִים, בְּשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת בְּבֵית יִקְוֹק (מְנַשֶּׁה בָּנָה בְּמוֹת לְכָל הַכּוֹכָבִים) בְּשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בְּעִזְרַת כְּהֵנִים וְעִזְרַת יִשְׂרָאֵל!¹⁵⁹² (ו) וַהֲעֵבִיר אֶת בְּנֵי בְּאֵשׁ מְנַשֶּׁה הָעֵבִיר אֶת בְּנֵי בְּאֵשׁ לְשֵׁם עֲבוֹדַת הַמּוֹלֶךְ,¹⁵⁹³ וְעוֹנֵן וְנַחֲשׁ וְעָשָׂה אוֹב וַיִּדְעֵנִים מְנַשֶּׁה עֶסֶק בְּכַשְׁפִּים מְסוּגִים שׁוֹנִים: לְעוֹנֵן (הָעוֹסֵק בְּאַחִיזוֹת עֵינָיִים), לְנַחֵשׁ (אָדָם שֶׁנִּפֵּל לוֹ הַלֶּחֶם וְאוֹמֵר שֶׁזֶהוּ סִימָן לְדַבֵּר כְּלִשְׁהוֹ), לְהַעֲלוֹת בְּאוֹב (אָדָם הַמַּעֲלָה אֶת הַמֵּת דֶּרֶךְ בֵּית שַׁחִיו) וְלַעֲסוֹק בְּכִשּׁוֹף שֶׁנִּקְרָא "יִדְעוֹן" (אָדָם הַמְכַנִּיס עֵצִים שֶׁל חַיָּה לְתוֹךְ פִּיו וְעַל יְדֵי דְבָרֵי כִישׁוֹף הָעֵצִים מְדַבְּרַת),¹⁵⁹⁴ הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הֲרַע בְּעֵינָי יִקְוֹק לְהַכְעִים מְנַשֶּׁה עָשָׂה הַרְבֵּה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רַעִים בְּעֵינָי ה', וְהוּא עָשָׂה מַעֲשִׂים אֱלֹהִים בְּמִטְרָה לְהַכְעִים אֶת ה'¹⁵⁹⁵.

(ז) וַיִּשֶׂם אֶת פְּסַל הָאֲשֶׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית אֲשֶׁר אָמַר יִקְוֹק אֶל דָּוִד וְאֶל שְׁלֹמֹה בְּנֵי מְנַשֶּׁה הַנִּיחַ אֶת הַפְּסַל שֶׁעָשָׂה לְשֵׁם אֲשִׁירָה (אֶת הָאֲשֶׁרָה הָיוּ עוֹבְדִים גַּם בְּפַסְלִים בְּנוֹסֵף לְעֲצִים) בְּאוֹתוֹ בֵּית שְׁעָלָיו אָמַר ה' לְדָוִד וְשְׁלֹמֹה: בְּבֵית הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל (מְנַשֶּׁה הַנִּיחַ אֶת הַפְּסַל שֶׁעָשָׂה לְשֵׁם הָאֲשֶׁרָה בְּאוֹתוֹ בֵּית שֶׁהִ' אָמַר לְדָוִד וְשְׁלֹמֹה) בְּבֵית הַזֶּה, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּבִירוּשָׁלַם שֶׁהָיָא הָעִיר שְׁבַחְרַתִּי מִכָּל הָעָרִים שְׁבַנְחַלַת שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל,¹⁵⁹⁶ אֲשִׁים אֶת שְׁמֵי לְעוֹלָם (בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּבִירוּשָׁלַם) אֲשֶׁרָה תִמִּיד אֶת שְׁכִינְתִּי!¹⁵⁹⁷ (ח) וְלֹא אוֹסִיף לְהַנִּיד רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָם (ה') גַּם אָמַר לְדָוִד וְשְׁלֹמֹה (ה') לֹא אוֹסִיף לְטַלֵּט אֶת רַגְלֵךְ מִן יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, לֹא אוֹסִיף עוֹד לְהַגְלוֹת אֶת עַם

¹⁵⁸⁶ מְלִבִּיִּים וְכַתֵּב שֶׁהַחֲטָאִים שֶׁל מְנַשֶּׁה כְּתוּבִים כְּאֵן בְּסֹדֵר שֶׁבָה הוּא הַתְּדַרְדֵּר וְהַלֵּךְ מֵהַקֵּל אֶל הַכֶּבֶד.

¹⁵⁸⁷ רַד"ק.

¹⁵⁸⁸ מִצְדוֹת.

¹⁵⁸⁹ תְּרִגוּם. מְלִבִּיִּים: כְּאֲשֶׁר כְּתוּב גַּם הַשְּׁתַּחֲוִיָּה וְגַם עֲבוֹדָה, הַכּוֹנֵנָה הַיָּא שֶׁהַשְּׁתַּחֲוִיָּה לָהֶם לְשֵׁם ה' אֲלֵא שְׂרַצָּה לְעֲבוֹד גַּם אֶת מְשַׁרְתֵי ה'. כְּאֲשֶׁר כְּתוּב רַק עֲבוֹדָה, הַכּוֹנֵנָה לְעֲבוֹדָה זָרָה מִמֶּשׁ.

¹⁵⁹⁰ תְּרִגוּם.

¹⁵⁹¹ מִצְדוֹת.

¹⁵⁹² מִצְדוֹת.

¹⁵⁹³ מִצְדוֹת.

¹⁵⁹⁴ מִצְדוֹת. וְעֵינָי בְּסֹפֵר דְּבָרִים פֶּרֶק יח' פְּסוּקִים ט' – יב' שֶׁם מוֹפִיעַ הַצִּיּוּי שֶׁלֹא לְעוֹסֵק בְּכַשְׁפִּים אֱלֹהִים. לְגַבִּי הַהִגְדָּרָה הַמְדוּיָקָת שֶׁל אוֹב עֵינָי בְּבִיאורָנוּ בְּסֹפֵר שְׁמוּאֵל א' פֶּרֶק כח' שֶׁם הַבְּאוּנוֹ אֶת הַשִּׁיטוֹת הַשּׁוֹנוֹת. לְגַבִּי הָאֵם יֵשׁ אִמַּת בְּכִישׁוֹפִים אֱלֹהִים, עֵינָי מֵאִמְרָנוּ בְּסֹפֵר מִפְּרָשׁ הַתּוֹרָה עַל סֹפֵר דְּבָרִים, פֶּרֶשׁת שׁוֹפְטִים.

¹⁵⁹⁵ תְּרִגוּם. רַד"ק בְּשֵׁם חז"ל כְּתִב שֶׁהַכּוֹנֵנָה הַיָּא לְמַעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה, שְׁסִילֵק הָאֵשׁ הָעֲלִינָה שֶׁהִייתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן מַעַת שֶׁהָאֵשׁ יִרְדֶּה בְּחֻנוֹכַת הַבַּיִת בְּזִמְנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. מְלִבִּיִּים: הַדִּין הוּא שֶׁאֵם אָדָם מְעִבִיר אֶת כָּל בְּנָיו לְמוֹלֶךְ עַל יְדֵי שְׁנוֹתָן אוֹתָם לְכַמְרִים, הוּא פְּטוּר. כְּדִי לְהַכְעִים אֶת ה' מְנַשֶּׁה מְסַר רַק בֶּן אֶחָד לְמוֹלֶךְ וְאִילוֹ אֶת הַשְּׁנֵי הוּא עֲצַמוֹ הָעֵבִיר בְּאֵשׁ וְכִךָ לֹא הָיָה פְּטוּר. בְּפְסוּקֵי יא' כְּתִב שְׁלֵמֹת שְׁגָם אַחַז הַחֲטָיָא אֶת יְהוּדָה, מְנַשֶּׁה הַחֲטָיָא אֶת יְהוּדָה לְהַכְעִים וְאַחַז הַחֲטָיָא אוֹתָם רַק לְפְרוֹק עוֹל.

¹⁵⁹⁶ מִצְדוֹת.

¹⁵⁹⁷ תְּרִגוּם.

ישראל מארץ ישראל,¹⁵⁹⁸ רק אם ישמרו לעשות ככל אשר צויתים (לא אוסיף להגלות את ישראל) בתנאי שהם יקיימו את שתי הדיברות הראשונות מעשרת הדיברות, את הדיברות שעם ישראל שמע בעצמו מה' במעמד הר סיני: "אנכי ה' אלוהיך" ו"לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני",¹⁵⁹⁹ ולכל התורה אשר צוה אתם עבדי משה (לא אוסיף עוד להגלות את עם ישראל בתנאי שיקיימו את שתי הדיברות הראשונות ששמעו על הר סיני) ואת שאר התורה שעבדי משה ציווה אותם:¹⁶⁰⁰ (ט) ולא ששמעו (למרות שה' הזהיר את עם ישראל שלא יחטאו) עם ישראל בכל זאת לא שמע בקול ה',¹⁶⁰¹ ויתעם מנשה לעשות את הרע מן הגוים אשר השמיד יקוק מפני בני ישראל מנשה הטעה את עם ישראל וגרם לכך שעם ישראל חטא יותר מהגויים שה' השמיד מפני בני ישראל, יותר משבעת העמים שה' השמיד כאשר בני ישראל נכנסו לארץ ישראל.¹⁶⁰² (*) (כתוצאה מחטאי מנשה, התנבאו הנביאים נבואת פורענות)¹⁶⁰³ וידבר יקוק ביד עבדיו הנביאים ה' דיבר אל ישראל על ידי עבדיו הנביאים,¹⁶⁰⁴ לאמר כך ה' דיבר אל ישראל על ידי עבדיו הנביאים:¹⁶⁰⁵ (יא) יען אשר עשה מנשה מלך יהודה התעבות האלה בגלל שמנשה מלך יהודה עשה את מעשי התועבה האלה, בגלל שמנשה חטא בעבודה זרה,¹⁶⁰⁶ הרע מכל אשר עשו האמרי אשר לפניו ומנשה חטא בחטאים גדולים יותר מכל החטאים שחטאו בהם מלכי העמים שישבו בארץ לפני עם ישראל,¹⁶⁰⁷ ויחטא גם את יהודה בגלוליו ומנשה החטיא גם את תושבי ממלכת יהודה בעבודה זרה שלו.¹⁶⁰⁸ (יב) לכן כזה אמר יקוק אלהי ישראל בגלל שמנשה חטא, כך אמר ה' אלוהי ישראל: הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה אני (ה') מביא פורענות על ירושלים ויהודה,¹⁶⁰⁹ אשר כל שמעה תצלנה שתי אַזְנֵי הפורענות תהיה כל כך גדולה עד שכל מי שישמע את הפורענות, תרעד כל אחת משתי אזניו מרוב פחד.¹⁶¹⁰ (יג) ונטייתי על ירושלים את קו שמרון כמו שבנאי משתמש בחבל (שנקרא "קו") כדי לוודא שהוא בונה בצורה ישרה, כך אני (ה') איישר, אשווה, את רעת ירושלים לרעת שומרון שכבר גלתה: כשם ששומרון כבר גלתה, כך ירושלים עתידה לגלות,¹⁶¹¹ ואת משקלת בית אחאב המשקולת היא הכלי אותה קושר הבנאי לקו על מנת ליישר את הבניין. ה' אומר שהוא יישר את העונש על החטאים של מנשה לחטאים בהם חטאו אחאב וצאצאיו, וכשם שממלכת ישראל נענשה בחומרה, כך גם ממלכת יהודה תיענש

¹⁵⁹⁸ **תרגום + מצודות. רד"ק:** הסיבה שכתוב "לא אוסיף" היא מפני שגם לפני הגלות שבה גלה עם ישראל, כאשר בני ישראל היו חוטאים, הקב"ה היה שולח עמים אחרים שישלטו עליהם והם היו מגלים חלק קטן מהעם לארצות אחרות.

¹⁵⁹⁹ **מצודות.**

¹⁶⁰⁰ **מצודות.**

¹⁶⁰¹ **מצודות. מלבי"ם:** בגלל שעם ישראל לא שמע בקול התורה שציווה אותם משה, היה יכול מנשה להטעות אותם. לו היו שומעים לקול תורת משה, לא היה מנשה מצליח להטעות אותם.

¹⁶⁰² **תרגום + מצודות.**

¹⁶⁰³ **מצודות.**

¹⁶⁰⁴ **תרגום. רש"י:** הכוונה היא לנחום וחבקוק. כמו"כ כתב שהסיבה שלא פורש שהנביאים התנבאו למנשה

אלא כתוב שהם התנבאו לישראל היא משום שהוא היה רשע ולא רצו לקרוא לנבואה על שמו.

¹⁶⁰⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁶⁰⁶ **תרגום.**

¹⁶⁰⁷ **תרגום.**

¹⁶⁰⁸ **תרגום.**

¹⁶⁰⁹ **תרגום.**

¹⁶¹⁰ **מצודות. רלב"ג:** הכוונה היא שמי שישמע את הפורענות, יישאר לו הד בתוך אזניו.

¹⁶¹¹ **מצודות. רד"ק:** הכוונה היא לקו החורבן (ולשיטתו אין כאן דימוי).

בחומרה,¹⁶¹² ומחיתי את ירושלים ואני (ה') אמחק את העיר ירושלים,¹⁶¹³ כאשר ימחה את הצלחת מכה וּהִפֵּךְ עַל פְּנֵיהָ (אני אמחק את ירושלים) כמו שמנקים את הצלחת מהלכלוך שעליה, ולאחר מכן הופכים את הצלחת על פניה כדי שלא תתלכלך עוד. הנביא אומר שהקב"ה יחריב את ירושלים כך שתהיה חרבה לגמרי¹⁶¹⁴: (יד) וְנִטְשֵׁתִי אֶת שְׂאֵרֵי־נַחְלָתִי אֲנִי (ה') אעזוב את השארית שנשארה עדיין מנחלתי. הכוונה היא שה' יעזוב את ממלכת יהודה שנשארה עדיין בארץ ישראל לאחר גלות עשרת השבטים,¹⁶¹⁵ וְנִתְּתִים בְּיַד אִיבֵיהֶם אֲנִי אמסור את תושבי ממלכת יהודה לאויביהם,¹⁶¹⁶ וְהָיוּ לְבָז וְלִמְשָׁסָה לְכָל אִיבֵיהֶם תושבי ממלכת יהודה יהיו לביזוה ורמיסה בידי אויביהם¹⁶¹⁷: (טו) יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינָי (הסיבה שיבואו פורענויות על תושבי יהודה היא) בגלל שתושבי יהודה עשו מעשים שהיו רעים בעיניי (בעיני ה'),¹⁶¹⁸ וַיְהִיו מְכַעְסִים אֹתִי מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אַבּוֹתֶם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ובכללם תושבי ממלכת יהודה) הכעיסו אותי מהיום שהוצאתי את אבותיהם מארץ מצרים ועד היום הזה, התקופה שבה מנשה מלך על יהודה, ועכשיו כבר התמלאה הסאה ואי אפשר להבליג יותר¹⁶¹⁹: (טז) וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מִנְשָׂה הַרְבֵּה מְאֹד מִנְשָׂה גַם שָׁפַךְ דָּם שֶׁל אֲנָשִׁים זָכָאִים, שֶׁלֹּא הָיוּ חַיִּיבִים מִיָּתָהּ,¹⁶²⁰ עַד אֲשֶׁר מָלָא אֶת יְרוּשָׁלַם פָּה לָפָה (מנשה גרם לכל כך הרבה שפיכות דמים) עד שנחשב הדבר כאילו כל ירושלים הייתה מלאה בדם, מהשער שנמצא בצד אחד עד השער שנמצא בצד מולו. הכוונה היא שהעם כולו ראה שמנשה מקל מאוד בשפיכות דמים, ולכן גם הם התחילו להרוג אנשים שלא היו חייבים מיתה,¹⁶²¹ לְבַד מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינָי יְקֹוֹק (שפיכות הדמים היא) חוץ מהחטאים שמנשה החטיא את יהודה בעבירות שבין אדם למקום¹⁶²²: (יז) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי מִנְשָׂה וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא הֲלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמִלְכֵי יְהוּדָה: (יח) וַיִּשְׁכַּב מִנְשָׂה עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵּר בְּגִן בֵּיתוֹ בְּגֵן עֲזָא מִנְשָׂה נִקְבֵּר בְּגֵן שֶׁהָיָה לוֹ בְּבֵיתוֹ שֶׁבֶגֶן עֲזָא, וַיִּמְלֹךְ אַמּוֹן בְּנוֹ תַחְתָּיו: (יט) בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אַמּוֹן בְּמִלְכוֹ וּשְׁתַּיִם שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ מְשֻׁלֵּמַת בַּת חָרוּץ מִן יִטְבָּה: (כ) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְקֹוֹק כְּאֲשֶׁר עָשָׂה מִנְשָׂה אָבִיו: (כא) וַיִּלְךְ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַךְ אָבִיו וַיַּעֲבֹד אֶת הַגִּלְלִים אֲשֶׁר עָבַד אָבִיו אַמּוֹן הִלַּךְ בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁבָה הֵלַךְ מִנְשָׂה אָבִיו וַעֲבַד אֶת אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה שֶׁעָבַד מִנְשָׂה,¹⁶²⁴ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם אַמּוֹן הִשְׁתַּחֲוּהָ לַעֲבוּדָה הַזֹּרָה שֶׁעָבַד: (כב) וַיַּעֲזֹב אֶת יְקֹוֹק אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו אַמּוֹן עֲזַב אֶת ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו, וְלֹא הָלַךְ בְּדֶרֶךְ יְקֹוֹק אַמּוֹן לֹא הִלַּךְ בְּדֶרֶךְ ה': (כג) וַיִּקְשְׁרוּ עֲבָדֵי אַמּוֹן עֲלָיו עֲבָדֵיו שֶׁל

¹⁶¹² מצודות.

¹⁶¹³ מצודות.

¹⁶¹⁴ מצודות. רד"ק: הנביא אומר שהקב"ה קודם ינקה את ירושלים מאנשיה ולאחר מכן יחריב את העיר.

מלבי"ם: ה' ידאג שלא יהיה ניתן לשבת בירושלים מחדש.

¹⁶¹⁵ מצודות.

¹⁶¹⁶ תרגום.

¹⁶¹⁷ מצודות.

¹⁶¹⁸ תרגום.

¹⁶¹⁹ מצודות.

¹⁶²⁰ תרגום.

¹⁶²¹ מצודות. רלב"ג: הכוונה היא שמנשה הרג את כל מי שלא הסכים לעבוד ע"ז.

¹⁶²² מצודות.

¹⁶²³ מצודות.

¹⁶²⁴ תרגום.

אמון מרדו בו, ¹⁶²⁵ וַיִּמְיתוּ אֶת הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ עַבְדָּיו שֶׁל אֲמוֹן הִרְגוּ אֶת אֲמוֹן בְּבֵית שְׁלוֹ ¹⁶²⁶: (כד) וַיֵּךְ עַם הָאָרֶץ אֶת כָּל הַקְּשָׁרִים עַל הַמֶּלֶךְ אֲמוֹן הָעַם שִׁישַׁב בְּאֶרֶץ הָרֶג אֶת כָּל הַמִּוֹרְדִים בַּמֶּלֶךְ אֲמוֹן, ¹⁶²⁷ וַיִּמְלִיכוּ עִם הָאָרֶץ אֶת יֹאשִׁיָּהוּ בֶּנֹּו תַחְתָּיו הָעַם הַמְּלִיךְ אֶת יֹאשִׁיָּהוּ בְּנוֹ שֶׁל אֲמוֹן לַמֶּלֶךְ עַל יְהוּדָה בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל אֲמוֹן ¹⁶²⁸: (כה) וַיֵּתֶר דְּבָרֵי אֲמוֹן אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (כו) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּקִבְרָתוֹ בְּגֵן עֲזָא קִבְּרוּ אֶת אֲמוֹן בְּקִבְרָה שֶׁהוּא הַכֵּין לַעֲצֻמוֹ בְּגֵן עֲזָא (אך לא מסופר מי קבר אותו), ¹⁶²⁹ וַיִּמְלֹךְ יֹאשִׁיָּהוּ בֶּנֹּו תַחְתָּיו:

מלכים ב פרק כב

(א) בֶּן שְׁמֹנֶה שָׁנָה יֹאשִׁיָּהוּ בְּמִלְכוֹ וּשְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ יְדִידָה בַת עֲדִיָּה מִבְּצֻקָת: (ב) וַיַּעַשׂ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי יְקֹנָק יֹאשִׁיָּהוּ עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ יֹשְׁרִים בְּעֵינֵי ה', וַיִּלְךְ בְּכָל דֶּרֶךְ דָּוִד אָבִיו וְלֹא סָר יָמִינוֹ וּשְׂמֹאֵל יֹאשִׁיָּהוּ הִלֵּךְ בְּדַרְכּוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה מֵאֲבוֹת אֲבוֹתָיו וְלֹא סָטָה מִדַּרְכּוֹ יְמִינָה וּשְׂמֹאֵלָה. אֲמֵנִם, בְּשֶׁלֶב זֶה שֶׁל חַיִּיו יֹאשִׁיָּהוּ עֲדִיין לֹא הִשְׁמִיד אֶת הָעֲבוּדָה הַזֹּרָה מִמַּמְלַכַת יְהוּדָה (ולכן חולדה אמרה לו את נבואת הפורענות כפי שנראה בעז"ה) ¹⁶³⁰: (ג) וַיְהִי בְּשִׁמְנֵה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמֶלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ בִּשְׁנֵה הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת שָׁפָן בֶּן אֲצִלְיָהוּ בֶּן מְשֻׁלֵם הַסֹּפֵר בֵּית יְקֹנָק (בשנה השמונה עשרה למלכותו של יֹאשִׁיָּהוּ) יֹאשִׁיָּהוּ שֶׁלַח אֶת שָׁפָן בְּנוֹ שֶׁל אֲצִלְיָה בְּנוֹ שֶׁל מְשֻׁלֵם הַסֹּפֵר לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר יֹאשִׁיָּהוּ לְשָׁפָן כִּשְׁשַׁלַח אֹתוֹ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ ¹⁶³¹: (ד) עֲלֵה אֶל חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל תַּעֲלֵה אֶל חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, ¹⁶³² וַיִּתֵּן אֶת הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בְּבֵית יְקֹנָק וְחִלְקִיָּה יֹאסֹף אֶת כָּל הַכֶּסֶף שֶׁנִּתְּרַם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, ¹⁶³³ אֲשֶׁר אָסְפוּ שְׁמֵרֵי הַסֶּף מֵאֵת הָעַם (חִלְקִיָּה יֹאסֹף אֶת הַכֶּסֶף) שֶׁאֲסָפוּ שׁוֹמְרֵי הַשַּׁעֲרִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מֵעַם יִשְׂרָאֵל. יֹאשִׁיָּהוּ אָמַר לְשָׁפָן שִׂיֹאמַר לְחִלְקִיָּה לֹאסֹף אֶת הַכֶּסֶפִים הָאֵלֶּה ¹⁶³⁴: (ה) וַיִּתְּנֵהוּ עַל יַד עֲשִׂי הַמְּלָאכָה הַמְּפַקְדִים בְּבֵית יְקֹנָק אֶת הַכֶּסֶף שִׂיֹאסֹף חִלְקִיָּה, יִתְּנוּ לְאוֹמְנִים שֶׁהָיוּ מִמוֹנִים עַל בְּעֵלֵי הַמְּלָאכָה שֶׁהָיוּ אַחֲרָאִים לְשַׁפֵּךְ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (כִּיוּוֹן שְׁבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא שׁוֹפֵץ מִיְמֵי יוֹאֵשׁ, תְּקוּפָה שֶׁל מַעַל מֵאֲתֵיִם שְׁנָה), ¹⁶³⁵ וַיִּתְּנוּ אֹתוֹ לְעֲשִׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר בְּבֵית יְקֹנָק הָאוֹמְנִים הַמְּמוֹנִים יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף לְבְעֵלֵי הַמְּלָאכָה שְׁעוֹבְדִים בְּפוּעַל בְּשִׁיפוֹץ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ¹⁶³⁶ לְחֹזֵק בְּדָק

1625 מצודות.

1626 תרגום.

1627 תרגום.

1628 תרגום.

1629 מצודות.

1630 רלב"ג.

1631 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1632 תרגום.

1633 מצודות.

1634 מצודות. רד"ק: השוערים הם שומרי כלי המקדש או הגזברים.

1635 מצודות + רד"ק.

1636 מצודות.

הַבַּיִת (חלקיה ייתן את הכסף לאומנים) כדי לשפץ את בית המקדש¹⁶³⁷: (1) הכסף יינתן לצורך חמשת הדברים הבאים: (1) לְחַרְשֵׁים לְכוּרְתֵי הָעֵצִים,¹⁶³⁸ (2) וְלַבְנִים לבנאים שהיו בונים עם העצים את קירות בית המקדש,¹⁶³⁹ (3) וְלַגְדָּרִים לבונים את קירות האבנים,¹⁶⁴⁰ (4) וְלַקְנוֹת עֵצִים ולקניית עצים כדי להשתמש בהם לבניין בית המקדש, (5) וְאַבְנֵי מַחְצֵב (וכן שימש הכסף לקניית) אבנים חצובות, לְחִזּוֹק אֶת הַבַּיִת (כל המלאכות האלה הוצרכו) כדי לחזק את בית המקדש, כדי לשפץ את בית המקדש¹⁶⁴¹: (ז) אֵךְ לֹא יִחָשֵׁב אֶתֶם הַכֶּסֶף הַנֶּתֶן עַל יָדֵם חֲלָקִיהָ לֹא חִישָׁב מֵהָ עָשׂוּ עִם הַכֶּסֶפִּים שֶׁהוּא מִסֵּר לְאוֹמְנִים שֶׁהֵיוּ מְמוּנִים עַל בְּעָלֵי הַמְּלָאכָה,¹⁶⁴² כִּי בְּאַמוּנָה הֵם עֹשִׂים (חלקיה לא חישב את הכסף שנתן לאומנים היו ממונים על בעלי המלאכה) כיוון שמלכתחילה בחרו אנשים אמינים שיהיו בתפקיד של האומנים הממונים על בעלי המלאכה, ולכן לא היה צורך לחשב ולוודא על מה הם הוציאו את הכסף¹⁶⁴³: (ח) וַיֹּאמֶר חֲלָקִיהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל שָׁפֵן הַסֵּפֶר חֲלָקִיהָ הַכֹּהֵן מִצְאָתִי סֵפֶר הַתּוֹרָה מִצְאָתִי בְּבַיִת יְקֹנֶק מִצְאָתִי סֵפֶר תּוֹרָה בְּבַיִת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁכָּתַב מִשֶּׁה רַבִּינוּ וְשֶׁהִיא מוֹנַח בְּצַד אַרְוֹן הַבְּרִית. בְּשַׁעַה שֶׁאֲחֹז שָׂרָף אֶת סְפָרֵי הַתּוֹרָה, הַכֹּהֲנִים הַחֲבִיאֹוּ סֵפֶר תּוֹרָה זֶה (ולאחר מכן בימי חזקיה לא מצאו אותו), ועכשיו, כשחיפשו בכל בית המקדש אחר הכסף לצורך השיפוץ, מצאו אותו,¹⁶⁴⁵ וַיִּתְּנוּ חֲלָקִיהָ אֶת הַסֵּפֶר אֶל שָׁפֵן חֲלָקִיהָ הִרְאָה אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְשָׁפֵן, וְכֵן הִרְאָה חֲלָקִיהָ לְשָׁפֵן אֶת הַמָּקוֹם בּוֹ הָיָה גְלוּל סֵפֶר הַתּוֹרָה (כפי שנראה, סֵפֶר הַתּוֹרָה הָיָה מְגוּלָל לְפָרֶשֶׁת הַתּוֹכַחָה שֶׁבְּסֵפֶר דְּבָרִים),¹⁶⁴⁶ וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפֵן קָרָא מִתּוֹךְ סֵפֶר הַתּוֹרָה וְהִתְמַלֵּא בַּפֶּה כֶּשֶׁקְרָא אֶת הַקְּלָלוֹת שֶׁכָּתוּבוֹת בְּפָרֶשֶׁת כִּי תִבָּא¹⁶⁴⁷: (ט) וַיָּבֵא שָׁפֵן הַסֵּפֶר אֶל הַמֶּלֶךְ שָׁפֵן הַסּוֹפֵר בֹּא וְנַעֲמֵד לִפְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, וַיֵּשֶׁב אֶת הַמֶּלֶךְ דְּבַר וַיֹּאמֶר שָׁפֵן עֲנֵה לִיאֲשִׁיָּהוּ וְאָמַר לוֹ: הֲתִיכּוּ עִבְדֵיךָ אֶת הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּבַיִת עִבְדֵיךָ הֲתִיכּוּ אֶת הַזֹּהָב שֶׁמִּצְאָו בְּבַיִת הַמִּקְדָּשׁ וְעָשׂוּ מֵהֶם מְטַבְּעוֹת,¹⁶⁴⁸ וַיִּתְּנָהוּ עַל יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמְּפַקְדִים בַּיִת יְקֹנֶק וְלֵאחֶר מִכֵּן הֵם נָתַנוּ אֶת הַכֶּסֶף לְאוֹמְנִים הַמְּמוּנִים עַל בְּעָלֵי הַמְּלָאכָה שֶׁמִּשְׁפָּצִים אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ¹⁶⁴⁹: (י) וַיִּגְדֵּל שָׁפֵן הַסֵּפֶר לְמֶלֶךְ שָׁפֵן הַסּוֹפֵר אֶת לִיאֲשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, לֵאמֹר כֹּךְ אִמַּר שָׁפֵן לִיאֲשִׁיָּהוּ: ¹⁶⁵⁰ סֵפֶר נִתֵּן לִי חֲלָקִיהָ הַכֹּהֵן נָתַן לִי אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁאֲבִד, וְסֵפֶר הַתּוֹרָה הָיָה מְגוּלָל לְעַמּוּד זֶה,¹⁶⁵¹ וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפֵן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שָׁפֵן קָרָא לִפְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ

1637 תרגום.

1638 מצודות.

1639 מצודות.

1640 מצודות.

1641 תרגום.

1642 מצודות.

1643 מצודות.

1644 תרגום. רלב"ג: הנביא השתמש בלשון "על" לומר שבהיררכיה היה חלקיה בדרגה גבוהה יותר משפן.
1645 מצודות. רד"ק: דחוק לומר שמדובר על ספר תורה שניצל מאת אחז, משום שאז היה חזקיה מוצא אותו. אלא שבימי מנשה, הוא השכיח את התורה מעם ישראל, ולמרות שהוא חזר בתשובה, היה זה לקראת סוף ימיו והוא היה עסוק בביעור העבודה הזרה ולא חיפש את ספר התורה. אמנם הסבר זה אינו מסתדר לדברי בעל סדר עולם האומר שמנשה חזר בתשובה לאחר עשרים ושתיים שנה שמלך.

1646 מצודות.

1647 מצודות. מלבי"ם: היה כאן רמז שלא יעסקו בתיקון החיצוני של בית המקדש, אלא יעסקו בתיקון הפנימי.
1648 מצודות. רלב"ג: אין הכוונה שהתיכו את הכסף באש, אלא הכוונה היא שכילו לאסוף את הכסף.

1649 תרגום.

1650 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1651 מצודות.

יהודה מתוך העמוד אליו היה מגולל ספר התורה¹⁶⁵²: (יא) וַיְהִי כַשְׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה כאשר יאשיהו שמע את מה שכתוב בספר התורה, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו יאשיהו קרע את בגדיו היות והוא הבין שספר התורה היה מגולל לקללות שבפרשת כי תבא מהווה סימן מה' שפורענות תבוא על ממלכת יהודה¹⁶⁵³:

(יב) וַיִּצַו הַמֶּלֶךְ אֶת חֲלֻקְיָה הַכֹּהֵן וְאֶת אַחִיקָם בֶּן שָׁפָן וְאֶת עֶכְבוֹר בֶּן מִיכָיָה וְאֶת עֲשִׂיָּה עֶבֶד הַמֶּלֶךְ יאשיהו מלך יהודה ציווה את חלקיה הכהן, את אחיקם בן שפן, את עכבור בן מיכיה, את שפן הסופר ואת עשיה עבד המלך, לֵאמֹר כך אמר יאשיהו לעבדיו בדברי הציווי¹⁶⁵⁴: (יג) לָכוּ דַרְשׁוּ אֶת יְקֹנָק בְּעָדֵי וּבְעַד הָעָם וּבְעַד כָּל יְהוּדָה תִּשְׁאֲלוּ אֶת הַנְּבִיאִים עָלֵי וְעַל הָעָם וְעַל כָּל מַמְלַכַת יְהוּדָה,¹⁶⁵⁵ עַל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה (תשאלו את הנביאים) משום שמכך שספר התורה היה מגולל לקללות שבפרשת כי תבא, יש בכך אות משמים,¹⁶⁵⁶ כִּי גְדוּלָּה חֲמַת יְקֹנָק אֲשֶׁר הִיא נִצְתָה בָּנוּ (יש בכך אות משמים) שכעס ה' גדול בוער בנו, שיש עלינו כעס גדול מאת ה',¹⁶⁵⁷ עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכְּתוּב עֲלֵינוּ (יש עלינו כעס גדול מאת ה') משום שאבותינו לא קיימו את כל הציוויים הכתובים בספר התורה (כפי שכתוב בתחילת הקללות שבפרשת כי תבא שקללות אלה יבואו על עם ישראל אם הוא לא יקיים את דברי התורה)¹⁶⁵⁸: (יד) וַיִּלְךְ חֲלֻקְיָהוּ הַכֹּהֵן וְאַחִיקָם וְעֶכְבוֹר וְשָׁפָן וְעֲשִׂיָּה אֶל חֲלֻדָּה הַנְּבִיאָה חֲלֻקְיָה הַכֹּהֵן, אחיקם, עכבור, שפן, ועשיה הלכו אל חולדה הנביאה,¹⁶⁵⁹ אֲשֶׁת שְׁלֹם בֶּן תַּקּוּהָ בֶּן חֲרָחִס שְׁמֵר הַבְּגָדִים חולדה הייתה אשתו של שלום בן תקווה בן חרחס, שתפקידו היה לשמור על בגדיו של המלך,¹⁶⁶⁰ וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַם בַּמִּשְׁנָה חולדה ישבה בירושלים במרווח שהיה בין שתי החומות שהקיפו את העיר ירושלים,¹⁶⁶¹ וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ שְׁלִיחֵי יאשיהו אמרו לחולדה את דבריו של יאשיהו¹⁶⁶²: (טז) וַתֹּאמֶר אֵלֵיהֶם חולדה אמרה לשליחי יאשיהו (חלקיה הכהן, אחיקם, עכבור, שפן, ועשיה): כֹּה אָמַר יְקֹנָק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כך אמר ה' אלוקי ישראל: אָמְרוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר שָׁלַח אֲתֶכֶם אֵלַי תֹּאמְרוּ לְמִי שֶׁשָׁלַח אֲתֶכֶם אֵלַי, לֵיאֲשִׁיהוּ: (טז) כֹּה אָמַר יְקֹנָק כך אמר ה': הֲנִנִּי מִבֵּיא רָעָה אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל יִשְׁבָּיו האות ששלחתי לכם על ידי שספר התורה היה מגולל במקום שמבשר על הפורענויות העתידות לבא על ישראל, היא אות שאני (ה') הולך להביא את הפורענויות האלה על ירושלים ועל יושבי יהודה,¹⁶⁶³ אֶת כָּל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה (אני הולך להביא על יושבי יהודה) את כל הפורענויות שמלך יהודה ציווה לקרוא לפניו מספר התורה, את כל דברי הפורענות שכתובים בקללות

¹⁶⁵² מצודות.

¹⁶⁵³ מצודות.

¹⁶⁵⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁶⁵⁵ תרגום + מצודות.

¹⁶⁵⁶ מצודות.

¹⁶⁵⁷ מצודות.

¹⁶⁵⁸ מצודות.

¹⁶⁵⁹ רש"י: הסיבה שהלכו דווקא לחולדה ולא לירמיה היא מפני שהם חשבו שחולדה תאמר להם נבואה רכה יותר שהרי נשים רחמניות הן או שירמיה לא היה באותו זמן בירושלים משום שהוא הלך להחזיר את עשרת השבטים. רלב"ג: הלכו לחולדה כי היא הייתה קרובה יותר למקום הימצאם.

¹⁶⁶⁰ מצודות.

¹⁶⁶¹ מצודות. רש"י: במקום שנמצא ליד ביהמ"ק ולכן השערים שלידו נקראים שער חולדה.

¹⁶⁶² מצודות.

¹⁶⁶³ מצודות.

שבפרשת כי תבא¹⁶⁶⁴: (יז) תַחַת אֲשֶׁר עֲזַבוּנִי (הפורענויות שיבואו על יהודה באות) כעונש על שהעם ביהודה עזב אותי,¹⁶⁶⁵ וַיִּקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים העם ביהודה הקטיר קטורת לעבודה זרה,¹⁶⁶⁶ לְמַעַן הַכְּעִסְנִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יושבי יהודה עבדו עבודה זרה כדי להכעיס אותי בכל מעשיהם, וְנִצַּתָּה חַמְתִּי בַּמָּקוֹם הַזֶּה כעסי יבער בירושלים ובבית המקדש,¹⁶⁶⁷ וְלֹא תִכְבְּדָה הַכַּעַס וְהַחִימָה לא ייכבו, לא ייפסקו¹⁶⁶⁸: (יח) וְאֵל מֶלֶךְ יְהוּדָה הִשְׁלַח אֶתְכֶם לְדַרְשׁ אֶת יְקֻזְק ואל יאשיהו מלך יהודה ששלח אתכם לשאול לדבר ה', תאמרו נבואה שנאמרה עליו אישית,¹⁶⁶⁹ כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כך תאמרו לו: כֹּה אָמַר יְקֻזְק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כך אמר ה' אלוקי ישראל: הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֵת הַפּוֹרְעָנוֹת שֶׁתָּבֵא עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה, אֲךְ אַתָּה לֹא תִהְיֶה כְּלוּל עִימָהֶם בַּפּוֹרְעָנוֹת זֶה¹⁶⁷⁰: (יט) יַעַן רַךְ לְבַבְךָ וְתִכְנַע מִפְּנֵי יְקֻזְק (אתה לא תהיה כלול בפורענות שתבוא על ממלכת יהודה) בשכר שליבך היה רך ואתה הכנעת עצמך לפניי (לפני ה'),¹⁶⁷¹ בְּשִׁמְעֶךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל יִשְׁבִּיו (הכנעת את עצמך לפניי) כאשר הבנת שתבוא פורענות על ירושלים ועל יושבי ממלכת יהודה (הבנה זו הייתה על ידי האות שספר התורה היה פתוח לקללות שבפרשת כי תבא),¹⁶⁷² לְהִיּוֹת לְשִׁמָּה העם שביהודה יהפוך להיות לשממה, הוא יושמד,¹⁶⁷³ וְלִקְלָלָהּ וכן יהיה העם שביהודה לקללה: אדם שירצה לקלל מישהו אחר, יאחל לו להיות כמו יושבי יהודה,¹⁶⁷⁴ וְתִקְרַע אֶת בְּגָדֶיךָ וְתִכְבְּדָה לְפָנָי ואתה קרעת את בגדיך ובכית לפניי (כששמעת את מה שכתוב בספר התורה), וְגַם אֲנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם יְקֻזְק וגם אני (ה') שמעתי את הבכי שלך לפניי: (כ) לָכֵן הִנְנִי אֹסֶפֶךָ עַל אַבְתֶּיךָ לכן, כיוון שנכנעת לפניי, אני אכניס אותך אל אבותיך, אֵת תִּיקְבֵר בַּקֶּבֶר אֲבוֹתֶיךָ,¹⁶⁷⁵ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל קְבֻרָתֶיךָ בְּשָׁלוֹם אתה תמות ותיקבר ולא תראה את ממלכת יהודה יותאת לגלות,¹⁶⁷⁶ וְלֹא תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכָל הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה ואתה לא תראה בעיניך את כל הפורענויות שיבואו ירושלים, וַיִּשְׁיבוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר שְׁלִיחֵי הַמֶּלֶךְ (חלקיה הכהן, אחיקם, עכבור, שפן, ועשיה) חזרו ליאשיהו ואמרו לו את דברי חולדה הנביאה¹⁶⁷⁷:

1664 מצודות.

1665 תרגום.

1666 תרגום.

1667 תרגום.

1668 תרגום.

1669 מצודות.

1670 מצודות.

1671 תרגום.

1672 מצודות.

1673 מצודות.

1674 מצודות.

1675 מצודות.

1676 מלשון מוסיף.

1677 מצודות וכתב שלמרות שיאשיהו מת במלחמה, עדיין נחשב הדבר שמת בשלום משום שהוא לא ראה את הגלות. מלבי"ם: בשלום הכוונה היא שנקבר בלא שניסו למנוע את קבורתו.

1677 מצודות.

מלכים ב פרק כג

(א) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְאֹשִׁיָּהוּ שְׁלַח שְׁלִיחִים, וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם הַשְּׁלִיחִים כִּינְסוּ אֶת זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם אֶל יְאֹשִׁיָּהוּ¹⁶⁷⁸: (ב) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית יִקְנָק יְאֹשִׁיָּהוּ עִלָּה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁶⁷⁹ וְכָל אִישׁ יְהוּדָה וְכָל יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אִתּוֹ כָּל אֲנָשֵׁי יְהוּדָה וְכָל תּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם עָלוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ יַחַד אִיתּוֹ (עם יְאֹשִׁיָּהוּ),¹⁶⁸⁰ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל הָעָם לְמִקְטָן וְעַד גְּדוֹל הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְהָעָם כֻּלּוֹ, מֵהָאָדָם הַכִּי קָטָן וְעַד הָאָדָם הַכִּי גָדוֹל, הָיוּ בַמַּעֲמָד זֶה,¹⁶⁸¹ וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹתָם אֶת כָּל דְּבָרֵי סֵפֶר הַבְּרִית יְאֹשִׁיָּהוּ קָרָא בְּאָזְנֵי כָּל הָעָם אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹכַחַת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בַּפְּסוּקִים הַמֵּתְאָרִים אֶת כְּרִיתַת הַבְּרִית בְּפִרְשַׁת כִּי תֵבֵא,¹⁶⁸² הַנִּמְצָא בְּבֵית יִקְנָק סֵפֶר הַתּוֹרָה מִמֶּנּוּ קָרָא יְאֹשִׁיָּהוּ אֶת הַתּוֹכַחַת הַזֹּאת וְהוּא הִיָּה פְתוּחַ בְּמָקוֹם דְּבָרֵי הַתּוֹכַחַת¹⁶⁸³: (ג) וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל הָעֲמוּדָה יְאֹשִׁיָּהוּ עֲמַד בְּמָקוֹם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַמְּיוֹחָד לְמֶלֶךְ לַעֲמוּד שָׁם,¹⁶⁸⁴ וַיְכַרְתֶּם אֶת הַבְּרִית לְפָנָי יִקְנָק יְאֹשִׁיָּהוּ כִּרְתַת בְּרִית לְפָנָי הִי, לְלֶכֶת אַחֲרַי יִקְנָק וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתַי (הַבְּרִית שֶׁיְאֹשִׁיָּהוּ כִּרְתַת הַיִּיתָה) לְלֶכֶת אַחֲרַי הִי וְלִקְיִים אֶת מִצְוֹתַי שֶׁצִּוִּיתִי, וְאֶת עֲדוּתַי (הַבְּרִית גַּם הַיִּיתָה) לְקִיִּים אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהִי צִוִּיתִי לְקִיִּים כְּדֵי שֶׁיַּעֲיִדוּ עַל הַנִּסִּים וְהַנִּפְלְאוֹת שֶׁעָשָׂה הִי אִיתָנוּ (כְּמוֹ הַחֲגִים הַמְּרוּרִים עַל הַנִּסִּים שֶׁהִי עָשָׂה אִיתָנוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם),¹⁶⁸⁷ וְאֶת חֻקֹּתַי בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ וְכֵן לְקִיִּים אֶת חוֹקֵי הִי בְּכָל הַלֵּב וְהַנֶּפֶשׁ, בְּכָל הַכֵּת,¹⁶⁸⁸ לְהִקְיִים אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּפֶר הַזֶּה וְכֵן לְקִיִּים אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְצָא,¹⁶⁸⁹ וַיַּעֲמֹד כָּל הָעָם בְּבֵית הָעָם כֻּלּוֹ הַתְּחֻזֵּק וְקִיבֵל עַל עֲצָמוֹ אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית¹⁶⁹⁰: (ד) וַיִּצֵּא הַמֶּלֶךְ אֶת חֲלָקִיהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יְאֹשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ כֻּלּוֹ הַתְּחֻזֵּק וְקִיבֵל עַל עֲצָמוֹ אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית¹⁶⁹⁰: (ד) וַיִּצֵּא הַמֶּלֶךְ יְאֹשִׁיָּהוּ אֶת חֲלָקִיהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וְאֶת כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנָה וְכֵן צִוִּיתִי יְאֹשִׁיָּהוּ אֶת חֲלָקִיהוּ (כְּמוֹ כֹהֵן מְשֻׁחַ מִלְּחָמָה וְהַכֹּהֵן שֶׁמְּחַלְּפֵי אֶת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּמִקְרָה וְהוּא נִפְסַל לַעֲבוּדָה),¹⁶⁹¹ וְאֶת שְׁמֵרֵי הַסֵּף וְכֵן צִוִּיתִי יְאֹשִׁיָּהוּ אֶת הַשּׁוֹעֲרִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁶⁹² לְהוֹצִיא מֵהֵיכָל יִקְנָק אֶת כָּל הַפְּלִים הָעֹשִׂים לַבַּעַל וְלִאֲשֵׁרָה וְלְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם (יְאֹשִׁיָּהוּ צִוִּיתִי אֶת חֲלָקִיהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אֶת הַסַּגִּיִּים שֶׁל חֲלָקִיהוּ וְאֶת הַשּׁוֹעֲרִים שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ) לְהוֹצִיא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁנַּעֲשׂוּ

1678 תרגום.

1679 תרגום.

1680 תרגום.

1681 רד"ק: וכתב הסיבה שתרגם יונתן נביאים בשם "ספריא" היא מפני שלא היו שם נביאים נוספים על חולדה הנביאה, אלא שכתב שייתכן שעכשיו חזרו לשם הנביאים שנבאו באותו הזמן: צפניה וירמיה.

1682 מצודות.

1683 מצודות והוסיף שהסיבות שקראו דווקא מספר זה הן משום שזהו הספר שנמצא בבית המקדש וגם משום שזהו ספר התורה אותו כתב משה רבינו.

1684 מצודות. רלב"ג: זהו העמוד עליו קרא המלך כאשר הוא קרא את פרשת הקהל.

1685 תרגום.

1686 תרגום.

1687 מצודות בפירושו לספר מלכים א' פרק ב' פסוק ג'. זאת בניגוד לפירושו לעיל בפרק יז' פסוק טו' שם פירש שעדותיו הכוונה להתראות. נראה לומר שהסיבה לשינוי במצודות נובע מכך שבפרק יז' מוסיפים המילים "אשר העיד בהם" ומכאן למד שכונת הנביא להתראה בעוד שכאשר המילה "עדותיו" מופיע בתוך רשימה של סוגים שונים של מצוות, הכוונה היא למצוות המעידות על הניסים שעשה איתנו ה'.

1688 תרגום.

1689 מצודות.

1690 רד"ק.

1691 מצודות.

1692 מצודות. מהר"י קרא בשם ר' מנחם בר חלבו: הכוונה היא לשומרי הארמון.

לבעל, לאשרה ולכוכבים,¹⁶⁹³ וַיִּשְׂרַפּוּ מַחוּץ לַירוּשָׁלַם בְּשִׂדְמוֹת קְדְרוֹן יֵאֲשִׁיחוּ שָׂרָף אֶת כָּל כְּלֵי הָעֲבוּדָה זָרָה בְּמִישׁוֹר הַסְּמוּךְ לַנַּחַל קְדְרוֹן, וַנִּשְׂאָ אֶת עֲפָרָם בַּיָּת אֶל וְלֵאחֶר שָׂרָף אֶת כָּלֵי הָעֲבוּדָה הַזֶּרָה, יֵאֲשִׁיחוּ נֹטֵל אֶת הָאֶפֶר שֶׁנוֹצַר מִשְׂרַפְתָּם וְשֵׁם אוֹתוֹ בַּמְּקוֹם טוֹמָאָה, בְּבֵית אֵל, בַּמְּקוֹם שֶׁהָעַמִּיד יִרְבַּעַם אֶת עַגֵּל הַזֹּהֵב¹⁶⁹⁵: (ה) וְהִשְׁבִּית אֶת הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתַנּוּ מַלְכֵי יְהוּדָה יֵאֲשִׁיחוּ בִּיטֹל אֶת הַכְּמָרִים שֶׁמִּינוּ מַלְכֵי יְהוּדָה כְּדֵי לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, וַיִּקְטַר בְּבָמֹת עַל יַדֵי הַכַּהֲנִים שֶׁמִּינוּ לַעֲבוּדָה זָרָה, הָיוּ יֹכֵלִים כָּל מַלְכֵי יְהוּדָה לְהַעֲקִיטֵר קְטוֹרֶת לַעֲבוּדָה זָרָה עַל הַבְּמֹת,¹⁶⁹⁷ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבֵּי יְרוּשָׁלַם (הַכַּהֲנִים מוֹנוּ כְּדֵי לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה) בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם,¹⁶⁹⁸ וְאֶת הַמְּקַטְרִים לְבַעַל לְשֶׁמֶשׁ וְלִירֵחַ וְלַמְזֹלוֹת וְלְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם יֵאֲשִׁיחוּ בִּיטֹל גַּם הַמִּינוּי שֶׁל הַכַּהֲנִים שֶׁקִּיטְרוּ לְבַעַל, לְשֶׁמֶשׁ וְלִירֵחַ, לְמַזְלוֹת וְלְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם¹⁶⁹⁹: (ו) וַיֵּצֵא אֶת הָאֲשֶׁרָה מִבַּיִת יְקֹנָק מַחוּץ לַירוּשָׁלַם אֶל נַחַל קְדְרוֹן יֵאֲשִׁיחוּ הוֹצִיא אֶת הָאֲשֶׁרָה מִבַּיִת הַמְּקֹדֵשׁ אֶל נַחַל קְדְרוֹן שֶׁנִּמְצָא מַחוּץ לַירוּשָׁלַם,¹⁷⁰⁰ וַיִּשְׂרַף אֶתָּה בְּנַחַל קְדְרוֹן יֵאֲשִׁיחוּ שָׂרָף אֶת הָאֲשֶׁרָה בַּסְּמוּךְ לַנַּחַל קְדְרוֹן, וַיִּדְקֵק לְעֶפֶר יֵאֲשִׁיחוּ שָׂרָף אֶת הָאֲשֶׁרָה עַד שֶׁמִּהֲשִׁיפָה הָיָא הָיִיתָה דַּקָּה כַּעֲפֹר,¹⁷⁰² וַיִּשְׁלַךְ אֶת עֲפָרָה עַל קֶבֶר בְּנֵי הָעָם יֵאֲשִׁיחוּ הַשְּׁלִיךְ אֶת הָאֶפֶר שֶׁנוֹצַר מִשְׂרִיפַת הָאֲשֶׁרָה עַל קֶבֶרֵי אַנְשֵׁים מֵאֲנָשֵׁי יְהוּדָה שֶׁמֵתוּ שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים אֶת הָאֲשֶׁרָה בַּחִייהֶם וּבַכֵּךְ יֵאֲשִׁיחוּ בִּזְהָ אֹתָם¹⁷⁰³: (ז) וַיִּתֵּן אֶת בְּתֵי הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְקֹנָק יֵאֲשִׁיחוּ נֹתֵץ אֶת הַבְּתִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמְּקֹדֵשׁ וַיּוֹחֲדוּ לַעֲבוּדַת הָאֲשֶׁרָה,¹⁷⁰⁴ אֲשֶׁר הִנְשִׁים אֲרָגוֹת שֵׁם בְּתִים לְאֲשֶׁרָה בְּאֹתָם בְּתִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמְּקֹדֵשׁ וְשִׁשִּׁימוּ לַעֲבוּדַת הָאֲשֶׁרָה, הָיוּ הַנְּשִׁים אֲרָגוֹת יִרְעוּת כְּדֵי לְתַלּוֹת אוֹתָן מִסְּבִיב לְאֲשֶׁרָה¹⁷⁰⁵: (ח) וַיָּבֵא אֶת כָּל הַכַּהֲנִים מִעָרֵי יְהוּדָה יֵאֲשִׁיחוּ הֵבִיא מִכָּל עָרֵי יְהוּדָה אֶת כָּל הַכְּמָרִים שֶׁהָיוּ מִצִּאֲצָאוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. עַד עַכְשָׁיו הָיוּ כְּמָרִים אֱלֹהֵי מִשְׁמָשִׁים כַּכַּהֲנִים לַעֲבוּדָה זָרָה, וְעַכְשָׁיו יֵאֲשִׁיחוּ הֵבִיאוּ כְּדֵי לְהַחֲזִירָם בְּתִשׁוּבָה וְכְדֵי שִׁיחִיו כַּהֲנִים בְּבֵית הַמְּקֹדֵשׁ,¹⁷⁰⁶ וַיִּטְמֵא אֶת הַבְּמֹת אֲשֶׁר קִטְרוּ שְׁמָה הַכַּהֲנִים יֵאֲשִׁיחוּ הַמֵּאִיס אֶת הַבְּמֹת שֶׁשֶׁם עֲבָדוּ עֲבוּדָה זָרָה, עַל יַדֵי

¹⁶⁹³ **תרגום. מלבי"ם:** לאורך הפסוקים הבאים בונה הדרגה בפעילות השמדת העבודה הזרה של יאשיהו. תחילה התחיל מהיכל, לאחר מכן עבר לעזרה וכך הלאה והלאה עד שהשמיד את כל העבודה הזרה מהארץ.

¹⁶⁹⁴ **מצודות.**

¹⁶⁹⁵ **מצודות. רד"ק:** עיקר עבודת העגל הייתה בבית אל, ולכאורה הדבר קשה שהרי הנביא אומר בספר מלכים פרק יב' שהעם הלכו עד דן כדי לעבוד את העגל. ואולי כוונתו שבתחום ממלכת יהודה (שחלק מהמפרשים מסבירים שבזמן יאשיהו בית אל הייתה בתחום ממלכת יהודה) זהו המקום העיקרי שבו עבדו עבודה זרה, אך אין זה בהשואה לדן. רש"י בפסוק יט' כתב שבזמן יאשיהו חזרו עשרת השבטים על ידי ירמיהו הנביא ויאשיהו מלך על כולם, וממילא יאשיהו גם מלך על שטח מלוכה גדול יותר משטח ממלכת יהודה.

¹⁶⁹⁶ **מצודות. רד"ק:** לא רק שיאשיהו הצליח לבטל את מינוי הכהנים לעבודה הזרה, אלא הוא גם הצליח להחזירם למוטב.

¹⁶⁹⁷ **רד"ק.**

¹⁶⁹⁸ **תרגום.**

¹⁶⁹⁹ **מצודות.**

¹⁷⁰⁰ **תרגום.**

¹⁷⁰¹ **מצודות.**

¹⁷⁰² **מצודות.**

¹⁷⁰³ **מצודות. תרגום:** הכוונה היא שהוא השליך את האפר על קברים שבהם קברו סוג מסוים של ע"ז שנקרא "גליא". רלב"ג: מכאן למדנו שקבר אסור בעבודה זרה משום שאם היה מותר ליהנות מקבר של ע"ז, היה יאשיהו צריך לחשוש שמא יהנו מהקברים ואז יבואו ליהנות מהעבודה הזרה.

¹⁷⁰⁴ **מצודות. רלב"ג:** בתים המיוחדים לזנות. רד"ק דוחה אפשרות זו משום שמההקשר של הפסוקים עולה שמדובר בעבודה זרה.

¹⁷⁰⁵ **מצודות.**

¹⁷⁰⁶ **מצודות. מלבי"ם:** הסיבה שיאשיהו הביא את הכהנים האלה הייתה כדי שיאמרו לו היכן יש במות.

שהשליך עליהם נבלות ודברים מאוסים אחרים,¹⁷⁰⁷ **מִגִּבַע עַד בְּאֵר שָׁבַע** הבמות שטימא יאשיהו היו מוצבות מגבע בצפון ממלכת יהודה ועד באר שבע בדרום הממלכה,¹⁷⁰⁸ **וְנָתַן אֶת בְּמֹת הַשְּׁעָרִים** יאשיהו גם נתן את הבמות שעמדו מול שערי חומת ירושלים,¹⁷⁰⁹ **אֲשֶׁר פָּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׁר הָעִיר** וכן שבר יאשיהו את הבמה הגדולה במיוחד שהייתה בפתח שער בחומת העיר ירושלים שנקרא "שער יהושע שר העיר ירושלים",¹⁷¹⁰ **אֲשֶׁר עַל שְׂמֹאל אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר** כאשר אדם היה נכנס דרך שער "יהושע שער העיר", הבמה הייתה לשמאלו¹⁷¹¹: **(ט) אֵךְ לֹא יַעֲלוּ כַּהֲנֵי הַבְּמֹת אֶל מִזְבֵּחַ יְקֹק בִּירוּשָׁלַם** הכהנים שבעבר (לפני שיאשיהו החזיר אותם למוטב) הקריבו קרבנות על הבמות ששימשו לעבודה זרה, לא היו ניגשים להקריב קרבנות על מזבח ה', גם אם הם חזרו בתשובה,¹⁷¹² **כִּי אִם אָכְלוּ מִצֹּת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם** אלא הם (הכהנים שהקריבו בעבר קרבנות על הבמות ששימשו לעבודה זרה) רק קיבלו מאחיהם הכהנים את שיירי המנחה הנאפית כמצה (וכן שאריות של קדשים נוספים, ובכך דינם היה ככהנים בעלי מומים שהיו אמנם אוכלים מבשר הקרבנות, אך הם עצמם לא היו מקריבים)¹⁷¹³: **(י) וְטִמְא אֶת הַתְּפֹת** יאשיהו המאיס (על ידי שהשליך שם נבלות) את המקום שבו תושבי יהודה היו מקריבים את בניהם למולך. מקום זה נקרא "תופת" משום שבשעה שהיו מעבירים את בניהם למולך, היו מתופפים שם בתופים כדי שהאב לא ישמע את ייסורי בנו בשעת ההעברה באש, שמא אם ישמע את ייסורי בנו – הוא יתחרט ולא יעביר אותו למולך,¹⁷¹⁴ **אֲשֶׁר בְּגִי בֶן הַנֶּם** התופת נמצא במקום שנקרא "גיא בן הנם". מקום זה היה גיא שהיה שייך לאדם בשם "בן הנם",¹⁷¹⁵ **לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בְּנוֹ וְאֶת בְּתוּלָתוֹ בְּאִשׁ לְמֹלֵךְ** (הסיבה שיאשיהו המאיס את התופת היא) כדי שאף אחד לא יעביר שם את בנו או בתו באש לשם עבודת המולך¹⁷¹⁶: **(יא) וַיִּשְׁבֹּת אֶת הַסּוֹסִים אֲשֶׁר נָתַנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לְשִׁמְשׁ** יאשיהו ביטל, השבית, את הסוסים, שמלכי יהודה רכבו עליהם לקראת השמש בשעת הזריחה,¹⁷¹⁷ **מִבְּאֵר בֵּית יְקֹק אֶל לְשַׁבַּת נֶתַן מֹלֵךְ הַסְּרִיס אֲשֶׁר בְּפִרְזֵרִים** (מלכי יהודה היו רוכבים על הסוסים בשעת הזריחה) מהכניסה לבית המקדש ועד למגרשים שהיו מחוץ לעיר,¹⁷¹⁸ **וְאֶת מִרְכָּבוֹת הַשֶּׁמֶשׁ שָׂרָף בְּאֵשׁ** ואת המרכבות עליהם רכבו מלכי יהודה לקראת השמש שהיו רתומות לסוסים – שרף יאשיהו באש¹⁷¹⁹: **(יב) וְאֶת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל הַגַּג עָלִית אַחַז אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי יְהוּדָה** את המזבחות שבנו מלכי יהודה על הגג של עליית אחז,¹⁷²⁰ **וְאֶת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה בְּשֵׁתֵי חֲצֹרוֹת בֵּית יְקֹק** ואת המזבחות שבנה מנשה בעזרת כהנים ובעזרת ישראל שבבית המקדש,¹⁷²¹ **נָתַן**

¹⁷⁰⁷ **מצודות. מלבי"ם:** הסיבה שיאשיהו רק המאיס את הבמות וא שבר אותן היא משום שרובן נבנו לשם שמים. אולם, כל מה שהיה לשם עבודה זרה, נותן ונשבר על ידי יאשיהו.

¹⁷⁰⁸ **מצודות.**

¹⁷⁰⁹ **מצודות.**

¹⁷¹⁰ **מצודות.**

¹⁷¹¹ **מצודות.**

¹⁷¹² **מצודות.**

¹⁷¹³ **מצודות.**

¹⁷¹⁴ **מצודות.**

¹⁷¹⁵ **רד"ק.**

¹⁷¹⁶ **מצודות.**

¹⁷¹⁷ **מצודות.**

¹⁷¹⁸ **מצודות. רש"י** כתב שאינו יודע מהם הפרזורים.

¹⁷¹⁹ **מצודות.**

¹⁷²⁰ **רד"ק.**

¹⁷²¹ **מצודות.**

הַמֶּלֶךְ (את המזבחות שהיו על גג עליית אחז ואת המזבחות שעשה מנשה בעזרת כהנים ובעזרת ישראל) ניתץ יאשיהו, וַיִּרֶץ מִשָּׁם יאשיהו הזדרז להוציא את העבודה זרה מבית המקדש,¹⁷²² וַהֲשִׁילֶךְ אֶת עַפְרָם אֶל נַחַל קְדְרוֹן יאשיהו השליך את האפר שנוצר משריפת העבודה זרה לתוך נחל קדרון¹⁷²³: (יג) וְאֵת הַבַּמֹּת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר מִימִין לְהַר הַמִּשְׁחִית וְאֵת הַבַּמֹּת שֶׁהָיוּ בְנוֹיֹת דְרוּמִית לְהַר הַזֵּיתִים,¹⁷²⁴ אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַבַּמֹּת הָאֵלֶּה הָיוּ אוֹתָן בַּמֹּת שֶׁהֵנִיחַ שְׁלֹמֹה לְנִשְׂוֹ לְבָנוֹת כְּדִי לְהַקְרִיב עֲלֵיהֶן קַרְבָּנוֹת לְשֵׁם הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁעֲבָדוּ: ¹⁷²⁵ (1) לְעִשְׂתָרְתַּי שְׁקִין צִידִנַי לְעִשְׂתָרְתַּי (סוג של פסל בדמות של צאן) שֶׁהָיָה הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל צִידוֹן, (2) וְלִכְמוֹשׁ שְׁקִין מוֹאָב וְלִכְמוֹשׁ, הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל מוֹאָב, (3) וְלִמְלָכִים תּוֹעֵבֹת בְּנֵי עַמּוֹן וְלִמְלָכִים, הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל עַמּוֹן, טַמָּא הַמֶּלֶךְ (את הַבַּמֹּת שֶׁשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הֵנִיחַ לְנִשְׂוֹתָיו לְבָנוֹת) יאשיהו המאִיס עַל יְדֵי שֵׁם עֲלֵיהֶם נְבֻלוֹת שֶׁל שְׁקִינִים וְדַבְרִים מֵאוּסִים אַחֵרִים¹⁷²⁶: (יד) וְשִׁבַר אֶת הַמִּצְבֹּת יאשיהו שִׁבַר אֶת הַמִּצְבֹּת (מִזְבְּחוֹת הַבְּנוֹיֹת מֵאַבֵּן אַחַת) שֶׁהָיוּ בְנוֹיֹת לְעֲבוּדָה זָרָה,¹⁷²⁷ וַיִּכְרֹת אֶת הָאֲשֵׁרִים יאשיהו גַּם כָּרַת אֶת עֲצֵי הָאֲשֵׁרָה שֶׁשִׁימְשׁוּ לְעֲבוּדָה זָרָה,¹⁷²⁸ וַיִּמְלֵא אֶת מְקוֹמָם עֲצָמוֹת אָדָם בְּמִקּוֹם בּוֹ הָיוּ הַמִּצְבֹּת וְעֲצֵי הָאֲשֵׁרָה, הֵנִיחַ יאשיהו אֶת עֲצָמוֹת עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה זָרָה, כְּדִי לְבַזּוֹתָם. יאשיהו הוֹצִיא מֵהַקְּבָרִים אֶת הָעֲצָמוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה הַזֵּרָה כְּדִי לְבַזּוֹת אוֹתָם, וְהֵנִיחַ אוֹתָם בְּמִקּוֹם בּוֹ הָיוּ הַמִּצְבֹּת וְעֲצֵי הָאֲשֵׁרָה¹⁷²⁹: (טו) וְגַם אֶת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבַיִת אֵל גַּם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁשִׁימְשׁוּ לְעֲבוּדָה זָרָה שֶׁהָיָה בְּנוֹי בְּבַיִת אֵל (וְזֹאת לְמַרְוֹת שְׁבִית אֵל לֹא הָיִיתָ חֶלֶק מִמַּלְכוּת יְהוּדָה),¹⁷³⁰ הַבְּמָה אֲשֶׁר עָשָׂה יִרְבֵּעַם בֶּן נְבָט וְגַם אֶת הַבְּמָה שֶׁבָּנָה יִרְבֵּעַם בֶּן נְבָט בְּבַיִת אֵל. הַבְּמָה הָיָה הַבְּנִיין שֶׁבּוֹ הָיוּ בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְבוֹ הָיוּ מְנִיחִים אֶת הָעֲבוּדָה הַזֵּרָה,¹⁷³¹ אֲשֶׁר הֶחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל יִרְבֵּעַם בָּנָה אֶת הַבְּמָה בְּבַיִת אֵל כְּדִי לְהַחְטִיא בָּהּ אֶת יִשְׂרָאֵל, גַּם אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא וְאֶת הַבְּמָה נָתַן יאשיהו שִׁבַר גַּם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת הַבְּמָה שֶׁהָיוּ בְנוֹיִים בְּבַיִת אֵל,¹⁷³² וַיִּשְׂרֹף אֶת הַבְּמָה הַדָּק לְעֵפֶר יאשיהו שָׂרַף אֶת הַבְּמָה עַד שֶׁהֵאֲפֵר שֶׁנוֹצַר מִשְׁרִיפְתָּהּ הָיָה דָק כְּמוֹ עֵפֶר,¹⁷³³ וַיִּשְׂרֹף אֶשְׁרָה יאשיהו גַּם שָׂרַף אֶת עֵץ הָאֲשֵׁרָה שֶׁהָיָה שֵׁם¹⁷³⁴: (טז) וַיִּפֹּן

¹⁷²² מצודות. רש"י: "ורִיץ" הַכּוּוֹנָה הִיא שִׁיאֲשִׁיחַוּ בִיעַר אֶת הָעֲבוּדָה הַזֵּרָה מִשָּׁם. רד"ק כֵּתֵב שְׁלֹשׁ אֲפִשְׁרוּיֹת לְפָרֵשׁ זֹאת: א. יאשיהו הִרִיץ אֶת הָעֲבוּדָה הַזֵּרָה מִשָּׁם (בְּאוֹפֵן דּוּמָה לְמִצְדוֹת). ב. עֲנִיין שְׁבִירָה וְנִתְצָה. ג. מְשׁוֹרֵשׁ רִצ"ץ.
¹⁷²³ תַּרְגוּם.
¹⁷²⁴ תַּרְגוּם. מצודות: הַסִּיבָה שֶׁהָרַח הַזֵּיתִים נִקְרָא בְּלִשׁוֹן הַנְּבִיא "הַר הַמִּשְׁחִית" הִיא מִשׁוּם שֶׁהָיוּ עֲלֵיהָ בַּמֹּת לְעֲבוּדָה זָרָה, כִּינָה הַנְּבִיא אֶת הַהַר "הַר הַמִּשְׁחִית" לְגַנְאֵי.
¹⁷²⁵ מצודות.
¹⁷²⁶ תַּרְגוּם.
¹⁷²⁷ תַּרְגוּם.
¹⁷²⁸ תַּרְגוּם.
¹⁷²⁹ מצודות. רלב"ג: כּוּוֹנְתּוֹ שֶׁל יאשיהו הִיִּיתָה לְטַמָּא אֶת הַמְּקוֹם שֶׁבּוֹ הָיוּ מוֹנְחִים הַמִּזְבְּחוֹת עַל יְדֵי שֶׁהֵנִיחַ שֵׁם אֶת עֲצָמוֹת עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה הַזֵּרָה.
¹⁷³⁰ מצודות אֹלָם רִאִיתִי בִסְפֵר כְּלִשְׁוֹה שֶׁכָּתַב שְׁבַזְמָן יאשיהו כְּלָלָה מַלְכוּת יְהוּדָה גַּם אֶת הָעִיר בֵּית אֵל, אֵלָּא שְׁאִינִי זֹכֵר הֵיכָן רִאִיתִי זֹאת.
¹⁷³¹ מצודות.
¹⁷³² תַּרְגוּם.
¹⁷³³ מצודות.
¹⁷³⁴ תַּרְגוּם.

יִאֲשִׁיחוּ וַיִּרְאוּ אֶת הַקְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁם בְּהַר יַאֲשִׁיחַ פְּנֵה וְרָאָה אֶת הַקְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל הַהַר בְּבֵית אֵל,¹⁷³⁵
וַיִּשְׁלַח וַיִּקַּח אֶת הָעֲצָמוֹת מִן הַקְּבָרִים יַאֲשִׁיחַ שֶׁלַּח שְׁלִיחַ לְהוֹצִיא אֶת הָעֲצָמוֹת מִהַקְּבָרִים שֶׁל עוֹבְדֵי
הָעֲבוּדָה הַזֶּה שֶׁהָיוּ בְּבֵית אֵל,¹⁷³⁶ **וַיִּשְׂרֹף עַל הַמִּזְבֵּחַ יַאֲשִׁיחוּ שְׂרָף אֶת הָעֲצָמוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה הַזֶּה**
שֶׁהָיוּ בְּבֵית אֵל, עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהָיָה שָׁם, הַיּוֹת וְאוֹתָם אֲנָשִׁים קְבוּרִים עֲבָדוּ עֲבוּדָה זֶרָה בְּחִיָּהֶם,¹⁷³⁷
וַיִּטְמְאוּהוּ כַּדָּבָר יִקְוֶה אֲשֶׁר קָרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים יַאֲשִׁיחַ הַמַּאֲסִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ כַּדָּבָר הַנְּבוּאָה שֶׁאָמַר הַנְּבִיא
בְּשֵׁם ה',¹⁷³⁸ **אֲשֶׁר קָרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּדַבְרֵי נְבוּאָתוֹ, אָמַר הַנְּבִיא אָמַר לִירְבֻעַם, שִׂיאֲשִׁיחוּ עֵתִיד**
לְשֵׁרֹף עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עֲצָמוֹת עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה הַזֶּה:¹⁷³⁹ **(יז) וַיֹּאמְרוּ יַאֲשִׁיחוּ שֶׁאֵל אֶת אֲנָשֵׁי בֵּית אֵל: מָה**
הַצִּיּוֹן הִלֹּךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי רֹאֶה (יַאֲשִׁיחוּ שֶׁאֵל אֶת אֲנָשֵׁי בֵּית אֵל) מַה־הַמִּצְבָּה הַמְּשׁוֹנָה הַזֹּאת שֶׁאֲנִי רוֹאֶה? מִדּוּעַ
הַמִּצְבָּה הַזֹּאת גְּדוּלָה יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַמִּצְבּוֹת וּמִי קְבוּרָתָהּ? וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֲנָשֵׁי הָעִיר תּוֹשְׁבֵי בֵּית אֵל עֲנוּ
לְיַאֲשִׁיחַ: הַקְּבָרִים אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיְהוּדָה הַמִּצְבָּה הַזֹּאת גְּדוּלָה יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַמִּצְבּוֹת מִשּׁוּם שֶׁתַּחְתָּהּ
קְבוּרָת הַנְּבִיאִים שֶׁהִגִּיעַ מֵאַרְץ יְהוּדָה,¹⁷⁴¹ **וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל הַנְּבִיאִים**
שֶׁבָּה מִיְהוּדָה נִבְּא בְּתַקּוּפָתוֹ שֶׁל יְרְבֻעַם שֶׁאַתָּה (יַאֲשִׁיחוּ) עֵתִיד לְשֵׁרֹף אֶת עֲצָמוֹת הָעוֹבְדִים עֲבוּדָה זֶרָה עַל
הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה:¹⁷⁴² **(יח) וַיֹּאמְרוּ יַאֲשִׁיחוּ צִוּוּהוּ אֶת תּוֹשְׁבֵי בֵּית אֵל: הַנִּיחוּ לוֹ תְּנִיחוּ לְעֲצָמוֹת הַנְּבִיאִים,**¹⁷⁴³ **אִישׁ**
אֵל יִנַּע עֲצָמוֹתָיו (יַאֲשִׁיחוּ צִוּוּהוּ לְהִנִּיחַ לְעֲצָמוֹת הַנְּבִיאִים וְחָזַר וְהִדְגִישׁ גַּם שֶׁ-) אִף אֶחָד לֹא יִזְזֶה אֶת עֲצָמוֹת
הַנְּבִיאִים,¹⁷⁴⁴ **וַיִּמְלְטוּ עֲצָמוֹתָיו אֶת עֲצָמוֹת הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּא מִשְׁמֶרֶץ עֲצָמוֹתָיו שֶׁל נְבִיאֵי הָאֱמֶת הַצִּילוּ אֶת**
עֲצָמוֹת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר שֶׁנִּקְבְּרוּ לִידוֹ. תּוֹשְׁבֵי בֵּית אֵל לֹא נָגְעוּ בְּעֲצָמוֹת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, מִשּׁוּם שֶׁהֵם חָשְׁשׁוּ שֶׁאִם יַעֲשׂוּ
כֵּן, הֵם יִזְזוּ גַם אֶת עֲצָמוֹת נְבִיאֵי הָאֱמֶת, וְכֵן יֵצֵא שֶׁעֲצָמוֹת נְבִיאֵי הָאֱמֶת הַצִּילוּ אֶת עֲצָמוֹת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר.¹⁷⁴⁵
נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר מֵתוֹאֵר כִּי כִּנְבִיאֵי אֲשֶׁר בָּא מִשְׁמֶרֶץ מִשּׁוּם שֶׁבְּתַחֲלִיל הוּא הַתִּיִּשְׁבֵי בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן וְרַק לְאַחַר
מִכֵּן עָבַר לְבֵית אֵל:¹⁷⁴⁶ **(יט) וְגַם אֶת כָּל בְּתֵי הַבָּמֹת אֲשֶׁר בְּעִיר שְׁמֶרֶץ (בְּנוֹסֵף לְעֲבוּדָה זֶרָה שֶׁהִיִּתָּה**
בְּבֵית אֵל) גַּם אֶת כָּל הַבְּתִים שֶׁהָיוּ בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן שֶׁבָּהֶם הִנִּיחוּ אֶת הָעֲבוּדָה זֶרָה,¹⁷⁴⁷ **אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל**
לְהַכְעִים (אֶת כָּל הַבְּתִים שֶׁהָיוּ בְּנוֹיִים לְשֵׁם עֲבוּדָה זֶרָה) שֶׁמֶלְכֵי יִשְׂרָאֵל בָּנוּ כְּדִי לְהַכְעִים אֶת הַקְּבָרִים, הַסִּיר
יַאֲשִׁיחוּ יַאֲשִׁיחוּ סִילַק (אֶת כָּל הַבְּתִים שֶׁהָיוּ בְּנוֹיִים לְשֵׁם עֲבוּדָה זֶרָה שֶׁמֶלְכֵי יִשְׂרָאֵל בָּנוּ כְּדִי לְהַכְעִים אֶת

¹⁷³⁵ **מצודות. מלבי"ם:** דרכם של עובדי עבודה זרה היה להקים בית קברות בסמוך לקברים שלהם משום שהם

היו דבוקים בטומאה.

¹⁷³⁶ **תרגום.**

¹⁷³⁷ **מצודות.**

¹⁷³⁸ **תרגום.**

¹⁷³⁹ **מצודות.**

¹⁷⁴⁰ **מצודות. רש"י:** יאשיהו ראה שבצד אחד של קבר עלו קוצים ובצדו השני עלו בשמים ושאל מדוע השינוי

הזה בין שני צידי הקבר וענו לו שקבורים שם גם נביא השקר וגם נביא האמת. **רד"ק:** נביא השקר ידע שיאשיהו עתיד לשרוף את העצמות של עובדי העבודה הזרה, ולכן ציווה לבניו גם להכין מצבה גדולה יותר כדי שיאשיהו יזהה שנביא האמת קבור שם והוא ידע שיאשיהו לא ייגע בקבר זה בכלל.

¹⁷⁴¹ **מצודות.**

¹⁷⁴² **מצודות. רש"י:** גם נביא השקר היה קבור שם, אלא שלדבריו צריך לומר שבתחילה ניסו לקבורו בקבר אלישע ולאחר מכן קברו אותו ליד נביא האמת כפי שציווה את בניו (עיין במוספי רש"י במקראות הגדולות המאור פרק יג' פסוק כא').

¹⁷⁴³ **תרגום.**

¹⁷⁴⁴ **מצודות.**

¹⁷⁴⁵ **מצודות.**

¹⁷⁴⁶ **רד"ק** בפירושו לספר מלכים א' פרק יג' פסוק יא'. **מלבי"ם:** הכוונה היא שנביא האמת ניבא שגם ביתר ערי שומרון יאשיהו יזבח את עצמות עובדי העבודה הזרה. ¹⁷⁴⁷ עיין בביאורנו לעיל בפסוק טו'.

הקב"ה),¹⁷⁴⁸ וַיַּעַשׂ לָהֶם כָּבֵד הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית אֵל יֵאֱשִׁיחוּ עֲשֵׂה לַבְּתִים שְׁבוּמָרוֹן שֶׁהָיוּ בְּנוֹיִם להניח בהם את העבודה הזרה ככל הדברים שהוא עשה למזבחות שהיו בבית אל (שבר אותם והמאִיס אותם)¹⁷⁴⁹: (כ) וַיִּבַח אֶת כָּל כְּהַנֵּי הַבְּמוֹת אֲשֶׁר שָׁם עַל הַמִּזְבְּחוֹת יֵאֱשִׁיחוּ שַׁחַט עַל הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁל העבודה זרה את כל הכהנים שהקריבו על הבמות שנשארו בשומרון. היו מעט אנשים מעשרת השבטים שנשארו בארץ ולא גלו יחד עם שאר העם שבישראל, והם עדיין היו עובדים עבודה זרה בבתי הבמות. יֵאֱשִׁיחוּ שַׁחַט אֶת הַכַּהֲנִים שֶׁעָבְדוּ שֶׁם עֲבוּדָה זָרָה,¹⁷⁵⁰ וַיִּשְׂרֹף אֶת עֲצָמוֹת אָדָם עֲלֵיהֶם יֵאֱשִׁיחַ שֶׁרָף אֶת עצמות הכהנים המתים על המזבחות ששימשו לעבודה זרה,¹⁷⁵¹ וַיָּשָׁב יְרוּשָׁלַם (לאחר השמדת העבודה הזרה) יֵאֱשִׁיחַ חֹזֵר לִירוּשָׁלַם: (כא) וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל הָעָם יֵאֱשִׁיחוּ צִוּוּהוּ אֶת כָּל הָעָם, לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר יֵאֱשִׁיחוּ בִשְׁעָה שֶׁצִּוּוּהוּ אֶת הָעָם: עָשׂוּ פֶסַח לִיקוֹן אֱלֹהֵיכֶם כִּכְתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה (יֵאֱשִׁיחוּ צִוּוּהוּ אֶת הָעָם): תַּחֲגֹגוּ אֶת חַג הַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה¹⁷⁵²: (כב) כִּי לֹא נַעֲשֶׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִיְמֵי הַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיְמֵי הַשּׁוֹפְטִים שֶׁשָּׁפְטוּ אֶת יִשְׂרָאֵל (הַכוּוֹנָה הִיא מִיְמֵי שֶׁל שְׁמוּאֵל שַׁחֵי בְּסוּף תְּקוּפַת הַשּׁוֹפְטִים), לֹא הָיָה מַעֲמַד גָּדוֹל כֹּךְ שֶׁבּוּ חָגַג עִם יִשְׂרָאֵל אֶת חַג הַפֶּסַח בְּרֹב עַם כְּמוֹ חַג הַפֶּסַח שֶׁנַּחֲגַג עַל פִּי צִוּוּי שֶׁל יֵאֱשִׁיחוּ. חַג הַפֶּסַח שֶׁנַּחֲגַג עַל פִּי הַצִּוּוּי שֶׁל יֵאֱשִׁיחוּ, נַחֲגַג בְּמַעֲמַד הַגָּדוֹל וְהַמְּכֻבָּד בְּיוֹתֵר שֶׁנַּחֲגַג חַג הַפֶּסַח מֵאִזּוֹ יְמֵי הַשּׁוֹפְטִים,¹⁷⁵³ וְכָל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל גַּם בְּתְקוּפָה שֶׁבָּה הָיוּ מַלְכִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, דִּהְיִינוּ: יְמֵי דוֹד וְשִׁלְמָה, לֹא הָיָה מַעֲמַד כֹּךְ גָּדוֹל וּמְכֻבָּד שֶׁל עֲשִׂיַת חַג הַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּחֲגִיגַת הַפֶּסַח שֶׁנַּחֲגַג עַל פִּי צִוּוּי יֵאֱשִׁיחוּ,¹⁷⁵⁴ וּמַלְכֵי יְהוּדָה גַּם בְּתְקוּפַת מַלְכוּתָם שֶׁל כָּל מַלְכֵי יְהוּדָה (שֶׁמָּלְכוּ לְאַחַר חֲלוּקַת הַמְּלוּכָה) לֹא הָיָה מַעֲמַד גָּדוֹל וּמְכֻבָּד כֹּךְ שֶׁל חֲגִיגַת הַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּחֲגִיגַת הַפֶּסַח עַל פִּי צִוּוּי שֶׁל יֵאֱשִׁיחוּ¹⁷⁵⁵: (כג) כִּי אִם בְּשִׁמְנֵה עֲשִׂרָה שָׁנָה לְמֶלֶךְ יֵאֱשִׁיחוּ נַעֲשֶׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לִיקוֹן בִּירוּשָׁלַם רַק בִּשְׁנֵה הַשְּׁמוֹנֵה עֲשִׂרָה לְמֶלֶךְ (שֶׁהָיָה הַשְּׁנָה שֶׁבָּה צִוּוּהוּ יֵאֱשִׁיחוּ עַל שִׁפּוֹץ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) נַחֲגַג בִּירוּשָׁלַם הַפֶּסַח כְּפִי שֶׁצִּוּוּהוּ יֵאֱשִׁיחוּ: בְּמַעֲמַד גָּדוֹל

¹⁷⁴⁸ תרגום.

¹⁷⁴⁹ תרגום.

¹⁷⁵⁰ מצודות. רש"י: ירמיה החזיר חלק מעשרת השבטים שגלו ומלך עליהם, וכך מובן כיצד השמיד את העבודה הזרה בשומרון ובבית אל. רד"ק: הבמות היו קיימים עדיין והייתה גם שארית מעם ישראל שלא גלה והם היו עדיין עובדים בבמות האלה עד שיאשיהו הסיר אותם.

¹⁷⁵¹ מצודות.

¹⁷⁵² תרגום. מלבי"ם: גם פסח מצרים נועדה כדי לבטל את תועבת מצרים.

¹⁷⁵³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שלא היה מעמד שבו נחגג חג הפסח שבו היה עם ישראל מאוחד משום שהמלכות להיות מאוחדת. מצודות: לא היה חג הפסח שנחגג לאחר תהליך טהרה כל כך גדול של עם ישראל. רד"ק: רק בחגיגת הפסח בימי יאשיהו השתתף כל העם ונטהר, וזאת לעומת הפסח שעשה חזקיהו שאז היו עדיין רבים מישראל שלא היו במעמד וכן היו הרבה אנשים שלא נטהרו ואכלו את הפסח בטומאה. ההשוואה לשמואל היא משום שאצל שמואל היה כל עם ישראל מאוחד בהשמדת העבודה הזרה, וגם כאן בתקופת יאשיהו היה הדבר כן. רלב"ג: הסיבה שפסח יאשיהו היה נחשב גדול יותר מאשר שאר המלכים היא משום שבימי שאר המלכים, כולל דוד ושלמה, היו במות. לפי זה, הפסוק לא בא להשוות את מעמד חג הפסח אצל שאר המלכים, אלא היא באה לציין את המצב הרוחני של העם באותה תקופה. הרלב"ג מוסיף וכותב שרק בשנה זו היה לב כל ישראל מאוחד אל ה', אך לאחר מכן חזר עם ישראל לחטוא בסתר. החטאים בסתר הם שגרמו לגלות יהודה והם גם הכשילו את יאשיהו בכך שהוא חשב שמצבו הרוחני של העם גבוה כל כך, עד שיתקיימו כל הברכות שה' בירך את ישראל וביניהם כלולה גם "וחרב לא תעבור בארצכם", והוא לא ידע שמצבו הרוחני של עם ישראל הוא ירוד.

¹⁷⁵⁴ מצודות.

¹⁷⁵⁵ תרגום.

ומכובד. אולם, לאחר שנה זו, הפסח לא נחגג שוב במעמד מכובד כל כך¹⁷⁵⁶: (כד) וְגַם אֶת הָאֲבוֹת וְאֶת הַיְדְעָנִים את סוגי הכשפים השונים שהיו בירושלים: האובות (אדם המעלה את המת דרך בית שחיו) והידעונים (אדם המכניס עצם של חיה לתוך פיו ועל ידי דברי כישוף העצם מדברת),¹⁷⁵⁷ וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת הַגְּלָלִים וְאֶת כָּל הַשְּׂקָצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בָאָרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בְּעַר יֹאשִׁיָהוּ וְכֵן הִשְׁמִיד יֹאשִׁיָהוּ את סוגי העבודה הזרה השונים: התרפים והגלולים, שהיו ביהודה וירושלים,¹⁷⁵⁸ לְמַעַן הִקִּים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּפֶר (יֹאשִׁיָהוּ בִיעַר אֶת הַכְּשָׁפִים וְאֶת הַעֲבוּדָה הַזָּרָה) כדי לקיים את המצוות הכתובות בספר התורה המצווה על ביעור הכשפים והעבודה הזרה, אֲשֶׁר מִצָּא חִלְקִיהוּ הַכְּתוּבִים בֵּית יִקְוֶק (מצוות אלה כתובות בספר התורה) שמצא חלקיהו בבית המקדש. הנביא אומר שמציאת ספר התורה על ידי חלקיהו, היא שגרמה לביעור הכשפים והעבודה הזרה על ידי יֹאשִׁיָהוּ¹⁷⁵⁹: (כה) וְכִמְהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁב אֶל יִקְוֶק בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְאֹדוֹ לֹא הָיָה מֶלֶךְ שָׁחַז אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְמוֹנּוֹ כִּמוֹ יֹאשִׁיָהוּ. הַכוּנָה הָיָה שֶׁלֹּא הָיָה מֶלֶךְ שָׁחַז אֶל ה' בְּכָל כּוּחוֹ כִּמוֹ שֶׁעָשָׂה יֹאשִׁיָהוּ,¹⁷⁶⁰ כְּכָל תּוֹרַת מֹשֶׁה יֹאשִׁיָהוּ עָשָׂה כְּכָל מַה שֶׁצִּוּוּהוּ מֹשֶׁה בְּתוֹרָה, וְאַחֲרָיו לֹא קָם כְּמֹהוּ וְגַם אַחֲרָיו יֹאשִׁיָהוּ, לֹא הָיָה מֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה שִׁינוּי כָּל כֵּךְ גָּדוֹל כִּמוֹ שֶׁעָשָׂה יֹאשִׁיָהוּ וְחָזַר בְּתוֹבָה¹⁷⁶²: (כו) אַךְ לֹא שָׁב יִקְוֶק מִחֲרוֹן אַפּוֹ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר חָרָה אַפּוֹ בִּיהוּדָה לְמִרְוֹת שִׂיאִשִׁיָהוּ חָזַר בְּתוֹבָה, ה' לֹא חָזַר בּוֹ מִהַכְעַס הַגָּדוֹל שֶׁכַּעַס עַל הָעַם שֶׁבִּיהוּדָה,¹⁷⁶³ עַל כָּל הַכְּעָסִים אֲשֶׁר הִכְעִיסוּ מְנַשֶּׁה (ה' לֹא חָזַר בּוֹ מִהַכְעָסִים) שֶׁמְנַשֶּׁה הִכְעִיס אוֹתוֹ (את ה') עַל יְדֵי הַחֲטָאִים שֶׁבָּהֶם הוּא חָטָא, וְהָעַם שֶׁבִּיהוּדָה הִמְשִׁיךְ לֵאחֻזוֹ בְּחֲטָאֵי מְנַשֶּׁה בְּסִתֵּר, וְלִכֵּן ה' לֹא חָזַר בּוֹ מִהַכְעַס שֶׁהָיָה לוֹ עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה¹⁷⁶⁴: (כז) וַיֹּאמֶר יִקְוֶק ה' אָמֵר: גַּם אֶת יְהוּדָה אֲסִיר מֵעַל פָּנָי אֲנִי אֵגְלֶה גַם אֶת מַמְלַכַת יְהוּדָה מֵהָאָרֶץ שֶׁאֲנִי מְשַׁרְהָ בָּהּ אֶת שְׂכִינְתִי, מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹⁷⁶⁵ כְּאֲשֶׁר הִסְרֹתִי אֶת יִשְׂרָאֵל (אֲנִי אֵגְלֶה אֶת מַמְלַכַת יְהוּדָה) כִּמוֹ שֶׁהִגְלִיתִי אֶת מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל, וּמֵאַסְתִּי אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר בְּחֲרַתִּי אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֲנִי מֵאַסְתִּי בְּעִיר הַזֹּאת שֶׁבְּחֲרַתִּי, בִּירוּשָׁלַם,¹⁷⁶⁶ וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי יְהִיָּה שְׁמִי שָׁם וְכֵן מֵאַסְתִּי בְּבֵית שֶׁאֲמַרְתִּי שֶׁאֲשַׁרְהָ שָׁם אֶת שְׂכִינְתִי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ¹⁷⁶⁷: (כח) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יֹאשִׁיָהוּ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (כט) בְּיָמָיו עָלָה פְּרַעְהַ נֹכַח

¹⁷⁵⁶ רלב"ג.

¹⁷⁵⁷ עיין בהערות בפרק כא' פסוק ו'.

¹⁷⁵⁸ תרגום. לגבי הסבר עניין התרפים, כתב רש"י אצלנו שהכוונה היא לצלמים שהיו מדברים על ידי כשפים ועיין באוצר מפרשי התנ"ך על ספר בראשית שם הארכנו בהבאת השיטות השונות שנאמרו בעניין.

¹⁷⁵⁹ מצודות.

¹⁷⁶⁰ מצודות והביא את השיטות בחז"ל האומרות שיֹאשִׁיָהוּ לא חטא גם לפני כן אלא שהכוונה היא שהחזיר חזרה את הכספים שהיה דן בצעירותו. כמו"כ כתב שלמרות שכתוב גם על חזקיהו שלא היה כמוהו בכל מלכי יהודה, שם הכוונה היא שלא היה כמו חזקיהו במידת הביטחון, ואילו כאן הכוונה היא שלא היה כמו יֹאשִׁיָהוּ שחזר בתשובה. רד"ק: הכוונה היא גם למצב העם שלא היה מלך שבימיו היה העם מקריב קרבנות רק בבית המקדש. בעניין ההשוואה לשאר מלכי יהודה כתב הרד"ק שאסא סמך על מלך ארם ולא דרש את ה' בחוליו, יהושפט עזר למלכי ישראל הרשעים וליבו של חזקיהו גבה. רלב"ג: אין הכוונה שיֹאשִׁיָהוּ חזר בתשובה, אלא הכוונה היא שבתחילת מלכותו לא השמיד את העבודה הזרה ורק לקראת סוף מלכותו השמיד אותם.

¹⁷⁶¹ תרגום.

¹⁷⁶² תרגום.

¹⁷⁶³ מצודות.

¹⁷⁶⁴ מצודות.

¹⁷⁶⁵ תרגום. מהר"י קרא: האמירה הזו נאמרה בימי מנשה.

¹⁷⁶⁶ תרגום.

¹⁷⁶⁷ תרגום.

מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל נְהַר פְּרָת בִּימֵי שֶׁל יֵאֲשִׁיחוּ, פְּרַעַה נָכָה שֶׁהִיָּה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, עַל־הַלְחָם נֶגַד מַמְלַכַת אֲשׁוּר עַל נְהַר הַפְּרָת,¹⁷⁶⁸ וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ יֵאֲשִׁיחוּ לְקִרְאָתוֹ יֵאֲשִׁיחוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה יֵצֵא לְקִרְאָת פְּרַעַה, כְּדִי לִמְנוּעַ מִמֶּנּוּ מִלְעֲבוּר דֶּרֶךְ מַמְלַכַת יְהוּדָה וְלִהְלַחֵם בְּאֲשׁוּר. שֶׁטַח מַמְלַכַת יְהוּדָה חֲצָצָה בֵּין מִצְרַיִם לְאֲשׁוּר, וְיֵאֲשִׁיחוּ נִיסָה לִמְנוּעַ מִפְּרַעַה נָכָה מִלְעֲבוּר דֶּרֶךְ מַמְלַכַת יְהוּדָה כְּדִי לִהְלַחֵם נֶגַד מֶלֶךְ אֲשׁוּר,¹⁷⁶⁹ וַיִּמְיָתֵהוּ בְּמַגְדוֹ כִּרְאָתוֹ אֲתוֹ כֹּאֲשֶׁר יֵאֲשִׁיחוּ וּפְרַעַה נָכָה נִלְחַמוּ זֶה נֶגַד זֶה, פְּרַעַה הִרְגָה אֶת יֵאֲשִׁיחוּ בְּמַגְדוֹ¹⁷⁷⁰: (ל) וַיִּרְכַּבְהוּ עֲבָדָיו מֵת מִמַּגְדוֹ לֵאחֶר שִׁיאֲשִׁיחוּ מֵת, עֲבָדָיו הִרְכִּיבוּ אוֹתוֹ מִמַּגְדוֹ,¹⁷⁷¹ וַיִּבְאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיִּקְבְּרֵהוּ בְּקִבְרָתוֹ עֲבָדָיו שֶׁל יֵאֲשִׁיחוּ הִבִּיאוּ אוֹתוֹ לִירוּשָׁלַם וְקִבְרוּ אוֹתוֹ בְּקִבֵר שֶׁהוּא (יֵאֲשִׁיחוּ) הִכִּין לְעֲצֻמוֹ לִפְנֵי שְׁמֵת,¹⁷⁷² וַיִּקַּח עִם הָאָרֶץ אֶת יְהוֹאָחָז בֶּן יֵאֲשִׁיחוּ הָעַם שְׁבִיחֻדָה לָקַח אֶת יְהוֹאָחָז, בְּנוֹ שֶׁל יֵאֲשִׁיחוּ, וַיִּמְשְׁחוּ אוֹתוֹ הָעַם שְׁבִיחֻדָה מִשַׁח אֶת יְהוֹאָחָז לְמֶלֶךְ,¹⁷⁷³ וַיִּמְלִיכוּ אוֹתוֹ תַּחַת אָבִיו הָעַם שְׁבִיחֻדָה הַמְּלִיךְ אֶת יְהוֹאָחָז בְּמַקוֹמוֹ שֶׁל יֵאֲשִׁיחוּ: (לֵא) בֶּן עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה יְהוֹאָחָז בְּמִלְכוֹ וְשָׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ חַמוּטָל בַּת יִרְמְיָהוּ מִלְבָּנָה: (לֵב) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו יִקְוֶה כִּכֹּל אֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיתָיו יְהוֹאָחָז עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רַעִים בְּעֵינָיו הִ' כְּמוֹ הַחֲטָאִים שֶׁבָהֵם חֲטָאוּ מִנְשָׂה וְאִמּוֹן שֶׁהָיוּ אֲבוֹת אֲבוֹתָיו (אִמּוֹן הָיָה סָבוּ וּמִנְשָׂה סָבָא רַבָּא)¹⁷⁷⁴: (לֵג) וַיֵּאֲסֶרְהוּ פְּרַעַה נָכָה בְּרַבְלָה בְּאָרֶץ חַמַת פְּרַעַה נָכָה קִשַׁר אֶת יְהוֹאָחָז בְּרַבְלָה שֶׁנִּמְצָאָת בְּאָרֶץ חַמַת (וְכֵךְ לֹא הָיָה יְהוֹאָחָז יָכוֹל לְבָרוּחַ),¹⁷⁷⁵ מִמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַם פְּרַעַה נָכָה הִסִּיר אֶת יְהוֹאָחָז מִמַּמְלַכְתּוֹ בִּירוּשָׁלַם,¹⁷⁷⁶ וַיִּתֵּן עֲנָשׁ עַל הָאָרֶץ פְּרַעַה הִטִּיל מַס עַל הָעַם בִּיהוּדָה, בְּגִלְלָה שֶׁהוּא (הָעַם שְׁבִיחֻדָה) הַמְּלִיךְ אֶת יְהוֹאָחָז לִפְנֵי יְהוֹיָקִים, לְמִירוֹת שִׁיחֻיָקִים הָיָה גְדוֹל מִיְהוֹאָחָז,¹⁷⁷⁷ מֵאָה כֶּכֶר בְּסָף וְכֶכֶר זָהָב הִמַּס הָיָה מֵאָה כִּיכּוֹרֹת כֶּסֶף וְכֶכֶר אֶחָד שֶׁל זָהָב.¹⁷⁷⁸ עַל תּוֹשְׁבֵי יְהוּדָה הָיָה מוּטָל לְהַעֲלוֹת סָכוּם זֶה לְפְרַעַה נָכָה בְּכָל שָׁנָה¹⁷⁷⁹: (לִד) וַיִּמְלֶךְ פְּרַעַה נָכָה אֶת אֱלִיקִים בֶּן יֵאֲשִׁיחוּ תַּחַת יֵאֲשִׁיחוּ אָבִיו פְּרַעַה נָכָה הַמְּלִיךְ אֶת אֱלִיקִים, בְּנוֹ שֶׁל יֵאֲשִׁיחוּ (אֲחִיו שֶׁל יְהוֹאָחָז) בְּמַקוֹמוֹ שֶׁל יֵאֲשִׁיחוּ. כֵּךְ רָצָה פְּרַעַה נָכָה לְגָרוּם לְכֵךְ שְׁמֵי שִׁימְלוֹךְ עַל יְהוּדָה הָיָה עֶבֶד שְׁלוֹ,¹⁷⁸⁰ וַיִּסַּב אֶת שְׁמוֹ יְהוֹיָקִים פְּרַעַה הַחֲלִיף אֶת שְׁמוֹ שֶׁל אֱלִיקִים לִיְהוֹיָקִים. פְּרַעַה הַחֲלִיף אֶת שְׁמוֹ שֶׁל אֱלִיקִים מִשּׁוּם שֶׁהוּא רָצָה לְהִרְאוֹת כֵּךְ שְׁנֵי דְבָרִים: א. שִׁיחֻיָקִים נִמְצָא תַּחַת רְשׁוֹתוֹ (שֶׁל פְּרַעַה) עַד שֶׁהוּא יָכוֹל לְעֲשׂוֹת לוֹ כְּרָצוֹנוֹ וְאִפְּלוּ

¹⁷⁶⁸ **תרגום** וכתב שפרעה נכה נקרא בשם זה משום שהוא היה נכה ברגליו.

¹⁷⁶⁹ **מצודות**.

¹⁷⁷⁰ **מצודות**.

¹⁷⁷¹ **תרגום**.

¹⁷⁷² **מצודות**. רד"ק: הכוונה לקבר מלכים.

¹⁷⁷³ **תרגום**. רש"י: הסיבה שמשחו את יהואחז למלך למרות שלא מושחים מלך בן מלך היא משום שיהויקים היה גדול ממנו בשנתיים. הסיבה שדווקא יהואחז מלך במקום יאשיהו ולא יהויקים היא שיהואחז היה ממלא מקום אבותיו. רד"ק: יאשיהו המליך את צדקיהו בחייו, אלא שהעם רצה את יהואחז ולא את צדקיהו. כמו"כ דן לאורך הפירוש על הפסוק בדבר זיהוי בניו של יאשיהו. רלב"ג: מצד האמת היה העם צריך להמליך את יוחנן הבן הבכור, אלא שיוחנן היה צדיק והעם רצה להמליך עליהם מלך שיהיה קצת רשע, ולכן המליכו את יהואחז.

¹⁷⁷⁴ **מצודות**.

¹⁷⁷⁵ **מצודות**.

¹⁷⁷⁶ **מצודות**. רד"ק: מסביר הן על פי הקרי והן על פי הכתיב. "במלוך" הכוונה היא שפרעה לקח את יהואחז

כשהוא עוד מלך על ירושלים. "ממלוך" הכוונה היא שהסירו מהמלכות.

¹⁷⁷⁷ **מצודות**. רד"ק: יהואחז ניסה לנקום את הריגת אביו ע"י פרעה והפסיד במלחמה.

¹⁷⁷⁸ **תרגום**. רד"ק: הביא גירסא בתרגום אונקלוס שהכוונה היא ליותר מככר זהב אחד ודחה זאת, אך בגירסא שלפנינו בכל מקרה מדובר על ככר זהב אחד.

¹⁷⁷⁹ **רלב"ג**.

¹⁷⁸⁰ **רד"ק**.

להחליף את שמו. ב. כדי להראות לכולם שמלכותו של יהויקים רצויה על ידי פרעה וממילא תהיה רצויה על ידי ה' (בניגוד למלכותו של יהואחז), ¹⁷⁸¹ וְאֵת יְהוֹאָחָז לְקַח וַיְבִיא מִצְרַיִם וַיִּמָּת שָׁם פֶּרַעַה לְקַח אֶת יְהוֹאָחֵז מִצְרַיִם, ולאחר שיהואחז הגיע למצרים, הוא מת שם ¹⁷⁸²: (לה) וְהַכֹּסֶף וְהַזָּהָב נָתַן יְהוֹיָקִים לְפֶרַעַה יְהוֹיָקִים נָתַן לְפֶרַעַה אֶת הַכֹּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁהוּא (פֶּרַעַה) הֵטִיל עַל יְהוּדָה בְּתוֹר מֶס, ¹⁷⁸³ אֶף הָעֲרִיף אֶת הָאָרֶץ לְתַת אֶת הַכֹּסֶף אֹלָם, יהויקים העריך את מידת עושרו של כל אחד מתושבי יהודה, וכל אחד שילם את המס לפי מידת עושרו ולפי היכולת שהעריך יהויקים שיש לו, ¹⁷⁸⁴ עַל פִּי פֶּרַעַה (יהויקים העריך את מידת העושר של תושבי יהודה) כדי להעביר את התשלום שפרעה ציווה על תושבי יהודה להעביר אליו, ¹⁷⁸⁵ אִישׁ כְּעֲרָבוֹ נִגַּשׁ אֶת הַכֹּסֶף יְהוֹיָקִים גְּבָה בַּכַּח מִכָּל אֶחָד מִתּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם אֶת הַכֹּסֶף, כאשר גובה התשלום של כל אחד נקבע לפי מידת עושרו, ¹⁷⁸⁶ וְאֵת הַזָּהָב אֶת עֵם הָאָרֶץ לְתַת לְפֶרַעַה נִכְה יְהוֹיָקִים כִּפָּה אֶת הָעַם לְשַׁלֵּם גַּם אֶת הַזָּהָב שֶׁהוּא הִיָּה צָרִיךְ לְתַת לְפֶרַעַה נִכְה ¹⁷⁸⁷: (לו) בֵּן עֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמַלְכוֹ וְאַחַת עֲשָׂרָה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אָמוֹ זְבוּדָה בַּת פְּדִיָה מִן רוּמָה: (לז) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְקֹנָק כְּכָל אֲשֶׁר עָשָׂו אֲבֹתָיו:

מלכים ב פרק כד

(א) בְּיָמָיו עָלָה נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בִּימָיו שֶׁל יְהוֹיָקִים נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עָלָה וְהֵטִיל מְצוֹר עַל יְרוּשָׁלַיִם, ¹⁷⁸⁸ וַיְהִי לוֹ יְהוֹיָקִים עֶבֶד שְׁלֹשׁ שָׁנִים יְהוֹיָקִים עֶבֶד אֶת נְבוּכַדְנֶאֶצַּר בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וַיִּשָּׁב וַיִּמְרֹד בּוֹ לְאַחַר שֶׁעֲבָרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים שִׁבְהֵם יְהוֹיָקִים עֶבֶד אֶת נְבוּכַדְנֶאֶצַּר, הוּא חָזַר בּוֹ מֵהִסְכַּמְתּוֹ לְהִיּוֹת עֶבֶד שֶׁל נְבוּכַדְנֶאֶצַּר, והוא (יהויקים) מרד בנבוכדנצר ¹⁷⁸⁹: (ב) וַיִּשְׁלַח יְקֹנָק בּוֹ ה' גֵּרַם לְאַרְבַּעַת צְבָאוֹת הַבָּאִים לְרַצוֹת וּלְהַתְקִיף אֶת יְהוֹיָקִים: ¹⁷⁹⁰ (1) אֵת גְּדוּדֵי כְּשָׂדִים אֶת חֵיילֵי צְבָא כְּשָׂדִים (ה' גֵּרַם לָהֶם לְרַצוֹת וּלְהַתְקִיף אֶת יְהוֹיָקִים), ¹⁷⁹¹ (2) וְאֵת גְּדוּדֵי אָרֶם וְגַם אֶת חֵיילֵי צְבָא אָרֶם (ה' גֵּרַם לָהֶם לְרַצוֹת וּלְהַתְקִיף אֶת יְהוֹיָקִים), (3)

¹⁷⁸¹ רד"ק.

¹⁷⁸² תרגום.

¹⁷⁸³ תרגום.

¹⁷⁸⁴ מצודות.

¹⁷⁸⁵ מצודות.

¹⁷⁸⁶ מצודות.

¹⁷⁸⁷ תרגום. מלבי"ם: את הכסף לקח יהויקים מכל הארץ ואילו את הזהב לקח מעם הארץ, אלה שהמליכו את

יהואחז.

¹⁷⁸⁸ רד"ק.

¹⁷⁸⁹ מצודות. רד"ק מחשב את סדר האירועים כך. בשנה הרביעית למלכותו של יהויקים (לאחר שעברו ארבע

שנים מאת שפרעה נכה המליך אותו) ניבא ירמיהו הנביא שנבוכדנצר עתיד לעלות לירושלים ולהטיל עליה מצור. באותה שנה עלה נבוכדנצר והגלה את יהויקים לבבל. לאחר מכן נבוכדנצר החזיר את יהויקים לבבל, ובמשך שלש שנים היה יהויקים עבדו של נבוכדנצר, עד שבשנה השלישית מאז חזר יהויקים לירושלים (שהיא השנה השביעית מעת שפרעה נכה המליך אותו) יהויקים חזר ומרד במלך בבל. לגבי פרק הזמן בו היה יהויקים בבבל לפני שחזר לירושלים אומר הרד"ק שאין לנו איך לקבוע את הדברים. בסוף דבריו הביא הרד"ק את החשבון של חז"ל: בשנה השנייה למלכותו של נבוכדנצר שהיא השנה החמישית של יהויקים, כבר נבוכדנצר את ירושלים ויהויקים היה עבד שלו במשך שלש שנים (כך הגענו לשנה השמינית למלכותו של יהויקים) ובמשך שלש שנים עמד יהויקים במרד שלו עד שהוכרע על ידי נבוכדנצר, שהיא השנה האחת עשרה למלכותו של יהויקים והיא השנה השמינית למלכותו של נבוכדנצר.

¹⁷⁹⁰ מצודות.

¹⁷⁹¹ מצודות.

וְאֵת גְּדוּדֵי מוֹאָב וגם את חיילי צבא כשדים (ה' גרם להם לרצות ולהתקיף את יהויקים), 4 וְאֵת גְּדוּדֵי בְנֵי עַמּוֹן וגם את חיילי צבא עמון (ה' גרם להם לרצות ולהתקיף את יהויקים), וַיִּשְׁלַחֵם בִּיהוּדָה לְהֶאֱבִידוּ ה' שלח את חיילי העמים האלה על ממלכת יהודה כדי להשמיד את ממלכת יהודה (שליחת הצבאות הייתה על ידי שהוא עורר אותם לתקוף את יהויקים),¹⁷⁹² כְּדָבַר יְקֹנָק אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים שליחת הצבאות הייתה כפי שה' אמר על ידי עבדיו הנביאים. ה' אמר לעם ישראל על ידי עבדיו הנביאים שאם הם ימשיכו לחטוא, הוא עתיד לשלוח עליהם אויבים¹⁷⁹³: (ג) אֲךָ עַל פִּי יְקֹנָק הִיָּתָה בִּיהוּדָה ניצחון הגויים על יהודה היה בגלל שעם ישראל חטא לפני ה' ולא בגלל שהצבאות שתקפו את יהודה היו צבאות חזקים,¹⁷⁹⁴ לְהִסִּיר מֵעַל פָּנָיו (ה' שלח את הצבאות) כדי להגלות את ממלכת יהודה מהארץ שבה הוא משרה את שכינתו,¹⁷⁹⁵ בְּחִטָּאת מְנַשָּׁה כָּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה בגלל שבסתר אחזו תושבי ממלכת יהודה בחטאי מנשה. בסתר היו תושבי יהודה חוטאים באותם חטאים שבהם חטא מנשה¹⁷⁹⁶: (ד) וְגַם דָּם הִנְקִי אֲשֶׁר שָׁפַךְ גַּם הַדָּם של האנשים הזכאים ששפך מנשה גרם לגלות ממלכת יהודה,¹⁷⁹⁷ וַיִּמְלֵא אֶת יְרוּשָׁלַם דָּם נְקִי מִנְשָׁה מילא את ירושלים בדמם של אנשים זכאים. הנביא אומר שלא רק שמנשה עצמו הרג אנשים שהיו זכאים, אלא גם שאר העם למד ממעשיו עד שרבין מתושבי ירושלים היו הורגים אנשים זכאים, והדבר נחשב כאילו כל ירושלים התמלאה בדם של אנשים שלא היו חייבים מיתה,¹⁷⁹⁸ וְלֹא אָבָה יְקֹנָק לְסַלַח בגלל שתושבי ממלכת יהודה היו אוחזים בחטאים של מנשה, ה' לא רצה לסלוח להם על חטאיהם¹⁷⁹⁹: (ה) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹיָקִים וְכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה¹⁸⁰⁰: (ו) וַיִּשָּׁבַב יְהוֹיָקִים עִם אֲבָתָיו יְהוֹיָקִים מֵת בְּדֶרֶךְ לִבְבַל לאחר שנבוכדנצר הוליך אותו לשם,¹⁸⁰¹ וַיִּמְלֵךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַחְתָּיו יְהוֹיָכִין, בְּנוֹ שֶׁל יְהוֹיָקִים, מֶלֶךְ בְּמִקוּמוֹ: (ז) וְלֹא הִסִּיף עוֹד מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְצִאת מִצְרַיִם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לֹא יצא מארצו פעם נוספת כדי להמליך מלך ביהודה (כשם שהוא המליך את יהויקים),¹⁸⁰² כִּי לָקַח מֶלֶךְ בְּבָל (הסיבה שמלך מצרים לא יצא שוב להמליך מלך ביהודה היא) כיוון שמלך בבל כבש את ממלכת מצרים בשנה הרביעית למלכות יהויקים,¹⁸⁰³ מִנְחַל מִצְרַיִם עַד נִהַר פְּרַת מֶלֶךְ בְּבַל כִּבֵּשׁ את כל השטח שבין נחל מצרים שבדרום ועד לנהר הפרת שבצפון, כֹּל אֲשֶׁר הִיָּתָה לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם מֶלֶךְ בְּבַל כִּבֵּשׁ את כל השטח עליו

¹⁷⁹² מצודות וכתב שהפסוק חזר לומר זאת משום שהוא הפסיק בעניין במניין הצבאות שתקפו את יהויקים.
¹⁷⁹³ רד"ק: צבאות אלה באו בשליחותו של נבוכדנצר.
תרגום.
¹⁷⁹⁴ **תרגום רד"ק:** הכוונה היא שהסיבה שה' לא מחל לעם ישראל על חטאיהם היא בגלל החטאים הרבים והחמורים שבהם חטא מנשה. לו מנשה לא היה חוטא כל כך הרבה, היה ה' מוחל לעם ישראל על חטאיהם.
¹⁷⁹⁵ **תרגום.**
¹⁷⁹⁶ **מצודות.**
¹⁷⁹⁷ **תרגום + מצודות.**
¹⁷⁹⁸ **מצודות.**
¹⁷⁹⁹ **מצודות.**
¹⁸⁰⁰ **רד"ק:** בספר דברי הימים כתוב שרשעותו של יהויקים כתובה על ספר מלכי ישראל ויהודה והכוונה היא לספר ירמיה שם כתוב הרשעות שלו.
¹⁸⁰¹ **רש"י.**
¹⁸⁰² **מצודות. רש"י:** הכתוב אומר שמלך מצרים לא יצא מארצו כדי לעזור ליהויקים. **מלבי"ם:** מלך מצרים ניסה לצאת מארצו אך לא הצליח לצאת וכך מסביר גם את הפסוק בספר ירמיה האומר שמלך מצרים כן יצא מארצו.
רד"ק: מדובר כאן על התקופה שעד מלכות צדקיה, אך לאחר שצדקיה התחיל למלוך, מלך מצרים כן יצא מארצו.
¹⁸⁰³ **רש"י. רד"ק:** הסיבה שהנביא כתב זאת היא לומר לנו שה' נקם במלך מצרים על שהרג את אישיו.

שלט מלך מצרים¹⁸⁰⁴: (ח) בן שמונה עשרה שנה יהויכין במלכו¹⁸⁰⁵ ושלשה חדשים מלך בירושלם ושם אמו נחשתא בת אלנתן מירושלם: (ט) ויעש הרע בעיני יקוק ככל אשר עשה אביו: (י) בעת ההיא עלו עבדי נבוכדנאצר מלך בבל ירושלם בימיו של יהויכין, עלו חיילי נבוכדנצר על ירושלים כדי להילחם בה,¹⁸⁰⁶ ותבא העיר במצור על נכנסה למצור על ידי שעבדי נבוכדנצר בנו סביבה עמדות תצפית ומנעו מאנשי ירושלים לצאת¹⁸⁰⁷: (יא) ויבא נבוכדנאצר מלך בבל על העיר נבוכדנצר מלך בבל הגיע לעיר ירושלים,¹⁸⁰⁸ ועבדיו צרים עליה כשנבוכדנצר הגיע לירושלים, עבדיו חנו מסביב לירושלים והטילו עליה מצור¹⁸⁰⁹: (יב) ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל יהויכין מלך יהודה יצא מירושלים אל מלך בבל כדי להיכנע אליו, בתקווה שמלך בבל ירחם עליו,¹⁸¹⁰ הוא ואמו ועבדיו ושָרְיו וסְרִיסו יחד עם יהויכין יצאו אמו, עבדיו, שריו והסריסים (שהיו גם כן סוג של שרים), ויקח אתו מלך בבל בשנת שמונה למלכו נבוכדנצר מלך בבל לקח את יהויכין לבבל בשנה השמינית למלכותו של נבוכדנצר¹⁸¹¹: (יג) ויצא משם את כל אוצרות בית יקוק ואוצרות בית המלך נבוכדנצר הוציא מירושלים את כל האוצרות שהיו בבית המקדש ובבית המלך,¹⁸¹² ויקצץ את כל כלי הזהב אשר עשה שלמה מלך ישראל בהיכל יקוק נבוכדנצר קילף את כל הזהב ששלמה מלך ישראל עשה בבית המקדש,¹⁸¹³ באשר דבר יקוק (נבוכדנצר לקח את כל האוצרות וקילף את כל הזהב) כמו שה' אמר שיקרה: (יד) והגלה את כל ירושלם נבוכדנצר הגלה את כל תושבי ירושלים, ואת כל השרים ואת כל גבורי החיל (נבוכדנצר הגלה) גם את השרים ואת החיילים החזקים שהיו ביהודה,¹⁸¹⁴ עשרת אלפים גולה סך הכל גלו עשרת אלפים (10,000) גולים מירושלים,¹⁸¹⁵ וכל החרש והמסגר (נבוכדנצר הגלה גם את) האומנים ושומרי השערים של העיר ירושלים,¹⁸¹⁶ לא נשאר זולת דלת עם הארץ לא היה אדם שנשאר בירושלים חוץ מהדלים שבאנשים. נבוכדנצר הגלה את כל האנשים החשובים מירושלים ונשארו בעיר רק האנשים הדלים¹⁸¹⁷: (טז) ויגל את

1804 תרגום.

1805 רד"ק: בספר דברי הימים כתוב שיהויכין מלך כשהיה בן שמונה וייתכן לומר שהכוונה היא שאביו המליך אותו ברגע שהוא עצמו התחיל למלוך, אך בפועל מונה להיות מלך אחת עשרה שנים אחרי כן. מלבי"ם: הביא בשם האברבנאל שהכוונה בספר דברי הימים כשכתוב שיהויכין מלך כשהיה בן שמונה ועשרה ימים, שהכוונה בימים היינו שנים, ואז יוצא שהיה בן שמונה עשרה. המלבי"ם כותב על כך שזהו פירוש דחוק וכותב שפרעה המליך גם את יהויכין כדי שבני יהואחז לא יטענו לאחר מותו של יהויקים שמגיע להם המלוכה.

1806 תרגום.

1807 מצודות.

1808 תרגום.

1809 מצודות.

1810 מצודות.

1811 מצודות.

בפרשנים יש דעות האם הכוונה לשמונה שנים שלמות או מקוטעות. כמו"כ הביא מצודות יישוב לסתירה לכאורה לנאמר בספר ירמיה שם נאמר שהיה זה בשנה השביעית למלכותו, וכתב שהכוונה היא לשבע לכיבוש יהויקים: שלש שנים שמלך לאחר שמלך בבל החזיר אותו ועוד ארבע שנים שמרד ויהויכין מלך שלש חודשים.

1812 תרגום.

1813 מצודות.

1814 תרגום.

1815 מצודות:

הרכב הגולים היה שלשת אלפים גולים מיהודה ועוד כשבעת אלפים גולים משבט בנימין ושבטים אחרים שגרו בירושלים.

1816 מצודות. רש"י: החרש והמסגר הם חכמי התורה.

1817 מצודות.

וְהוֹיכִין בְּבִלָּה נְבוּכַדְנֶצַּר הַגְּלָה אֶת יְהוֹיכִין לְבָבֶל,¹⁸¹⁸ וְאֶת אִם הַמֶּלֶךְ וְאֶת נְשֵׁי הַמֶּלֶךְ וְאֶת סְרִיסָיו וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ וְאֶת אִמּוֹ שֶׁל יְהוֹיכִין, אֶת נְשׁוֹתָיו, אֶת הַסְרִיסִים (סוּג שֶׁל שָׂרִים) וְאֶת הַשָּׂרִים הַחֲשׁוּבִים בְּיִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ,¹⁸¹⁹ הוֹלִיךְ גּוֹלָה מִירוּשָׁלַם בְּבִלָּה (אֶת אִמּוֹ שֶׁל יְהוֹיכִין, אֶת נְשׁוֹתָיו, אֶת הַסְרִיסִים (סוּג שֶׁל שָׂרִים) וְאֶת הַשָּׂרִים הַחֲשׁוּבִים בְּיִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ) הוֹלִיךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם לְבָבֶל¹⁸²⁰: (טז) וְאֶת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיָל שִׁבְעַת אֲלָפִים אֶת שִׁבְעַת אֲלָפִים הַגִּיבּוֹרִים שֶׁהָיוּ בִירוּשָׁלַם,¹⁸²¹ וְהַחֲרַשׁ וְהַמַּסְגָּר אֲלֵף וְכֵן אֶת אֶלֶף הָאוֹמְנִים וְשׁוֹמְרֵי הַשְּׁעָרִים (הַחֲרַשׁ וְהַמַּסְגָּר אֵינָם בְּכֹל עֶשְׂרֵת אֲלָפִים הָאֲנָשִׁים שֶׁמוֹזְכָּרִים בַּפְּסוּק יד'),¹⁸²² הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֲשֵׂי מֵלְחָמָה אֲנָשֵׁי הַחֵיָל הָיוּ אֲנָשִׁים שִׁדְעוּ לְהִלְחָם,¹⁸²³ וַיְבִיֵאֵם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בְּבִלָּה נְבוּכַדְנֶצַּר הַבֵּיֵא אֹתָם (אֶת גִּיבּוֹרֵי הַחֵיָל וְהַחֲרַשׁ וְהַמַּסְגָּר) לְגִלּוֹת בְּבָבֶל¹⁸²⁴: (יז) וַיִּמְלֶךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מִתְנִיָּה דָדוּ תַחְתָּיו נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ אֶת מִתְנִיָּה, דָּדוּ שֶׁל יְהוֹיכִין (וּבְנֵי שֶׁל יֵאֵשִׁיָּה) בְּמִקּוֹמוֹ,¹⁸²⁵ וַיִּסַּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ נְבוּכַדְנֶצַּר הַחֲלִיף אֶת שְׁמוֹ שֶׁל מִתְנִיָּה לְצִדְקִיָּהוּ¹⁸²⁶: (יח) בֶּן עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְּמִלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֶלֶךְ בִירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ חַמּוּטַל בַּת יִרְמְיָהוּ מִלְּבָנָה: (יט) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו יָקוּץ¹⁸²⁷ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹיָקִים: (כ) כִּי עַל אֵף יָקוּץ הָיְתָה בִירוּשָׁלַם וַבִּיהוּדָה בְּגִלְגַל הַכַּעַס שֶׁל ה' עַל יְרוּשָׁלַם וַיְהוּדָה, עַד הִשְׁלָכוֹ אֹתָם מֵעַל פְּנֵיו (כַּעֲסוֹ שֶׁל ה' הָיָה כֹּל כֵּךְ גָּדוֹל) עַד שֶׁה' רָצָה לְהַשְׁלִיךְ אֶת יְהוּדָה מֵעַל פְּנֵיו, עַד שֶׁה' רָצָה לְהַגְלוֹת אֶת יְהוּדָה,¹⁸²⁹ וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמִלְכּוֹ בָּבֶל לְכֹן מֵרֵד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל. הַנְּבִיא אֹמֵר שֶׁלֹּא הָיָה לְצִדְקִיָּהוּ סִיכּוּי לְנַצַּח אֶת מֶלֶךְ בָּבֶל, ה' גִּלְגַל אֶת הַדְּבָרִים כֵּךְ שֶׁצִּדְקִיָּהוּ יִמְרוֹד, וְכֵךְ יִגְלוּ יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם¹⁸³⁰:

1818 תרגום.

1819 מצודות.

1820 תרגום.

1821 תרגום.

1822 תרגום. רד"ק ומצודות בפסוק יד' כתבו שכאן הכוונה לשבעת אלפים מתוך עשרת אלפים הגולים שהוזכרו בפסוק יד', וגולים אלה היו משאר השבטים ולא משבט יהודה. רלב"ג הסכים עקרונית עם חלוקה זו וכתב בנוסף לכך שהגלות שבספר ירמיה מדברת על גלות בשנה השביעית לנבוכדנצר וכאן מדובר על השנה השמינית. מלבי"ם: היות וירמיה כתב גם את ספר מלכים וגם את ספרו, הרי כשכתב את ספרו לא רצה לכפול את הגלות שהייתה כאן ולכן כתב עם הגלות שהייתה שנה אחת קודם גלות זו.

1822 רד"ק ובכך חולק הוא על חז"ל אלא שכתב שאין זה דרך המקרא לכתוב מספר אחד ולאחר מכן לפרט אותו ללא חידוש.

1823 מצודות.

1824 תרגום.

1825 תרגום.

1826 תרגום. מלבי"ם: בדברי הימים כתו שצדקיה היה אחיו של יהויכין ומכאן הוכיל האברבנאל שצדקיה היה נכד של יאשיהו ולא בנו ושהוא היה בנו של יהויקים. המלבי"ם דוחה פירוש זה משום שליהואחז ולצדקיה היה את אותו שם אם.

1826 תרגום. רש"י: משמעות השם היא "ה-ה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי".

1827 לפי חז"ל צדקיה היה צדיק ורק העם היה רשע וצדקיה נענש בגלל שלא שמע לדברי הנביא והוא מרד

במלך בבל.

1828 מצודות.

1829 מצודות.

1830 מצודות.

מלכים ב פרק כה

(א) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ בִּשְׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְמַלְכוּת צְדָקִיָּה,¹⁸³¹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם י' לַחֹדֶשׁ טֹבַת, בָּא נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְכָל חֵילוֹ עַל יְרוּשָׁלַם (ב') בַּטֹּבַת בִּשְׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְמַלְכוּת צְדָקִיָּה) נְבוּכַדְנֶאצַּר עָלָה יַחַד עִם כָּל חֵיילָיו לְיְרוּשָׁלַם,¹⁸³² וַיַּחֲזֵק עָלֶיהָ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֵיילָיו חָנוּ מִסָּבִיב לְיְרוּשָׁלַם,¹⁸³³ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דֵּיק סָבִיב חֵיילֵי בָבֶל בְּנוּ מַגְדָּלִים גְּבוּהִים סָבִיב לַחֹמֹת יְרוּשָׁלַם וְכַךְ מָנְעוּ יְצִיאַת אַנְשֵׁים מֵהָעִיר.¹⁸³⁴ (ב) וַתָּבֵא הָעִיר בְּמִצּוֹר הָעִיר יְרוּשָׁלַם הַצְּלִיחָה לְעִמּוּד בְּמִצּוֹר,¹⁸³⁵ עַד עֲשָׂתֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְךְ צְדָקִיָּהוּ (הָעִיר יְרוּשָׁלַם הַצְּלִיחָה לְעִמּוּד בְּמִצּוֹר) עַד הַשָּׁנָה הָאֶחָת עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּת צְדָקִיָּה (ס) הַכֹּל הָיָה הַמִּצּוֹר כְּשֵׁנָה וְחֹצֵי)¹⁸³⁶: (ג) בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם ט' לַחֹדֶשׁ תִּמּוּז (אֲמַנָם לֹא כָּתוּב בַּפְּסוּק בְּאִזְוָה חוֹדֶשׁ מְדוּבָר, אֲךָ בַּסֵּפֶר יִרְמִיָּה כָּתוּב שֶׁהָיָה זֶה בְּחוֹדֶשׁ תִּמּוּז),¹⁸³⁷ וַיַּחֲזִק הָרַעֲב בְּעִיר וְלֹא הָיָה לָחֶם לָעַם הָאָרֶץ (בְּתִאֲרִיךְ ט' תִּמּוּז) הָרַעֲב בְּעִיר הַתְּגַבֵּר עַד שֶׁלֹּא לָעַם שְׁבִירוּשָׁלַם אוֹכֵל לֹאכֹל.¹⁸³⁸ (ד) וַתִּבְקַע הָעִיר חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם הוֹבִקְעָה עַל יְדֵי חֵיילֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר,¹⁸³⁹ וְכָל אַנְשֵׁי הַמְּלָחָמָה הִלְיָלָה לְאַחַר שָׂרָאוּ שְׁחוֹמֹת יְרוּשָׁלַם הוֹבִקְעָה, כָּל חֵיילֵי יְהוּדָה בָּרְחוּ בְּלִילָה מִיְרוּשָׁלַם,¹⁸⁴⁰ דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין הַחֲמַתַּיִם (חֵיילֵי יְהוּדָה בָּרְחוּ בְּלִילָה) דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר שֶׁעָמַד בֵּין שְׁתֵּי הַחֲוֹמוֹת שֶׁהִקִּיפוּ אֶת יְרוּשָׁלַם (כַּפִּי שְׂרָאִינוּ, הָיוּ שְׁתֵּי חוֹמוֹת שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הָעִיר יְרוּשָׁלַם),¹⁸⁴¹ אֲשֶׁר עַל גֵּן הַמֶּלֶךְ הַשַּׁעַר מִמֶּנּוּ בָּרְחוּ חֵיילֵי יְהוּדָה הָיָה לַיָּד גֵּן הַמֶּלֶךְ.¹⁸⁴² חֲזִ"ל אָמְרוּ שֶׁלִּיד גֵּן הַמֶּלֶךְ הָיִיתָה מֵעֵרָה שֶׁהוֹבִילָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל צְדָקִיָּה וְעַד לְעֵרְבוֹת יִרְחוֹ,¹⁸⁴³ וְכַשְׂדִּים עַל הָעִיר סָבִיב חֵיילִים כַּשְׂדִּיִּים חָנוּ מִסָּבִיב לְיְרוּשָׁלַם, וַיִּלְךְ דֶּרֶךְ הָעֵרְבָה צְדָקִיָּה וְהַאֲנָשִׁים שֶׁאִיתוֹ בָּרְחוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹבִילָה לְעֵרְבוֹת יִרְחוֹ.¹⁸⁴⁴ (ה) וַיִּרְדְּפוּ חֵיילֵי כַּשְׂדִּים אַחַר הַמֶּלֶךְ חֵיילֵי כַּשְׂדִּים רָדְפוּ אַחֲרֵי צְדָקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה,¹⁸⁴⁵ וַיִּשְׁגּוּ אֹתוֹ בְּעֵרְבוֹת יִרְחוֹ חֵיילֵי כַּשְׂדִּים הַשִּׁיגוּ אֶת צְדָקִיָּה בְּעֵרְבוֹת יִרְחוֹ,¹⁸⁴⁶ וְכָל חֵילוֹ נִפְצוּ מֵעָלָיו כָּל חֵיילָיו שֶׁל צְדָקִיָּה הִתְפַּזְרוּ מִמֶּנּוּ.¹⁸⁴⁷ (ו) וַיִּתְּפְּשׂוּ אֶת הַמֶּלֶךְ חֵיילֵי כַּשְׂדִּים תִּפְּסוּ אֶת צְדָקִיָּה, וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ אֶל מֶלֶךְ בָּבֶל רְבֵלְתָה חֵיילֵי כַּשְׂדִּים הָעֵלוּ אֶת צְדָקִיָּה לְמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא רְבֵלָה, שֶׁם הָיָה נְבוּכַדְנֶאצַּר,¹⁸⁴⁸ וַיִּדְּבְרוּ אֹתוֹ מִשָּׁפֵט נְבוּכַדְנֶאצַּר וְאֲנָשָׁיו שֶׁפָּטוּ אֶת צְדָקִיָּה עַל שֶׁמֶרַד בָּהֶם¹⁸⁴⁹: (ז) וְאֶת בְּנֵי צְדָקִיָּהוּ שָׁחְטוּ עַבְדָּיו שֶׁל

1831 מצודות.

1832 תרגום.

1833 תרגום.

1834 מצודות. אברבנאל: הדיק היא מעין עיר קטנה שהקיפה את כל ירושלים.

1835 מצודות.

1836 תרגום.

1837 מצודות.

1838 תרגום.

1839 מצודות.

1840 מצודות.

1841 מצודות. מלבי"ם: היו שלש חומות שהקיפו את ירושלים.

1842 מצודות.

1843 רש"י.

1844 מצודות.

1845 תרגום.

1846 תרגום.

1847 מצודות.

1848 מצודות.

1849 מצודות.

נבוכדנצר שחטו את בני צדקיה, לְעֵינָיו צדקיה ראה את שחיטת בניו, וְאֵת עֵינָיו צִדְקִיָּהוּ עֹנֵר נבוכדנצר הוציא את עיניו של צדקיה,¹⁸⁵⁰ וַיֹּאסְרֵהוּ בְנַחֲשָׁתִים נבוכדנצר קשר את צדקיה בשרשרת נחושת,¹⁸⁵¹ וַיְבֹאֵהוּ בָּבֶל נבוכדנצר הביא את צדקיה לבבל: (ח) וּבַחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי בְּשַׁבְּעָה לַחֲדָשׁ ביום ז' לחודש אב,¹⁸⁵² הִיא שְׁנַת הַתְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמֶלֶךְ נְבֻכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בשנה התשע עשרה למלכות נבוכדנצר מלך בבל,¹⁸⁵³ בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַם (בז' אב בשנת התשע עשרה למלכות נבוכדנצר) בא לירושלים נבוזראדן, השר שהיה אחראי על הריגת האנשים שמלך בבל ציווה להורגם:¹⁸⁵⁴

(ט) וַיִּשְׂרֹף נְבוּזַרְאֲדָן שָׂרָף אֶת הַדְּבָרִים הַבְּאִים: (1) אֵת בַּיִת יְקֹנָק אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. חז"ל מסבירים ששריפת בית המקדש ארכה מספר ימים: בז' אב נכנסו גויים להיכל ואכלו ושתו שם. בח' ובט' באב סמוך לחשיכה, הם התחילו לשרוף את בית המקדש, ובית המקדש הלך ונשרף עד לסוף י' באב,¹⁸⁵⁵ (2) וְאֵת בַּיִת הַמֶּלֶךְ ואת ביתו של צדקיה, (3) וְאֵת כָּל בְּתֵי יְרוּשָׁלַם נְבוּזַרְאֲדָן שָׂרָף גַּם אֶת כָּל הַבְּתִים בִּירוּשָׁלַם (אך לא את כולם כפי שמיד נראה בעז"ה), וְאֵת כָּל בַּיִת גְּדוֹל שָׂרָף בְּאֵשׁ כְּשֶׁנְּבוּזַרְאֲדָן שָׂרָף אֶת בְּתֵי יְרוּשָׁלַם, נְבוּזַרְאֲדָן שָׂרָף שֵׁם רַק אֶת הַבְּתִים שֶׁל הָאֲנָשִׁים הַחֲשׂוּבִים וְאֶת שָׂאֵר הַבְּתִים הַשְּׂאִיר¹⁸⁵⁶: (י) וְאֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם סָבִיב אֶת הַחוֹמוֹת שֶׁהָיוּ מִסְּבִיב לִירוּשָׁלַם, נָתַצוּ כָּל חֵיל כְּשָׂדִים אֲשֶׁר רַב טַבָּחִים שְׂבָרוּ חֵיילֵי כְּשָׂדִים שֶׁהָיוּ תַּחַת פִּיקוּדוֹ שֶׁל נְבוּזַרְאֲדָן¹⁸⁵⁷: (יא) וְאֵת יֵתֵר הָעַם הַנִּשְׂאָרִים בְּעִיר אֶת שָׂאֵר הָעַם שֶׁנִּשְׂאָרוּ בִירוּשָׁלַם וְלֹא נִהְרְגוּ,¹⁸⁵⁸ וְאֵת הַנְּפִלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ עַל הַמֶּלֶךְ בָּבֶל וְכֵן אֶת תּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם שֶׁנִּכְנְעוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל לִפְנֵי כִיבוֹשׁ הָעִיר עַל יַד נְבוּזַרְאֲדָן,¹⁸⁵⁹ וְאֵת יֵתֵר הַהֶמּוֹן וְאֶת הָרַב שֶׁנִּשְׂאָר בְּעֵרֵי יְהוּדָה,¹⁸⁶⁰ הִגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים (אֶת הָעַם שֶׁנִּשְׂאָר בִּירוּשָׁלַם, אֶת תּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם שֶׁנִּכְנְעוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל לִפְנֵי כִיבוֹשׁ הָעִיר עַל יַד נְבוּזַרְאֲדָן וְאֶת הָעַם שֶׁנִּשְׂאָר בְּעֵרֵי יְהוּדָה) נְבוּזַרְאֲדָן הִגְלָה לְבָבֶל: (יב) וּמִדְּלַת הָאָרֶץ הַשְּׂאִיר רַב טַבָּחִים נְבוּזַרְאֲדָן הַשְּׂאִיר בְּעֵרֵי יְהוּדָה אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ דְלִים, כְּדִי שִׁישְׁמְשׁוּ בִשְׁנֵי תַּפְקִידִים:¹⁸⁶¹ לְכַרְמִים לַעֲבוֹד אֶת הַכְּרָמִים שֶׁהָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹⁸⁶² וּלְיִגְבִים לַעֲשׂוֹת בּוֹרוֹת, דֵּהִינּוּ: לַעֲבוֹד בַּשְּׂדוֹת בַּחֲפִירוֹת וּבּוֹרוֹת¹⁸⁶³: (יג) וְאֵת עַמּוּדֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בַּיִת יְקֹנָק אֶת עַמּוּדֵי הַנְּחוֹשֶׁת שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (יְכִינּוֹ וּבֹעֵז), וְאֵת הַמְּכֹנּוֹת וְכֵן הַמְּכֹנּוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה שֶׁעָלִיָּהוּ הָיוּ מוֹנְחִים הַכִּיּוֹרִים, וְאֵת יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בְּבַיִת יְקֹנָק אֶת הַגִּיגִית הַגְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרָא "יָם" שֶׁהֵייתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שְׂבָרוּ כְּשָׂדִים (אֶת

¹⁸⁵⁰ רש"י בפירושו לספר יחזקאל פרק יב' פסוק יג'.

¹⁸⁵¹ מצודות.

¹⁸⁵² מצודות.

¹⁸⁵³ מצודות.

¹⁸⁵⁴ מצודות.

¹⁸⁵⁵ רד"ק.

¹⁸⁵⁶ מצודות. רש"י: הכוונה בבתיים גדולים היא לבתי כנסת ולבתי השרים שבירושלים.

¹⁸⁵⁷ מצודות.

¹⁸⁵⁸ מצודות.

¹⁸⁵⁹ מצודות.

¹⁸⁶⁰ מצודות.

¹⁸⁶¹ תרגום.

¹⁸⁶² מצודות.

¹⁸⁶³ מצודות בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא ליוקבים, מלשון יקב. רד"ק: בתחילה כתב כמצודות ולאחר מכן כתב בשם חז"ל שהכוונה היא למלקטי אפרסמון ולצדי חילזון.

עמודי הנחושת, המכונות והים) שברו חיילי כשדים, וישאו את נחשתם בבלי בבל נשאו את הנחושת שהייתה בכלים הללו לבבל: (יד) ואת הסירות את הקדרות,¹⁸⁶⁴ ואת היעים ואת המגרפות שגרפו איתן את הדשן,¹⁸⁶⁵ ואת המזמרות את כלי הזמר,¹⁸⁶⁶ ואת הכפות את הבזיכים שהיו שמים בהם כל מיני דברים (כמו את הלבונה),¹⁸⁶⁷ ואת כל פלי הנחשת אשר ישרתו כם וכן את כלי הנחושת שבהם השתמשו הכהנים בבית המקדש,¹⁸⁶⁸ לקחו (את הקדרות, היעים, כלי הזמר, הבזיכים) לקחו חיילי כשדים איתם לבבל: (טו) ואת המחנות את הכלים שהיו חותים איתם את האש,¹⁸⁶⁹ ואת המזרקות את הספלים המשמשים לקבלת הדם,¹⁸⁷⁰ אשר זהב זהב ואשר כסף כסף בין אם היו המחנות והספלים היו עשויים מזהב ובין אם היו עשויים כסף,¹⁸⁷¹ לקח רב טבחים (את המחנות והמזרקות) נבזראדן לקח לבבל: (טז) העמודים שנים את שני העמודים (יכין ובוועז), הם האחד את הגיגית, והמכנות אשר עשה שלמה לבית יקוק ואת המכונות שעשה שלמה לבית המקדש, לא היה משקל לנחשת כל הכלים האלה היה כל כך הרבה נחושת בכלי המקדש עד שנחשב הדבר כאילו שלא ניתן לשקול את כל הנחושת¹⁸⁷²: (יז) שמונה עשרה אמה קומת העמוד האחד כל אחד מהעמודים הללו היה גבוה שמונה עשרה אמה, וכתרת עליו נחשת על כל עמוד היה מונח כעין עיגול נחושת לקישוט, וקומת הכתרת שלש אמות גובה כל כותרת היה שלש אמות (כאמור, הגובה האמיתי של עיגול הנחושת היה חמש אמות, אלא שהעיגול היה תחוב בעמוד בגובה שתי אמות), ושבכה ורמנים על הכתרת סביב וציורי הענפים שהיו על הכותרת, והרימונים שהיו מסביב לכותרת,¹⁸⁷³ הכל נחשת (העמוד, הכותרת, השבכות והרימונים) הכל היה עשוי מנחושת, וכאלה לעמוד השני על השבכה וכך היה גם על העמוד השני: גם עליו היו מצוירים ציורים של ענפים והיו עליו רימונים והכל היה עשוי נחושת¹⁸⁷⁴: (יח) ויקח רב טבחים את שריה בהן הראש נבזראדן רב הטבחים לקח את שריה הכהן הגדול,¹⁸⁷⁵ ואת צפניהו בהן משנה ואת צפניה שהיה הסגן של הכהן הגדול,¹⁸⁷⁶ ואת שלשת שמרי הסף ואת שלשת השוערים¹⁸⁷⁷: (יט) עד עתה דובר על שנבזראדן לקח אנשים מבית המקדש, עתה הנביא יספר על האנשים שלקח נבזראדן מירושלים:¹⁸⁷⁸ ומן העיר לקח סרים אחד נבזראדן לקח שר אחד מירושלים,¹⁸⁷⁹ אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה השר שלקח נבזראדן היה

1864	מצודות.
1865	מצודות.
1866	מצודות.
1867	מצודות.
1868	מצודות.
1869	מצודות.
1870	מצודות.
1871	מצודות.
1872	תרגום.
1873	מצודות.
1874	מצודות.
1875	מצודות.
1876	מצודות.
1877	מצודות. רד"ק: שומרי כלי המקדש.
1878	רד"ק.
1879	מצודות.

ממונה על חיילי יהודה,¹⁸⁸⁰ וְחַמְשָׁה אַנְשִׁים מֵרְאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וגם חמישה אנשים שישבו תמיד עם המלך כדי לארח לו חברה,¹⁸⁸¹ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בְּעִיר שְׁהוּ בִירוּשָׁלַיִם ולא ברחו ממנה יחד עם שאר השרים,¹⁸⁸² וְאֵת הַסֹּפֵר שֶׁר הֶצְבָּא (וכן לקח נבוזראדן את) הַסּוֹפֵר שִׁידַע כְּמָה חַיִּילִים יוֹצֵאִים לְמַלְחָמָה מִכָּל עִיר,¹⁸⁸³ הַמִּצְבָּא אֶת עִם הָאָרֶץ על פיו של הסופר מוציאה כל עיר מערי יהודה את החיילים למלחמה, הסופר היה קובע כמה חיילים צריכים לצאת למלחמה מכל עיר,¹⁸⁸⁴ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצְאִים בְּעִיר (וכן לקח נבוזראדן) אנשים מכובדים שהיו בירושלים ולא ברחו ממנה¹⁸⁸⁵: (כ) וַיִּקַּח אֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים נְבוּזַרְאֲדָן לְקַח אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנוּ לְעֵיל (הכהן הגדול, סגנו, השר שהיה ממונה על אנשי חיילי יהודה, שלשת השוערים, חמשת האנשים שאירחו חברה למלך, וסופר שר הצבא ושישים האנשים המכובדים), וַיִּלְךְ אֹתָם עַל מֶלֶךְ בְּכָל רִבְלֵתָהּ נְבוּזַרְאֲדָן הַגִּלָּה אֶת כָּל אֱלֹהֵי לְנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בְּבַל שֶׁהִיא בְּאוֹתָהּ עֵת בְּרַבְלָה¹⁸⁸⁶: (כא) וַיְהִי אֹתָם מֶלֶךְ בְּכָל וַיִּמְיָתָם בְּרַבְלָה בְּאָרֶץ חֲמַת נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בְּבַל הֵרַג אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁנְבוּזַרְאֲדָן הֵבִיא לוֹ בְּאָרֶץ חֲמַת, וַיִּגְלֵל יְהוּדָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה גַּלּוּ, כָּל אֶחָד מֵאֲדָמָתוֹ¹⁸⁸⁷: (כב) וְהָעַם הַנִּשְׁאָר בְּאָרֶץ יְהוּדָה הָעַם שֶׁנִּשְׁאָר בְּאָרֶץ יְהוּדָה וְלֹא גָלָה,¹⁸⁸⁸ אֲשֶׁר הִשְׁאִיר נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בְּכָל הָעַם שֶׁנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בְּבַל הִשְׁאִיר בִּיהוּדָה, וַיִּפְקֹד עֲלֵיהֶם אֶת גְּדַלְיָהוּ בֶן אַחִיקָם בֶּן שָׁפָן נְבוּכַדְנֶצַּר מִיֵּנָה אֶת גְּדַלְיָה בֶן אַחִיקָם כְּדִי שִׁינְהִיג אוֹתָם (על העם שנשאר ביהודה)¹⁸⁸⁹: (כג) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל שָׂרֵי הַחַיִּלִּים הַמָּה וְהָאֲנָשִׁים הַשְּׂרִים שֶׁהָיוּ מִמוֹנִים עַל הַחַיִּילִים וּבְרַחוּ מֵהָעִיר כְּדִי לְהִתְחַבֵּא מִפְּנֵי נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁמְעוּ – הֵם וְחַיִּילֵיהֶם,¹⁸⁹⁰ כִּי הִפְקִיד מֶלֶךְ בְּכָל אֶת גְּדַלְיָהוּ (השרים והחיילים שמעו) שֶׁנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בְּבַל מִיֵּנָה אֶת גְּדַלְיָה לְמִנְהִיג עֲלֵיהֶם, וַיָּבֵאוּ אֵל גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּה שְׂרֵי הַחַיִּילִים הִגִּיעוּ אֶל הַמִּצְפָּה, שֶׁם יָשַׁב גְּדַלְיָה,¹⁸⁹¹ וַיִּשְׁמְעֵאל בֶּן נְתַנְיָה וַיּוֹחֲנָן בֶּן קָרַח וְשָׂרְיָה בֶּן תַּנְחֻמֶת הַנְּטַפְתִּי וַיֶּזְנִיאוּ בֶּן הַמִּצְפָּה הַמָּה וְאֲנָשֵׁיהֶם יִשְׁמְעֵאל בֶּן נְתַנְיָה, יוֹחֲנָן בֶּן קָרַח, שְׂרִיָּה בֶּן תַּנְחֻמֶת הַנְּטַפְתִּי, יֶזְנִיאוּ בֶּן הַמִּצְפָּה, הִגִּיעוּ לְמִצְפָּה יַחַד עִם אֲנָשֵׁיהֶם¹⁸⁹²: (כד) וַיִּשְׁבַּע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ וְלְאֲנָשֵׁיהֶם גְּדַלְיָה נִשְׁבַּע לָהֶם וְלַחַיִּילֵיהֶם שֶׁאֵין מִה לְפָחַד מֵהַכְּשָׁדִים וְשֶׁהַכְּשָׁדִים לֹא יִיקְחוּ אוֹתָם בְּשָׁבִי,¹⁸⁹³ וַיֹּאמֶר לָהֶם גְּדַלְיָה אֲמַר לְשָׂרֵי הַחַיִּילִים וְאֲנָשֵׁיהֶם: אֵל תִּירָאוּ מֵעַבְדֵי הַכְּשָׁדִים אֶל תִּפְחָדוּ מֵעַבְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, שָׁבוּ בְּאָרֶץ וְעַבְדוּ אֶת מֶלֶךְ בְּכָל וַיִּטַּב לָכֶם תִּישָׂאוּ וְתִשְׁבוּ בְּאָרֶץ יְהוּדָה, תַּעֲלוּ מִיָּסִים לְמֶלֶךְ בְּבַל, וְכִן יִהְיֶה לָכֶם טוֹב¹⁸⁹⁴: (כה) וַיְהִי בַחֹדֶשׁ

1880	מצודות.
1881	מצודות.
1882	מצודות.
1883	מצודות.
1884	מצודות.
1885	מצודות.
1886	מצודות.
1887	תרגום.
1888	תרגום.
1889	מצודות.
1890	רש"י + מצודות.
1891	מצודות.
1892	מצודות.
1893	מצודות.
1894	מצודות.

הַשְּׂבִיעִי בַחֹדֶשׁ תִּשְׂרִי, בָּא יִשְׁמַעְאֵל בֶּן נִתְנָה בֶּן אֱלִישָׁמַע מִזְרַע הַמְּלוּכָה בֶּן נִתְנָה בֶּן אֱלִישָׁמַע שֶׁהָיָה מִזְרַע הַמְּלוּכָה, וְלִכְן חָשַׁב שֶׁאִם יִהְיֶה אֵת גְּדַלְיָה, יִזְכֶּה הוּא לְמַלְכוּת תַּחַת גְּדַלְיָה,¹⁸⁹⁵ וַעֲשֶׂרָה אַנְשִׁים אֵתוֹ יִשְׁמַעְאֵל לָקַח אִתּוֹ עֶשְׂרֵה אַנְשִׁים, וַיָּבֹאוּ אֵת גְּדַלְיָהוּ וַיָּמָת יִשְׁמַעְאֵל וְאִנְשָׁיו הֵכֹּה אֵת גְּדַלְיָה וְהִרְגוּ אוֹתוֹ, וְאֵת הַיְּהוּדִים וְאֵת הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר הָיוּ אִתּוֹ בְּמִצְפָּה יִשְׁמַעְאֵל וְאִנְשָׁיו הִרְגוּ גַם אֵת הַיְּהוּדִים וְהַכַּשְׂדִּים שֶׁהָיוּ יַחַד עִם גְּדַלְיָה בְּמִצְפָּה¹⁸⁹⁶: (כז) וַיִּקְמוּ כָּל הָעָם מִקָּטָן וְעַד גְּדוֹל כָּל הָעָם שְׁבִיחָה מֵהָאִישׁ הַכִּי קָטָן וְעַד הָאִישׁ הַכִּי גְדוֹל,¹⁸⁹⁷ וְשָׂרֵי הַחַיִּלִּים וְכֹן קָמוּ כָּל הַשָּׂרִים שֶׁהָיוּ מִמוֹנִים עַל הַחַיִּלִּים, וַיָּבֹאוּ מִצָּרִים (הָעָם וְהַמְּמוֹנִים עַל הַחַיִּלִּים קָמוּ) וּבְרַחוּ לְמִצְרַיִם, כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵי כַּשְׂדִּים כִּיּוֹן שֶׁפָּחְדוּ שֶׁמֵּא הַכַּשְׂדִּים יִטִּילוּ אֵת הָאֲחֵרִית לְרִצַּח גְּדַלְיָה עֲלֵיהֶם¹⁸⁹⁸: (כז) וַיְהִי בְּשָׁלְשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִן מֶלֶךְ יְהוּדָה לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה מֵאִזְ שָׁלַח יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה, בְּשָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְחֹדֶשׁ (לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה מֵאִזְ שָׁלַח יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה) בְּתַאֲרִיךְ כֹּז אֲדָר, נָשָׂא אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשָׁנַת מָלְכוֹ אֵת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְמַלְכוּתוֹ, אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ מֶלֶךְ בָּבֶל (שֶׁמֶלֶךְ אַחֲרֵי נְבוּכַדְנֶצַּר) גִּידַל וְכִיבַד אֵת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה,¹⁸⁹⁹ מִבַּיִת כְּלָא (אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ גִּידַל אֵת יְהוֹיָכִין) מִיַּד לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ (אֵת יְהוֹיָכִין) מִבַּיִת הַכְּלָא¹⁹⁰⁰: (כח) וַיִּדְבֹּר אֵתוֹ טְבוֹת אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ דִּבֶּר עִם יְהוֹיָכִין דְּבָרִים טוֹבִים וְדְבָרֵי נִיחוּמִים,¹⁹⁰¹ וַיִּתֵּן אֵת כֶּסֶף מֵעַל כֶּסֶף הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אֵתוֹ בְּבָבֶל אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ מִיֵּנָה אֵת יְהוֹיָכִין לְהִיּוֹת מְכֻבָּד יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַמְּלָכִים שֶׁהָיוּ עִימוֹ¹⁹⁰²: (כט) וַשָּׂנֵא אֵת בְּגָדֵי כְּלָאוֹ אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ שִׁינָה אֵת בְּגָדֵי הַכְּלָא שֶׁל יְהוֹיָכִין לְבַגְדִּים מְכֻבָּדִים יוֹתֵר,¹⁹⁰³ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו יְהוֹיָכִין תָּמִיד אָכַל אֵת סְעוּדוֹתָיו עִם אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ,¹⁹⁰⁴ כָּל יְמֵי חַיָּיו (יְהוֹיָכִין אָכַל עִם אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ) עַד שֶׁהוּא (יְהוֹיָכִין) מֵת¹⁹⁰⁵: (ל) וַאֲרַחֲתוּ אַרְחַת תָּמִיד הָאֵרוּחָה הַקְּבוּעָה שֶׁל אִנְשֵׁי בֵיתוֹ שֶׁל יְהוֹיָכִין,¹⁹⁰⁶ נִתְּנָה לוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ נִתְּנָה לְיְהוֹיָכִין, עֲבוּר אִנְשֵׁי בֵיתוֹ, מֵאֵת אוֹיֵל מֶרְדֳּךְ,¹⁹⁰⁷ דְּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ אֵת מָה שֶׁהָיָה צָרִיךְ, וְלֹא הָיוּ מְדַלְגִּים אֲפִילוֹ עַל יוֹם אֶחָד,¹⁹⁰⁸ כָּל יְמֵי חַיָּיו וְכֹךְ הָיָה לְאוֹרֵךְ שָׂאֵר יְמֵי חַיָּיו שֶׁל יְהוֹיָכִין¹⁹⁰⁹:

1895 מצודות.
1896 מצודות.
1897 תרגום.
1898 מצודות.
1899 מצודות.
1900 מצודות.
1901 מצודות.
1902 מצודות.
1903 מצודות.
1904 מצודות.
1905 מצודות.
1906 מצודות.
1907 מצודות.

מצודות. רלב"ג: ייתכן לומר שהיו נותנים את המאכלים ליהויכין עצמו משום שאין הכוונה שהוא היה אוכל עם אויל מרודך, אלא הכוונה היא שהיה אוכל בבית צמוד אליו.
1908 מצודות.

1909 רד"ק והביא מחלוקת במדרש האם הכוונה לימיו של יהויכין או של אויל מרודך ובסיום דבריו כתב שמסתבר כפי מי שאמר שהכוונה היא ליהויכין משום שכאשר הקב"ה נותן שלוה לצדיקים הוא אינו נוטל זאת מהם. רלב"ג: אין הכרע אם הכוונה ליהויכין או לאויל מרודך.

קיצור התועלויות לרלב"ג:

1. להראות שה' משגיח על האנשים ולכן כשיהואחז מלך ישראל חטא, ה' מסר את ישראל ביד חזאל וכל הצלחתו של יואש בן יהואחז הייתה רק בגלל הברית ולא בגלל דבר אחר (וכך הביא דוגמאות רבות מסיום ספר מלכים שכאשר מלך חטא – הוא נענש וכאשר לא חטא – קיבל שכר).
2. ללמדנו שלמרות שישראל חוטאים, הקב"ה עדיין שומר להם ברית אבות ולכן יואש בן יהואחז הציל את ישראל.
3. ללמדנו שניסי הנביא מתקיימים כפי שהיה עם אלישע ויריית החיצים על ידי יואש.
4. לפרסם ייעודי ה' על ידי הנביא, כפי שהיה עם חזאל, שאלישע אמר לו עוד לפני שמלך שהוא עתיד להצר לישראל וכך אכן קרה.
5. להודיע שאין ראוי שהצדיק יתחבר עם הרשע – אפילו לאחר המוות. זוהי הסיבה שכאשר האיש שקברו נגע בעצמות אלישע – הוא מיד קם והתחיל ללכת.
6. אין ראוי להמית את הבנים בעוון אביהם וזוהי הסיבה שאמציה לא הרג את מי שהכה את אביו.
7. להודיע שאין ראוי לאדם להתגאות אפילו אם כבר הצליח בדבר, כפי שאמציה התגאה לאחר שניצח את אדום.
8. להודיע שאין ראוי לאדם שימרוד במי שהשעה משחקת לו, כפי שלא היה ראוי שעם ישראל ימרוד במלכים שדרשו שיעלו להם מס.
9. ללמדנו שהרע שבא על עשרת השבטים בא עליהם רק לאחר שהם הפליגו בעשיית הרע.
10. ללמדנו שדבר שיביא לתוצאה לא טובה, יש להתרחק ממנו למרו שעכשיו הדבר הזה נראה כמעשה טוב. לכן חזקיהו כיתת את נחש הנחושת.
11. ללמדנו שראוי שאדם יקרע את בגדיו כאשר הוא שומע את חילול ה' כפי שעשו שליחי חזקיהו.
12. ללמדנו שאחת מתחבולות המלחמה היא לגרום לפחד אצל החיילים הנלחמים – כפי שעשה רבשקה.
13. ללמדנו שהמלך ימשול על העם כאשר הוא ייטיב להם, ולכן רצה סנחריב להבטיח לעם ביהודה ארץ טובה באם ייכנעו לפניו.
14. ללמדנו שאין ראוי לאדם שיענה על דברים שייאמרו לו בעיתות רעה וצרה כפי ששליחי חזקיהו לא ענו לרבשקה.
15. ללמדנו שכאשר באה על אדם צרה – ראוי שייכנע לפני ה' כפי שעשה חזקיהו.
16. ללמדנו שה' אומר את מה שיקרה בעתיד, משום שהוא גורם לדברים לקרות.
17. ללמדנו שה' משגיח על הצדיקים ולכן כאשר כבר באה עליהם הרעה, הקב"ה יכול להפוך זאת לטובה.
18. ללמדנו שכאשר מהחטאים תבוא פורענות – ראוי להתנקות מאותם חטאים, כפי שעשה יאשיהו.
19. ללמדנו שכהן שעבד עבודה זרה פסול לשימוש על גבי המזבח וזוהי הסיבה שיאשיהו לא נתן לכהנים שעבדו עבודה זרה לעבוד עבודה.

